HENRY DAVID THOREAU

DOĞAL YAŞAM ve BAŞKALDIRI

Sivil İtaatsizlik Makalesi ve Walden Gölü

HENRY DAVID THOREAU

Naturalist, makale yazarı ve ilk çevrecilerden olan Henry David Thoreau (1817-1862) için Doğa bir çeşit dindi. Thoreau, doğal dünyanın bir parçası olup "bilinçli yaşamayı, yaşamın sadece temel gerçekleriyle ilgilenmeyi ve ...yaşamın kendisine öğreteceği ne varsa öğrenmeyi" istedi. Bu amaçla 1845 yılının ilkbaharında Massachusetts eyaletinin Concord şehri dışında yer alan Walden Gölü kıyısında, Ralph Waldo Emerson'a ait arazinin üstüne bir kulübe inşa etti. Burada doğayı gözlemledi, çiftçilik yaptı ve bir günlük tuttu. Henry David Thoreau'nun Walden Gölü'nde geçirdiği iki yılın ürünlerinden biri "Walden" adını verdiği kitabıdır. Kitapta, Thoreau'nun günlük yaşamından kesitlerle; insanın varoluş gerçeği, toplum, devlet ve başka birçok konudaki düşünceleri içiçe işlenmiştir.

Walden ya da *Doğal Yaşam* (1854) birçok ayırıcı özelliği olan bir kitaptır: Amerikan Edebiyatında tanımlayıcı bir metin niteliğindedir ve Amerika'nın en verimli ve karakteristik entelektüel akımı *New England Transandantalizmini* (Aşkınlığının) ifade eden en iyi örnektir. Bir doğa yazısı olarak dünyanın en saygı gören ve en çok taklit edilen başyapıtlarındandır, çevre ve çevre koruma konusundaki tartışmalara temel olmaya devam etmektedir; ahlaksal idealizmin bir ifadesi olarak Tolstoy ve Gandhi gibi çok farklı çevrelerden okuyuculara ilham kaynağı olan bir varoluş standartı ortaya koyar.

Sivil İtaatsizlik Üzerine adlı makale, yazarın makalelerinin toplandığı kitap olan *Sivil İtaatsizlik ve Diğer Makaleler*'den alınmıştır.

kaknüs yayınları: 116
sivil inisiyatif serisi: 1

isbn: 975-6698-10-1

1. basım, 2001
2. basım, 2007
istanbul

özgün adı: *walden; or, life in the woods*
kitabın adı: *doğal yaşam ve başkaldırı*
yazarı: *henry david thoreau*

düzelti: seda çiftçi
teknik hazırlık: soner yönter
kapak tasarımı: hatice dursun
kapak baskı: milsan
iç baskı: alemdar ofset
cilt: dilek mücellit

kaknüs yayınları
kızkulesi yayıncılık ve tanıtım hiz.
merkez: selman ağa mah., selami ali efendi cad., no: 11, üsküdar, istanbul
tel: (0 216) 341 08 65 – 492 59 74/75 faks: 334 61 48
dağıtım: çatalçeşme sk., defne han, no: 27/3, cağaloğlu, istanbul
tel: (0 212) 520 49 27 faks: 520 49 28
www.kaknus.com.tr e-posta: info@kaknus.com.tr

DOĞAL YAŞAM ve BAŞKALDIRI

H. D. THOREAU

Türkçesi:
Seda ÇİFTÇİ

İçindekiler

Doğal Yaşam ve Başkaldırı
Henry D. Thoreau
Concord ve Marrimack Nehirlerinde Bir Hafta'nın yazarı

Can sıkıntısına gazel yazmak değil amacım;
Sabah tüneğinde dikilip böbürlenerek öten horoz gibi
kuvvetle haykırmak istiyorum,
komşularımı uyandırsam yeter.

Boston: Ticknor and Fields M DCCLIV
(Kitabın orijinal kapağı)

Önsöz

Henry David Thoreau 4 Temmuz 1845'te Concord Massachusetts'de bulunan Walden Gölü kıyısındaki kulübesine yerleşip Amerikan tarihinin gelmiş geçmiş en ünlü yaşam deneyimlerinden birine başladığında yirmi sekiz yaşını doldurmasına birkaç gün vardı.

Thoreau 12 Temmuz 1817'de Concord'da doğdu. 1837'de Harvard College'den mezun olduktan sonra, birkaç hafta Concord'daki devlet okullarında öğretmenlik yaptı ama okul yönetiminin kendisinin gerekli gördüğünden daha fazla disiplin istemesi nedeniyle yönetimle anlaşamadı.

Daha sonra üç yıl boyunca, kardeşi John ile beraber yönettiği, son derece başarılı olan özel lisede öğretmenlik yaparken XX. yüzyılın eğitim tekniklerine öncülük etti. 1841'de kardeşinin hastalanması okulu bırakmasına neden oldu ve arkadaşı Emerson'un da teşvikiyle yazmaya başladı. 1842'de John ölünce onun anısına iki kardeşin 1839'da Concord ve Marrimack nehirlerine yaptıkları geziyi kaleme almak istedi. Ama geçimi-

ni sağlamak zorunda olması nedeniyle bu planını Walden'da Emerson'a ait bir arazi üzerine kendi kulübesini yapana kadar erteledi ve kitabım yazmaya burada başladı.

Throeau uzun süredir ormanda bir kulübe yapıp kendi başına yaşamak istiyordu. Beş yaşında ilk defa Walden'a geldiğinde çevresindekilere bu kıyıda yaşamak istediğini söylemişti. Harvard'da okurken, oda arkadaşı Charles Stearns Wheeler, Walden'dan birkaç kilometre ötedeki Flint Gölü'nde bir tatil geçirmişti, Thoreau da 1837 yazında birkaç hafta Flint Gölü'nde arkadaşının yanında kalmıştı. Başka bir yakın arkadaşı Ellery Channing de Illinois kırlarındaki bir kulübede bir süre yalnız yaşamıştı. Yani Thoreau'nun deneyine örnek olacak birçok kişi vardı.

1841'de Thoreau'nun böyle bir planı gerçekleştirme isteği arttı. 5 Nisan'da günlüğüne şöyle yazdı: "Bir tepenin güneyine kalacak yerimi yapacağım ve Tanrıların bana bahşettiği hayatı yaşayacağım. Güneşle güneş arasında bana bahşedilen şeyleri şükranla kabul etmek başlı başına bir iş değil midir?" 18 Ekim'de Margaret Fuller ona şöyle yazdı: "Yalnız başına o kulübeye gidersen bana haber ver." 24 Aralık'ta Thoreau günlüğüne şöyle yazdı: "Çok yakında gidip sadece rüzgârın sazların arasından fısıltısının duyulduğu göl kenarında yaşamak istiyorum. Kendimi geride bırakırsam bunu başarmış olacağım. Arkadaşlarım, oraya gidince ne yapacağımı soruyorlar. Mevsimlerin gelip geçmesini seyretmek başlı başına bir iş değil midir?"

1844'ün sonbaharında Ralph Waldo Emerson, Walden Gölü kıyısındaki ağaçları kesilmekten kurtarmak için birçok orman arazisi satın aldı. 5 Mart 1845'te Ellery Channing Thoreau'ya şöyle yazdı: "Bu dünyada senin için 'Funda' adını verdiğim (Walden'daki) araziden daha uygun bir yer göremiyorum; oraya git, kulübeni yap ve en büyük planını uygulama-

ya, canlı canlı kendini yemeye başla." Ayın sonunda Thoreau arazinin kullanımı konusunda Emerson'la bir anlaşma imzalayarak kulübenin inşasına başladı.

Gölde yaşamaya gittiğinde Thoreau'nun planları arasında *Walden*'ı yazmak yoktu. Yazmayı düşündüğü kitabın adı *Concord ve Marrimack Nehirlerinde bir Hafta*'ydı ve bu kitabı orada yazdı. Ama göl kıyısında kalmaya başladığından beri izlenimlerini günlüğüne kaydediyordu ve bu notların çoğunu Walden'a dahil etti. 1847 Şubat'ında hemşehrilerinin isteği üzerine Walden'daki deneyimlerini anlatan konuşmalar yapmaya başladı, bu konuşmalar da metnin bir parçası oldular. 1849'da kitabın ilk taslağını başarıyla tamamladı ve *Bir Hafta*'nın ilk sayısının arka sayfalarında kitabının çok yakında çıkacağını duyurmaya başladı. Duyuru biraz zamansız yapılmıştı, çünkü ilk dört yılda iki yüzden biraz fazla satan *Bir Hafta* dergisi nedeniyle yayıncılar *Walden*'ı basmaya yanaşmadılar. Sonunda kitap 1854'te farklı ve yeni bir yayıncı tarafından basıldı. Ticknor&Fields adındaki bu firma sonradan Houghton Mifflin Şirketi adını alacaktı.

İlk çıktığında *Walden* da çok başarılı değildi. Ama *Bir Hafta* 'dan daha başarılı olduğu yadsınamazdı. Çok daha geniş bir çevrede ilgi gördü ve üzerine harika eleştiri yazıları yazıldı. Ama ilk baskıda çıkan iki bin kitabın satılması beş yıl sürdü. 1862'de Thoreau'nun öldüğü yıl, *Walden*'ın ikinci baskısı çıktı. O günden beri kitabın baskısı her zaman mevcut oldu. Ucuz karton kapaklısından sınırlı sayıda deri ciltlisine kadar yüzlerce baskısı yayınlandı. Yaygın dillerin hemen hemen hepsine tercüme edildi ve Amerika'nın en iyi satan kurgu olmayan klasikleri arasında yerini aldı.

Birçoğuna göre Thoreau bir doğabilimciydi ve özellikle yayınlanmasını takip eden yıllarda *Walden* okurlarının büyük bö-

lümü kitabı Gilbert White'in *Selbourne*'unu okur gibi doğa tarihi açısından ele almıştı. XIX. yüzyılda eleştirmenler, okuyucuya, transandaltalistlerin saçmalıkları diye tanıttıkları "Ekonomi" ve "Yüksek Prensipler" adlı daha felsefi bölümleri atlayıp "Sesler", "Hayvan Komşularım" ve "Gölde Kış" adlı daha doğal bölümlere konsantre olmalarını önerirlerdi. Bir doğa yazarı olarak Thoreau'nun yok denecek kadar az benzeri vardı. Tasvir yazılan yazma sanatının ustasıydı. *Walden*'ın gerdanlı dalgıç kuşları, kurbağaları, karıncaları ve fareleri çok canlı olmakla kalmayıp âdeta insan kişiliğine bürünür. İnsanlar doğaya olan ilgilerini sürdürdükçe, *Walden*'ın okuyucusu olacaktır.

Başka bir grup okuyucu da *Walden*'ı, *Robinson Crusoe* gibi Kaçış Edebiyatı sınıfına sokar. Crusoe gibi Thoreau da herşeyden uzaklaşıp, modern medeniyetin ilgi alanlarını ve dertlerini geride bırakmış; çalar saatlere, programlara, akşam yemeği davetlerinde giyilecek ceketlere ve baş ağrısı ilaçlarına son vermiştir. Bu kitapta okuyucu kendini kahramanın yerine koyup basit bir yaşamın zevklerini tadabilir, aynı zamanda da doğal çevresiyle karşı karşıya kalarak, yemek, giyecek, barınak ve yakıt bulup atalarının bir yüzyıl önce yaşadığı gibi yaşayabilir-tabii gaz sobasının başında ısı geçirmez penceresinin ardından bakarak...

Walden, bir koltukta oturulup okunabilir ama okuyucu orada kalmayacaktır. Kaçış Edebiyatı tarzında bir kitabı okumakla işe başlayıp, kaçınılmaz biçimde kendini kitabın bir parçası olarak bulacaktır. Kaçışı değil reformu düşünmeye başlayacaktır, özellikle de kendi reformunu... *Walden* okuyucusunu eyleme zorlayan bir kitaptır.

Bir nedenden dolayı, çoğu Thoreau okuyucusu *Walden*'ın *Güliver'in Gezileri* gibi günümüz medeniyetine yönel-

tilmiş üstü kapalı (sık sık da üstü kapalı olmayan) bir eleştiri olduğunu anlayamamıştır. James Russell Lowell gibi önemli bir eleştirmen bile *Walden*'ın bu yönünü görmemiş ve Thoreau'nun espri anlayışının olmadığını iddia etmiştir. Thoreau'nun espri anlayışının sokaktaki adam tarafından genellikle ters anlaşıldığı bir gerçektir. Bir çoklarının ciddiye aldığı şeylere Thoreau güler, çoğunun güldüğü şeyleri ise ciddiye alır. *Walden*'da kara mizah yapılmayan sayfa yok gibidir, kitapta espri anlayışı bulamayan kişi kitabın özünü kaçırıyor demektir. Thoreau baş sayfada sırf komşusunu uyandırmak için horoz gibi övündüğünü yazmıştır. Bu övünmenin çoğu taşlama niteliğindedir. Okuyucu dünyayı Thoreau'nun gözünden görmeye başlayınca dünya değişir.

Thoreau zirve noktasına manevi bir özyaşam öyküsü olarak erişir; kitap iyi bir yaşama doğru bir *Hacı'nın İlerlemesi*'dir. Kitabın farklı düzeylerde yorumlanmasını kötülemek istemiyorum. Kitabın büyüklüğü farklı düzeylerde anlaşılmaya elverişli olmasından kaynaklanır. Thoreau ve algılaması açık okuyucu için *Walden* bir kutsal kitap gibidir. Teolojik tartışmalara girmez; topluiğne başında melek saymaz.

Thoreau'nun iyi bir dostu olan Ellery Channing: "Metafizikten nefret ederdi" diyor. Ancak Thoreau *Walden* boyunca manevi değerlerle ilgilenmiştir; özellikle de "Ekonomi", "Yüksek Prensipler" ve "Sonuç" bölümünde... Bu durum, ilk çıktığında Thoreau'yu okuyanların bazısının gözünden kaçmıştır.

Thoreau, insanlara şu vaatlerde bulunmuştur:

"*Kişi güvenle hayallerinin peşinden giderse ve zihninde canlandırdığı yaşamı sürdürmek için çaba gösterirse bildiğimiz saatlerle hesaplayamadığımız bir süre içinde arzusuna kavuşacaktır. Bazı şeyleri geride bırakacak, görünmez bir sınırı geçecektir; yep-*

yeni, evrensel ve daha liberal kurallarla kuşatılacak, bu kurallar içine yerleşecektir; ya da eski kurallar genişleyecek ve kendi lehine daha özgür bir anlamda yorumlanacaktır ve daha yüksek düzeydeki varlıklarla beraber yaşama salahiyetine sahip olacaktır."

Belki başarımız sadece birkaç dakika sürecektir ama çabamıza değer çünkü o dakikalarda yaşamın daha yüksek bir düzeyine ulaşacağız. *Robinson Crusoe* düzeyinde Kaçış Edebiyatı, *Güliver'in Gezileri* düzeyinde fazla tenkitçi ve olumsuz olabilir ama en yüksek düzeyde dinamik, pozitif ve iyimserdir. Thoreau'nun okuyucuda bırakmak istediği en son izlenim işte buydu ve bunu en iyi *Walden*'ın son paragrafında görürüz:

"John ve Johnathan bunları gerçekleştirecek demiyorum; ama gelecek günün karakteri işte böyle. bu gün sadece zamanın geçişiyle doğmayacaktır. Gözlerimizi kamaştıran ışık, karanlık gibidir bizim için. Sadece uyanık olduğumuz gün ağarır. Doğacak daha çok gün var. Güneş bir sabah yıldızıdır."

Bu tema sadece en son paragrafta işlenmemiştir. Kitap boyunca, baş sayfada kitabın özünün anlatıldığı bölümden başlamak üzere, yeniden doğuşu, sabahı, ilkbaharı ve önümüzde görünen yeni hayatı anlatır. Kitabın tamamı mevsimlerin geçişi etrafında şekillendirilmiştir, ilkbaharla başlar, yazı geçer, sonbahar ve kıştan sonra ilkbaharın yeniden doğuşuyla sona erer. "Sesler" bölümü bir günün küçük bir kopyası gibidir, sabahla başlar, öğleden sonraya geçer, akşam ve geceden sonra dünyanın şafakta yeniden uyanmasıyla sona erer. Kızılderililerin ve Meksikalıların arınma törenlerini okuruz. Altmış yıl boyunca elma ağacından bir masaya gömülü kalan olağanüstü böceğin yeniden doğuşunu öğreniriz. Thoreau'nun çok sevdiği Walden Gölü'nün bile kışın buz tutarak cansızlaştığını, ilkbaharın gelmesiyle tekrar canlandığını görürüz. *Walden* te-

melde iyimser bir kitaptır. Thoreau başka bir dünyada cennete kavuşmayı beklememiştir. Bu dünyada cennette gibi yaşamayı ummuş ve bunun için de elinden geleni yapmıştır.

Walden'ın üçüncü bölümünde Thoreau şöyle der:

"Kim bilir kaç insan bir kitap okuyarak hayatlarında yeni bir çağ başlatmıştır." *Walden* birçok okuyucusu için böyle bir kitap olmuştur. Bir buçuk asır önce yazılmasına rağmen her geçen gün daha anlamlı bir hâle gelmiştir.

Son olarak dünyanın her tarafından bin beş yüz Thoreau öğrencisi ve takipçisinin kurduğu Thoreau Derneği'nden bahsetmek istiyorum. Thoreau'ya üç ayda bir çıkan bir bülten ve bir yıllık çıkarıyorlar. Her yıl Thoreau'nun doğum günü olan 12 Temmuz'a en yakın cumartesi Concord'da toplanıyorlar. Daha fazla bilgi için Thoreau Society, 44 Baker Farm, Lincoln, Massachusetts 01773 USA adresine başvurabilirsiniz.

Walter Harding*

* Önsözün ve bu kitaptaki dipnotların hazırlanmasında kullanılan temel kaynak Walter Harding'in editörlüğünü yaptığı "Walden, An Annotated Edition" adlı eserdir.

Ekonomi

Bu kitabı yazarken, daha doğrusu bu kitabın çoğunu yazarken, Massachusetts eyaletinin Concord kazası yakınlarındaki Walden gölcüğü kıyısında kendi inşa ettiğim evimde yalnız yaşıyor ve geçimimi el emeğimle sağlıyordum. En yakın komşum iki kilometre uzaklıktaydı. Orada iki yıl ve iki ay kaldım. İşte şimdi yeniden uygar dünyanın bir konuğuyum.

Kimilerinin anlamsız bulduğu ancak şartlar göz önünde tutulduğunda son derece doğal ve uygun olan yaşam tarzım ile ilgili hemşehrilerimin tamamen özel sorguları olmasaydı, kişisel meselelerimle okuyucularımı rahatsız etmezdim. Neler yediğim, yalnızlık çekip çekmediğim, korkup korkmadığım gibi hususlarda sorular soruyorlar bana. Kimileri de gelirimin ne kadarını hayır işlerine ayırdığımı merak ediyor, çok çocuklu ailelerden olanları da kaç yoksul çocuğa baktığımı... Kitapta bu türden soruları cevaplayabilirim, bu nedenle bana karşı özel bir ilgi duymayan okuyuculardan beni bağışlamalarını isteyeceğim. Kitapların çoğunda birinci şahıs, "Ben" kullanılmaz.

Ancak burada "Ben" kelimesini kullanacağım, bu yönüyle kitap diğerlerinden daha bencil olacak. Konuşanın birinci şahıs olduğunu çoğunlukla dikkate almayız. Eğer bir başkasını daha iyi tanıyor olsaydım, kendimden bahsetmezdim. Ama maalesef deneyimimin fakirliği sebebiyle buna mahkûmum. Ayrıca kendi adıma, her yazardan er ya da geç, hayatının sade ve samimi bir muhasebesini yapmasını beklerim. Hem tanımadığı birilerinin yaşadıkları ile ilgili duyduğu türden değil, uzak bir diyardan akrabalarına göndereceği türden bir anlatımla... Zira samimi bir hayat sürdürüyorsa ancak benden uzakta bir yerlerde yaşıyor olabilir. Bu sayfalar özellikle fakir öğrencilere hitap ediyor. Diğer okuyucularıma gelince, kendilerine uyanı kabul edeceklerdir. Paltoyu giyebilmek için dikişleri zorlamazlar umarım. Çünkü palto ancak uyana yakışacaktır.

Bu anlatacaklarım Çinlileri ya da Hawai Adaları yerlilerini pek de ilgilendirmeyen şeyler olacak. Siz New England'da yaşadığı söylenenlere bir şeyler anlatmak istiyorum; sizin durumunuz, özellikle dünyada ve dıştan gözlendiği kadarıyla bu kasabadaki hayat şartlarınız ve gidişatınız konusunda, nasıl olduğu, şu an olduğu kadar kötü olmasının gerekli olup olmadığı, düzeltilip düzeltilemeyeceği... Concord'da epeyce dolaştım. Her yerde, çarşıda, resmi dairelerde, tarlada insanlar binlerce olağanüstü şekliyle kefaret ödüyorlarmış gibi göründü bana. Brahmanların ateş çemberi içerisinde yarı çıplak oturarak gözlerini kızgın güneşe diktiklerini, alevlerin üzerinde baş aşağı asılı durduklarını; bedenleri eski normal şeklini alamayacak ve boynun burkulması sonucu sıvı içecekler dışında boğazdan hiçbir şey geçemeyecek duruma gelene dek omuzları üzerinden göğe baktıklarını, bir ağacın dibine zincirlenerek ömür boyu orada yaşadıklarını, tırtıllar gibi vücutlarıyla uçsuz bucaksız memle-

ketlerin genişliğini ölçtüklerini ya da sütunların tepesine çıkarak tek ayak üstünde durduklarını duydum. Bilinçli olarak ödenen bu kefaretlerin hiçbiri, her gün şahit olduğum manzaralardan daha inanılmaz, daha şaşırtıcı değildir. Herkül'ün tamamlaması gereken on iki işi, komşularımın üstlendikleri yanında önemsiz kalır. Herkül'ünkiler yalnızca on iki taneydi ve her biri bir sonuç doğuruyordu. Fakat bu adamların bir canavar yakaladıklarını ve onun kellesini kopardıklarını, bir işi sonuca bağladıklarını hiç mi hiç görmedim. Yanlarında ejderhanın kafasını kor bir demirle kökünden yakacak arkadaşları Iolas da yok. Bir baş ezilir ezilmez, yerine iki tane birden çıkıyor.

Bu kasabada kötü kaderleri sonucu kendilerine çiftlikler, evler, ahırlar, sığırlar ve ziraat araç gereçleri miras kalan gençler görüyorum. Bunları kazanmak, bunlardan kurtulmaktan çok daha kolay. Vahşi doğada doğup bir kurt tarafından büyütülselerdi onlar için çok daha iyi olurdu. Hiç olmazsa çalışmaları gereken arazinin nasıl bir yer olduğunu kendi gözleriyle açıkça görürlerdi. Onları bu denli toprağa bağımlı kılan ne? İnsanlar bir avuç toprağı gagalamakla yetinmek zorundayken, bunlar neden otuz dönümü yemek zorunda kalıyorlar? Doğar doğmaz mezarlarını kazmaya neden mecbur olsunlar? Önlerine konan bütün malı mülkü bir kenara iterek insanca yaşamalı ve güçlerinin yettiği ölçüde hayatlarını kazanmalılar. Kaç ölümsüz ruhla karşılaştım, kendi yükü altında ezilip neredeyse dümdüz olan. Augean ağıllarını, hiç temizlenemeyen, yirmi beş metreye on beş metrelik ahırı, elli dönüm araziyi, hasadı, merayı ve koruyu katmış önüne hayat yolunda yuvarlanıp gidiyor. Bu tür gereksiz miras borçlarıyla uğraşmak zorunda kalmayan nasipsizler, birkaç santimetre küplük bedeni eğiterek terbiye etmeyi yeter uğraş bulurlar.

Fakat insan boş işler için çalışır. En değerli varlığı toprağa gömülerek çürümeye terkedilmiştir. İnsanlar, sanki alınlarına yazılmış bir iş olarak, eski bir kitapta dendiği gibi, güve ile rutubetin çürüteceği, hırsızların arasına sızıp aşıracakları hazineler yığmayı görev edinmişler. Ahmakça bir hayat yaşadıkları. Er ya da geç öğrenecekler. Deukalion ile Pyrrha'nın omuzlarının üzerinden geriye taşlar atarak insanları yarattıkları söylenir:

Inde genus durum sumus, experiensque laborum,
Et documenta damus quà simus origine nati.

Ya da, Raleigh'in o muhteşem tarzıyla mısralara döktüğü gibi,

O zamandandır bizim müşfik-sert kalpliliğimiz,
Acıya ve şefkate katlanır,
Bedenlerimizin taştan tabiatlı olduğunu ispatlarcasına.

Budalaca bir kehanete körü körüne itaatin sonucu bu kadar olur ancak. Başının üzerinden taşları atacaksın ve nereye düştüklerini görmeyeceksin.

İnsanların çoğu, nispeten bağımsız yaşanan bu ülkede bile, yalnızca cehalet ve yanılgıları yüzünden, hayatın ilgi gösterilecek sahte alanları ve aşırı ağır işleriyle o denli meşguller ki, daha güzel meyvelerini toplayamıyorlar. Aşırı didinmekten elleri meyve toplayamayacak kadar kadar hantal ve titrektir. Gerçekten, günümüz çalışan insanı bugünü yarına bağlayan bir bütünlükten yoksun, hemcinsleriyle en insani ilişkileri dahi sürdüremiyor; yoksa yaptığı işin değerini piyasada yitirirdi. Bir makine gibi çalışmaktan fırsat bulamıyor. Bilgisini durmaksızın kullanmak zorunda olan birisinin –gelişmesi için gerekli olan– cehaletinin ayırımına varması mümkün müdür? Cehalet diye yargılamadan önce, ara sıra cömertçe beslemeli, giydirmeli ve kamçılarımızla düzeltmeliyiz onu. Doğamızın

en narin değerleri, meyvelerin buğusu gibi, en titiz bir şekilde ele alınarak korunabilir ancak. Fakat ne kendimize ne de birbirimize böylesi bir şefkatle yaklaşacak durumdayız.

Hepimizin bildiği gibi bazılarınız, yoksulsunuz; ucu ucuna yaşıyor, bazen sanki nefes almakta zorlanıyorsunuz. Bu kitabı okuyanlardan kimilerinin yediği akşam yemeklerinin parasını ödeyemediğinden, eskimiş veya eskimekte olan giyecek ve ayakkabılarını yenilemek için para bulmakta zorlandığından hiç şüphem yok; ve şu anda bu satırları okurken çalınmış ya da ödünç alınmış bir zamanı harcıyor, alacaklılarınızdan bir saat daha aşırıyorsunuz. Gözlemim deneyimle keskinleştiğinden, ne sinsi ve kötü bir ömür sürdürdüğünüzü çok açık görebiliyorum; her zaman son limitinize gelip dayanmışsınızdır, yeni bir işe girişmek ve borçlarınızı ödemek çabası içindesiniz, çok eski bir tabirle, Romalıların aes alienum, başkasının pirinci dedikleri paralarla (madeni paralarının bazısı pirinçtendi) yine de yaşıyor, ölüyor ve başkasının pirinci ile gömülüyorsunuz; her zaman vaat ediyor, yarın ödemeyi vaat ediyor ve borcunuzu ödemeden bugün ölüyorsunuz; hapsi boylamamak için yaltaklanıyor ve bin bir türlü kılığa giriyorsunuz; birilerini, ayakkabılarını, şapkasını, paltosunu arabasını yapmaya ya da bakkaliyesini taşımaya ikna edebilmek için yalan söylüyor, pohpohluyor, arka çıkıyor, nezaket kisvesine bürünüyor ya da ince ve boş bir cömertlik balonu şişiriyorsunuz; bir gün hasta düşerim diye bir şeyler biriktirebilmek için kendinizi hastalığa sürüklüyorsunuz: hasta bir sineye tıkıştırılacak bir şeyler, ya da alçı tavan arasına, belki de daha güvenli bir yere, mesela yastık altına; nereye olursa olsun, ne kadar olursa olsun önemli değil...

Neredeyse kitle esaretinin yabancı bir şekli olan Zenci Köleliğine katılacak kadar anlamsız yaşayabileceğimize bazen şa-

şıyorum. Hem kuzeyi ve hem de güneyi esir alan o kadar açıkgöz ve kurnaz efendi vardır ki güneyli bir idarecinin olması zordur; bir kuzeylinin olması ise daha kötüdür; fakat en kötüsü de kendi köle güdücünüz olmanızdır. Gel de insandaki tanrısallıktan bahset! Karayolundaki yük arabacısına bakın, gece ve gündüz pazara koşturan. İçinde en ufak bir ilahî heyecan uyanıyor mu? En ulvi vazifesi atlarını doyurmak ve sulamak! Nakliye çıkarları ile karşılaştırıldığında kaderi kendisine ne anlam ifade ediyor? "Kıpırda biraz Uşak" için sürmüyor mu arabasını? Ne kadar da tanrısal, ne kadar da ölümsüzdür o, değil mi? Ne ölümsüz ve ne de tanrısal fakat kendisi hakkındaki kendi görüşünün kölesi ve mahpusu, kendi eylemlerinin sebep olduğu bir kader. Nasıl korkudan sinip savuştuğunu, bütün gün içten içe nasıl da ürktüğünü görün. Başkalarının görüşü bizim kendi görüşümüze kıyasla zayıf bir diktatördür. Bir kişinin kendi hakkında ne düşündüğü kaderini belirler, daha doğrusu kaderini gösterir. Kendi kendini azat etme, hayal ve fantezinin yaygın olduğu Batı Hindistan'ın kırsal kesiminde bile mümkün müdür? -bunu gerçekleştirecek hangi Wilberforce var orada? Kaderlerindeki son derece toy bir meraka ihanet etmemek için, son günlerine kadar sus minder ve yastıklar dokuyan köylü hanımları bir düşünün! Ebediyeti yaralamadan zamanı öldürebilirmişsiniz gibi sanki.

Çoğu insan uysal bir ümitsizlik içersinde yaşar. Kabuğuna çekilme kabul edilmiş ümitsizlikten başka bir şey değildir. Umutsuzluk şehrinden umutsuzluk ülkesine geçiyor ve kendinizi bizonlarla misk sıçanlarının cesaretiyle teselli ediyorsunuz. Oyun ve eğlencelerimizde bile klişeleşmiş, ayırımında olmadığımız bir umutsuzluk gizli içlerinde. Gerçek bir eğlence bulamazsınız onlarda. Oyun işten sonra gelir çünkü. Umutsuz şeyler yapmamak ise sağduyunun karakteristik özelliğidir.

Ilmihâl ifadelerini kullanırsak, insanın, nihai gayesinin ve hayatın gerçek gerek ve gereçlerinin neler olduğunu düşündüğümüzde, insanların mevcut olan yaygın yaşam tarzını, diğer tüm seçeneklere tercih ederek özgür iradesiyle seçtiği açıkça anlaşılıyor. Başka bir seçenekleri olmadığını da samimiyetle düşünürler. Ancak uyanık ve sağlıklı doğası olanlar güneşin her gün apaçık yeniden yükseldiğini anımsarlar. Önyargılarımızı bırakmak için hiçbir zaman geç değildir. Ne kadar eski olursa olsun düşünce ve davranışın hiçbir şekli, sağlam kanıtlarla irdelenmeden, bir şeylere güvenerek kabul edilemez. Herkesin yankıladığı ya da sessizce ilettiği bugünkü bir doğrunun yanlış olduğu yarın anlaşılabilir; bu belki de sadece bir fikirdir, kimisinin tarlasına bereket getirecek yağmurun habercisi sanıp güvendiği dumana benzer. Eskilerin "yapamazsın" dediğini yapmayı denersen yapabildiğini görürsün. Eskilerin doğrusu kendilerine, yenilerinki de yenilere. Eskiler ateşi sürekli yanık tutacak yakıtı sağlamayı muhtemelen bilmiyorlardı; yeniler ufak bir kuru kütüğü bir kazanın altına atıp kuş hızıyla yerkürenin etrafında fırıl fırıl dönüyorlar; deyim yerindeyse eski insanları öldürürcesine... Yaşlılık gençlikten daha nitelikli bir eğitici faktör değildir, kaybettiği kadar kazanmamıştır çünkü. Akıllı insanların değerli bir şeyi mutlaka yaşayarak öğrendiklerini hiç sanmıyorum. Yaşlıların gençlere verebilecekleri değerli bir öğütleri gerçekten yoktur. Kendi deneyimleri yetersiz ve hayatları, özel nedenlerdendi diyecekleri, acınası birer başarısızlık olmuştur. Belki hâlâ bu deneyimlerinin doğruluğunu savunacak bir parça inanç kalmıştır içlerinde; ancak aslında sadece bir zamanlar olduklarından daha az gençtirler. Otuz yıldır bu gezegende yaşıyorum ve hâlâ büyüklerimden değerli hatta içten bir öğüdün tek bir hece-

sini duymayı umuyorum. Bana hiçbir şey söylemiş değiller ve muhtemelen işin özüyle ilgili bir şey söyleyemezler de. İşte hayat, büyük oranda denemediğim bir deneyim; onların deneyip denemediklerinin ise bana hiçbir faydası yok. Değer kabul ettiğim bir deneyimim olmuşsa, bunu akıl hocalarımın bana önceden anlatmadıklarından emin olabilirsiniz.

Bana "sadece bitkisel besinle yaşayamazsın, bitki kemiklerinin gelişmesine katkıda bulunmaz" diyen bir çiftçi; bu sebepten, dinî bir vazifeyi yerine getirir gibi, günün belirli bir kısmını sistemine kemik ham maddesi sağlamaya adar; günün diğer yarısında bedenini ve hantal sabanını onca engele rağmen bitkisel besinle gelişen kemikleriyle silkeleyerek çeken öküzlerin ardında söylene söylene sürükler. Hasta ve düşkünler için bazı şeyler gerçekten yaşamsal birer ihtiyaçtır, diğerlerine ise birer lükstür sadece, ve kimisince de bunlar bilinmez bile.

Kimileri insan hayatının tüm alanlarının, yükseltilerin ve derinliklerin, ataları tarafından incelendiğini ve her şeyin çözümlendiğini sanırlar. Evelyn'e sorarsanız "Bilge Süleyman ağaçların tüm perspektifleri için düzenleme kuralları geliştirmiş; Romalı hukukçular, mülküne tecavüz etmiş sayılmaksızın, meşe palamutlarınızı toplamak için komşunuzun arazisine ne kadar girebileceğinizi ve topladığınız palamutların ne kadarının komşunuzun hakkı olduğunu karara bağlamışlar." Hatta Hipokrat tırnaklarımızı nasıl kesmemiz gerektiğinin, yani ne uzun ne kısa olmak üzere tırnakların parmakları tam ne kadar geçebileceğinin direktiflerini bırakmıştır bize. Hiç şüphesiz hayatın neşe ve çeşitliliğini tüketen can sıkıcı ve usandırıcı şeyler Adem kadar eskidir. Fakat insanın kapasitesi hiçbir zaman tam olarak denenmemiştir; neler yapabileceğini örneklerle de belirleyemeyiz; o kadar az denenmiştir ki... Şimdiye

kadarki başarısızlıkların ne olursa olsun, "hüzünlenme çocuğum, yapmadıklarından seni kim sorumlu tutabilir ki?"

Hayatlarımızı bin bir çeşit basit test yaparak, deneyerek yaşayabiliriz; meselâ fasulyelerimi olgunlaştıran güneşin aynı anda dünyamız gibi bir düzine başka dünyayı aydınlattığını görebilmeliyiz. Bunu anımsamış olsaydım kimi yanılgılarımdan kurtulmuş olacaktım. Fasulyelerimi çapaladığım zamanki ışık değildi bu. Yıldızlar ne şahane burçların doruğundadır! Kainatın çeşitli köşelerinde birbirinden çok uzak ve farklı yaratıklar aynı anda aynı şeye bakıyorlar! Doğa ve insan yaşamı kurumlarımız kadar çeşitlidir. Hayatın bir insan için neler barındırdığını kim söyleyecektir? Birbirimizin gözlerinin ta içine bir anlığına bakalım, bizden daha büyük bir mucizenin gerçekleşmesine gerek var mı? Tek bir saatte dünyanın tüm çağlarını yaşayabilmeliyiz; evet, çağların bütün dünyalarında. Tarih, Şiir, Mitoloji!... Bir başkasının deneyiminden okuyacaklarınız bu kadar şaşırtıcı ve bilgilendirici olabilir mi? Ben sanmıyorum.

Komşularımın iyi bildiklerinin çoğunun kötü olduğuna candan inanıyorum, ola ki pişmanlık duyacağım bir şey varsa o da iyi davranışımdır. Hangi şeytana uydum da bu kadar iyi davrandım? En akıllıca sözü söyleyebilirsiniz; her tür onurdan yoksun yetmiş yıl yaşayan siz yaşlılar; ta içimden tüm bunlardan uzaklaşmaya çağıran karşı konulmaz bir ses duyuyorum. Bir nesil diğerinin birikimlerini karaya oturan gemi gibi terk eder.

Kendimize şimdi olduğundan çok daha fazla güvenle inanabileceğimizi düşünüyorum. En azından şuraya buraya harcadığımız kadar ilgiyi kendimize de bağışlamalıyız. Doğa gücümüze olduğu kadar zayıflığımıza da uyabilir. Kimilerinin ardı arkası kesilmez endişe ve gerginlikleri neredeyse şifa bulmaz bir hastalıktır. Yaptığınız işin önemini abartma

eğilimindeyiz ama yapmadıklarımız o kadar çok ki! Peki ya hastalansaydık ne olurdu? Ne uyanığız ama! Kaçınabildiğimizce inançsız yaşamaya kararlı, gün boyu tetikte, geceleyinse isteksizce dualarımızı okuruz ve belirsizliklerin koynuna sineriz. Bütünüyle ve içtenlikle zorluyoruz kendimizi yaşamaya, hayatlarımızı âdeta yüceltiyoruz, değişme ihtimalini reddediyoruz. Tek yol budur deriz; bilmez miyiz ki bir noktadan geçebilen doğrular kadar yol vardır. Tüm değişimler tasarlanacak birer mucizedir, her an gerçekleşen de böylesi bir mucizedir zaten. Konfüçyüs "bildiklerimizi bildiğimizi bilebilmek ve bilmediklerimizi de bilmediğimizi bilebilmek, işte gerçek bilgi budur" diyor. Kişi *hayal gücünü* kendi kavrama *yeteneğine* indirgemişse, bütün insanların en nihayetinde hayatlarını bu esas üzerine kuracaklarını ön görürüm.

Yukarıda değindiğim sıkıntı ve huzursuzluğun kendi hayatımızdaki geçerliliğini bir anlığına düşünelim ve işi ne kadar ciddiye almamız gerektiğini ya da en azından ihtiyatlı olmamız gerektiğini kavrayalım. Günümüz maddi uygarlığında temel hayati ihtiyaçların neler olduğunu ve bunların nasıl sağlandığını öğrenmek için bile olsa, ilkel ve yabani bir yaşam deneyimini geçirmek yararlı olur. Hatta bunun için eski günlerin ticaret kayıtlarına da bakılabilir. İnsanlar en çok neyi satın almışlar, pazara en çok neleri sürmüşler? Kısacası en temel ihtiyaçlar nelerdir? Çağlar boyu ilerleme insan varoluşunun başlıca yasalarını pek az etkilemiştir; kendi kemiklerimiz büyük olasılıkla atalarımızınkilerden ayırt edilemeyecektir.

Yaşamsal zorunluluk ifadesiyle, insan yaşamının en başından beri, ya da çok uzun zamandır kullanılması sonucu, insanın yaşamında vazgeçilmez olmuş, ancak yabanilikten, miskinlikten veya felsefeleri gereği pek az kişinin vazgeçmek iste-

diği, kişinin kendi el emeği ve alın teri ile edinebildiği şeyleri kastediyorum. Bu anlamda birçok varlık için sadece tek bir zorunluluk vardır: beslenme. Çayır bizonu için bu birkaç tutam leziz ot ve içeceği sudur; dağın gölgesini ya da ormanın barınağını aramadıkça tabii. Hayvanlardan hiçbiri Beslenme ve Barınmadan başka bir şeye ihtiyaç duymaz. Bu iklimde insanlar için yaşamsal zorunluluklar "Beslenme, Barınma, Giyinme ve Yakıt" başlıkları altında, tatmin edici biçimde toplanabilir; bunları sağlamadan, yaşamın gerçek sorunlarıyla özgürce ve bir başarı beklentisiyle ilgilenmeye hazır sayılmayız. İnsan sadece barınakları değil, giyimi ve yemek pişirmeyi de icat etmiş; ateşin muhtemelen tesadüfi keşfi ve takip eden kullanımı ilkin bir lüks iken, bugün vazgeçilmez bir gereksinim olmuştur. Kedi ve köpeklerin de bu ikinci doğayı edinmekte olduklarını gözlemliyoruz. Uygun barınma ve giyinme ile mantıken kendi iç ısımızı elde etmiş oluyoruz; peki bunların fazlası, yani yakıt ile, yani kendi iç ısımızdan daha büyük bir dış ısı ile yemek pişirmenin başladığını söylemek uygun düşmez mi? Doğa Bilimci Darwin, Tierra del Fuego yerlilerini anlatırken, sıkıca giyinmiş, ateşe yakın oturan kendi ekibi ısınabilmekten uzakken, ateşten uzak duran çıplak ilkellerin kendisini hayrette bırakacak şekilde "kavrularak su gibi ter döktüklerini" gözlemler. Avustralya yerlisi çıplak olarak rahat rahat dolaşırken giyinik Avrupalının tir tir titrediğini de anlatırlar. Bu ilkellerin dayanıklılığını uygar insanın entellektüelliğiyle birleştirmek olanaksız mıdır? Liebig, insanın bedenini bir sobaya, besini de akciğerlerdeki iç yakımı sürdüren yakıta benzetir. Soğuk havalarda çok, sıcaklarda ise az yeriz. Hayvanî ısı içten içe yavaş işleyen bir yakımın ürünüdür; bu çok hızlı olduğunda hastalık ve hatta ölüm gerçekleşir; ya da yakıt ih-

tiyacından veya mekanizmadaki bir bozukluktan ateş söner. Tabii yaşamsal ısı ateşle karıştırılmamalı, zaten bu kadar karşılaştırma yeter. Yukarıdaki açıklamadan *hayvanî yaşam* ifadesinin *hayvanî* ısı ile neredeyse eşanlamlı olduğu görülüyor; besin iç ateşi sürdüren Yakıt olarak kabul edilebilirken –Yakıt da besini hazırlamak ve dıştan katmayla vücut sıcaklığımızı artırmaya hizmet ediyor sadece– Barınma ve Giyinme de bu şekilde üretilen ve emilen ısıyı korumak içindir yalnızca.

Öyleyse, bedenimizin en büyük gereksinimi ısınması, iç yaşamsal sıcaklığı sürdürmesidir. Ne acılar çekiyoruz bunun için. Beslenme, Giyinme ve Barınmamızla değil yalnızca, bir tür gecelik elbiselerimiz olan yataklarımızla da. Bu barınak içinde barınağı hazırlamak uğruna kaç kuş sürüsünün yuvasını yıkmış, tüylerini yolmuşuzdur. Köstebeğin ottan yatak yapıp sonra da yatağını oyuğunun dibinde terk etmesi gibi. Fakir insan bu dünyanın soğuk olduğundan dem vurur durur. Rahatsızlıklarımızı fizyolojik olandan daha çok sosyal soğukluğa mal ederiz. Bazı iklimlerde yaz insana bir tür cennet yaşamı sağlar. Besinini pişirmek dışında, yakıt gereksizdir; güneş ateştir ve meyvaların çoğu güneş ışığıyla yeterince pişer; besin genelde daha çeşitlidir, daha kolay elde edilebilir, Giyim ve Barınak tamamen ya da kısmen gereksizdir. Bugün bu ülkede, kendi deneyimimle biliyorum, birkaç araç gereç, bir bıçak, bir balta, bir bahçıvan beli, bir el arabası, vs.; okumayı seven biri için lâmba, kırtasiye ve birkaç kitap temel ihtiyaçlardan sonra gelir ve tüm bunlar cüzi bir fiyata mal olur. Buna rağmen akıllı olmadıkları kesin olan bazı insanlar, dünyanın öteki ucuna, barbar sağlıksız bölgelere giderek kendilerini on ila yirmi yıllığına ticarete adarlar, ola ki bir gün gelir de New England'da rahatça ısınabilir ve en sonunda ölür-

ler. Lüks zenginleri rahatça ısınabilmekle kalmıyor anormal derecede yanıyorlar; daha önce de bahsettiğim gibi kavruluyorlar, *à la mode* (modaya uygun olarak) tabii ki.

Yaşamın lüks ve konforu diyebileceğimiz çoğu şey zorunlu olmamakla kalmıyor aynı zamanda insanlığın yücelmesinin önünde de birer engel teşkil ediyorlar. Lüks ve konfor söz konusu olduğunda, en akıllılar öteden beri yoksullardan daha sade ve basit bir hayat sürmüşlerdir. Çin, Hint, İran ve Yunan antik filozofları toplumlarının maddi varsıllıkta en yoksul, manevi anlamda en zengin sınıfıydı. Aynısı daha çağdaş reformcu ve uluslarının kurtarıcısı şahsiyetler için de doğrudur. Gönüllü yoksulluk diyebileceğimiz üstünlük sağlayan bir konum dışında, hiç kimse insan yaşamının tarafsız ve akıllı bir gözlemcisi olamaz. Tarımda, ticarette; edebiyatta ya da sanatta olsun lüks bir yaşamın meyvesi de lüks olur. Günümüzde filozof çoktur ancak tek bir gerçek filozof göremezsiniz. Felsefe yapmak güzeldir yine de, çünkü yaşamak çok güzeldi bir zamanlar. Filozof olmak demek ince düşüncelere sahip olmak demek değildir, bir ekol kurmak anlamına da gelmez. Filozof olmak demek aklı, aklın emrettiği üzere yaşayacak kadar sevmek demektir. Akıl sade bir yaşamı; özgür, cömert, güvenle yaşamayı emreder. Bu yaşamın kimi sorunlarını sadece teoride değil, pratikte de çözmek demektir. Büyük bilgin ve düşünürlerin başarısı genellikle nedimce bir başarıdır, kralca ya da erkekçe değil. Sadece uyumlu olarak idare ederler, babalarının yaptığı gibi ve hiçbir anlamda da asil bir neslin ataları değildirler. Öyleyse insanlar neden dejenere olurlar? Nesilleri tüketen nedir? Lüksün hangi doğasıdır ki ulusları gevşeterek yok eder? Bu faktörün bizim kendi hayatımızda da olmadığından emin miyiz? Filozof yaşamın maddi anlamında da çağının ilerisindedir.

Beslenmesi, barınması, giyinmesi, ısınmasıyla çağdaşlarından farklıdır. Yaşamsal ısısını sıradan insanlardan daha iyi yöntemlerle sağlamadıktan sonra kişi nasıl filozof olabilir?

Kişi tanımlamış olduğum çeşitli yollardan ısındıktan sonra ne ister? Şüphesiz aynı türden sıcaklığın daha fazlasına ihtiyaç duymaz, daha çok ve zengin yemek, daha büyük ve görkemli evler, daha zarif giyeceklerle tıka basa dolu zengin bir gardırop, daha çok sayıda ve aralıksız yanan daha sıcak ateşler ve benzerlerine de. Yaşamı için zorunlu olanları temin ettikten sonra, gereksiz fazlalıkları edinmek dışında bir başka seçeneği daha var; mecburi çalışma yükümlülüğü sona ermiştir onun, hayat macerasına atılmalı artık. Öyle anlaşılıyor ki toprak tohuma uygundur, köklerini derinlere gömmüş, şimdi de filizlerini aynı güvenle yükseklere gönderebilmeli. Peki göklere yükselebilirken insan neden bu denli sağlamca yere kök salmıştır? Daha asil bitkiler en nihayetinde, yerden çok yukarıda, havada ve ışıkta taşıdıkları meyvelerle değerlendirilirler ve yılda birkaç kez yetişirseler de köklerini mükemmelleştirmeden biçilmeyen, tepeleri kesildiğinden çiçek açtıklarından kimsenin haberi bile olmadığı yerde sere serpe yayılan sebzelerle bir tutulmazlar.

Ne nasıl yaşadıklarını bilmeden yaşayan, en zenginlerden daha mükemmel bir şekilde biriktirebilen ve fakirleşmeksizin aynı savurganlıkla harcayan, cennette de olsa cehennemde de başlarının çaresine bakabilecek, güçlü ve cesur doğalara –hayali kurulan böyleleri gerçekten yaşamışlarsa; ne de cesaret ve ilhamı tam da varlıkların andaki mevcut durumunda bulabilen ve bunu aşıkların heves ve düşkünlüğüyle bağrına basabilenlere –ki kendimi bir derece bunlardan sayarım– ilkeler salık vermek niyetinde değilim. Hangi şartlarda olursa olsun yaptığı işe kendini verebilen ve bunun da ayırımında olanlara da seslen-

miyorum. Fakat daha çok zamanın zorluğundan ve talihsizliklerinden, düzeltebilecekken, aylakça şikâyet eden yığınadır söyleyeceklerim. Bazıları vardır ki en ateşli ve avutulamaz bir şekilde her şeyden şikâyet ederler. Onlara sorarsanız görevlerini yapıyorlardır. Ayrıca şu görünüşte zengin fakat tüm sınıfların en fakiri, şu süprüntüleri biriktirmiş ancak biriktirdiklerini nasıl kullanacağını onlardan nasıl kurtulacağını, bilemeyen ve böylece de altından ya da gümüşten kendi prangalarını ocakta kızdırıp kızdırıp dövenleri de unutmuş değilim.

Geçmiş yıllarda hayatımı nasıl geçirmeyi arzuladığımı anlatmaya kalksam, geçmişime bir şekilde aşina okuyucularım belki de şaşıracak, hiç bilmeyenler ise kesinlikle hayrete düşürecektir. Aziz tuttuğum bazı girişimlerimden bahsetmekle yetineceğim.

Her türlü hava şartlarında, gece ya da gündüzün her bir saatinde zamanın her kertesini dahi değerlendirme endişesi içindeydim; ve her birini çubuğuma kertik kertik işliyordum; tam da şimdiki an olan geçmiş ile geleceğin, her iki sonsuzluğun buluşma noktasında yer almak, o çizgiye ayak basmak için. Uğraşılarımda, hiç kimsenin kinde olmadığı kadar çok sır olsa da, bilerek ve gönüllü olarak sır tutmadığım ancak doğaları gereği sır olan kimi karanlık noktaları hoş göreceksiniz. Bildiğim her şeyi memnuniyetle söyleyecek ve kapıma hiçbir zaman "GIRILMEZ" yazdırmayacağım.

Uzun zaman önce tazımı, doru atımı ve üveyiğimi kaybettim, hâlâ da izlerini sürmekteyim. Onlar hakkında konuştuğum insanların çoğu gelip geçen yolcular oluyor, izlerini ve ne tür seslenmelere yanıt verdiklerini tarif ediyorlar. Tazıyı ve atın otlana otlana gezindiğini duyan, hatta üveyiğin bir bulutun ardında gözden yittiğini gören biriyle karşı-

laştım. Hepsi de sanki kaybeden kendileriymişçesine tekrar bulmak için benim kadar sabırsızlanıyorlardı.

Yalnızca gün doğuşunu ve şafağı değil, Doğanın kendisini de sezinleyebilmek! Yaz ve kış kaç sabah hiçbir komşum işine gitmeden yola koyulmuştum! Şüphesiz kasabamdan birçok kişiyle dönüşte karşılaşmışımdır, alacakaranlıkta Boston'a giden çiftçiler ya da işlerine giden oduncularla. Doğrudur, güneşe doğuşunda yardım ettiğim yoktu, fakat şüpheniz olmasın o anda orada olmanın en son önemli olabilecek şeyiydi bu.

Birçok sonbahar ve kış günümü kasaba dışında geçirerek rüzgârın ne söylediğini duymaya ve anlatmak istediğini onaylamaya çalıştım! Neredeyse tüm sermayemi bu işe gömdüm ve kaybettiğim zaman da cabası. Siyasi partilerden birisini ilgilendirseydi, taraftarı Gazetede manşette ilk haber olarak geçerdi. Diğer zamanlarda kimi kayalık veya ağacın seyirliğinden gelen giden olup olmadığını uzaktan anlamak için gözetliyor; veya bir şeyler yakalayabilirim umuduyla ikindi sonraları tepe üstlerinde havanın kararmasını, gerçi bir şey yakaladığım da hiç olmadı, bekleyerek geçiriyor ve kudret helvası misali güneşte tekrar tekrar eriyordum.

Uzun zaman düşük tirajlı bir gazetenin muhabirliğini yaptım. Editörü derlediklerimin büyük bir çoğunluğunu yayımlamaya hiç değer bulmadı ve yazarların çoğunun başına geldiği gibi çektiğim zahmetler yanıma kar kaldı. Fakat bu durumda zaten, sıkıntıların kendileri birer ödüldür.

Yıllarca tipi ve sağanakları gözlemlemeyi kendime iş edinip, görevimi de sadakatle yapıyordum, karayolunun olmasa da orman içi yolların ve tarlalar arası yolların bekçiliğini yaptım, dere üstü köprülerin kullanılabilmesini ve kamunun yararlandığı tum mevsimlerde açık kalmasını sağladım.

Çitleri aşarak görevine bağlı çobana bir hayli sıkıntı verebilecek kasabanın azgın sürüsüne de göz kulak oldum. Çiftliğin uğranılmayan kuytu ve köşelerine bakındım. Gerçi şu gün şu tarlada Jonas vaye Solomon'un çalışıp çalışmadığım her zaman bilmiyordum. Hem benim işim de değildi bu. Kurak mevsimlerde sararıp solabilecek kızıl yaban mersini, kum kirazını, ısırgan otunu, kızıl çamı, alıçı, sarı menekşe ve asmayı suladım.

Kısacası sadakatle işimi yaparak, abartmadan söyleyebilirim, uzun bir süre böyle devam ettim, ta ki hemşehrilerimin bütün bunlardan sonra bile beni şehir memurları listesine almayacakları ve ortalama bir maaşla bir arpalıkta bana yer açmayacakları açıkça anlaşılana kadar. Doğru tuttuğuma yemin edebileceğim, ki gerçekten öyleydiler, ölçümlerimi dikkate alan olmadı, daha da azı kabul etti, daha da azı bir değer biçti ve ücretini ödedi. Zaten bunu çok istemiş de değilim.

Kısa zaman önce aylak bir Kızılderili sepet satmak için komşularımdan tanınmış bir avukatın evine giderek "Sepet satın almak ister miydiniz?" diye sormuş. Aldığı yanıt "Hayır istemiyoruz" olunca da, "Ne? Bizi açlıktan öldürmek mi istiyorsunuz?" diye kapıdan çıkarken hiddetle bağırmış. Çalışkan beyaz komşularının maddi durumlarının yerinde olduğunu, avukatın yaptığı tek şeyin savunmalar örmek olduğunu ve şöhret ile zenginliğin bir mucize ile ardından geldiğini görünce kendi kendine şöyle düşünmüş olmalı: iş hayatına atılacağım; sepetler öreceğim, yapabildiğim şey bu. Sepetleri yapmakla kendisine düşen görevi yerine getirdiğini, onları satın almanın da beyaz adamın görevi olduğunu sanmıştır. Diğerinin sepetleri satın alınmasına değmesini ya da en azından böyle düşünmesini sağlamanın veya satın alınmasına değecek başka bir şey yapmanın kendi görevi olduğunu anlamamıştır. Ben

kendim de zarif bir sepet örmüş, fakat bir başkasının satın almasına değsin diye yapmamıştım. Ayrıca, onları örmeme değdiğini de düşünmedim ve insanların sepetlerimi satın almalarına değmesini nasıl sağlayabileceğim üzerine kafa yormak yerine, onları satma zorunluluğundan nasıl kaçınabileceğim üzerine çalıştım. İnsanların yüceltiği ve başarılı kabul ettiği hayat tarzı ancak bir çeşittir. Neden diğer bütün hayat tarzlarını bir kenara bırakıp herhangi bir çeşidini abartıyoruz?

Hemşehrilerimin kasabanın idari binasında resmi bir görev ya da bir papaz yardımcılığı veya başka bir yerde geçimimi sağlayacak bir görev teklif etmelerinin ihtimal dışı olduğunu anladıktan sonra yüzümü tamamen, daha iyi tanındığım ormana çevirdim. Sahip olduğum yetersiz olanakları kullanarak gerekli sermayeyi biriktirmeyi beklemek yerine hemen işe koyulmaya kararlıydım. Walden Gölcüğüne gitmedeki amacım az masrafla veya ne pahasına olursa olsun orada yaşamak değil sadece en az engelle kimi şahsi çalışmalarımı tamamlamaktı; aptalca yaşamaktansa başarısız olmayı göze aldım. Başarısızlık ancak sağduyu, girişimcilik ve iş becerisi eksikliğinden gelebilirdi.

Herkes için zorunlu olan katı çalışma alışkanlıklarını kazanmaya her zaman gayret etmişimdir. Gök İmparatorluğu ile ticaret yapacaksanız, Salem limanında küçük bir ticarethane demirbaş olarak yeter. Memleket toprağından çıkan maddeleri- çokça buz, çam kerestesi ve az miktarlarda da granit- ama her zaman yerli toprak ürünlerini ihraç edeceksiniz. Çok riskli bir iştir. Bütün ayrıntıları bizzat kendiniz denetlemek; aynı anda hem kılavuz ve kaptan, hem mal sahibi ve sigortacı olmak; satın almak, satmak ve hesapları tutmak; gelen her mektubu okumak ve gönderilecek her mektubu yazıp gözden geçirmek; gece ve gündüz demeden malların yüklenmesini ve boşaltılması-

nı gözetmek; neredeyse aynı anda sahilin birkaç noktasında birden bulunmak. En zengin yük çoğu kez Jersey yakasında boşalulacaktır; kıyıya yönelen bütün şileplerle konuşmak; böylesi uzak ve kaçak bir pazara düzenli mal sevkiyatı sağlamak; pazarların durumu, savaş ve barış olasılıkları hakkında en güncel bilgileri almak, ticaret ve dünya hayatının eğilimlerini sezinleyebilmek. Bütün keşif seferlerinden yararlanmak, denizcilikteki gelişmeleri ve yeni keşfedilen güzergahları kullanmak– çizelgeleri incelemek, kayalıkların, yeni fenerlerin ve şamandıraların yerini araştırmak, her zaman ama her zaman birtakım logaritma hesapları yapmak gerekir, dost iskeleye varması beklenen şilep sık sık bir hesap hatası yüzünden kayalıklarda paramparça olmuştur –La Prouse'nin korkunç akıbetini hatırlayın–; bilimdeki gelişmelere ayak uydurmak, Hanno ve Fenikeliler'den günümüze bütün büyük kâşif, denizci, maceracı ve tüccarların yaşam öykülerini incelemek, ne durumda olduğunuzu bilmek için zaman zaman stokların kontrol ve sayımını, kayıtlarının titizlikle denetlenmesini yapmak. İnsanın gücünü, kuvvetini zorlayacak bir iş –kâr, zarar, faiz, dara ve fire konuları, ayrıntılı bilgi gerektiren bin bir türlü şeyin ölçülmesi tartılması.

Walden gölcüğünün ticaret için iyi bir yer olacağını düşündüm, sadece demiryolu ve buz ticaretinden dolayı değil; halka açıklanması akıllıca olmayacak bazı olanaklar sunmaktadır burası; iyi bir liman ve tesistir. Doldurulması gereken Neva bataklıkları da yok; yalnız inşaat yaparken her yerde olduğu gibi öncelikle kazık çakmanız gerekecektir. Batıdan esen kuvvetli bir rüzgârın eşlik ettiği bir sel dalgasının Neva'daki buzları sürükleyip St.Petesburg'u yeryüzünden silip süpürebileceği söyleniyor.

Bu ticarete olağan sermaye olmadan da başlanabilir. Böyle bir girişimde yine de zorunlu olan araç gerecin nereden temin

edileceğini tahmin etmek kolay olamasa gerek. Giyime gelince, sorunun pratik kısmını ele alacak olursak, giysi temin etmede genellikle gerçek bir fayda sağlamaktan çok insanların düşüncelerine ve moda aşkına göre yönlendiriliriz. Giysi alacak kişi, giyimin amacının birincisi yaşamsal ısıyı korumak, ikincisi, bu toplumda, çıplaklığı örtmek olduğunu hatırlasın ve gardırobuna ekleme yapmadan önce yeni giysinin gerekli ve önemli işin ne kadarını gerçekleştirebileceğini düşünsün. Majestelerine yaraşır terzilerce de yapılsa kostümlerini bir defadan fazla giymeyen kral ve kraliçeler, yakışan bir takımın keyfini bilemezler. Böyleleri üzerine temiz elbiseler asılan tahta atlardan başka bir şey değildir. Giyeceklerimizin hergün biraz daha bizim bir parçamız hâline gelir, karakter özelliklerimizi kazanır, öyle ki eskiyen giysilerimizi bir kenara atmadan önce erteler, tamir eder ve sonunda atarken de vücudumuzdan bir parça kaybetmiş gibi hüzünleniriz. Elbiselerinde yamaları var diye hiç kimse gözümde küçülmez; fakat modaya uygun veya en azından temiz ve yamasız giysiler giymek genellikle sağlıklı bir bilince sahip olmaktan daha çok önemsenir. Yırtıklar onarılmamışsa öne sürülen en kötü kusur tedbirsizliktir. Bazen tanıdıklarımı şu tür testlerle denerim; –kim dizlerinin üstü yamalı ya da fazladan iki dikişli elbiseler giyebilir? Çoğu insan böyle giyindiği takdirde hayattan beklentilerini yitirecekmiş gibi davranır. Kırık bir bacakla seke seke dolaşmak yırtık bir pantolonla dolaşmaktan daha az rahatsız edici gelir onlara. Beyefendinin bacakları bir kazaya uğrarsa tedavi ettirmek mümkün; fakat pantolon benzer bir kazaya uğrarsa hiçbir çaresi yoktur; çünkü o gerçekten saygın olanı değil saygı gösterileni önemser. Az sayıda insan, çok sayıda palto ve kuyruk tanırız. Bostan korkuluğunu kendi yerinize giydirin,

siz yanında kılıksızsanız, herkes onu selamlayacaktır. Önceki gün bir mısır tarlasından geçerken, başında şapkası ceketli bir kazığa yaklaştım tarla sahibi sandım. Sahibinin çiftliğine yaklaşan bütün yabancıları uzaklaştıran ancak çıplak bir hırsızın kolayca atlattığı bir köpek duymuştum. Giyim kuşam olmadan insanların, kimin kimden üstün olduğunu nasıl belirleyebilecekleri doğrusu ilginç bir soru. Böyle bir durumda hangi uygar vatandaşın en saygı gösterilen sınıfa mensup olduğunu söyleyebilir misiniz? Madam Pfeiffer doğudan batıya, macera dolu dünya seyahatinden dönüşte Rusya'ya varacak kadar memleketine yaklaştığında bir seyahat giysisinden farklı bir şeyler giyme gereğini hissettiğini söyler, çünkü artık, kendi ifadesiyle, "insanların giydiklerine göre değerlendirildikleri uygar bir ülkede"dir. Bizim demokratik New England şehirlerinde bile, tesadüfen sahip olunan servet ve bunun giyim kuşama yansıtılması sahibine evrensel bir saygınlık kazandırır. Gösterilen bu türlü türlü saygı tam anlamıyla putperestliktir, öyle ki saygı gösterenlerin imanlarını tazelemeleri gerekir. Ayrıca elbiseler sonu gelmez bir işi de beraberinde getirmiştir. Meselâ, bir kadının giysisi asla tamamlanmaz.

Sonunda yapacağı bir iş bulan birinin işini yaparken giyeceği yeni bir takım elbise alınmasına gerek yoktur; şu meçhul bir zamandır tavan arasında toz içinde duran eskisi de iş görür. Eski ayakkabılar bir kahramanın işini uşağına yaradığından daha uzun bir süre görebilir –kahramanın bir uşağı olmuşsa tabii– yalın ayaklar ayakkabılardan daha eskidir ve onlara iş gördürebilirsiniz. Sadece gece toplantılarına ve devlet balolarına gidenlerin yeni ceketlere ihtiyacı vardır, değiştirildikçe giyenin de değiştiği ceketlere... Ceket ve pantolonum, şapkam ve ayakkabılarım Tanrı'ya ibadet etmeme uygunsalar

iş görüyor demektir, değil mi? Hangimiz eski elbiselerinin verilemeyecek duruma geldiğini görmüşüzdür? –eski paltosunun gerçekten eskimiş lime lime olmuş ve böylece daha yoksul birine bağışlamanın sevap olmayacağı ve hatta ancak daha da yoksul birine, yoksa daha azla yetinen zengin birine mi demeli, verebileceğini gören var mı? Yeni bir giyen yerine yeni giyecekler gerektiren bütün girişimlerden sakının derim. Yeni bir insan bulunamıyorsa yeni giyecekler nasıl uydurulacaktır? Önünüzde başlayacağınız yeni bir iş varsa eski giysilerinizle girişin. Hiç kimse *geçinecek bir şey* istemez de herkes yapacak daha doğrusu *olunacak bir şeyler* diler. Bana sorarsanız belki de hiçbir zaman eski giysilerimiz ne kadar eski püskü veya pejmürde olursa olsun, yenilerini edinmemeliyiz. Ancak bir şekilde öylesine davranmaya başlarsak, kendimizi yetiştirip bir yerlere ulaşırsak, kendimizi eskiler içinde yeni bir insan olarak hissetmeye başlar ve artık eskileri tutmanın eski şişelerde yeni şarap tutmaya benzediğini fark ederiz. Olgunlaşma mevsimimiz, kuşlarınki gibi, ömrümüzün doruk dönemi olmalı. Gerdanlı dalgıç bu dönemlerini göle çekilerek yalnız başına geçirir. Aynı nedenle içten doğan bir gelişme ve genişlemeyle yılan derisinden sıyrılır, tırtıl kurtçuk giysisini atar, çünkü giysiler dış kabuğumuz ve ölü derimizden başka bir şey değildir. Onlardan sıyrılmadığımız takdirde sahte bir kimlikle dolaşmış ve sonunda kaçınılmaz olarak hem kendi kendimiz ve hem de insanlık tarafından dışlanmış oluruz.

Dış etkilere bağlı olarak büyüyen bitkiler gibi dıştan ilaveyle büyümüşüz gibi elbise üstüne elbise giyeriz. Çoğunlukla ince ve cicili bicili dış giysilerimiz dış zarımız yani yalancı derimizdir, bedenimizin bir parçası değildir ve şurada burada ölümcül bir yaralanmaya sebebiyet vermeden sıyrılabilir; sü-

rekli giydiğimiz daha kalın giysilerimiz deri kabuklarımız yani korteksimizdir; fakat gömleklerimiz bizim liberimiz yani gerçek kabuklarımızdır. Ağacın kabuğunu, kurutmadan çıkaramayacağınız gibi insanın kabuğunu da kişiyi öldürmeden çıkaramazsınız. Bütün insan toplumlarında yılın kimi mevsimlerinde gömleğe eşdeğer bir şey giyildiğine inanırım. İnsan o kadar sade giyinmeli ki karanlıkta elleriyle vücuduna dokunabilsin. Her anlamda öylesine derli toplu ve hazırlıklı yaşamalı ki düşman kasabayı işgal ederse yaşlı bir bilge gibi hiçbir endişe duymadan şehir kapısından elleri bomboş çıkıp gidebilsin. Kalın bir giyecek, birçok amaç için, üç adet ince olanı kadar iyi iken ve ucuz giyecekler uygun fiyatlarla alınabiliyorken; yıllarca dayanabilecek kalın bir palto beş dolara, kalın pantolon iki dolara, inek derisinden potinler çifti bir buçuk dolara alınabilirken ya da daha da iyileri daha az masrafla evde de yapılabilirken alın teriyle kazandığı elbisesini giyinmiş bir yoksul ve onu saygın bir kişi olarak kabul eden aklı başında insanları bulmak neden bu kadar zor?

Terzime belli bir tarzda giysi sorduğumda, ciddi ve soğuk bir edayla "Şimdilerde o türden giysileri kimse yapmıyor" derken Kader Tanrıçaları kadar afaki bir otoriteden alıntı yapıyormuşçasına "kimse"yi hiç vurgulamadan cevap verir ve sırf söylediğimde ciddi olmadığıma, bilinçsizce konuştuğuma inandığından istediğim şeyi diktirmekte zorluk çekerim. Bu hikmetli sözü duyduğumda bir an için düşüncelere dalar, her kelimeyi ayrı ayrı ele alarak bir anlam çıkarmaya ve *kimse*'nin *ben*'le akrabalık derecesini bulmaya ve beni bu kadar yakından ilgilendiren bir konuda ne tür bir velayete sahip olabileceklerini anlamaya çalışırım; ve en sonunda eşit bir gizemlilikle onu yanıtlama eğilimini göstererek ve kimse'yı ar-

tık hiç vurgulamadan, "Doğru, yakın zamana kadar kimse yapmazdı ama şimdi yapıyor" derim. Karakterimi ölçmeden paltoyu koyacak bir askılıkmış gibi omuzlarımın genişliğini ölçmesi ne işe yarar ki? Ne Eski Roma'nın cazibe ve güzellik Tanrıçası Graces'a ne de Kader Tanrıçası Parcae'ya inanıyoruz, taptığımız tek şey Moda. Paris'teki baş maymun kafasına bir gezgin şapkası geçirir, Amerika'daki bütün maymunlar da aynısını yapar. Bazen bu dünyada yeterli derecede sade ve doğru dürüst bir şeyin insanlar tarafından başarılamayacağı konusunda ümitsizliğe kapılıyorum. İnsanları fikirlerinden sıyırıp çıkarmak için önce güçlü bir mengeneden geçirmeli, öyle ki kısa sürede ayağa kalkamasınlar; sonra çalıştığınız şirkette kafasında bir kurtçuk olan biri çıkar, Allah bilir ne zamandan beri kafasında duran bir yumurtadan çıkmıştır, böyle şeyleri ateş dahi öldürmez, en sonunda işinizi de kaybedebilirsiniz. Yine de Mısır'da bir miktar buğday tanesinin bize bir mumya tarafından ulaştırıldığını unutmamalıyız.

Özetle, giyimin ne burada ne de başka bir ülkede sanat derecesine ulaşmasının savunulamayacağı düşüncesindeyim. Günümüzde insanlar alabileceklerini giymekle yetinmektedirler. Kazazede gemiciler gibi sahilde bulduklarımızı giyiyor sonra zaman veya mekân bakımından biraz ötede birbirimizin maskaralığıyla alay ederek kahkahalar atıyoruz. Her nesil eski modaya güler, ama kendi zamanının modasını bir din gibi uygular. Cannibal Adaları'nın Kral ve Kraliçesinin giysilerini, VIII. Henry ve Kraliçe Elizabeth'in kostümü kadar gülünç bularak eğleniyoruz. Giysileri üzerinden alınmış insan acınası ve tuhaftır. Sadece ciddiyetle bakan bir göz ve samimiyetle yaşanan bir hayat bizi insanların kıyafetine gülme veya tapınmadan alıkoyar. Soytarının sancısı tutunca, kıyafeti

de bu duruşuna hizmet edecektir. Top ateşine tutulan bir askerin üzerindeki paçavralar da kendi gibi moraracaktır.

Kadın ve erkek, insanların yeni modeller konusundaki çocuksu ve ilkel zevkleri yüzünden birçok kişi, günümüz insanın ihtiyaç duyduğu cinsten giysileri bulmak adına, gözlerini, renkleri durmadan değişen bir çiçek dürbününe dayamış vaziyette şaşı ve titreyerek kalakalıyor. İmalâtçılar bu değişken zevkin öngörülemez bir şekilde ve tamamen mantık dışı ortaya çıktığını öğrenmişlerdir. Yalnızca küçük bir doku farkı veya tek bir renk ile birbirinden ayrılan iki modelden biri hemen satılırken diğeri raflarda kalır. Çoğu zaman bir dönem geçtikten sonra daha önce rafta kalan model moda oluverir. Bu bağlamda, vücuda yapılan dövmeler iddia edildiği kadar çirkin değildir. Desen, sırf deriye işlenip kalıcı hâle geliyor diye ilkel olamaz.

Bence, fabrikasyon sistemi, insanların giyecek edinmeleri için en iyi yol değildir. İşçilerimizin durumu gün geçtikçe daha çok İngiliz işçilerin durumuna benziyor. Bu duruma kimse aldırmıyor, çünkü duyduğum ve gördüğüm kadarıyla temel hedef kesinlikle insanların durumunun iyileştirilmesi ve doğru dürüst giyinebilmeleri değil, şirketlerin zenginleştirilmesidir. Uzun vadede insanlar neyi hedefliyorlarsa ona varırlar. Bundan dolayı kısa vadede başarısız da olsalar yüksek bir hedef edinmeleri yararlarına olur.

Barınağa gelince, buradan daha soğuk memleketlerde insanların uzun zaman barınaksız yaşayabildiğini gösteren örnekler olsa da barınağın artık yaşamın bir gerekliliği olduğunu yadsımayacağım. Samuel Laing "Bir Laponyalı ince deriden giysisi içerisinde ve omuzlarıyla başına geçirdiği ince deriden bir torbayla kar üstünde geceler boyu uyuyabilir. Aynı soğuk, sıradan bir insanın, yünlüler giyinmiş olsa bile hayatını söndü-

rebilir" der. Samuel Laing Laponyalıları bu şekilde uyurken de görmüş ve "diğer insanlardan daha dayanaklı değiller" diyor. Fakat muhtemelen insan bir evin rahatlığını keşfetmeden önce yeryüzünde uzun süre yaşamamıştır. "Ev hayatının rahatlığı" tabiri aileden çok evden alınacak doyuma gönderme yapar. Ev kavramının sadece kış veya yağmurlu dönemlerle beraber düşünüldüğü yılın üçte ikisinde barınak olarak sadece şemsiyeye gerek duyulan iklimlerde barınağa çok önem verilmez. Eskiden bizim iklimimizde yazın barınak, neredeyse sadece gece kullanılan bir örtü anlamına gelirdi. Kızılderililerin resmi gazetesinde Kızılderili çadırı resmi bir gün sürecek bir yürüyüşün sembolüydü ve ağacın kabuğuna kazınmış bir sıra Kızılderili çadırı resmi çadır sayısınca gece orada konaklandığının işaretiydi. İnsanlar geniş kollu bacaklı, sağlam ve gürbüz yaratılmadıklarından dünyalarını daraltıp kendisini uygun mekânlara kapamak istemiştir. İnsan önce çıplak ve açıktaydı; bu şekilde dolaşmak serin ve sıcak havalarda gün ışığı altında oldukça güzel olmasına rağmen insan kendini bir korunakla giydirmemiş olsaydı kavurucu güneş bir yana yağmurlu mevsimler ve kış insan soyunu daha başlangıcında tüketirdi. Rivayete göre Adem ve Havva diğer giysilerden önce çardak kullanmışlar. İnsan bir ev arzuladı, sıcaklığın ve güvenliğin mekânı olarak, önce sıcaklığın sonra da sımsıcak duyguların...

İnsanlığın emekleme devrinde girişken bir ölümlünün sığınmak amacıyla kayalıklardaki bir oyuğa sokulduğu zamanı hayal edebiliriz. Her çocuk bir dereceye kadar dünya hayatına başından yeniden başlar ve yağmurda ve soğukta bile dışarıda kalmaktan hoşlanır. İçgüdüsel olarak oyunlarında evler ve atlar yapar. Çocukken ilgiyle kayalara baktığını ya da bir mağaraya yaklaştığını kim hatırlamaz? Bu ilgi ilkel atala-

rımızdan bize geçen parçanın duyduğu doğal bir özlemdir. Mağaradan palmiye yapraklı, kabuklu ve dallı, keten kumaşlı, ot ve samanlı, tahta ve kiremitli, kagir ve tuğlalı çatılara ilerlemişiz. Sonunda, artık açık havada yaşamanın ne demek olduğunu bilmiyoruz ve yaşamlarımız düşündüğümüzden çok daha fazla evcildir. Tarlalar ev ocağından çok uzakta. Belki göksel varlıklarla aramızda engel olmaksızın dışarıda daha çok gündüz ve gece geçirsek daha iyi olurdu. Şair bir çatının altından konuşmasaydı, ermişler barınaklarda bu kadar uzun süre kalmasaydı daha iyi olurdu. Ne kuşlar mağarada şakır ne de güvercin kuşhanede masumiyetini korur.

Ancak bir kimse bir barınak yapmayı tasarlarsa biraz Amerikan kurnazlığı göstermesi gerekir, yoksa işin sonunda kendini barınak yerine ıslahevinde, yolunu kaybetmiş şekilde labirentte, müzede, düşkünlerevinde, hapishane veya görkemli bir türbede bulması işten bile değildir. En başta bir barınağa aslında ne kadar az ihtiyaç olduğunu düşünün. Bu kasabada, Penobscot Kızılderililerinin otuz santimetre karda ince ketenden çadırlarda yaşadıklarını görmüştüm. Kar daha çok olsaydı, onları rüzgârdan koruyacağı için, sanırım memnun olacaklardı. Daha önce, özel ilgilerime de yeterli zaman ayırarak doğru dürüst yaşamak sorunu şimdikinden daha çok kafamı meşgul ediyorken, şimdilerde maalesef biraz katılaşmışım. Demiryolu kenarında işçilerin geceleri araç gereçlerini koydukları iki metreye bir metre ebadında büyükçe bir kulübe görürdüm; mecbur kalan birinin buna benzer bir kulübeyi bir dolara alabileceğini, havalandırma için birkaç matkap deliği açtıktan sonra, yağmurlu havalarda ve geceleri içine girip kapıyı çekerek özgür bir şekilde aşkıyla ve ruhuyla başbaşa kalabileceğini düşünürdüm. Bu ev ne çok kötü ne de küçümsenecek bir alternatifti. Diledi-

ğiniz vakte kadar oturabilirdiniz, kalkıp dışarı çıktığınızda da peşinize takılıp kira diye tutturacak ne bir ev ne de bir arsa sahibi olurdu. Bunun gibi bir kutuda soğuktan donmadan yaşayabilecekken birçok insan daha büyük, daha lüks bir kutunun kirasını ödeyebilmek için ölesiye çalışır. Hiç da şaka yapmıyorum. Ekonomiyi hafife alınacak bir konu olarak görebilirsiniz ama tamamen bir kenara atamazsınız. Bir zamanlar buralarda çoğunlukla dışarıda yaşayan sert ve dayanıklı insanlar Doğada kullanıma hazır hâlde buldukları malzemeyle kendilerine rahat bir ev yapmıştı. Massachusetts kolonisine bağlı Kızılderililerin gözetimcisi Gookin 1674'te şöyle yazar: "En iyi evleri, sıcak tutacak şekilde, sık ve düzenli ağaç kabuklarıyla kaplıydı. Bu kabuklar ağaç neminin yüksek olduğu mevsimlerde gövdelerinden sıyrılır ve daha kurumadan ağırca keresteler bastırılarak büyük ince tabakalar hâline getirilirdi... Aşağı yukarı aynı şıklık ve sıcaklıkta fakat diğerleri kadar iyi olmayan bu evler bir tür su kamışından yapılmış hasırla kaplıydı.... Gördüğüm evlerden bazısı yirmi ila otuz metre uzunluğunda ve on metre genişliğindeydi.... Ben genellikle Kızılderili çadırlarında kalır ve bu çadırları en iyi İngiliz evleri kadar sıcak bulurdum." Gookin evlerin içlerinin de işlemeli hasırlarla döşendiğini ve çeşitli kap kacakla donatıldığını da ekler. Kızılderililer çatıda bir deliğe asılı ve iple çekilebilen bir hasırla rüzgârın etkisini düzenlemeye gidecek kadar ayrıntılı tasarımlarını geliştirmişler. Böyle bir konut ilk olarak bir veya en fazla iki günde inşa edilir ve çözülerek tekrar kurulması da birkaç saati alır. Her ailenin böyle bir evi vardı veya böyle bir evin bir bölmesini kullanırlardı.

Yerlilerde her aile en iyisinden bir barınağa sahiptir, bu barınak daha kaba ve daha sade olan ihtiyaçları için yeterlidir. Yerlilerin çadırları, tilkilerin inleri ve gökyüzünde uçan

kuşların da yuvaları varken modern uygar toplumun ailelerinin yarısının bile bir barınağı yoktur dersem haddimi aşmamış olduğumu düşünüyorum. Özellikle uygarlığın etkisinin daha belirgin hissedildiği büyük kasaba ve şehirlerde bir barınağa sahip olanlar toplamın küçük bir kesimini oluştururlar. Geri kalanı yaz kış zorunlu olan giyeceklerin en dışta kalanı olan barınaklar için bir Kızılderili köyü satın alabilecek kadar çok para öderler. Bu vergi onları yaşadıkları sürece yoksulluğa mahkûm eder. Ben burada ev sahibi olmak yerine ev kiralamanın olumsuzlukları üzerinde ısrarla durma niyetinde değilim, fakat açıktır ki daha ucuza mal olduğundan ilkeller kendi barınaklarında yaşarken medeni insan genellikle gücü yetmediğinden barınağını kiralama yoluna gidiyor; uzun vadede kiralamaya da gücü yetmiyor. Fakat sadece bu vergiyi ödemekle yoksul medeni, ilkelin barınağıyla karşılaştırıldığında bir saray sayılabilecek bir konut edinmiş oluyor diyeceksiniz. Bu ülkede ortalama yıllık kira olan yirmi beş ila yüz dolar arasında değişen bir kira ödeyerek medeniyetin yüzyıllardır gelişmesinin ürünü, geniş daireler, temiz kâğıt kaplama, boya badana, Rumford şömine, ince sıva, Venedik storu, bakırdan tulumba, yaylı kilit, kullanışlı bir kiler ve diğer birçok şeyden faydalanıyor. Peki nasıl oluyor da bütün bunların keyfini çıkaran medeni insan genellikle yoksul bir insan olarak yaşarken bunlara sahip olmayan yerli kendi toplumunda zengin olabiliyor? İnsani şartlarda uygarlığın gerçek bir gelişme olduğu iddia ediliyorsa –ki ben de öyle olduğuna inanıyorum, ama sadece akıllılar kendilerini geliştirebilir– daha pahalıya mal etmeksizin daha iyi konutlar üretilebildiğinin gösterilmesi gerekir; ve bir şeyin maliyeti onu ödemek için geçirdiğimiz ömürdür, diyebiliriz. Bunu hemen ve-

ya uzun vadede ödeyebilirsiniz. Bahsettiğimiz gibi ortalama bir ev sekiz yüz dolara mal olur ve –bir kişinin çalışmasının parasal karşılığını günlük bir dolar olarak alırsak, çünkü eğer birileri daha çok alıyorsa diğerleri daha az alacaklardır– bu miktarı biriktirebilmek için çalışanın on ila on beş yıl çalışması gerekir, o da eğer bir aile geçindirmek zorunda değilse; öyle ki kendi Kızılderili çadırına kavuşabilmesi için genellikle ömrünün yarısını tüketmesi gerekir. Bunun yerine kira ödediğini varsaysak siz o zaman ölümlerden ölüm beğenin. Bu şartlarda bir yerli, çadırını saraya değişir mi?

İhtiyaçtan fazlasını biriktirmenin birey açısından tek avantajının cenaze masraflarının karşılanması olarak gördüğümü tahmin etmişsinizdir. Fakat herhalde kişiden kendisini gömmesi beklenemez. Ancak bütün bunlar uygar insanla ilkel insan arasındaki önemli bir farka işaret ediyor; ve şüphesiz hakkımızda planlar yaparak uygar insanların yaşamını kurumsallaştırırken insanlığın yararına bir şeyler yapılmak isteniyor. Ortaya çıkacak kurumda toplumun yaşamını korumak ve mükemmelleştirmek adına bireyin varlığı büyük ölçüde eritilmiştir. Fakat şimdi bu avantajından ne pahasına kazanıldığını göstermek ve hiçbir olumsuzluktan etkilenmeden bütün avantajların yararlanabileceğimiz bir yaşam tarzı önermek istiyorum. Her zaman yoksulluk çektiğini ya da babalar koruklardan yemişler diye çocukların dişlerinin kamaştığını söylemekle ne demek istiyorsun sen?

Yüce Rabbim şöyle buyurmuştur, var olduğum müddetçe artık bu atasözünü İsrail'de kullanmanıza gerek kalmayacak.

Bütün ruhlar benimdir; babanın ruhu kadar, oğulun ruhu da öylesine benimdir: günah işleyen ruh, işte o ölecektir.

Komşularımı, en az diğer sınıflar kadar maddi durumu yerinde olan Concord çiftçilerini düşünüyorum da çoğu borçla yüklü miras olarak ya da ödünç parayla satın aldıkları çiftliklerinin gerçek sahipleri olabilmek için yirmi, otuz hatta kırk yıl çalışıp didinmişler –bu çalışmanın karşılığının üçte birini evlerinin bedelini ödemek için kullanmışlardır– fakat henüz bunu başarabilmiş değiller. Doğrudur, borçlar bazen çiftliğin değerini aşıyor, öyle ki çiftliğin kendisi büyük bir borç olmuş oluyor. Borç devralacağını bile bile böyle çiftlikleri sırf baba yadigârı olduğu için miras olarak kabul eden insanlar bulunabiliyor. Vergi tahakkuk memuruna sorduğumda, kasabada borçsuz ipoteksiz bir çiftlik sahibi olan bir düzine bile insan ismi sayamadığını hayretle öğrendim. Bu çiftliklerin geçmişini biliyorsanız nereye ipotek edildiklerini bankadan araştırabilirsiniz. Çiftliklerinin bedelini çiftlikte yapılan işlerin karşılığıyla ödemiş insan parmakla sayılacak kadar azdır. Concord'da bu durumda üç kişi bile olacağını sanmıyorum. Tüccarların çoğunun hatta yüzde doksan yedisinin iflas etmeye mahkûm olduğunu çiftçiler için söyleyebilirsiniz. Fakat tüccarlar iflas nedenlerinin kesinlikle maddi olmadığını, tamamen kendi görevlerini yerine getirmedeki başarısızlık ve güvensizlikten kaynaklanan bir kendini verememezlik olduğunu söylüyor; yani iflas eden aslında manevi değerlerdir. Bu noktada sorun daha da ciddileşiyor çünkü yüz tüccardan maddi anlamda iflas etmeyen üçü ruhlarını kurtarmada başarılı olamadıklarından aslında dürüstçe iflas edenlerden daha kötü bir şekilde iflas ediyorlar. İflas ve ret, uygarlığımızın üzerinde sıçradığı ve taklalar attığı tramplenler gibidir. Diğer yandan ilkel insan, açlığın esneklik tanımaz kalasında durur. Buna rağmen Middlesex Sığır Fuarı sanki tarımsal sistemin bütün dişlileri düzenli çalışıyormuş gibi şaşalı gösterilerle her yıl tekrarlanıyor.

Çiftçi geçim sorununu, sorunun kendisinden daha karmaşık bir formülle çözme çabası içinde. Ayakkabılarına bağcık alabilmek için sığır ticareti yapar. Rahatlık ve konforu yakalamak için bütün hünerini kullanarak yayı kıldan yapılmış kapanını kurar ve sırtını döner dönmez kapana kendi ayağını kaptırır. Yoksul kalmasının nedeni budur ve aynı nedenle lüks içinde yaşamamıza rağmen ilkel insanların bin bir türlü rahatlığıyla karşılaştıracak olursak hepimiz yoksuluz. Chapman'ın şakıdığı gibi;

İnsanların sahte toplumunda
Dünyevi büyüklük uğruna
Tüm semavi refah duman olur dağılır havaya.

Çiftçi evine kavuştuğunda daha zengin olmaz, belki daha da yoksuldur, öyle ki aslında ev çiftçiye sahip olmuştur. Minerva'nın yaptığı eşi benzeri görülmeyen ev için Momus, "her şeyi iyi güzel de yalnız... bu ev seyyar değil... kötü komşulardan sakınmak için gerekebilirdi" demiş. Bu itirazı anladığım şekliyle haklı buluyorum; ve evlerimiz sırtımızda öyle bir yük ki onlara sığınmaktan çok kendimizi onlara hapsetmişiz; ve sakınılması gereken komşular aslında kendi aşağılık nefsimizdir. Bu kasabada yaklaşık bir nesildir varoşlardaki evlerini satarak kasabaya taşınmayı arzulayan en az bir ya da iki aile tanıyorum, bunu bir türlü gerçekleştiremediler ve öyle anlaşılıyor ki ancak ölüm onları azat edecek.

Çoğu insanın en son gelişmelerin ürünü modern evlerden birine sahip olabileceğini veya kiralayabileceğini kabul edelim. Uygarlık evlerimizi geliştirebilmiş ancak, onlarda barınacak insanları aynı derecede geliştirememiştir. Saraylar yapılabilir, fakat asilzade ve krallar yapabilmek o kadar kolay değil-

dir. *Uygar insanın uğraşıları ilkel insanınkinden daha değerli değilse, o, ömrünün büyük bir kısmını yalnızca temel gereksinimlerini karşılamak ve rahatlığa kavuşmak için harcıyorsa, neden ilkel insanın çadırından daha iyi bir barınağı olsun ki?*

Peki ya yoksul *azınlık* nasıl geçiniyor? Ortaya çıkan tabloda, insanların bir kısmının maddi şartlar bakımından ilkel insanın yaşam standartlarının biraz üzerinde yaşadığı diğer kısmının ise ilkel insandan daha kötü standartlarda yaşadığı görülür. Bir sınıfın lüksü diğerinin yoksunluğuyla dengelenmektedir. Bir yanda saray, diğer yanda düşkünler evi ve "sessiz yoksullar". Firavunlara anıt mezar olacak piramitler inşa eden kalabalıkların sarımsakla beslendiği söylenir ve muhtemelen bu işçiler insana yaraşır bir şekilde gömülmüş de değillerdir. Sarayın duvar süslemelerini bitiren duvarcının akşam olunca döndüğü yer bir Kızılderili çadırı kadar bile iyi olmayan barakasıdır. Uygarlığın var olduğu bir ülkede yurttaşların büyük bir çoğunluğunun yaşam standartının ilkel insanın yaşam standartı düzeyine inemeyeceğini sanmak yanlıştır. Şimdi yozlaşmış yoksuldan bahsediyorum, yozlaşmış zengine daha sonra değineceğim. Durumu görebilmek için uygarlığımızın en son nimeti demiryolları boyunca sık sık rastladığımız barakalardan öteye bakmaya gerek yoktur; bütün kış günlük yürüyüşlerimde güneş ışığından yararlanmak amacıyla kapısını açmış domuz ahırlarında yaşayan insanlar görürüm. Hayal meyal fark edilebilen, sefalet ve yoksulluktan uzun süre iki büklüm olup kasılmış kalmış odun istifi genç ve yaşlı sefiller. Emekleriyle neslimize bir kimlik kazandıran eserleri yapan işçi sınıfının durumunu incelemek elbette ki yerinde olur. Dünyanın büyük bir iş yeri merkezi olan İngiltere'deki fabrikalarda çalışan işçilerin durumu için de, az ya

da çok, aynı şey geçerlidir. Ya da haritada beyaz yani aydınlık bir nokta olarak görünen İrlanda'ya değinebilirim. İrlanda'daki yaşam standartlarıyla Kuzey Amerika Kızılderilisinin ya da Güney Denizi Adası Yerlisinin ya da herhangi diğer bir ilkel toplumun uygar insanla temas etmeden önceki fiziki şartlarını karşılaştırın. İlkel toplumların yöneticilerinin uygar toplumlardaki ortalama bir yönetici kadar akıllı olduğundan hiç şüphem yok. İrlandalıların yaşam standartları sadece uygarlıkla iç içe yaşayan ne sefaletler olduğunu gösterir. Amerika'nın başlıca ihraç maddelerini üreten ve kendileri de Güneyin başlıca üretim maddesi olan Güney Eyaletleri işçilerine burada değinmeme gerek bile yok. İncelememi sadece ortadirek olduğu söylenenlerle sınırlı tutmak istiyorum.

İnsanların çoğu bir evin ne olduğu üzerinde kafa yormamış görünüyor; kendi komşularının evleri var diye kendilerinin de aynısına sahip olmak zorunda olduklarını sandıkları için bütün hayatları boyunca gerçekten de gereksiz yere yoksul kalıyorlar. Sanki bir insan terzinin biçeceği ceketi ne türden olursa olsun giymeliymiş gibi, ya da aşama aşama önce hurma ağacından kulübeyi terk eden sonra da dağ sıçanı derisinden şapkasını giymeyi bırakan biri kendisine bir taç alacak parası çıkışmıyor diye hayat pahalılığından şikâyet edebilirmiş gibi... Sahip olduğumuzdan daha da lüks ve hoş bir konut icat etmemiz de mümkün, ancak böyle bir evi kimsenin satın almaya gücünün yetmeyeceği de kesin. Her zaman bu tür lükslere daha çok sahip olmaya mı çalışacağız, hiç olmazsa bazen de daha azıyla yetinemeyecek miyiz? Saygıdeğer bir vatandaşın ölene kadar hayatı ve sözleriyle gençlere öğrettiği fazladan birkaç tane parlak ayakkabı, şemsiye ve boş misafirler için bomboş misafir odaları bulundurmanın önemi mi ol-

malıdır? Mobilyalarımız neden Arapların ya da Hintlilerin mobilyaları kadar sade olmasın? İlâhî armağanın taşıyıcıları olarak yücelttiğimiz insanlığın kurtarıcılarını düşündüğümde, ayaklarının dibinde dalkavukları ve bir araba dolusu son moda mobilyaları olduğunu sanmıyorum. Mobilyalarımızın, sadece manen ve zihnen onlardan üstün olduğumuz oranda Arapların mobilyalarından daha ayrıntılı ve süslü olmasına izin versek daha iyi olmaz mı? Bu izin sadece bir kereliğe mahsus olurdu, değil mi? Bugün evlerimiz mobilyalarla tıka basa doldurulmuş ve kirletilmiştir. İyi bir ev kadını sabah ilk iş olarak bu mobilyaların çoğunu süpürüp çöpe atardı. Sabah işi! Aurora'nın iffeti ve Memnon'un müziği aşkına bu dünyada insanın sabah işi ne olmalı? Masamın üstünde üç kireçtaşı parçası duruyor. Her sabah bu taşların tozlarının alınması gerektiğini fark edince, zihnimin bütün mobilyaları hâlâ tozluyken, bu taşların tozunu almaktansa onları pencereden fırlatıp atmayı tercih ettim. Bu durumda dayalı döşeli bir evim nasıl olabilir? Dışarıda, açık havada oturmayı tercih ederim. Çimen toz tutmaz çünkü. Yeter ki insanlar yeri deşmemiş olsun.

Sürünün gayretle takip ettiği modayı belirleyenlere bakın; zevk düşkünü ayyaş kimselerdir. Bilinen en iyi tesislerde konaklayan yolcu çok geçmeden bunu keşfeder, çünkü eğer meyhaneciler onu bir Sardanapalus* sanır da yolcumuz kendini onların vicdanına bırakırsa bir gecede erkekliğinden olacaktır. Tren vagonlarımız için yapılan harcama güvenlik ve kullanışlılıktan çok lüks içindir. Vagonlar daha çok modern bir salona benzer. İçlerinde divanlar, ipek kaplama iskemleler, perdeler ve bunlar gibi doğudan batıya taşıdığımız,

* Kadınsı tavırları nedeniyle askerlerinin ayaklanıp kendisini terk etmesine neden olan son Asur kralı.

Jonathan'ın adlarını duymaktan utanç duyacağı Çin İmparatorluk Sarayı'nın haremindeki hanımlar ve efemine sakinler için yapılmış onlarca şatafatlı eşya vardır. Kadife mindere sıkışık tıkışık oturmaktansa, bir balkabağının üstüne yalnız başıma oturmayı tercih ederim. Topraklı yolda üstü açık kağnıyla seyahat etmeyi, özel tarifeli trenle yol boyu *sıtma* (kötü hava) soluyup cennete uçmaya yeğlerim.

İlkel çağlardaki insan yaşamının sadelik ve yalınlığı kişinin durağan bir yaşam sürmesini ama en azından doğa ile iç içe kalmasını sağlamıştır. Yemek yiyip uykusunu alan kişi doğada gezintisini sürdürürdü. Bu dünya da insanın barındığı bir tür çadırdı ve onu vadilerden geçerken ovaları aşarken ya da dağ doruklarına tırmanırken görebilirdiniz. Ama maalesef şimdi insanlar oyunlarının oyuncağı olmuşlar. Şimdi acıktığında meyveleri dilediğince koparan bir çiftçi, bir ağacın altına sığınan da ev sahibi oluveriyor. Artık bir geceliğine kamp kurmuyoruz, dünyaya kazığı çakmış, cenneti unutmuşuz. Hristiyanlığı da sırf toprak işlemenin gelişmiş bir yöntemi olarak uygulamışız. Bu dünya için bir aile malikânesi, öteki için de aile mezarlığı inşa etmişiz. En büyük sanat eserleri, insanın bu durumdan kurtulmak için verdiği mücadelenin ifadesidir, ancak sanatımızın tek sonucu bu aşağılık konuma alışarak yüce konumumuzu unutmaktır. Günümüze kadar gelmiş olsa da doğrusu bu kasabada güzel bir sanat eserinin duracağı bir yer yoktur, ne yaşamlarımız ve evlerimiz, ne de caddelerimiz ve meydanlarımız sanat eserine uygun bir ortam teşkil etmez. Ne resim asacak bir çivi, ne de bir kahraman ya da azizin büstüne yakışır bir raf bulabilirsiniz. Evlerimizin yapılışını, karşılığının ödenerek satın alınışını - yoksa ödenemeyişini mi- ev geçiminin idaresi ve sağlanışını

düşünüyorum da, şömine rafı üstündeki cicili bicili ancak değersiz şeyleri hayran hayran seyreden misafirin ayakları altından döşemenin çökerek onu mahzene, toprak ama sağlam ve güvenilir olan zemine yuvarlamamasına şaşıyorum. Şu zengin ve inceltilmiş denen yaşamın üstüne atladığımızı görmekten kendimi alamıyor ve onu süsleyen güzel sanatların zevkine varamıyorum, çünkü bütün dikkatim tamamen atlama olayına takılıyor; insan gücüyle gerçekleştirilen en iyi atlama rekorunun kimi göçebe Araplara ait olduğunu ve düz zeminde yedi-yedi buçuk metre atlayabildiklerini hatırlıyorum. Yapay bir destek olmaksızın kişinin atladığı bu mesafeden tekrar yere düşeceğinden eminim. Böylesi büyük yakışıksızlığa yakışan adama sormaktan kendimi alamadığım ilk soru şu: Seni destekleyen kim? Kaybeden doksan yediden biri mi yoksa başarılı olan üçlerden misin? Bu sorularıma cevap verirsen, o zaman belki ben de biblolarına bakar ve süsten sayarım. Atın çektiği araba, ne güzeldir ne de faydalı. Evlerimizi güzel nesnelerle süslemeden önce duvarların ve yaşamlarımızın en dıştan başlayarak iyice sıyrılıp atılması ve güzel ev idaresi ile güzel yaşamın öncelikle döşenmesi gerekir. Şu anda, güzele olan sevgi daha çok dışarılarda, evin de ev idarecisinin de olmadığı yerlerde besleniyor.

Yaşlı Johnson, çağdaşı olduğu bu kasabaya ilk yerleşenlerle ilgili yazdığı "Harikalar Yaratan İnayet"inde şöyle yazıyor: "İlk barınaklarını yapmak için tepe yamaçlarında yeri kazır, döşedikleri ağaçların üzerine serdikleri toprağı dumanlı bir ateş yakarak kavururlardı. Toprak, Rabb'in inayetiyle, onları besleyecek ekmeği vermeden de kendilerine evler yapmadılar. İlk yılın mahsulü o kadar kıttı ki uzun bir dönem boyunca ekmeklerini ince parçalara bölerek yemek zo-

runda kaldılar." New Netherland Eyaleti sekreteri, eyalet topraklarında arazi sahibi olmak isteyenler için, 1650 yılında Felemenkçe yazdığı metinde daha ayrıntılı olarak şu tespiti yapar: "New Netherland'da ve özellikle New England'da, istedikleri türden çiftlik evleri yapacak imkâna sahip olmayanlar, öncelikle yerde, mahzen biçiminde iki metre derinliğinde ve uygun buldukları genişlik ve uzunlukta kare şeklinde bir çukur açar, toprağı içeriden duvar boyunca keresteyle destekler ve toprağın göçmesini önlemek için kerestelerin arasını ağaç kabukları kullanarak doldurur; bu mahzenin üzerini kalas döşer ve tavanı da meşe ile kaplar, ağaç direklerden yüksekçe kat çıkar ve çatıyı kabuk veya çimenle kapatır. Böylece iki, üç ve hatta dört yıl bütün bir aile bu evlerde rutubetten uzak ve sıcak bir şekilde yaşayabilir. Bu mahzenlerin, ailelerin büyüklüğüne göre ayarlanarak, duvarlar yapılarak bölmelere ayrıldığı anlaşılıyor. New England'ın varlıklı ve yönetici sınıfı, kolonilerinin başlangıcında ilk konutlarını iki nedenden dolayı bu şekilde yapmışlar; birincisi, ev inşaatıyla zaman kaybedip sonraki mevsim besin kıtlığına düşmemek için; ikincisi, Anavatandan gruplar hâlinde getirdikleri çalışan yoksul sınıfın gözünü korkutmamak için. Üç dört yıl sonunda ülke artık, tarım kültürüne uyum sağlayınca binlerce dolar harcayarak kendilerine güzel evler yaptılar."

Atalarımızın izlediği bu yöntemde en azından bir sağduyu göstergesi vardır. İlkelerinin öncelikle acil ihtiyaçları karşılamak olduğu anlaşılıyor. Peki şimdi acil ihtiyaçlar karşılanıyor mu? Kendime bizim şu lüks konutlardan bir tane edinmeyi düşünüp, sonra da vazgeçiyorum, çünkü, deyim yerindeyse ülkemiz *insan* kültürüne henüz uyum göstermemiştir ve biz hâlâ *manevi* ekmeğimizi atalarımızın buğday ekmekle-

rini böldüklerinden daha ince parçalara bölmek zorunda kalıyoruz. En ilkel dönemlerde bile mimaride süslemeler olmalıdır; ancak önce yaşamımızla kesişen evlerimiz süslensin, kabuklulann süslü yuvası gibi bezensin, tabi içinde de boğulmadan. Ama maalesef durum böyle değil. Birkaç tanesine girip gezdim. Nasıl döşendiğini biliyorum.

Mağara veya Kızılderili çadırında yaşamakla veya hayvan postu giymekle alçalmasak da çok pahalıya mal olmalarına rağmen, insanlığın teknoloji ve icatlarının sağladığı üstünlüklerden yararlanmak elbette daha iyidir. Günümüz şartlarında böylesi bir çevrede tahta, kiremit, kireç ve tuğla, uygun mağaralardan, tomruktan, yeterli miktarda ağaç kabuğundan, hatta iyi cins balçıktan ya da yassı taştan ucuza ve kolayca temin edilebilir. Bu konuyu derin bir şekilde ele alıyorum çünkü teori ve pratikte buna hazırım. Biraz daha akıllı davranarak bu malzemeyi en zenginden daha zengin olacak şekilde kullanabilir ve uygarlığımızın nimetinden yararlanabiliriz. Uygar insan ilkelden daha deneyimli ve daha akıllıdır. Neyse deneyimimi aktarmada acele etmeliyim.

1845 Mart ayı sonlarında bir balta ödünç aldım ve ormana, Walden Gölü kıyısına, evimi yapmayı tasarladığım yerin en yakınına gidip birkaç yıllık uzun iğneli beyaz çamlardan kesmeye başladım. Bir şeyler ödünç almadan bir işe başlamak zordur, fakat muhtemelen çevrenizdekilerin girişiminize ilgi duymasını sağlamanın en garantili yoludur. Bana verirken baltası na göz bebeği gibi baktığını söyleyen balta sahibine baltasını aldığımdan daha keskin durumda geri verdim. Aralarından gölü gözetlediğim çam ağaçlarıyla kaplı yüksekçe bir tepenin yamacında, ormanın içinde çam ve ceviz ağaçlarının henüz bitmekte olduğu küçük bir açık alanda çalışıyordum. Yer

yer açılmış alanlar olmasına rağmen gölün buzları henüz çözülmemişti, tamamen mattı ve suya doymuştu. Orada çalıştığım günlerde yerde ince bir kar tabakası kalmıştı; fakat eve dönüşte demiryoluna vardığımda sarı kum yığını, sisli havada pırıldayarak uzanıyor, raylar bahar güneşinde parlıyordu. Tarlakuşu, sinekyutan ve seneyi bizlerle geçirmek için şimdiden gelmiş olan diğer kuşların şakımasını duyuyordum. Toprağın çözüldüğü gibi, insanın dargınlık buzlarının da eridiği ve uyuşmuş, durmuş hayatın canlandığı şirin bahar günleriydi. Bir gün baltam sapından kopunca yeşil cevizden bir parça kesip taşla sıkıştırarak odunu şişirmek amacıyla buzların arasından suya salıp ıslatmaya bırakmıştım. Derisini dökmüş bir yılanın suya girerek dibe daldığını gördüm. Orada kaldığım on beş dakikadan fazla süre boyunca hâlinden memnun öylece durdu. Belki de uyuşuk durumdan henüz tam olarak çıkmamıştı. Bana öyle geldi ki insanlar benzer bir nedenden dolayı bugünkü aşağı ve ilkel durumda kalmayı sürdürüyorlar. Onları canlandıracak baharların uyandırıcı etkisini hissetselerdi kendiliğinden daha yüce ve zarif bir hayata yükselirlerdi. Daha önce de soğuk sabahlarda yolumun üzerinde vücutlarının kimi kısımları hâlâ uyuşuk ve sert kalmış yılanları güneşin ısıtıp çözmesini bekler görmüştüm. Nisanın birinde yağmur yağdı ve buzları eritti. Çok sisli olan o günün erken saatlerinde, sürüden ayrılmış, gölün üstünde körü körüne bir şeyler arayan ve kaybolmuş gibi sisin ruhuna uygun şekilde kesik kesik öten başıboş bir kazın sesini duydum.

Böylece birkaç günü kör baltamla kereste kesip yontarak, dikme ve mertekler hazırlayarak geçirdim. İfade edilebilecek bilgece düşüncelerim pek olmadığından, kendi kendime şöyle mırıldanıyordum:

Çok şey biliriz derler
Bakın işte! kanatlanır giderler,
Bilim ve sanatlar,
Ve yüzlerce cihaz;
Rüzgârın estiğidir
Sadece bildikleri.

Ana kerestelerı on beş santim olan dikmelerin çoğunun sadece iki yüzeyini, mertek ve döşeme kerestelerinin de bir yüzünü yontup, en az biçilenler kadar sağlam ve düz olmaları için geri kalan kabuğu sökmeden olduğu gibi bırakıyordum. Bu arada başkaca araçlar ödünç aldım, her bir çubuğa dikkatle zıvana deliği açıyor çotuğuyla birleştiriyordum. Ormanda uzun zaman kalmıyordum, ama yine de tereyağı ve ekmekten oluşan yemeğimi yanımda getiriyor, öğle üzeri kesmiş olduğum yeşil çam dalları arasında oturarak yemeğimi sardığım gazeteyi okuyordum. Ellerim kalın bir reçine tabakasıyla kaplı olduğundan, ekmeğim de güzel kokularından payını alıyordu. İşim bittiğinde, bir kaçını yere yıkmış olsam da, çam ağacının düşmanı olmaktan çok dostuydum. Bazen oralarda dolanan avare biri baltamın sesine gelir çentiklerden, yongalardan tatlı tatlı konuşurduk.

Nisanın ortalarına doğru, hâlâ işimde acele etmiyor, en iyi verimi almaya çalışıyordum. Evim, iskeleti bitmiş şekilde inşaya hazırdı. Fitchburg Demiryolları'nda çalışan İrlandalı James Collins'in barakasını tahtaları için satın almıştım. James Collins'in barakasının benzerlerinden çok üstün olduğu söyleniyordu. Görmeye gittiğimde evde yoktu. Barakanın pencereleri o kadar yüksek ve derindi ki içeriden görünmeden, etrafında dolandım. Kulübenin boyutları küçük, çatısı kır evlerindekine benzer biçimde dik olduğundan, kulübenin çevresinde

gübre yığını gibi çepeçevre bir buçuk metre toprak yükseldiğinden başka da bir şey görünmüyordu. Önemli bir bölümü eğrilmiş ve güneş altında yumuşamışsa da en sağlam kısmı çatıydı. Kapı kanadı altında tavuklar için bırakılmış uzun bir geçiş yerinden başka eşik de yoktu. Bayan C. kapıya çıkarak içeriye girip bakmamı söyledi. Yaklaştığımda tavuklar içeri kaçtılar. İçerisi karanlık, döşemenin çoğu yeri kirli, rutubetli, küf ve sıtma kokuyordu. İçeride sadece tutsan elinde kalacak tahtalar vardı. Çatının içini ve duvarları, ama aynı zamanda da yatağın altına kadar uzanan tahta döşemeyi bana göstermek için ışığı yaktı. 60 santim kadar derinliğinde bir çöp çukuruna benzeyen kilere düşmemem için beni uyardı. Kendi ifadesiyle "tavandaki tahtalar ve evdeki bütün tahtalar iyiydi. Güzel de bir pencere vardı," önceleri iki tam kare olan pencereden geçenlerde sadece evin kedisi geçebilmişti. Bir soba, bir yatak, ve evde bir bebek doğduğunu gösteren bir oturak, ipek bir perde , yaldız çerçeveli bir ayna ve bir meşe fidanına çivilenmiş yepyeni bir kahve değirmeni vardı, hepsi o kadar. Bu arada James döndüğünden pazarlık kısa zamanda sonuçlandı. Ben bu gece dört dolar yirmi beş sent ödeyecek, o, yarın sabah saat beşte evi boşaltacak, bu arada başka birine satmayacaktı. Saat altıda evi teslim alacaktım. Sabah erkenden orada olmanın iyi olacağını söyledi, arazi kirası ve yakıtla ilgili belirsiz ve tamamen mantıksız taleplerde bulundu. Başka bir borcum olmadığına dair bana güvence verdi. Saat altıda karayolunda James'e ve ailesine rastladım. Sahip oldukları bütün eşyayı büyükçe bir bohçaya koymuşlardı–yatak, kahve değirmeni, ayna, tavuklar– sadece kedileri dışarıda kalmıştı, o da ormana kaçtı ve yabani bir kedi oldu, daha sonradan öğrendiğime göre sonunda dağ sıçanı için kurulmuş bir kapana basarak ölmüş.

Aynı sabah çivileri çıkararak kulübeyi söktüm küçük bir el arabasına yükleyerek göl kıyısına taşıdım, güneşte düzleşip ağarmaları için tahtaları çimenin üzerine yaydım. Ormanlık yoldan geçerken erkenci bir ardıç kuşu bana bir-iki serenat çekti. Patrick adında bir genç bana bir İrlandalı olan komşu Seeley'in ben gelmeden düzgün ve kullanılabilir çivileri, raptiye ve ekserleri cebine attığını söyledi ve sonra günün bir bölümünü geçirmek için döndüğümde orada durup, ilgisizce, dağınık bir kafayla, yıkımı seyretti; kendi deyimiyle bu iş için ölümüne çalışmak gerekirmiş. Patrick seyirciyi temsilen oradaydı ve bu görünüşte önemsiz olayı Truva tanrılarının yıkımı derecesine çıkarmaya yardım ediyordu.

Evimin bodrumunu, bir tepenin güneye bakan yamacında, bir dağ sıçanının daha önce kovuğunu oyduğu yerde, sumak ve böğürtlen köklerinin arasından geçerek, bitki yetişen en son noktaya, 6 fit kareye 7 fit (1.8x2.1m²) derinliğinde en sert kışta bile patatesin donmayacağı ince bir kum zemine kazdım. Kenarları, taşlar örmeden raf şeklinde bıraktım; hiç güneş görmediğinden kum hâlâ aynı yerde duruyor. Sadece iki saatlik bir çalışmaydı. Bu işten özel bir keyif aldım; çünkü hemen hemen bütün enlemlerde insanlar uygun bir sıcaklık elde etmek için yeri bu şekilde kazarlar. Şehirdeki en görkemli evin altında bile geçmişe dair bir şey olarak köklerini sakladıkları bodrum katlar bulunabilir ve üst yapı yok olduktan çok sonra gelecek nesiller evin kökünü toprakta görür. Ev hâlâ bir kovuğun girişindeki sundurmadan başka bir şey değildir.

Sonunda Mayısın başlarında tanıdıklarımın yardımıyla, mecburiyetten çok, iyi komşuluğa yakışır bir tavır sergilemek için böyle güzel bir fırsatı değerlendirdim ve evimin iskeletini kurdum. Sponsorları tarafından hiç kimse benim kadar onur-

landırılmış değildir. Bir gün daha görkemli yapıların inşasına yardım edeceklerdir, buna eminim. Temmuzun dördünde, tahta kaplaması ve çatısı tamamlanır tamamlanmaz evime yerleştim. Tahta uçları itinayla şekillendirilip üst üste konulduğu için kesinlikle yağmur geçirmezdiler. Fakat tahta kaplamasından önce gölden iki el arabası yükü kollarımda taşıyarak evin bir ucundaki bacanın temelini döşedim. Sonbahardaki çapalamadan sonra, ısınmak için ateş gerekmeden önce, bacayı inşa ettim. Bu zaman içerisinde yemek pişirme işini sabahları erkenden dışarıda yapıyordum. Şimdi bile bu şeklin alışılmış olandan daha uygun ve güzel olduğunu düşünüyorum. Fırtına olduğunda ateşin üstüne birkaç tahta yerleştirip altında oturarak ekmeğimi seyredip hoş bir zaman geçirirdim. Ellerimin daha çok meşgul olduğu o günlerde az okurdum. Fakat yerde duran en küçük kâğıt parçası, tutamacım, ya da sofra bezim aynı zevki veriyor, doğrusu Ilyada ile aynı amaca hitap ediyordu.

Meselâ bir kapının, pencere, bodrum veya tavan arasının insan doğasında ne anlama geldiğini dikkate alıp sadece geçici gereksinimlerimiz için üst yapıyı yükseltmeyerek benim yaptığımdan daha da ihtiyatlı davranılabilir ve bu şekilde ev inşa etmek yerinde olur. Bir insanın kendi evini inşa etmesinde bir kuşun kendi yuvasını yapmasındakine benzer bir uygunluk vardır. Kim bilir eğer insanlar kendi evlerini kendi elleriyle yapıyor ve ailelerinin ve kendilerinin geçimini yeterli olabilecek en sade şekliyle dürüstçe sağlıyor olsaydı, şiirsel yetenek evrensel olarak gelişmiş olacaktı? Çünkü bütün kuşlar her yerde böyle çalışırken şakırlar. Fakat maalesef başka kuşların kurduğu yuvalara yumurtalarını bırakan ve ahenksiz sesleriyle gelip geçenlerin neşesini kaçıran sığırcık ve guguk kuşları gibi davranıyoruz. Kendi evlerimizi yapma zevkini

ebediyen marangozlara mı bırakacağız? Çoğu insanın hayatında mimarlık ne anlama geliyor? Yürüyüşlerimde kendi evini yapmak kadar sade ve doğal bir iş ile meşgul olan birine rastlamadım. Bizler toplumun birer parçasıyız. Dokuzu bir adam eden terziler değildir sadece; vaizler, tüccarlar, çiftçiler de öyledirler. Bu iş bölümü nereye kadar sürecek? Ve sonuçta neye hizmet ediyor? Hiç şüphesiz başkası da isterse beni düşünebilir; fakat bu, benim yerime düşünerek beni kendimi düşünmekten alıkoymasının kabul edilir olduğu anlamına gelmez.

Bu ülkede mimarların olduğu doğrudur, hatta kendisine ilham gelmişçesine, mimari süslemelerin gerçekliğin özü olarak bir güzellik teşkil edeceğini düşünen birini duymuştum. Bu noktadan bakınca her şey belki de çok iyi, fakat yaygın amatörlükten sadece biraz daha iyi. Mimarlığın duygusal bir reformcusu olarak temellerden değil de tavan süslemelerinden işe başladı. İçinde oturacak olanın süslemeleri kendi hâllerine bırakıp içeriyi ve dışarıyı gerçekten nasıl inşa edebileceği değil de sadece süslemelerin içine hakikat özünün nasıl yerleştirileceği konusu, doğrusu her şekerlemenin bir badem veya kimyon içermesi sorununa eşdeğerdir. Bu arada ben bademlerin şekersiz daha sağlıklı olduklarına inanırım. Hangi aklı başında kişi süslemelerin maddi ve sadece yüzeyde olduğunu –kaplumbağanın benekli kabuğunu veya istiridyenin sedef rengini Broadwaylileri Teslis Kilisesi'ne kavuşturan türden bir anlaşmayla kazandığını düşünmüştür? Bir insan, evinin mimari stiliyle, kaplumbağanın kabuğuyla olduğundan daha ilgili değildir. Bir askerin kuvvetinin gerçek *rengini* sancağına işlemeye kalkışacak kadar boş olmaya gerek yoktur. Düşman öğrenecektir. Asker teste tabi tutulduğunda sararabilir. Sanki bu adam süslemelerin üzerine eğilmiş yarım yamalak gerçek-

lerini gerçekten ondan daha iyi bilen yontulmamış ev halkına fısıldıyor gibi. Mimari güzellik olarak gördüğüm ne varsa hiçbir gösteriş düşüncesi olmaksızın tek inşaatçı olan ev sakininin karakter ve gereksinimlerinden bilinçaltı bir gerçeklik ve asaletten çıkarak içten dışa doğru aşama aşama gelişmiştir; ve elde edilmesi amaçlanan bu türden bütün artı güzellikler adına önce ne varsa bu bilinçaltı yaşamsal güzellikten sonra gelecektir. Ressamın bildiği gibi bu ülkedeki en ilgi çekici konutlar genellikle yoksulların mütevazı kütükten yapılma kulübe ve kır evleridir; onları *pitoresk* yapan cephelerindeki özelliklerin hiçbiri değil fakat içlerinde oturanların yaşamıdır; varoşlarda yaşayan yurttaşın barakası da eşdeğer bir ilgi çekecektir, yeter ki yaşamı aynı sadelikte ve imgeleme aynı uygunlukta olsun, konutunun tarzında o denli az gösterişe kaçma çabası olsun. Mimari süslemelerin büyük bir kısmı kelimenin tam anlamıyla koftur, ve bir eylül esintisi, süslemeleri, özüne zarar vermeksizin, bahşedilmiş ünvanlar gibi, sıyırıp atacaktır. Mahzenlerinde şarapları ve zeytin yağları olmayanların mimarlığa da ihtiyaçları olmaz. Benzer bir yaygara, edebiyattaki stil süslemeleri hususunda koparılsaydı ve İncillerimizin mimarları, kiliselerimizin mimarları gibi, o kadar çok zamanı süslemelerle harcasalardı ne olurdu acaba? *Edebiyat* ve *güzel sanatlar* profesörleri işte böyledir. Kişiyi asıl ilgilendiren, kulübenin ne renge boyandığı ve yapımında alta, üste ve yanlara kaç tahtanın döşendiğidir. Eğer ev sakini evini gerçek anlamda kendisi döşese ve boyasa ev yapımı bir şey ifade ederdi; fakat evin ruhu, ev sakininden ayrıldıktan sonra ev yapmanın kendi tabutunu yapmaktan farkı yok. Böyle evin yapımına, mezar mimarlığı diyebiliriz, zaten marangozun diğer adı "tabutçu"dur. Umutsuzluğundan veya yaşama kayıtsızlığından

dolayı biri, ayaklarının dibinden bir avuç toprak alıp evini bu renge boya, diyor. Son ve daracık evini mi kastediyor acaba? Yazı tura da atabilirsiniz. Ne kadar çok zamanı olmalı onun! Neden bir avuç toprak alıyorsun ki? Evini kendi ten rengine boyasan daha iyi; sonra da bekle senin yerine solsun, veya senin adına utansın. Kulübe mimari stilini geliştirme girişimi! Süslemelerimi bitirdiğinde getir giyeyim.

Kıştan önce bir baca inşa ettim ve zaten yağmur geçirmez olan evimin cephelerini, kenarlarını düzeltmek zorunda kaldığım ağaç gövdelerinin ilk dilimlerinden çıkarılma taze ve pürüzlü yarmalarla kapladım.

Böylece tavan arası yüklüğü, her cephesinde birer penceresi, döşeme tavan kapakları, dip tarafında bir kapı ve karşısında tuğladan ocağıyla üç metreye dört buçuk metre büyüklüğünde ve iki buçuk metre yüksekliğinde sımsıkı kaplanmış ve sıvalı bir evim olmuş oldu. Tümünü kendim yaptığım işçiliği saymadan kullandığım türden malzemelerin ortalama fiyatlarını alırsak evimin tam maliyeti aşağıdaki gibidir; ve ben detayları veriyorum çünkü çok az kişi evlerinin maliyetini aynen ve bütünü oluşturan her bir malzemenin ayrı ayrı tutarını ise daha da azı, böyle biri varsa tabii söyleyebilir:

Tahtalar	8.03½$
(Çoğu baraka tahtaları)	
Çatı ve cepheler için atık yarmalar	00
Latalar	1.25
Camlarıyla birlikte iki adet ikinci el pencere	2.43
Bin adet kullanılmış tuğla	4.00
İki varil kireç	2.40
(Bu pahalıydı.)	
Kıtık	0.31

(Gereksinim duyduğumdan fazla)

Şömine üstü demiri	0.15
Çiviler	3.90
Menteşe ve vidalar	0.14
Mandal	0.10
Kireçtaşı	0.01
Nakliye	1.40

(Önemli bir kısmını sırtımda taşıdım.)

Toplam	28.12$

Kamu arazisine yerleşmiş bir kişi olarak kamu malı üzerindeki hakkımı kullanarak çevreden topladığım kereste, taş ve kum hariç bütün malzeme bunlardı. Evin büyük bölümünü tamamladıktan sonra arta kalan malzemeyle bitişikte küçük bir odunluk da yaptım.

Kendime şimdiki evimden daha pahalıya mal olmayacak ama onun kadar beğeneceğim, kibarlık ve lükste Concord'da ana cadde üzerindeki bütün evleri geçecek bir ev yapmayı tasarlıyorum.

Böylece, başını sokacak bir yer arayan bir öğrencinin ödediği yıllık kiradan daha çok olmayan bir harcamayla bir eve ömür boyu sahip olabileceğimi gördüm. Makul olandan daha fazla övündüğüm görülüyorsa, kendi adıma değil de daha çok insanlık adına iftihar ediyorum diyebilirim; kusur ve tutarsızlıklarım da söylediklerimin doğruluğunu etkilemez. Yapmacıklığa ve riyaya düşme tehlikesine rağmen –herkes kadar pişmanlık duyduğum buğdayımdan ayıklamakta zorlandığım çer çöp– bu konuda rahat bir nefes alacak ve kendimi yüceltceğim; hem manevi ve hem de fiziksel bünyeyi öyle rahatlatıcı ki; alçakgönüllülük göstererek şeytanın avukatı olmamaya ka-

rarlıyım. Hakikat adına güzel bir söz söylemeye çalışacağım. Cambridge Koleji'nde benimkinden biraz daha geniş olan bir öğrenci odasının sadece kirası yıllık otuz dolardır, ayrıca şirket tek çatı altında yan yana otuz iki adet oda yapabilme avantajına sahiptir. Kiracı, bu odalarda oturan çok sayıda gürültücü komşunun ve muhtemelen dördüncü katta bir yerin verdiği rahatsızlığa maruz kalır. Düşünmekten kendimi alamıyorum, bu konularda daha doğru bir mantığa sahip olmuş olsaydık sadece daha az eğitime ihtiyacımız kalmazdı, çünkü çoğu zaten edinilmiş olurdu, fakat aynı zamanda bir eğitim almanın maddi külfeti büyük oranda azalmış olurdu. Öğrencinin Cambridge'de veya bir başka yerde ihtiyaç duyduğu kimi konforlar, kendisine veya başka birine, uygun bir idareyle olacağının on katı daha çok yaşamsal fedakârlığa mal oluyor. En çok paraya mal olan şeyler hiçbir zaman öğrencinin en çok ihtiyaç duyduğu şeyler olmuyor. Örneğin öğretim ücreti yıllık faturada bir yer oluştururken, kültürlü akranlarıyla arkadaşlık kurarak edindiği çok daha değerli eğitim için hiçbir ücret alınmaz. Bir kolej kurmada izlenen yol, genellikle, yardım parası olarak dolarlar ve senetler toplamak ve sonra bunu bir vurgun fırsatına dönüştürecek müteahhidi davet etmektir; o da temeli atması için İrlandalıları veya başka işçileri çalıştıracak, bu arada öğrenci olacakların da kendilerini bu kuruma uydurmaları beklenecek; ve bu hataların bedelini gelecek nesiller ödeyecektir. Öğrencilerin veya okuldan yararlanmak isteyenlerin okulu temelinden başlayarak kendilerinin döşemesinin *daha* iyi olacağını düşünüyorum. Böylece zorunlu çalışmalardan her fırsatta kaçan öğrenci, arzuladığı boş zamana ve dinlenme imkânına sahip olur, ancak anlamsız ve verimsiz bir serbestlik elde ederek tek başına, boş zamanı değerlendirebilecek

deneyimden kendini yoksun bırakmış olur. "Fakat," diyor biri, "öğrencilerin kafaları yerine elleriyle çalışmaları gerektiğini söylemek istemiyorsun herhalde, değil mi?" Tam olarak bunu demek istemiyorum, fakat buna oldukça benzer bir şey söylemek istiyorum; toplum bu pahalı oyunda öğrencileri desteklerken, *hayatla oynamamaları* veya hayatı sadece *okuyup öğrenmekle* kalmayıp baştan sona içtenlikle *yaşamaları* gerektiğini söylüyorum. Gençler yaşam deneyine hemen ve şimdi girişmezse yaşamayı daha iyi nasıl öğrenebilirler? Bana göre deneyim, zihinlerini matematikten daha iyi çalıştıracaktır. Meselâ bir gencin, sanat ve bilim hakkında bir şeyler öğrenmesini istesem, yaygın olan yolu izleyip yaşama sanatı dışında her şeyin öğretildiği bir öğretim kurumuna göndermezdim; evreni bir teleskop veya mikroskopla inceleyecek fakat kendi gözüyle asla göremeyecek; kimya çalışacak ama ekmeğinin nasıl yapıldığını bilmeyecek, mekanik çalışacak ama nasıl para kazanıldığını öğrenmeyecek; Neptün'ün yeni uydularını keşfedecek fakat gözlerinin içindeki toz zerreciğinin ya da kendisinin serseri bir uydu olduğunun farkına bile varmayacak; ya da canavarları sirke damlasında ararken çevresine üşüşen canavarlarca lime lime edilip yutulacak. Hangisi bir ayın sonunda daha büyük gelişme göstermiş olurdu; çakısını kendi çıkarıp eriterek ayrıştırdığı madenden yapan ve bunun için gereken bilgileri okumuş olan mı, yoksa Enstitüde metalürji derslerine devam edip bu arada babasından Rodgers marka bir çakı hediye almış olan mı? Hangisinin parmaklarını kesmesi daha mümkün?... Kolejden ayrıldığımda denizcilik eğitimimi tamamladığımı hayretle öğrendim! Ne gereği vardı ki, limana inip şöyle bir turlasam çok daha fazlasını öğrenirdim. Kolejlerimizde felsefe ile eş an-

lamlı olan yaşam ekonomisi gerçek anlamda ifade bile edilmezken yoksul öğrenci bile sadece *siyasal ekonomi* çalışır ve öğrenir. Bunun sonucu olarak Adam Smith'i, Ricardo'yu ve Say'i okurken babasını telâfi edilmez borçlara sokar.

Kolejlerimizdeki gibi onlarca "çağdaş gelişme"de de aynı aldanma söz konusu; gerçekleşen şey her zaman olumlu bir ilerleme değildir. Şeytan, ilk hissesinde ve takip eden çeşit çeşit yatırımlarında son kuruşuna kadar bileşik faiz uygulamayı sürdürüyor. İcatlarımız dikkatimizi önemli konulardan saptıran cici oyuncaklar gibi. Çarpık bir gayeye ulaşmanın çarpıcı araçlarından başka bir şey değiller. Öyle bir gaye ki, demiryolunun Boston veya New York'a yönelmesi kadar kolay ve zaten varılacak olan bir yer. Maine'den Texas'a manyetik bir telgraf ağı kurmak için büyük bir telâş yaşıyoruz; fakat belki de Maine ve Texas'ın birbirlerine iletecek önemli hiçbir şeyleri yoktur. Bunlar seçkin ama sağır bir kadınla tanıştırılmaya can atan fakat huzura çıkarılıp da kulaklığın bir ucu ellerine bırakıldığında söyleyecek hiçbir şeyi olmadığını anlayan adamın düştüğü kötü durum gibidir. Sanki asıl gaye anlamlı konuşmak değil de hızlı hızlı konuşmakmış gibi. Eski Dünya'yı Yeni Dünya'ya birkaç hafta yaklaştıralım diye Atlantik'in altından tünel açmak için sabırsızlanıyoruz; fakat emin olun uzun Amerikan kulağına ulaşacak ilk şey Prenses Adelaide'ın boğmacaya yakalandığı haberi olacaktır. Öyle ya atını dakikada bir mil (1.6km) hızla süren haberci en önemli haberi getirmiyordur, ne bir evangelisttir, ne de çekirge ve yaban balı* yiyerek yaşıyordur. Uçarcasına koşan İngiliz yarış atlarının şimdiye kadar bir kez olsun değirmene bir avuç mısır götürdüklerini sanmıyorum.

* Yaban Balı: John the Babtist'in çölde yediği yemek (Matthew 3:4).

Biri bana "Para biriktirmemene şaşıyorum; seyahati seviyorsun, trene atlayıp bir günde Fitchburg'a gidebilir ve ülkeyi gezip görebilirsin" diyor. Fakat ben bundan daha akıllıcasını düşünüyorum. En hızlı gidenin yayan yürüyen olduğunu öğrendim. Arkadaşıma şöyle diyorum, farz et ki oraya kimin önce varacağını deniyoruz. Mesafe otuz mil (48km); bilet parası doksan sent. Bu hemen hemen bir günün yevmiyesi eder. Bu yolda çalışan işçilerin günlük altmış sent yevmiye aldıkları günleri hatırlıyorum. Pekâlâ, ben şimdi yürümeye başlıyorum ve gece yarısından önce oraya varmış olacağım; bütün bir hafta bu hızda yürüdüğüm günler oldu. Sen bu arada bilet parasını kazanıyor olacak ve yarına oraya varacaksın, ya da, eğer hemen bir iş bulacak kadar şanslıysan, belki de bu akşam varabilirsin. Fitchburg'a gitmek yerine günün büyük kısmını burada çalışarak geçireceksin. Demiryolu dünyanın çevresini de dolansa, ben yine senden ileride olacağım; ülkeyi görme ve bu yolla deneyim kazanmaya gelince, senin bildiklerinden kat kat fazlasını öğrenmiş olacağım.

Kimsenin daha akıllı çıkıp da karşı gelemediği evrensel yasa işte böyledir, demiryoluna gelince uzun olduğu kadar geniş de olduğunu söyleyebiliriz. Dünyayı çepeçevre saran bütün insanlığın yararlanacağı bir demiryolu yapmak demek bütün yeryüzünü kazmak demektir. İnsanlar bu ortaklaşa kazma ve çapalama faaliyetini sürdürerek sonunda mutlaka hiç zaman kaybetmeden istedikleri yere ulaşacaklarına dair temelsiz bir fikre sahipler; fakat istasyona koşan kalabalık insan grupları olmasına rağmen, kondoktör "Herkes binsin!" diye seslenip duman tütmeye ve buhar yoğunlaşmaya başladığında çok az kişinin gerçekten trene binmiş olduğu, diğerlerinin trenin altında ezildiği anlaşılacak ve "elim bir kaza" denecektir ki gerçekten öy-

ledir. Hiç şüphesiz bilet parasını biriktirenler sonunda trene binecektir, yani eğer o günleri görebilirlerse, ancak o zaman da gençlikleriyle birlikte seyahat heveslerini de yitirmiş olacaklardır. İnsanların ömürlerinin en güzel yıllarını, en değersiz mevsiminde meçhul bir rahatlığa kavuşmak uğruna para kazanmak için bu şekilde harcaması, bana, olur da bir gün gelir İngiltere'ye döner ve bir şair hayatı yaşarım diye Hindistan'a servet yapmaya giden İngilizi hatırlatıyor. Oysa hiç vakit kaybetmeden tavan arasına çekilmeliydi. Ülkenin bütün barakalarından "Ne!" diye öfkeyle bağıran yüzbinlerce İrlandalı'nın "bu yaptığınız demiryolu iyi bir şey değil mi?" dediklerini duyar gibiyim. Elbette, *nispeten* iyi, yani daha kötü şeyler de yapıyor olabilirdiniz; fakat madem ki siz benim kardeşlerimsiniz, ömrünüzü bu toz toprağın içinde yeri kazmakla geçirmek yerine daha güzel şeyler yaparak geçiriyor olmanızı dilerdim.

Nadir de olsalar harcamalarımı karşılamak amacıyla dürüst ve uygun bir yoldan on on-iki dolar kazanmak istediğimden evimi tamamlamadan önce hemen yakınımdaki bir dönümlük ince ve kumlu toprağın büyük bir bölümüne fasulye ve küçük bir kısmına da patates, mısır, bezelye ve şalgam ektim. Çam ve ceviz ağaçlarının yetiştiği arazinin tamamı dört dönüm kadardı ve evvelki sene dönümü on altı dolar on altı sente satılmıştı. Çiftçilerden biri "burada ancak sincap yetiştirilir" diyordu. Toprağın sahibi değil de sadece kamu arazisini kullanan bir vatandaş olduğumdan gübre ya da benzeri bir şey kullanmadım ve aynı miktarda ürünü tekrar tekrar yetiştirmeyi düşünmediğimden, hepsini bir seferde çapalamadım. Toprağı sürerken çıkan birkaç parça kütük uzun bir sü-

re yakacağımı sağladı. Yaz boyunca fasulyesinin bolluğuyla dikkat çeken küçük bir parça verimli bakir toprağı da sürmeden bıraktım. Evimin arkasındaki ticari değeri olmayan kuru odun, gölden topladıklarımla beraber yakacağımın geri kalanını sağlamış oluyordu. Çift sürme işi için bir araç takımı ve adam kiralamak zorunda kaldım ama sabanı yine kendim tuttum. Araç gereç, tohum, işçilik, vs. için birinci yıl ziraat masraflarım 14. 72 Dolar tutuyordu. Mısır tohumunu ücretsiz olarak dostlar vermişti. Zaten mısır tohumunun, ihtiyacınız olandan fazla ekmediğiniz sürece söz konusu etmeye bile değmeyen bir maliyeti olur. On iki kile fasulye ve on sekiz kile patates yanında biraz bezelye ve şalgam elde ettim. Sarı mısır ve şalgam bir işe yaramayacak kadar geçkindi.

Ziraatten elde ettiğim bütün gelir	23.44$
Giderleri çıkarınca	14.72$
Geriye kalan	8.71½$

Buna ek olarak tüketilen ve bu hesap yapılırken elde bulunan ürünün toplamı 4.50 Dolardı, eldeki miktar çimen olarak bıraktığım toprak parçasından elde edilecek ürüne denk geliyordu. Her şeyi göz önünde bulundurarak söylersek, yani günün ve insan ruhunun durumunu dikkate aldığımızda, girişimim kısa süreli ve kısmen geçici de olsa sonucun o yıl herhangi bir Concordlu çiftçinin elde ettiğinden daha iyi olduğuna inanıyorum.

İkinci yıl ihtiyacım olan yaklaşık yüz elli metre kare toprağın tamamını bel ile kazdım. "Eğer biri sade yaşar ve sadece yetiştirdiği ürünle beslenirse ve ihtiyacından fazlasını yetiştirmeyip ürününü daha az miktarda lüks ve pahalı şeylerle değiştirme yoluna gitmezse, sadece 5-10 metrelik bir araziyi ekmesi yetecektir. Bel ile kazması öküz kullanarak sürmesinden daha ucuza mal olacak, gübre kullanması gerekmeyecek, zaman za-

man ekilmemiş bir toprağa geçebilecek ve gereken ziraat işlerini yazın vakit buldukça, sanki sol eliyle yaparmışçasına kolay bir şekilde tamamlayabilecektir. Böylece şimdi olduğu gibi bir öküze, ata, ineğe veya domuza bağımlı kalmayacaktır" diyen Arthur Young'dan başka ziraat üzerine yazılmış diğer ünlü eserlerden hiç etkilenmeden her iki yılın deneyiminden bir şeyler öğrenerek daha başarılı oldum. Bugünkü sosyal ve ekonomik düzenin başarı ya da başarısızlığıyla hiç ilgilenmeyen biri olarak bu konuda tarafsız konuşmak istiyorum. Concord'daki herhangi bir çiftçiden daha özgürdüm, çünkü bir eve veya çiftliğe bağlı olmadan oldukça eğri olan aklımın eğimine her zaman uyabiliyordum. Şimdi bile onlardan daha iyi durumda olmanın yanında, evim yanmış veya hasadım kötü çıkmış bile olsa, maddi olarak hemen hemen eskisi kadar iyi olurdum.

Sürülerin insanlara sahip oldukları kadar, insanların sürülere sahip olmadıklarını düşünüyorum. Sürüler öylesine özgürler ki. İnsanlar ve öküzler iş bölümü yaparlar; fakat sadece gerekli olan işi düşünürsek öküzlerin büyük ölçüde üstünlüğe sahip oldukları görülecektir, çalışma sahaları o kadar geniştir ki. İnsan kendi payına düşen işi altı haftalık harman süresince yapar, bu iş çocuk oyuncağı da değildir. Tam anlamıyla sade bir hayat süren hiçbir toplum, yani filozoflar toplumu, hayvan gücünü kullanmak gibi büyük bir aptallığa kesinlikle düşmezdi. Doğrudur, bir filozoflar toplumu hiçbir zaman olmadı ve yakın bir gelecekte olacağa da benzemiyor. Olmasının arzu edilir olduğundan emin de değilim. Ben hiçbir zaman sadece süvari veya çoban olayım diye bir at veya boğa eğiterek benim yerime bir işe koşturmuş değilim. Eğer toplum böyle yapmakla yarar sağlıyor görünüyorsa, bir kısmının kârının diğerinin zararına olmadığından ve bir uşağın da efendisininkine eşdeğer, varılması gereken

bir amacı olmadığından emin miyiz? Kimi kamu işlerinin bu tür bir yardım olmadan gerçekleştirilemeyeceğini kabul edelim ve haydi diyelim ki insanlar böyle bir şerefi öküzler ve atlarla paylaşsınlar; bu durumda kendisine daha çok yakışacak eserler yapmış olması gerekmez miydi? İnsanlar sadece gereksiz ve estetikten uzak lüks ve boş işler yapmaya başladıklarında bazılarının bütün işi öküzlere gördürmesi veya başka bir ifadeyle en güçlünün kölesi olması kaçınılmazdır. Böylece insan sadece içindeki hayvana hizmet etmekle kalmaz fakat bunun bir sembolü olarak dışındaki hayvana da hizmet eder. Tuğla ve taştan evlerimiz var, var olmasına ama bir çiftçinin başarısı ahırın avluyu gölgede bırakmasıyla ölçülür. Kasabamız öküz, sığır ve atlar için buraların en geniş ağıllarına sahip olmakla öğünür ve kamuya ait binalar bakımından da geride sayılmaz; fakat bütün ülkede özgürce konuşmaya veya ibadete tahsis edilmiş çok az yer vardır. Milletler neden yapılarının mimarisi yerine soyut düşünce güçleriyle kendilerini ebedileştirmek arayışına girmesinler? *Bhagavad Gita** Doğu'nun bütün şu harabelerine kıyasla ne kadar da harika! Kaleler, hisarlar ve tapınaklar prenslerin lüksüdür. Sade ve özgür bir kafa hiçbir prensin emrinde çalışmaz. Deha hiçbir hükümdarın hizmetlisi değildir, ne de istisnalar dışında onun gümüşü, altını veya mermeri olamaz. Lütfen söyleyin, bu kadar taş hangi amaca yönelik işleniyor? Ben Arcadia'dayken** bir tane bile işlenmiş taş görmedim. Milletler bıraktıkları işlenmiş taş miktarıyla hatıralarını sürdürme hırsına tutulmuşlar. Davranışlarını düzeltmek ve inceltmek için benzer bir zahmete katlansalar ne olurdu? Bir parçacık sağduyu aya yükselen bir abideden daha anlamlı olurdu. Taşları yerinde görmeyi daha çok severim.

* Hindu edebiyatının klasiklerinden bkz. *Gandhi'ye Göre Bhagavad Gita*. Kaknus Yay., 2004.

** Antik Yunanda bir bölge, ideal ülke tanımlarında kullanılır.

Thebes'in* ihtişamı bayağı bir ihtişamdır. Namuslu bir adamın tarlasını çevreleyen beş metrelik bir duvar, hayatın gerçek gayesinden uzaklaşan yüz kapılı Thebes'den daha anlamlıdır. Barbar ve putperest din ve uygarlıklar görkemli tapınaklar inşa ederler; fakat Hristiyanlıkta asla böyle bir şey yoktur. Bir milletin işlediği her taş, mezarına giden yola döşenmiş demektir. Diri diri gömer kendini. Piramitlere gelince, yaşamlarını, Nil'de boğdurulup leşi köpeklere atılmış olsa daha yiğitçe ve akıllıca olacak ihtiras düşkünü bir budalaya anıt kabir yapmakla harcayacak kadar alçalmış bu kadar insanın nasıl bulunduğu gerçeğinden başka hayret edilecek bir yanı yok. Onlar için belki bir iki mazeret bulabilirdim ancak zamanım yok. Bina yaptıranların sanat sevgisi ve dinlerine gelince, bütün dünyada hep aynı olmuştur. Yapılan ister bir Mısır tapınağı ister Amerikan Merkez Bankası olsun değişmez. Hak ettiğinden daha fazlasına mal olur. Asıl sebep tereyağı, ekmek ve sarımsak aşkıyla desteklenmiş kibirdir. İstikbali parlak genç mimar Bay Balcom taş kalem ve cetvelle Vitruvius'ünün** arkasına çizimler yapar ve taş işçiliği yapan Dobson&Sons şirketine havale edilir. Aradan otuz asır geçince insanlık bu yapıya hayranlık duymaya başlar. Yüksek kule ve anıtlarınıza gelince, bir zamanlar bu kasabada Çin'e tünel kazmayı kafaya koymuş deli bir adam yaşardı. O kadar ileri gitmişti ki, söylediğine göre, artık Çin'deki kap ve tencerelerinin takırtısını duyabiliyordu, ancak açtığı deliğe bakıp takdir etmek için yolumu bile değiştirebileceğimi sanmıyorum. Birçok kişi Batının ve Doğunun anıtlarına ilgi duyar, bunları kimlerin yaptığını araştırır. Kendi adıma o günlerde bu anıtların yapımıyla ilgilenmeyenleri merak ediyorum, böyle değersiz şeyleri aşmış olanları. Her neyse istatistiklerime devam edeyim.

* Mısır'da antik bir şehir.

** Auqustus devrinde yaşamış ünlü bir mimar.

Bu arada kasabada arazi ölçümleri, marangozluk ve sair çeşitli türden gündelik işler yaparak, elimden her iş gelir, 13.34 Dolar kazanmıştım. Gerçi göl kıyısında iki yıl yaşadım ama sekiz aylık, yani Temmuzun 4'ünden bu hesapların yapıldığı Martın 1'ine dek gıda masraflarımı –kendim yetiştirmiş olduğum patatesleri, az miktarda yeşil mısırı ve biraz da bezelyeyi saymıyor ve son tarih itibariyle elde bulunanların değerini hesaba katmıyorum– şöyleydi:

Pirinç.. 1.73$
Pekmez 1.73
(Sakarin'in en ucuz cinsi)
Çavdar ekmeği 1.04
Mısır ekmeği.. 0.99¾
(Çavdardan daha ucuz)
Domuz eti... 0.22

Başarısız Olan Deneme:
İnce öğütülmüş buğday unu.......................... 0.88$
(Hem maliyeti ve hem de külfeti fazla, mısır ekmeğinden daha pahalıya mal olur.)
Şeker.. 0.80
Domuz yağı... 0.65
Elmalar 0.25
Kuru elma... 0.22
Tatlı patates 0.10
Bir adet balkabağı 0.6
Bir adet karpuz 0.2
Tuz 0.3

Evet, 8.74 Dolar harcadım, hepsi bu kadar; fakat eğer okuyucularımdan çoğunun benimle aynı kaçamakları yaptıklarını ve yaptıklarının basılı olarak daha iyi görünmeyeceğini bilme-

seydim, suçumu bu şekilde utanıp sıkılmadan yayımlamazdım. İkinci yıl bazen akşam yemeği için balık tutardım. Bir keresinde de fasulye tarlamı tahrip eden –bir Tartar bu olaya "ruh göçü" derdi– bir dağ sıçanını katledecek kadar ileri gittim ve biraz da denemek için mideye indirdim. Geçici bir zevk vermesine, misk kokulu lezzetine rağmen, kasaba vitrininde hazır ve ambalajlanmış şekliyle güzel gibi görünse de, uzun vadede dağ sıçanı yemenin iyi bir alışkanlık olmayacağını anladım.

Aynı tarihler arasında giyim ve bunun gibi harcamalar, (aslında bu kalem pek bir şey ifade etmiyor) aşağıdaki gibiydi:

	8.40¾$
Yağ ve kimi ev kap kacağı	2.00

Böylece bütün nakdi masraflar, genellikle dışarıda yapılan ve henüz faturaları elime geçmemiş yıkama ve giyecek onarımı harcamalarını hariç tutarsak, şunlardı: (bunlar dünyanın bu köşesinde zorunlu olarak para harcanabilecek yolların tamamı hatta tamamından da fazlasıydı)

Ev	28.12$
Bir yıllık çiftlik	14.72
Sekiz aylık yiyecek	8.74
Sekiz aylık giyim ve benzeri	8.40
Sekiz aylık yağ ve benzeri	2.00
Toplam	61.99¾$

Şimdi kendimi geçimini sağlamak zorunda olan okuyucularıma örnek gösteriyorum. Bu masrafları karşılamak için yaptığım ziraat ürünü satışı şöyleydi:

	23.44$
Günlük işlerde kazanılan,	13.34
Toplam	36.78$

Gelirim harcamaların toplamından çıkarıldığında denklemin bir tarafında $25.21\frac{3}{4}$ dolar kalıyordu; bu, hemen hemen başlangıçta elimde olan parayla masraflar için borç aldığım paranın toplamıydı. Denklemin diğer tarafında boş zaman, serbestlik ve böylece sağlanan sağlığın yanında, dilediğim sürece oturabileceğim konforlu bir ev vardı.

Bu istatistikler sadece benim durumum için geçerli ve bu yüzden de öğretici değilmiş gibi görünseler de belli bir bütünlüğe ve değere sahiptirler. Hesabını vermediğim hiçbir şey yoktur. Yukarıdaki hesaplamadan, sadece gıda masrafının haftalık yirmi yedi sent olduğu anlaşılıyor. Yaklaşık iki yıl boyunca mayasız çavdar ve mısır ekmeği, patates, pirinç, az miktarda tuzlu domuz eti, pekmez ve tuz yedim, su içtim. Hint felsefesini bu kadar çok seven biri olarak temel gıda olarak pirinç yemem uygun düşerdi. Tartışmayı sevenlerin itirazlarını karşılamak üzere belirtmeliyim ki, daha önce her zaman yapmış olduğum ve tekrar yapabileceğimi umduğum gibi ara sıra dışarıda yemek yemiş olsaydım, bu, evdeki düzenimin zararına olurdu diyebilirim. Fakat belirttiğim gibi dışarıda yeme, sürekli bir alışkanlık olduğundan böyle karşılaştırmalı bir ifadeyi etkilemez.

İki yıllık tecrübem sonucu kişinin ihtiyaç duyduğu gıdayı bu bölgede inanılmaz derecede az zahmetle elde edebileceğini ve bir insanın hayvanlarınki, kadar sade bir beslenme düzeniyle sağlığını ve gücünü koruyabileceğini öğrendim. Mısır tarlamdan topladığım bir tabak semiz otunu *(Portulaca oleracea)* basitçe haşlayıp tuzlayarak bir çok anlamda doyurucu bir yemek hazırladım. Bitkinin ismi de iştah açıcı olduğundan Latince karşılığını da yazıyorum. Lütfen söyleyin, aklı başında bir insan, huzurlu bir günün sakin geçen öğlen vakti haşlanmış ve biraz da tuz katılmış birkaç tane tatlı mısır koçanından

başka ne isteyebilir? Yiyecek konusunda değişiklik adına yaptığım çeşitlemeler bile sağlık için değil, canım öyle istediği içindi. Ancak insanlar, zaruri değil lüks ihtiyaçların yoksunluğundan acı çekiyorlar; oğlunun içecek olarak sadece su içtiği için hayatını kaybettiğini düşünen iyi bir anne tanıyorum.

Eminim ki okuyucu konuyu beslenme düzeni noktasından çok, ekonomi ve yaşam tarzı açısından ele aldığımı anlayacak ve kilerini tıka basa doldurmadan perhizimi denemeyi göze almayacaktır.

İlk zamanlar ekmeği, saf mısır unu ve tuzdan, orijinal köy çöreği şeklinde, dışarıda yaktığım ateşte, evimi yaparken kestiğim keresteden bir çubuğun ucunda veya bir padavra üstünde pişirerek yaptım; fakat bu şekilde pişen ekmek dumandan kararıyor ve çam kokuyordu. İnce un da denedim, ama en sonunda çavdar ve mısır unu karışımının en uygunu olduğunu gördüm. Soğuk havalarda, bir Mısırlının yumurtalara kuluçkalık yaptığı gibi, ekmekleri dikkatle izleyip çevirerek küçük somunları ard arda pişirmek oldukça eğlenceliydi. Bunlar kendim olgunlaştırdığım gerçek meyvelerdi ve doğadaki meyvelerin kokusuna benzer güzel bir kokuları vardı. Ekmekleri bezlere sararak mümkün olduğu kadar uzun bir süre korumaya çalışıyordum. Bu arada ulaşabildiğim bütün otoritelere danışarak geleneksel ekmek pişirme sanatı üzerine bir araştırma yaptım. İlkel günlere, ilk ekmek türü olan mayasız ekmeğin keşfine, insanların kabuklu yemiş için toplayıcılık ve et için avcılık yaptıkları vahşi yaşamdan ekmekle beslenmenin inceliğine ulaştıkları günlere dek gittim. Araştırmalarımda adım adım ilerlerken insanların hamuru tesadüfen ekşiterek mayalandırma işlemini öğrendiklerini, sonra çeşitli mayalama yöntemlerini deneyerek, so-

nunda hayatın temel besini olan "güzel, tatlı, sağlıklı ekmeği" pişirmelerini anlatan ekmek tarihini inceledim. Kimilerinin ekmeğin ruhu saydığı maya, Ocak Tanrıçasının ateşi misali korunur, hücre dokusunu dolduran can, gibidir. Sanırım Amerika'da ilk defa, May Flower gemisi ile getirilen bir altın değerindeki bir şişe maya kullanıldı; bu mayanın etkisi halen bütün ülkede yükselmekte, kabarmakta ve hububat dalgalarıyla yayılmaktadır. Bu maddeyi düzenli olarak köyden temin ediyordum. Bir sabah kuralları unutarak yanlışlıkla mayayı kaynattım, böylece mayanın vazgeçilmez olmadığını keşfettim. (benim keşiflerim sentetik değil de analitik süreçle gerçekleşiyorlardı) O günden beri de, bir çok ev hanımının mayasız ekmeğin sağlıklı ve güvenilir olmayacağını samimiyetle iddia etmesine, yaşlıların hayati gücün çabucak yitirileceğini kehanetle haber vermelerine rağmen, kendi seçimimle maya kullanmıyorum. Ayrıca mayanın ekmek pişirmede temel malzeme olmadığını anladım ve bir yıldır maya kullanmama rağmen hâlâ diriler diyarındayım; cebimin içine akıp beni hezimete uğratabilecek bir şişe taşıma saçmalığından kurtulduğum için de memnunum. Maya kullanmamak sadeliği seçmektir, daha iyidir. Aslında insan, diğer canlılara kıyasla bütün iklim ve şartlara daha kolay uyum gösterebilen bir hayvandır. Ekmeğime ne karbonat ne de başka bir asit veya alkali katmadım. Ekmeğimi Marcus Porcius Cato'nun İsa'dan iki asır önce yazdığı tarife göre yaptım: "Panem depsticium sic facito. Manus mortariumque bene lavato. Farinam in mortarium indito, aquae paulatim addito, subigitoque pulchre. Ubi bene subegeris, defingito, coquitoque sub testu." Bu sözleri ben şöyle tercüme ediyorum: "Hamuru şöyle yapacaksın; Ellerini ve hamur teknesini iyice yıka.

Elenmemiş unu tekneye koy ve azar azar su ilave ederek iyice yoğur. Şekil verip bir kapak altında pişir" yani bir pişirme kabında. Maya ile ilgili tek bir kelime yok. Hayatın bu temel besin maddesini her zaman kullanmadım. Bazen cebim boş olduğundan dolayı bir ay hiç maya görmediğim olurdu.

Her New England'li, uzak ve istikrarsız pazarlara bağımlı kalmadan, kendi ekmeklik çavdar ve mısırını yetiştirebilir. Ancak sadelik ve bağımsızlıktan o kadar uzağız ki, Concord'da taze ve tatlı ekmek, dükkanlarda nadiren satılır ve kaba mısır lapasını da pek kimse kullanmaz; çünkü genellikle çiftçi, kendi ürününü sığır ve evcil domuzlarına verip daha sağlıklı olmayan ince ve elenmiş unu çarşıdan daha pahalıya satın alır. En fakir toprakta bile yetişebilen çavdardan ve en iyi toprağı gerektirmeyen mısırdan kolaylıkla bir ya da iki kile yetiştirerek bir el değirmeninde öğütebileceğimi tecrübeyle öğrendim, böylelikle domuz ve pirinç olmadan da yapabileceğimi gördüm; ayrıca konsantre şekere ihtiyacım olursa, balkabağı veya şeker pancarından çok güzel bir pekmez yapabileceğimi, deneyerek buldum. Hatta birkaç akçaağaç fidanı ekebileceğimi ve bunlar yetişene kadar yukarıda adlarını saydıklarımın yanında başka şeyler de kullanabileceğimi biliyordum. Atalarımızın dediği gibi:

Ağzımızı tatlandıracak içecekler yapabiliriz
Balkabağı, ceviz ve yabani havuç dilimlerinden

Son olarak, bakkaliyenin en kabası olan tuzdan bahsetmek istiyorum. Tuz elde etmek, deniz kıyısına gitmek için iyi bir fırsat olabilir. Aslında tamamen tuzsuz yemek yiyebilseydim, muhtemelen daha az su içmem gerekirdi. Hintlilerin tuz peşinden gitme zahmetine katlanıp katlanmadıklarını henüz öğrenmiş değilim.

Gıda söz konusu olduğu sürece, ticaret ve takastan böylece uzak durabiliyordum; zaten bir barınağım olduğu için, geriye sadece giyim ve yakacağın sağlanması kalıyordu. Şu anda giymekte olduğum pantolonumu, bir çiftçi ailesi dikmişti. Tanrı'ya şükür ki, hâlâ insanlarda bu kadarcık meziyet var. Çiftçiden işçiye düşüşün, insandan çiftçiye düşüş kadar önemli ve unutulmaz olduğunu düşünüyorum. Yakacak ihtiyacı ise yeni bir yerleşim bölgesinde büyük bir yüktür. Yerleşim alanı meselesine gelince burayı işgal etmeme izin verilmeseydi, işlediğim toprağın fiyatına bir dönüm toprak alabilirdim (yani dönümünü on altı dolar on altı sent). Fakat işgal etmekle arazinin değerini artırdığımı düşünüyordum ki bu doğruydu.

Bazen sadece nebati besinle yaşayabileceğimi düşünüp düşünmediğim türünden sorular soran bir inançsızlar sınıfı var; meseleyi kökünden çözmek için, çünkü her şeyin kökü inançtır, bu tür sorulara, tahta çivileri üzerinde yaşayabileceğim gibi cevaplar verme eğilimindeyim. Eğer bunu anlayamıyorlarsa, söyleyeceklerimden de bir şey anlayamayacaklardır. Havanın görevini dişlerine yaptırarak iki hafta boyunca sert ham mısır başağıyla beslenen genç adamınki gibi deneyimlerin yaşanmış olduğunu duymaktan kendi adıma memnunum. Sincaplar bunu denedi ve başardı. İnsanlar da bu tür deneylere meraklıdır. Yalnız çok yaşlı ya da üçte birlikleri* değirmende olan birkaç koca karı bu tür şeylerde paniğe kapılabilir.

Mobilyam, (bir kısmını kendim yaptığım, diğerlerinin de parasını ödedim) bir yatak, biri yemek biri de çalışmalarım için iki masa, üç sandalye, doksan santim çapında bir ayna, maşa ve ocak ayaklığı, çaydanlık, tava, kızartma tavası, kepçe, leğen, iki bıçak ve çatal, üç tabak, bir fincan, kaşık, yağ testisi, pekmez testisi ve lake bir kandilden oluşuyordu. Bence hiç

* Miras kanununa göre, dul bir kadının hakkı üçte birdi.

kimse bir kabağın üstünde oturmak zorunda kalacak kadar yoksul değildir. Böylesi miskinliktir. Köydeki tavan aralarında atılmayı bekleyen en çok sevdiğim tip sandalyelerden bol miktarda var. Mobilya! Allaha şükür, bir mobilya deposunun yardımı olmadan da oturabilir ve ayakta durabilirim. Mobilyası bir kağnıya yüklü, göktekinin ışığına ve yerdekilerin nazarına maruz, dilenciye yakışır boş kutular hesabı, kırlarda kasabadan kasabaya dolaşırken görünmekten ancak bir filozof utanç duymayacaktır. Spaulding'in mobilyaları bunlar. Böylesi bir yüke bakıp sahibinin zengin mi yoksa fakir mi olduğunu söylemek mümkün değil; sahibi her zaman çok fakir görünür. Hakikaten bu tür eşyanız ne kadar çoksa, o kadar fakirsiniz demektir. Her bir yük, sanki bir düzine barakanın içindeki eşyadan oluşuyormuş gibi görünür; eğer bir baraka yoksul ise yük sahibi on iki kere yoksul demektir. Allah aşkına, mobilyalarımızdan, *döküntülerimizden* kurtulmaktan başka ne diye *taşınırız* ki; en sonunda bu dünyadan daha iyi döşenmiş bir başka dünyaya gitmek ve buradaki eşyaları yakılmak üzere geride bırakmak için mi? Bu manzara, tıpkı bütün bu hurdalar uçkuruna takılmış ve yaratırken hurdanın sürükleneceği hesaba katılmadığı için, doğal engebeli arazide, bütün zorlanmasına rağmen ilerleyemeyen adamın düştüğü durumla aynıdır. Kuyruğunu kapana kıstıran tilki ne şanslı tilkidir. Misk sıçanı, serbest kalmak için, bacağının üçte birini kemirmek zorunda kalırdı. Tabii insanın enerjisini kaybetmesine şaşmamak lazım. Ne çok engelle karşılaşıyor! "Efendim, kabalığımı bağışlayın fakat, engel demekle neyi kastediyorsun?" Eğer gören gözlerin varsa, biriyle karşılaştığında, onu sahip olduğu her şeyi, her ne kadar sahip çıkmıyor görünse de, hatta mutfaktaki kap kacağını ve sürekli biriktirdiği, ama hiçbir zaman

yakıp kurtulmayacağı bütün o süste ağır, pahada hafif şeyleri âdeta sırtlanmış ilerleyebildiği kadar gitmeye kararalı olduğunu göreceksin. Bana göre, bir budak deliğinden veya geçitten geçerken, kızağa yüklenmiş mobilyalarını ardından sürükleyemeyen adam, engellenmiş bir adamdır. Kimi şık ve temiz giyimli, görünüşte özgür adamın taşınmaya hazır "mobilyasının" sigortalı olup olmadığından bahsettiğini duyduğumda ona acımaktan kendimi alamıyorum. "Peki mobilyalarım ne olacak şimdi?" Şen kelebeğim örümcek ağına düşmüş demektir. Uzun zamandır hiç mobilya satın almıyor gibi görünenlerin bile, biraz yakından araştırırsan, ahırlardan birinde, birkaç parça mobilya sakladığını fark edersin. Bugünkü İngiltere'yi, uzun süre kapıcılık yaparak kazandığı parayla edinip, yakma cesaretini gösteremediği değersiz eşyalardan oluşan büyükçe bir bagajla seyahat eden yaşlı bir beyefendiye benzetiyorum; büyük sandık, küçük sandık, mukavva kutu ve bohça. En azından ilk üçünü fırlat at! Bugünlerde yatağını sırtlayıp yürümek sağlıklı bir adamın gücünü aşacaktır; bu durumda ben, hasta birinin yatağını bırakıp koşmasını şiddetle tavsiye ederim. İçine bütün eşyasını koyduğu bir bohçanın (ense kökünde çıkmış kocaman bir kist gibi duran) altında sendeleyen bir göçmenle karşılaştığımda ona acımıştım; bütün eşyası bu kadar olduğu için değil, fakat bu kadar eşyayı taşımak zorunda olduğu için. Günün birinde hurdamı peşimden sürüklemek zorunda kalırsam, hafif olmasına ve vücudumun hayati önem taşıyan bir yerini sıkıştırmamasına dikkat edeceğim. Galiba en iyisi bu tür şeylerden tamamen uzak durmaktır.

Bu arada, güneş ve aydan başka beni kimse izlemediği için ve onların bakmalarını da özellikle istediğim için, perde masrafım hiç olmadı. Ay ne sütü ekşitir ne de tenimde le-

ke yapar. Güneş de ne mobilyalarıma zarar verir ne de halılarımı soldurur; bazen yakın bir dostum ziyaretime gelince, evime bir eşya daha eklemektense doğada var olan bir perdenin ardına çekilmeyi daha uygun bulurum. Bir keresinde bir hanım bana bir paspas vermeyi teklif etmişti, fakat ne evin içinde paspasa ayıracak bir yerim ne de içerde veya dışarıda paspas silkelemeye ayıracak zamanım vardı. Bu nedenle teklifini nazikçe geri çevirdim. Ayakkabımı, kapının önündeki çimenlikte silmeyi tercih ettim. Kötü şeylerden daha başında sakınmak en iyisidir.

Geçenlerde merhum bir kilise görevlisinin eşyalarının satıldığı bir müzayedeydim, yaşamı pek de verimsiz geçmemişe benziyordu:

Ölse de insan, ettiği kötülük dünyada kalır.

Her zamanki gibi, eşyaların büyük çoğunluğu babası hayattayken biriktirilmeye başlanmış değersiz şeylerden oluşuyordu. Geri kalanı arasında bir de bağırsak kurdu vardı. Bu eşyalar yarım yüzyıl tavan arası veya başka bir toz yuvasında durmasına rağmen yakılmamışko. Bir *şenlik veya kamp ateşine* atılıp imha edilerek çevresindekileri arındıracağına, bedellerini arttırıcı bir *müzayedede* satışa çıkarılmıştı. Komşular, büyük bir hevesle toplanıp eşyaları inceliyor ve sonra onları itinayla kendi tavan aralarına ve toz yuvalarına taşıyorlardı. Eşyalar, evlerini düzenleyene kadar tavan arasında kalıyordu ve böylece her şey yeniden başlıyordu. İnsan öldüğünde, gittiği yer tozlu topraktır.

Kimi ilkel kabilelerin geleneklerini taklit etmemiz yararımıza olurdu, çünkü, en azından, her yıl derilerini şeklen de olsa dökmeyi başarabiliyorlar; gerçekte ne durumdalar bilmem ama en azından doğru bir düşünceye sahipler. Bar-

tram'ın anlattığı gibi, Mucclasse Kızılderililerinin adetlerinden olan ilk meyvelar yortusu türünden bir "busk" kutlamamız iyi olmaz mıydı? "Bir köy busk kutladığında" diyor Bartram, "önceden kendilerine yeni elbiseler, tencere, tava ve diğer ev kap kacağı ile eşyalar temin ederek, bütün eskimiş giyecek ve diğer bayağı şeylerini toplar; evlerini, meydanlarını ve bütün kasabayı pisliklerinden süpürür ve temizler, kalan tüm hububat ve diğer eski gıda malzemesiyle büyük bir yığın oluşturur ve yığını ateşe verirler. İlaç alıp üç gün oruç tuttuktan sonra kasabadaki ateş söndürülür. Bu oruç boyunca, arzu ve tutku adına her tür zevkten kaçınırlar. Ardından genel bir af ilan edilir; tüm suçluların köye dönmelerine izin verilir."

Dördüncü sabah baş rahip iki kuru odunu birbirine sürterek ana meydanda yeni bir ateş yakar ve buradan köydeki her eve saf ve taze alev götürülür.

"Daha sonra taze mısır ve meyvelerden bir ziyafet çekip üç gün boyunca dans eder, oynar ve şarkı söylerler. Bunu izleyen dört gün benzer şekilde arınmış ve kendilerini yeni bir yaşama hazırlamış şekilde komşu köylerden gelen dostlarını ağırlar ve birlikte eğlenirler."

Meksika yerlileri de, her elli iki yılın bitiminde, artık dünyanın sonunun geldiğine inandıklarından dolayı benzer bir arınma töreni yapmışlardır.

Bundan daha gerçek bir kutsama ayininin, yani, sözlükte tanımlandığı şekliyle "içsel ve ruhani bir şükrün dışsal ve görünen işareti"nin uygulandığını duymuş değilim ve İncil'de yer alan bir vahiy olmamasına rağmen, böyle törenler için doğrudan gökten ilham almış olduklarından şüphem yok.

Beş yıldan fazla bir süre, bu şekilde sadece el emeğimle geçimimi sağladım ve gördüm ki, yılda yaklaşık iki hafta kadar çalışarak geçimim için gereken tüm harcamaları karşılayabiliyor-

dum. Yazlarımın büyük bir bölümünü ve kışlarımın tamamını dilediğimce akademik çalışmaya ayırabiliyordum. Öğretmenlik işine girmiş ama harcamalarımın gelirimle orantılı arttığını daha doğrusu gelirimi aştığını anlamıştım, çünkü hem işe göre giyinip kuşanmalı, hem de işe göre düşünüp inanmalıydım, ayrıca kaybettiğim zaman da cabasıydı. Hemşehrilerimin iyiliği için değil de sadece geçimimi sağlamak amacıyla öğrettiğimden bu iş başarısızlıkla sonuçlandı. Ticaretle uğraştım, fakat bu işte ilerlemenin on yılımı alacağını ve o zamana kadar da muhtemelen kötülüğe doğru yol alıyor olacağımın farkına vardım. O zaman, artık kârlı iş denilen şeyi yapıyor olmaktan gerçekten de korktum. Daha önceden geçimimi sağlamak için neler yapabileceğimi araştırırken, dostların dileklerine uyarak yaşadığım kimi hüzünlü deneyimlerin aklımı meşgul ettiği bir dönemde, ciddi olarak yaban mersini toplamayı düşünürdüm; bunu kesinlikle yapabileceğimden emindim, küçük kârı da bana yeterdi; (çünkü ne de olsa en büyük yeteneğim azla yetinmek olmuştur) ne kadar da az sermaye gerektiğini, her zamanki ruh halimden pek de ayrılmam gerekmediğini budalaca düşünürdüm. Akranlarım tereddüt etmeden ticarete veya mesleki yaşama atılırken, bu işle en az onların kendi işleriyle uğraştığı kadar ilgilendim; yoluma çıkan yaban çileğini, kirazı, yaban mersinini ve benzeri yemişleri toplamak için bütün bir yaz tepelerde dolaşıp sonra da topladıklarımı dikkatsizce elden çıkardım; böylelikle de Admetus'un sürülerini beslemiş oldum. Şifalı otları toplayabileceğimi ve saman arabasıyla taze ağaç ve bitkileriyle ormanı hatırlamaktan hoşlanan köylülere, hatta kente taşıyabileceğimi de düşündüm. Fakat işte o zaman öğrendim ki, ticaret dokunduğu her şeye lanet bulaştırır; alıp verdiğimiz gökten gelen çağrı bile olsa, işin içine alışverişin bütün laneti siner.

Kimi şeyleri diğerlerine tercih ettiğimden ve özellikle de özgürlüğüme değer verdiğim için, zar zor geçinsem bile yine de iyi yaşayabiliyorsam ya, zamanımı ne görkemli halılar ve diğer zarif mobilyalarla nefis yemekler alacak ne de Grek veya Gotik tarzda bir ev alacak parayı kazanmakla harcamak istemem. Bu tür şeyler edinmeyi zaman kaybı görmeyecek ve elde ettiklerini nasıl kullanacaklarını bilecek biri çıkarsa, varsın uğraşıp dursun derim. Kimileri "işkoliktir" ve sırf çalışma aşkına çalışmayı seviyor görünürler veya belki de iş onları daha zararlı şeyler yapmaktan alıkoyuyordur; böylelerine şimdilik söyleyeceğim bir şey yok. Şimdi sahip oldukları boş zamandan daha fazlasıyla neler yapabileceğini bilemeyenlere tavsiyem iki katı daha sıkı çalışmaları olacaktır -kendi diyetlerini ödeyip özgürlük belgelerini alacak kadar çalışsınlar. Kendi adıma yevmiye ile çalışan birinin mesleğinin hepsinden daha özgürlükçü olduğunu düşünürüm, özellikle de geçimini sağlayabilmek için yılda sadece otuz ya da kırk gün çalışmak gerektiği için. İşi ne olursa olsun, yevmiyecinin günü, güneşin batışıyla son bulur ve artık ondan sonra dilediği uğraşıya kendini vermekte serbesttir; oysa işvereni bütün bir yıl dinlenmeden koşar durur, ayları birbirinden zor ayırır.

Kısacası, eğer sade ve akıllıca yaşarsak, bu dünya hayatının bir cefa değil, bir sefa olduğuna hem inanarak ve hem de deneyimle ikna oldum. Ne de olsa her zaman, daha sade toplumların uğraşıları, daha yapmacık olanların sporu olmuştur. Bir insanın hayatını alnının teriyle kazanması zorunlu değildir, benden daha kolay terliyorsa o başka tabii...

Tanıdıklarımdan ailesinden birkaç dönüm miras kalmış genç bir adam, eğer imkanları elvermiş olsa, benim gibi yaşamayı düşündüğünü söyledi. Kimsenin benim yaşam tarzımı hiçbir anlamda kopya etmesini istemem; çünkü şimdiki

yaşam tarzımı tam anlamıyla öğrenene kadar kendime bir başka yaşam tarzı bulmuş olabileceğim bir yana yeryüzünde mümkün olduğu kadar çok sayıda farklı kişiliğin yaşamasını arzu ederim; ancak her bir kişinin babasının, anasının veya komşusunun yolunu izlemek yerine kendisine özgü yolunu bulmada ve izlemede çok itinalı olmasını tavsiye ederim. Gençler isterlerse inşaatlarda yada tarlada veya gemide çalışabilirler, sadece bırakın yapmayı düşündükleri şeyi yapmaktan alıkonulmuş olmasınlar. Akıllı oluşumuz sadece küsurattadır; gemiciler veya kaçak köleler gözlerini kutup yıldızından ayırmazlar. Bu, bütün yaşamımız boyunca kılavuz olarak bize yeter. Hesaplanabilen bir sürede limana varmayabiliriz ancak, yine de doğru rotayı takip etmeliyiz.

Şüphesiz, bu durumda, büyük bir ev, küçük bir evden büyüklüğü oranında pahalı olmadığı gibi, bir tek şey için doğru olan bini için de geçerlidir. Ne de olsa bir çatı evi örtecek, bir bodrum eve temel oluşturacak ve bir duvar birkaç odayı bölecektir. Fakat kendi adıma, bahçeyle diğerlerinden ayrılmış konutu tercih ederim. Ayrıca bir başkasını ortak duvarın avantajına ikna etmektense, bütün evi kendinizin inşa etmesi genellikle daha ucuz olacaktır; diyelim ikna etmeyi başardınız, daha ucuz olabilmesi için evler arasındaki bölmenin ince bir şey olması gerekir. Komşunuz kötü çıkabilir ve kendi tarafını bakımlı tutmayabilir. Çoğu kez mümkün olan işbirliği fazlasıyla kısmi ve yüzeyseldir; ve gerçek anlamda işbirliği o kadar azdır ki, sanki hiç yokmuş gibidir, insanların duymadığı ahenkli bir sese benzer. Bir insan güvenilir ise, her yerde aynı güvenle işbirliği yapacaktır; yok eğer güvenilmez ise hangi birlikteliğe katılırsa katılsın dünyadaki diğer insanlar gibi yaşamını sürdürecektir. En basit anlamda olduğu kadar en yüksek anlam-

da da, işbirliği yapmak demek, yaşamlarımızı bir araya getirmek demektir. Geçenlerde iki genç adamın dünya seyahatine çıkmaya karar verdiklerini duydum; biri parasız, gemide tayfa, tarlada ırgat olarak çalışıp, gezerek ihtiyaçlarını karşılayan bir adamı, diğeriyse cebinde bir çek defteri taşıyan bir adammış. Uzun süre arkadaşlık ya da işbirliği yapamayacakları kolaylıkla anlaşılabilir, çünkü zaten birinin hiç işlevi olmayacaktır. Seyahatlerinde yaşadıkları ilk önemli anlaşmazlıkta ayrılacaklardır. Hepsinden de önemlisi, daha önceden de belirttiğim gibi, yalnız başına giden bugün yola çıkabilir; fakat bir başkasıyla seyahat edecek olan, diğerinin hazırlanmasını beklemek zorundadır ve yola koyulmaları uzun zaman alabilir.

Kimi hemşehrilerimin bütün bu yaptıklarımın çok bencilce olduğunu söylediklerini duydum. Şimdiye kadar hayır işleri ile ilgili girişimlere kendimi çok az verdiğimi itiraf ediyorum. Görev bilinciyle bazı fedakarlıklarda bulunup diğerlerinin yanında bu zevki de feda etmişim. Bütün yeteneklerini kullanarak kasabadaki birkaç ailenin geçimini üstlenmem için beni ikna etmeye çalışanlar var; ve eğer yapacak hiçbir şeyim olmasa,(çünkü boşta kalanla şeytan uğraşır) bu tür zaman geçirici zevklerle uğraşabilirim. Fakat bu tür şeylere kendimi vermeyi ve kendime baktığım gibi birkaç yoksul kişiyi geçindirerek cennetlerini yükümlülük altına sokmayı düşünüp, hatta onlara teklifi götürme cesaretini gösterecek kadar işi ileri götürdüysem de hepsi tereddüt etmeden yoksul kalmayı tercih ettiler. Kasabamın erkekleri ve kadınları çeşitli şekillerde kendilerini hemşehrilerinin yararına adamışken, en azından birinin daha az insani olan başka uğraşılar için ayrılabileceğinden eminim. Başka herhangi bir şey için olduğu kadar, hayır işleri için de yeteneğiniz olmalıdır. İyilik yapmaya gelin-

ce bu, istihdamını doldurmuş mesleklerden biridir. Ayrıca dürüstçe denemeye de çalıştım ama, garip te görünse benim yaradılışımla uyuşmadığına ikna oldum. Belki de toplumun benden istediği iyiliği yapmaktan ve kainatı yok olmaktan kurtarma çağrımı yapmaktan bilerek ve isteyerek vazgeçmemeliyim; aslında artık evreni koruyan tek şeyin başka bir yerdeki benzer fakat daha büyük bir metanet olduğuna inanıyorum. Fakat hiç kimsenin dehasına engel olacak değilim; ve yapmayı istemediğim bu işi bütün kalbi, ruhu ve yaşamıyla yapana da diyeceğim şu: Bütün dünya yaptığın şeyin kötü olduğunu söylese de, ki büyük ihtimalle söyleyeceklerdir, ha gayret!

Özel bir durum oluşturduğumu hiç sanmıyorum; şüphesiz bir çok okuyucum benzer bir savunma yapardı. Bir şeyler yapma konusunda (komşularımın bunu iyilik olarak telaffuz edip etmedikleri üzerinde durmayacağım) parayla tutulacak amele olmam gerektiğini tereddütsüz söyleyebilirim; fakat ne yapacağımı belirlemek de işverenime düşer. Kelimenin yaygın anlamıyla yaptığım iyilik, ana hayat yolumun dışında ve önceden tasarlanmamış olmalı. İnsanlar, gerçekten neredeysen ve neysen öyle başla, daha değerli olmayı hedeflemeden, içinde var olan merhametle iyilik yapmaya koyulun, derler. Eğer bu konuda vaaz verecek olsaydım, iyi olmaya başlayın, demeyi yeğlerdim. Sanki güneş, ateşini ayın veya altıncı kadirden bir yıldızın parlaklığına eş büyüklükte alevlendirir ve bir Robin Goodfellow gibi etrafta dolaşıp her bir yoksul evin penceresinden içeri bakarak delilere ilham verirse, sönermiş gibi, etleri bozup karanlığı görünür kılarsa ışık saçmazmış gibi, hayat verici sıcaklığını ve cömertliğini artık hiçbir ölümlünün karşısında durma cesaretini gösteremeyeceği bir parlaklığa yükseltip, bu arada da kendi yörüngesinde dünya çev-

resini turlayarak dünyaya iyilik yapması, daha doğrusu gerçek bir filozofun dediği gibi, güneşin çevresinde dönen dünyanın, iyi olmaya doğru gitmesi mümkün olmazmış gibi... Efsaneye göre, Phaeton, Tanrılar soyundan olduğunu iyilik yaparak göstermek istediği için, bir günlüğüne güneşin iki tekerlekli yarış arabasını alır ve aşındırılmış yolun dışına sürer, göğün aşağı caddelerindeki birkaç blok evi yakar, yeryüzünü kavurur, bütün pınarları kurutur, bunların sonucu olarak büyük Sahra çölünü yaratır. Sonunda Jupiter, bir yıldırımla onu vurarak paldır küldür yere fırlatıp atar ve güneş, Phaeton'un ölümünden duyduğu kederle, tam bir yıl ışımaz.

Bozulmuş iyilikten çıkan kokudan daha kötüsü yoktur insanidir, ilahidir ve kokuşmuştur. Bir adamın iyilik etme niyetiyle evime yaklaştığını kesin olarak bilsem, virüslerinden birkaçı kanıma karışır yani bana bir iyiliği dokunur korkusuyla; ağzı, burnu, kulak ve gözleri tozla doldurup insanı nefessiz bırakan sam yeli denen, Afrika çöllerinin şu kuru ve kavurucu rüzgârından kaçar gibi can havliyle kaçardım. Hayır, aslında bu durumda doğal yoldan kötüye katlanmayı tercih ederim. Biri acıktığımda beni doyuruyor, üşüdüğümde beni ısıtıyor, ya da tam da içine düşecekken beni hendeğin kenarından çekip kurtarıyor diye, bana iyilik yapıyor olamaz. Aynısını yapacak bir Newfoundland köpeği de bulabilirim. İyilikseverlik geniş anlamda, hemcinsini sevmek değildir. Hiç şüphesiz Howard*, bu anlamda fazlasıyla iyi ve değerli biriydi; karşılığını da almıştı; ancak doğrusunu söylemek gerekirse, yardıma en çok layık olduğumuz en iyi durumlarımızda iyilikseverlikleri bize fayda saglamazsa, yüzlerce Howard bizim için ne anlam ifade eder ki? Bana ya da

* John Haward (1726-1790): Ingiliz philantrophist ve hapishane reformcusu.

benim gibilere iyilik etmenin önerildiği bir iyilikseverler toplantısı düzenlendiğini hiç duymadım.

Cizvitler, kazıklarda yakılan ve işkencecilerine yeni işkence şekilleri öneren Kızılderililer karşısında oldukça büyük dirençle karşılaşmışlardı. Fiziksel acının üstesinden gelebilmeleri, misyonerlerin sunabilecekleri her tür tesellinin de üstünde olmalarını sağlıyordu; sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma kuralı kendilerine nasıl davranıldığını umursamayan, düşmanlarını şöyle ya da böyle seven ve bütün yaptıklarını neredeyse rahatça bağışlayan kişilerin kulağına daha az ikna edici gelir.

Yoksullara, en çok gereksinim duydukları yardımı yaptığınızdan emin olun, bu sadece, onlara çok iyi bir örnek olmanız anlamına gelse de... Para yardımı yapacaksınız, parayı onlara bırakmakla kalmayın, kendiniz onlar için harcayın. Bazen garip hatalar yaparız. Yoksul kişi, kirli, eski püskü giyimli ve kaba olmasına rağmen, her zaman aç ve soğukta kalmış değildir. Bu pejmürdelik sadece kötü talihi değil, kısmen de onun tarzıdır. Eğer para verirseniz, muhtemelen onunla daha çok eski püskü satın alacaktır. Eskiden, şimdikinden daha derli toplu ve daha modaya uygun giysilerim içinde titrerken, değersiz paçavralar içinde göldeki buzları kesen kaba saba İrlandalı işçilere acırdım. Sonra, havaların çok soğuk olduğu bir gün, suya yuvarlanan bir işçi, ısınmak için evime geldiğini soyunurken üç kat iç çamaşırı ve iki çift çorap çıkardığını gördüm. Oldukça eski püskü ve kirli de olsalar, o kadar çok çamaşırları vardı ki, teklif ettiğim üst giysileri geri çevirebiliyorlardı. Asıl istedikleri şey, bezden çaputlardı. Sonra kendime acımaya başladım ve işçiye bir dükkan dolusu döküntü yüklemektense, kendime bir tek fanila bağışlamamın daha büyük bir sadaka olaca-

ğını anladım. Köke darbeyi indiren, kötülüğün dallarında bin bir çentiğe toslar; muhtaç kimselere en çok para ve zaman harcayan kişi, kendi yaşam tarzıyla, boş yere defetmeye çabaladığı sefaleti üretmede, muhtemelen en büyük katkıyı sağlayan kişidir. Sahtekar köle taciri, her on köleden birinin gelirini, diğerlerine bir pazar günü boyunca özgürlük satın almak için ayırır. Kimileri, yoksullara duydukları şefkati, onları mutfaklarında çalıştırarak gösterir. Orada kendileri çalışsa, daha müşfik olmazlar mıydı? Gelirinin onda birini hayır işlerine ayırmakla böbürleniyorsun; belki de onda dokuzunu da böyle harcayıp kurtulmalısın. Yoksa toplum, mülkiyetin sadece onda birliğini geri kazanmış olur. Acaba bu durum, mülkiyeti elinde bulunduranların cömertliğinden mi yoksa adaleti sağlamakla yükümlü memurların ihmalkarlığından mı kaynaklanıyor?

Hayırseverlik, insanlık tarafından yeterince takdir edilen tek değerdir. Fazlasıyla da önemsenmektedir; hak ettiğinden fazla önemsenmesi bencilliğimizdendir. Burada Concord'da, güneşli bir günde, güçlü kuvvetli yoksul bir adam, bana, yoksullara karşı merhametlidir, dediği kasabalı bir adamı methediyor. Herhalde bahsettiği adam, en çok kendisine karşı merhametlidir. Ulusun müşfik amca ve teyzeleri, gerçek manevi baba ve annelerden daha çok itibar görüyor. Bir seferinde, İngiltere hakkında dersler veren, aydın ve eğitimli, muhterem bir zatı dinlemiştim. Bilim, edebiyat ve siyasal dehalarını; Shakspeare, Bacon, Cromwell, Milton, Newton ve diğerlerini bir bir saydıktan sonra, İngiltere'nin Hristiyan kahramanlarından bahsetti ve sanki mesleği böyle gerektiriyormuş gibi, onları diğerlerinin en tepesine yerleştirdi. Bahsettiği kahramanlar; Penn, Howard ve Bayan Fry'dı. Herkes buradaki yanlışlık ve riyakarlığı fark etmeliydi. Bu insanlar

İngiltere'nin en iyi erkek ve kadınları değil, ancak en iyi hayırseverleri olabilirlerdi.

Hayırseverliğin hak ettiği övgüden hiçbir şey eksiltecek değilim, ben sadece yaşamları ve eserleri ile insanlık için bir nimet olan kişiler adına adalet istiyorum. Zaten insanın gövde ve yaprakları gibi olan dürüstlük ve cömertliği, en üst mertebeye yükseltmiyorum. Hastalara şifa diye kaynatıp içirdiğimiz, yeşili solmuş bitkiler, mütevazı bir amaca hizmet eder, en çok da şarlatanların işine yarar. Ben bir insanın çiçek ve meyvesi olsun isterim; ondan bana doğru, güzel bir koku yayılsın ve dostluğumuzu olgunluk tatlandırsın isterim. İyi oluşu, yarım yamalak yapılan geçici bir eylem değil, sürekli bir bolluk olmalı, kendisine hiçbir şeye mal olmayan, farkında bile olmadığı bir özelliği olmalı . Bu bolluk, günahı örten bir iyiliktir. Hayırsever, bıkkınlık verecek şekilde, insanlığı kendi eskiyip unutulmuş kederlerinin hatırası ile bir atmosfer gibi kuşatır; buna da "halden anlama" der. Oysa cesaretimizi paylaşmalıyız, ümitsizliğimizi değil, sağlık ve rahatımızı paylaşmalıyız, rahatsızlığımızı değil, ve olumsuzlukların bulaşarak yayılmamasına da dikkat etmeliyiz. Güneydeki hangi ovadan feryat geliyor? Aydınlık götüreceğimiz barbarlar, hangi toprağın altında yaşıyor? Islah edeceğimiz şu taşkın ve vahşi adam kim? Eğer herhangi bir şey, bir insana sıkıntı veriyor ve böylelikle o insan işlevlerini yerine getiremiyorsa, ve hatta bağırsaklarında bir acısı varsa (burası sempatinin makamıdır) hemen dünyayı düzeltmeye koyulur. Kendisi de küçük bir dünya olduğu için şu tespiti yapar (bu doğru bir tespittir, bu tespiti yapacak insan da kendisidir): dünya yeşil elma yemekte; gerçekten de, onun gözünde dünya, büyük bir yeşil elmadır, insanların bu elmayı daha olgunlaşmadan kemirebilecekleri düşüncesi bile

korkunç bir tehlikedir. Şiddetli hayırseverliğiyle, derhal Eskimo ve Patagonyalıları arayıp bulur, kalabalık Hint ve Çin köylerini bağrına basar; böylelikle birkaç yıllık hayırseverlik etkinliği ile, baştakiler onu kendi amaçları için kullanırken, kendi hazımsızlığını tedavi eder; yerkürenin bir veya her iki yanağı, sanki olgunlaşmaya başlıyormuş gibi, donuk bir kızarıklığa bürünür ve yaşam, kabalığını yitirerek bir kez daha tatlı ve yaşanmaya değer hale gelir. İşlemiş olduğum kötülükten daha büyüğünü hiç hayal bile etmedim. Kendimden daha kötü bir insanı hiç tanımadım ve hiç ama hiç tanımayacağım.

Reformcuyu bu kadar üzen şey, sıkıntı içindeki hemcinslerine duyduğu sempati değil, Tanrı'nın en kutsal oğlu da olsa, kendi özel sıkıntısıdır. Bu sıkıntısı giderilsin, hele bir bahara kavuşsun, güneş kendi tahtı üzerine doğsun, taziye bile dilemeden, cömert dava arkadaşlarını terk edecektir. Tütün kullanımına karşı konuşmalar yapmamadaki mazeretim hiçbir zaman tütün çiğnememiş olmamdır; normalde bu tür konuşmalar, eski tütün çiğneyicilerinin ödemek zorunda oldukları bir cezadır; yine de kullanımına karşı konuşmalar yapabileceğim yeterince şey de çiğnemişimdir. Herhangi bir şekilde bu tür hayır işlerinden birine girdiyseniz, sol elinizin sağ elinizin yaptığını bilmesine izin vermeyin, çünkü zaten ortada bilinmeye değecek bir şey yoktur. Boğulmakta olanı kurtar, sonra da kendi ayakkabı bağcıklarını bağla. Biraz zaman ayır ve gönüllü çalış.

Davranışlarımız, azizlerle girdiğimiz iletişim sonucu bozulmuştur. İlahi kitaplarımız, Tanrı'nın gazabının ve kutsanmasının tatlı bir melodisini yayarlar. Peygamber ve kurtarıcıların bile, insanların umutlarını onaylamaktan çok, korkularını avuttukları söylenebilir. Hiçbir yerde, hatırlanmaya değer bir Tanrı övgüsü ya da yaşamın ödülü ile ilgili sade ve doyu-

rucu bir kayıt bulamazsınız. Ne kadar uzak ve ulaşılmaz da görünse, bütün sağlık ve başarılar benim için iyidir; bana ne kadar yakın gelse de, bütün rahatsızlık ve başarısızlıklar beni üzer ve bana kötülüğü dokunur. O zaman, insanlığı saf Kızılderili yöntemleriyle, botanik, manyetik veya doğal yöntemlerle iyileştireceksek, her şeyden önce Doğa kadar sade olmalıyız, çehremize sinmiş bulutları dağıtıp yaşamı az da olsa gözeneklerimize çekmeliyiz. Yoksulun gözeticisi olmakla kalma, dünyanın zenginliklerinden biri olmaya çabala!

Şirazlı Şeyh Sa'dî'nin *Gülistan*'ında şöyle yazar: "Hikmet sahibi bir zata sormuşlar: Yüce Allah'ın yarattığı, yüksekliği ve gölgesi ile meşhur ağaçlar içinde, meyve vermeyen selvi haricinde, hiçbirine azat, yani özgür denmez; bundaki hikmet nedir? Sa'dî cevap vermiş: Her birinin kendine has yemişi ve başlangıcında taze olup çiçek açtığı, bitiminde ise kuru ve solgun olduğu bir mevsimi vardır; her zaman serpilen selvi ise bunların hiçbirine maruz kalmaz; işte azatlar, yani dinen bağımsız olanlar da bu doğadandırlar. Gönlünü geçici olana bağlama çünkü Halifelik son bulsa da Dicle, Bağdat'ın içinden akmaya devam edecektir. Elin genişse hurma ağacı gibi cömert ol; fakat eğer durumun bir şey bağışlamaya el vermiyorsa, selvi gibi bir azat yani özgür insan ol."

Tamamlayıcı Beyit

Yoksulluğun Aldatıcılığı

Haddini aşıyorsun zavallı bedbaht sefil,
Cennette bir makam hak iddia ederek
Şu hakir kulüben, yani yarımlık fıçın,
Birkaç aylak ya da ukala meziyet besliyor diye
Ucuz gün ışığında, gölgeli pınarların yanında,
Kökler ve yeşilliklerle; sağ elin,
Gövdesinden zarafetle serpilen meziyetlerin yeşerdiği,
Şu insancıl heyecanları zihinden kopararak,
Doğayı alçaltır ve duyguyu uyuşturur,
Ve Gorgon* gibi, canlı insanları taşa çevirir.
Zoraki mütevazılığının
Kasvetli dostluğuna ihtiyacımız yok
Sevinci de hüznü de bilmeyen
Şu yapmacık aptallığına da; ne de hareketlerinin üstüne
Yalandan yükseltilmiş
Edilgen sabrına. Sıradanlığı mesken tutan,
Düşüncelere dalmış bu sefil,
Size köle kafalar olur; fakat biz yalnız
Aşkınlığa elveren meziyetleri yüceltiriz,
Cesaret, cömert edimler, krallara yakışır görkem,
Her şeyi gören basiret, sınır tanımayan
Asalet ve kahramanlık
Antik çağdan beri hiçbir isim ondan nasibini almamış
Herkül, Aşil, Thesus gibi örnekler dışında.
İgrenç inine dön haydi;
Ve dünyanın apaydın ışıdığını gördüğünde,
O değerlerin neler olduğunu öğrenmeye çalış artık.

T. Carew

* Yunan mitolojisinde, parlaklıklarıyla bakanı taşa çeviren yılan saçlı kızkardeşler.

Yaşadığım Yer ve Yaşama Nedenim

Ömrümüzün belli bir döneminde, her boş toprak parçasını, olası bir konut arsası olarak görmeye başlarız. Ben bu amaçla, yaşadığım yerin etrafındaki on-on beş millik sahanın her noktasını dikkatle gözden geçirdim. Hayalimde bütün çiftlikleri sırayla satın aldım. Hepsi de satılıktı ve ben fiyatlarını biliyordum. Her bir çiftliğin bina ve müştemilatını gezdim, yabani elmalarından tattım, sahibiyle çiftçilik üzerine uzun uzadıya konuştum, istediği bedeli ödeyerek çiftliğini aldım, dilediğim bedelle, zihnimde ona ipotek ettim; hatta fiyatını bile artırdım (tapu senedi hariç çiftliğin bütün evraklarını aldım, çiftlik sahibinin sözünü senet saydım, çünkü konuşmayı çok severim) çiftliğe ve bir dereceye kadar da sahibine çeki düzen verdim; yeterince keyfini çıkardıktan sonra, sahibine emanet ederek ayrıldım, çiftliğin idaresini ona bıraktım. Bu tecrübem, arkadaşlarım arasında oldukça iyi bir komisyoncu olarak kabul edilmemi sağladı. Nereye oturduysam, burada yaşamalıyım dedim ve manzaraya uyum sağladım. Zaten bir ev, oturacak bir

yerden başka nedir ki? (Kırda bir mekan olursa daha iyi tabii.) Kimilerinin köyden uzak bulduğu, ama benim gözümde köyün uzağında kalan pek çok uygun arsanın, yakın gelecekte gelişme göstermesinin mümkün olmadığını anladım. Evet, işte burada yaşamalıyım dediğim yerde bir saat, bir yaz veya bir yıl yaşadım; yılların birbirini kovalayışını gördüm, kış aylarını zorlukla geçirip baharın gelişini umutla selamladım. Bu bölgenin gelecekteki sakinleri, evlerini nereye kurarlarsa kursunlar, beklendiklerinden emin olabilirler. Araziyi meyve bahçesi, koruluk, mera için ayırmaya, kapı önünde hangi narin meşe ve çamın duracağını kararlaştırmaya ve böylece de her bir kavruk ağacın en iyi nasıl görüneceğini belirlemeye bir ikindi vakti yetti; sonra da araziyi öylece kendi haline bıraktım, ne de olsa insan, vazgeçebileceği şeylerin sayısı oranında zengindir.

Hayal gücüm beni o kadar ileri götürdü ki, bir çok çiftlikten gelen teklifleri de geri çevirdim.(istediğim de buydu zaten); bir çiftliğe gerçek anlamda sahip olarak da, dertsiz başıma dert açmadım. Gerçek anlamda bir çiftlik sahibi olmaya en çok yaklaştığım an, Hollowellerin yerini alırkendi. Tohumlarımı ayıklamaya başlamış ve taşımada kullanacağım çek çek için malzeme bile toplamıştım. Fakat sahibi bana tapuyu vermeden, karısı (herkesin böyle bir karısı vardır) fikrini değiştirince satmaktan vazgeçti. İşin peşini bırakmam için bana on dolar teklif etti. Gerçeği söylemek gerekirse, daha önce sadece on sentim vardı, bunu biliyorum; fakat şimdi on senti olan biri miydim, çiftliği olan mı, on doları olan mı, yoksa bunların hepsine mi sahiptim bunu söylemeğe aritmetiğim yetmiyordu. Yine de, çiftliği ona bıraktım; zaten yeterince kullanmıştım, ya da cömertlik adına aldığım fiyata geri verdim, zengin de bir adam olmadığından on doları ona hediye ettim. On sentim, tohu-

mum ve çek çek malzemem de bana kaldı. Böylece yoksulluğuma halel getirmeden zengin olabileceğimi anladım. Manzaraya gelince, onu kendime ayırdım. O günden beri manzaranın bereketini, bir çek çek arabasına ihtiyaç duymaksızın, dilediğim yere götürebiliyorum. Manzara hakkında şöyle denmiş:

Araştırdığım her şeyin sahibiyim,
Hakkıma kimsenin de itirazı olmaz.*

Çok kere bir, şairin, bir çiftliğin en değerli parçasının keyfini çıkardıktan sonra, oradan ayrıldığını görmüşümdür. Aksi ve huysuz çiftçi ise, şairin birkaç yabani elma alarak çekip gittiğini sanır. Şairin çiftliğini şiire resmettiğini, görünmez çitlerin en güzeli ile süsleyerek sahiplendiğini, sağdığını, kaymağını aldığını ve yağsız sütü ona bıraktığını çiftlik sahibi acaba neden yıllardır anlamaz?

Hollowell çiftliğinin bana çekici gelen özellikleri şunlardı: köyden iki mil (3.2km), en yakın çiftlikten yarım mil (800m) uzakta oluşu ve anayoldan genişçe bir tarla ile ayrılması nedeniyle, tam bir inziva yeri oluşu; ırmak kenarında olması nedeniyle, sahibinin söylediğine göre, buradaki sis, çiftliği baharda dondan koruyordu, fakat bu benim için bir anlam ifade etmiyordu; benimle son sakini arasında uzun bir zaman olduğu izlenimi veren gri renkli ev ve ağılın viraneliği ile çitlerin yıkık döküklüğü; kimlere komşu olacağımı gösteren tavşanların kemirdiği bodur ve liken kaplı elma ağaçları; fakat hepsinden de önemlisi ırmak boyunca yaptığım bir gezintiden kalan hatıram, sık akçaağaç koruluğunun ardında kalmış, ama köpeğin havlamalarını duyabilmiştim. Sahibi bütün taşları çıkarmadan, bodur elma ağaçlarını kes-

* William Cowper (1731–1800), İngiliz şair ve ilahi yazan. *Alexander Selkirk'in İnzivası* adlı yapıtından. İtalikler Thoreau'ya aittir.

meden ve merada biten huş fidanlarını sökmeden yani kısacası düzenleme işlerini yapmadan önce satın almak için sabırsızlanıyordum. Çiftliğin bu üstünlüklerinden yararlanmak için bütün bu işleri yüklenmeye hazırdım, Atlas* gibi dünyayı omuzlarıma alacaktım –Atlas'ın bunun için bir ücret alıp almadığını hiç duymadım. Bu işleri üstlenmedeki tek mazeretim ve amacım, rahatsızlık duymadan parasını verdiğim bir çiftliğin sahibi olmaktı, çünkü çiftliği kendi haline bırakırsam istediğim üründen bolca vereceğini biliyordum; ancak olay yukarıda anlattığım gibi sonuçlandı.

Büyük ölçekli çiftçilik ile ilgili olarak bütün söyleyebileceğim(her zaman bir bahçenin bakımını üstlenmişimdir) tohumumu hazırlatmış olduğumdu. Bir çok kişi, tohumun zamanla geliştiğini düşünür. Zamanın iyi ile kötüyü ayırdığından şüphem yok; tohumu bekletlikten sonra ekersem, hayal kırıklığına uğramam çok daha az bir ihtimaldir. Fakat hemcinslerime her zaman geçerli olan bir şey söylemek isterim : mümkün olduğu sürece, özgür ve yükümlülük altına girmeden, bağlanmadan yaşayın! Ha bir çiftliğe bağlanmışsınız ha hapse kapatılmışsınız, birinin diğerinden hiçbir farkı yok.

Yaşlı Cato'nun *De Re Rustica*'sı, yani *Çiftçinin Dünyası*, (gördüğüm tek çevirisinde parça tamamen anlamsızlaşıyordu) şöyle der: "Bir çiftlik almayı düşündüğünüzde, hırsla saldırmadan alımını zihninizde tasarlayın; gidip görme zahmetine de katlanın. Etrafını bir kez kolaçan etmeyi de yeterli görmeyin. Eğer güzel bir çiftlikse, oraya gittiğiniz her defa, sizi daha çok mutlu edecektir." Aceleyle bir çiftlik satın almayı düşünmüyorum: yaşadığım sürece çevresini turlayacak ve beni oraya gömmelerini isteyeceğim; böylece, en sonunda beni daha çok mutlu edecek.

* Yunan mitolojisine göre Atlas dünyayı omuzlarında taşımıştır.

Daha rahat olacağı için, şimdi iki yılın tecrübesini tek yıla sığdırarak ayrıntısıyla anlatmaya koyulacağım. Daha önce de söylemiştim, yalnızlığa bir övgü olsun diye değil, sabahları tüneğinin üstünde böbürlenerek öten horoz gibi, komşularımı uyandırmak için yazıyorum.

1845 yılının 4 Temmuz'unda, (tesadüfen Bağımsızlık Günü'nün yıldönümüne rastlıyordu) ormanda oturmaya başladığımda, yani gündüzlerimi olduğu gibi gecelerimi de orada geçirmeye başladığımda, evim henüz kışa hazır değildi. Sıvasız ve bacasızdı; çetin hava şartlarının soldurduğu tahtadan duvarlarında geceleri soğuğun geçmesine yol açan genişçe çatlaklar vardı; bu şekliyle ancak yağmura karşı bir sığınaktı. Yontma beyaz ahşap direkler, yeni rendelenmiş kapı ve pencere kasaları, eve geniş ve ferah bir görünüm veriyordu. Özellikle sabahları, keresteler çiyle öylesine ıslanıyordu ki, öğlene doğru tatlı bir sakız çıkaracakları hayalini kuruyordum. Bir sene öncesinde gördüğüm bir dağ evini hatırlatırcasına, zihnimde gün boyu gündoğumu canlılığını korurdu. Burası gezgin bir tanrı'yı ağırlamaya uygun, bir tanrıçanın başına bela aradığı, havadar ve sıvasız bir kulübeydi. Evimin üstünden geçen rüzgârlar, dağların eteklerini süpürürken, kırık nağmeler, yani dünyevi müziğin semavi parçalarını taşıyordu sanki... Seher yeli durmadan eserdi, yaradılış şiiri kesintisizdi, yazık ki çok az kişi duyabiliyordu. Olympos, yerkürenin dışında her yerdedir.

Kayığımı saymazsak daha önce sahip olduğum tek ev, yazları kır gezilerine çıkarken kullandığım, hâlâ da çatı arasında toplanmış hâlde duran çadırımdır; kayık ise, elden ele geçtikten sonra, nihayet zaman nehrinde kaybolup gitti. Bu daha dayanıklı barınağımla da, dünyaya yerleşme yönünde önemli bir gelişme göstermiş oluyordum. İncecik kaplanmış bu iskelet,

çevremdeki bir tür şekillenmeydi ve ustasına uyuyordu. "burası için resmin ana hatları" demek, yeterince doğru olur. İçerdeki hava, tazeliğinden hiçbir şey kaybetmediği için, hava almak amacıyla dışarıya çıkmama hiç gerek yoktu. En yağmurlu havalarda bile, oturduğum yer içerisi gibi değildi. Harivansa şöyle diyor: "Kuşları olmayan mesken baharatsız et yemeğine benzer." Benim meskenim öyle değildi. Birden kendimi kuşlara komşu bulmuştum; onlardan birini evime hapsederek değil, kendimi onların yakınına kafesleyerek... Sadece bahçeye ve bağa sık sık gelen kuşlara daha yakın değildim, bir köylünün ötüşünü çok nadir duyduğu ya da hiç duymadığı ormanın o şevkle şakıyan küçük kuşlarına da yakındım –ökse ardıcı, ardıç, kızılcık kuşu, tarla serçesi, çoban aldatan ve bir çok başkasına...

Concord'un bir buçuk mil (2.4km) güneyinde ve ondan biraz yüksekte olan, kasaba ile Lincoln arasındaki ormanlık alanın içindeki tek ünlü çayırımız olan, Concord Savaş Sahası'nın yaklaşık iki mil (3.2km) güneyinde yer alan küçük bir gölcüğün kıyısını mesken tutmuştum; fakat bütün sahil gibi, yarım mil (800m) ötedeki ağaçlarla kaplı karşı kıyı, görüş mesafemin en uzak noktasını oluşturuyordu. İlk hafta gölcüğe her baktığımda, bir dağın yüksekçe yamacında yer alan tabanı, diğer tüm göllerin yüzeyinden yukarıdaymış izlenimini veriyordu; her sabah güneş doğarken sisten geceliğini fırlatıp atışını, yer yer yumuşak dalgacıklarını ve pürüzsüz yüzeyini gözler önüne serişini; sisin bir gece ayinin bitiminde dağılan hayaletler gibi, sessizce ormana çekilişini görüyordum. Bu aynı zamanda, gün boyu değişmeden kalan dağ eteklerinde olduğu gibi, sadece ağaçlara düşen çiydi.

Bu küçük göl, bir komşu olarak en çok, ılık Ağustos sağanaklarında, hava ve suyun tamamen durgun, göğün ise bulut-

larla kaplı olduğu, ikindinin bütünüyle akşam huzurunu taşıdığı ve civarda ötüşen ökse ardıcının bir kıyıdan diğerine duyulduğu zamanlarda değer kazanıyordu. Bunun gibi bir göl, böyle bir zamanda olduğundan daha sakin olamaz; üzerinde bulutların karartuğı berrak hava tabakası, ışık ve yansımaların kaynaştığı su yüzeyi ile, bir dünya cennetinden tek farkı, çok daha önemli olmasıdır. Yakında ağaçları daha yeni kesilmiş bir tepe üstünden, güneye doğru uzanan tepelerdeki genişçe bir koydan, gölün karşı sahilini gören çok sevimli bir manzara vardı. Karşı eteklerin birbirine doğru eğim yaptıkları yerde, ormanlık bir vadide gölden dışarı akan bir dere olduğunu sanırdınız. Buradan ve yakındaki yeşil tepelerin üstünden ufuktaki daha uzak ve yüksek olan mavimsi tepelere bakardım. Gerçekten de ayak parmaklarımın ucunda yükselince, kuzey batıda, daha da mavi ve uzak olan sıradağların doruklarının, şu gök hazinesinin gerçek mavi sikkelerinin ve aynı zamanda da kasabanın bir kesiminin, bir anlık görüntüsünü yakalayabiliyordum. Fakat diğer yönlerde, hatta bu noktadan bile, beni kuşatan ormanın ne ötesinden, ne de üzerinden hiçbir yeri göremiyordum. Yakınınızda biraz su olması iyidir, arza kaldırma kuvveti verip yeri yüzdürür. En küçük kuyunun bile bir değeri vardır. İçine baktığınızda, arzın kıta değil, ada olduğunu görürsünüz. Bu özellik, kuyunun tereyağını serin tutuyor olması kadar önemlidir. Bu doruktan, gölün karşısına, Sudbury çayırlıklarına doğru baktığımda, çayırların sel zamanında dolup taşan vadilerinde, havuzda duran bir bozuk para benzeri, bir serap gibi yükseldiklerini fark ettim, gölün ötesindeki kara parçası, araya giren bu ufak su tabakasının yüzdürdüğü, yalıtılmış, ince bir kabuk gibi görünür. Böylece yaşadığım yerin kuru araziden başka bir şey olmadığını hatırladım.

Kapımın önünden bakıldığında görüş açısının daha da dar olmasına rağmen, kendimi hiç de sınırlanmış ya da kısıtlanmış hissetmiyordum. Hayal gücüme yetecek genişlikte manzara vardı. Karşı kıyının yukarısında başlayan, meşe çalılıklarıyla kaplı alçakta yayla, bütün göçebe ailelere geniş alan sağlayarak, ağaçsız Batı kırlarına ve Tartary* steplerine doğru uzanıyordu. Damodara**, sürüleri çoğalıp da yeni ve daha geniş meralar gerektiğinde "Geniş bir ufkun keyfini özgürce çıkarabilen dışında mutlu insan yoktur dünyada" demişti.

Zaman da değişmişti, mekân da:ben şimdi evrenin ve çağın beni en çok cezbeden bölümünde yaşıyordum. Yaşadığım yer astronomların geceleri teleskopla izledikleri bölgeler kadar uzaktı. Koltuk takım yıldızının ötesinde, evrenin uzak, semavi köşelerinde, kargaşa ve gürültüden uzak, hoş ve nadide yerler hayal etmeyi severiz. Evimin gerçekten de evrenin böyle terk edilmiş ve her zaman yeni ve temiz kalmış bir bölgesinde yer aldığını keşfettim. Süreyya Burcuna veya Hyades'e, Eldebaran Yıldızına veya Altair'e yakın bir bölgeye yerleşmem gerekseydi, o zaman gerçekten oralarda olurdum ya da geride bırakmış olduğum yaşamdan eşit uzaklıkta, en yakın komşumun gözünde küçülmüş, bir ışın inceliğinde ve ancak mehtapsız gecelerde görülebilen bir pırıltı olurdum. Yerleştiğim yer evrenin işte böyle bir kısmıydı.

Bir zamanlar bir çoban vardı
Sürülerinin otlana otlana
Her saat başı geçtiği tepe dorukları kadar
Yüksekten düşünür ve yaşardı

* Rusya'nın Asya'da kalan bölgesinde kırlık bir arazi.

** Krişna.

Sürüleri her zaman, düşüncelerinden daha yüksek meralarda gezinen çobanın yaşamı hakkında ne düşünebiliriz ki?

Her sabah, Doğa kadar sade ve masum bir yaşama neşeli bir davetti. Eski Yunanlılar gibi, şafak vaktine içtenlik ve sadakatle tapan bir insandım. Erkenden kalkıp gölde yıkanırdım; benim için bir ibadetti bu ve yaptığım en iyi şeylerden biriydi. Kral Tching Thang'ın küvetinin üstünde şöyle yazıldığı söylenir: "Her gün kendini tamamen yenile; bunu bir daha, bir daha ve sonsuza dek tekrarla." Bunu anlayabiliyorum. Sabah, kahramanlık çağını geri getirir. Sabahın en erken vaktinde kapı ve pencereler açık otururken, evin içinde görünmez ve tasavvur edilmez turunu atan bir sivrisineğin belli belirsiz vızıltısından ne kadar etkileniyor idiysem, şöhret ilan eden borazandan da o kadar etkileniyordum. Homeros'un ağıtnamesiydi o; kendisi, havadan öfke ve hiddetini yağdıran bir Ilyada ve Odssey'di. Bir evrensellik vardı onda; dünyanın ebedi canlılık ve üretkenliğine dair, yasaklanmadıkça sürekli devam eden bir ilan... Günün en anılmaya değer vakti olan sabah, bir uyanış saatidir. O vakitte insanda uykulu hâl en azdır; gecenin ve günün geri kalan kısmında uyuklayan bizden bir parça, en az bir saat boyunca uyanık kalır. Bir hizmetçinin dürtüklemesi yerine, kendi Yüce Benliğimizle; fabrika zilleri yerine, dalga dalga yayılan semavi müziğin ve havayı dolduran hoş bir kokunun eşlik ettiği, yeni kazanılmış içten gelen arzu ve gücümüzle daha yüce bir yaşama uyanmayıp uyuya kaldığımız günden, eğer buna bir gün denebilirse, hiçbir şey beklenmesin; böylece karanlık meyvesini verir, aydınlıktan daha az iyi olmadığını gösterir. Her yeni günün, şimdiye kadar heba ettiği günlerden daha erken, daha kutsal ve feeri bir saat barındırdığına inanmayan kişi, hayattan umudunu kesmiş, karanlığa giden hor bir yol izliyordur. Duyularla algıla-

manın geçici bir duraksamasından sonra, kişinin ruhu, daha doğrusu uzuvları her gün yeniden dirilir ve Yüce Benliği, başarabildiği ölçüde asil bir yaşama yeniden başlar. Hatırlanmaya değer bütün olaylar sabah vakti, sabah atmosferinde meydana çıkar. Vedalar'da şöyle yazar: "Her çeşit zekâ, sabahla uyanır." Şiir, sanat ve insan eylemlerinin en çok anılmaya değer ve en berrak olanları böyle bir saatten kalanlardır. Bütün şairler ve kahramanlar, Memnon gibi, Şafağın çocuklarıdır; sanatlarını gün doğumunda icra ederler. Esnek ve etkin düşünceleriyle güneşe ayak uydurabilen biri için, gün kesintisiz bir sabahtır. İnsanların tutum ve davranışları, ya da saatler ne derse desin fark etmez. Sabah, uyanık olduğum ve içimde bir şafak doğan her andır. Manevi yenilenme, uykuyu silkinerek atma çabasıdır. İnsanlar, günlerini pinekleyerek geçirmemişlerse, neden bu denli az verim vermişlerdir? İnsanın hesabı, bu kadar da kötü olamaz. Uyuşukluğa yenik düşmemiş olsaydı, az da olsa bir şeyler yapabilirdi. Bedensel çalışmaya milyonlar uyanır; etkin zihinsel çabaya uyananlar milyonda birdir; ancak yüz milyonda bir şairane ya da ilahi bir yaşam için uyanıktır. Böyle birine henüz rastlamış değilim. Acaba yüzüne bakma cesaretini gösterebilir miydim?

Mekanik araçlarla değil, en derin uykumuzda bile bizi terk etmeyen şafağa kavuşma umuduyla kendimizi tekrar tekrar uyandırmayı ve uyanık tutmayı öğrenmek zorundayız. Kişinin bilinçli bir çabayla yaşamını iyileştirme konusunda, tartışmasız yetenekli olduğundan daha ümit verici bir gerçek daha tanımıyorum. Bir nesneyi güzelleştirmek amacıyla, heykelleri süsleme veya resim yapma yeteneği olağanüstü bir şeydir; ama içinde bulunduğumuz, tam da bizi yansıtan ortam ve çevreyi şekillendirmek çok daha muhteşemdir, bunu yapmamız da mümkündür. Güne değer katabilmek, sanatların en yücesi iş-

te budur. Herkes, kendi yaşamını, detaylarına dek oluşturmakla, en önemli ve kritik saatlerini tefekküre layık kılmakla yükümlüdür. Bu çeşit ufak tefek bilgileri öğrenir öğrenmez geri çevirseydik, daha doğrusu tüketseydik, bu tür işlerin nasıl yapılacağını vahiyler açıkça gösterecekti.

Ben kendime özgü bir şekilde yaşamayı arzuladığım için ormana gittim; hayatın sadece asli gerçekleriyle yüzleşmek, öğretecekleri varsa öğrenip öğrenemeyeceğimi de anlamak ve gün gelir de öldüğümde bunca zamandır hiç de yaşamamış olduğumu görmemek için... Ne yaşamın ta kendisi olmayanı yaşamaya(yaşamak o kadar güzel ki) ne de, açıkça gerekmedikçe vazgeçmeye niyetim vardı. Derinden yaşamak ve yaşamın özünü emmek, azimle, Spartalı gibi yaşamak, yaşamla ilgili olmayan her şeyi kökünden söküp atmak, genişçe bir ot kümesini dibinden biçmek, hayatı bir köşeye sıkıştırarak en yalın anlamına dek soymak ve alçak olduğu ortaya çıkarsa, (alçaklığının tümünü neden almalı ki?)dünyaya ilan etmek; yok eğer asil olduğu anlaşılırsa, bunu sınayarak öğrenmek ve bir sonraki gezimde* hesabını doğru verebilmek istiyordum. Bana öyle geliyor ki, insanların çoğu hayatın ilahi mi şeytani mi olduğu konusunda tuhaf bir belirsizliğe sahiptirler; biraz telaşla kişinin nihai gayesinin "Tanrı'yı yüceltmek ve onu ebediyen sevmek" olduğu sonucuna varmışlardır.

Masal, uzun zaman önce insana dönüştüğümüzü söylese de, hâlâ karıncalar gibi, alçakça yaşıyoruz; cüceler gibi devlerle savaşıyoruz; hata üstüne hata işliyor, yama üstüne yama yapıştırıyoruz; sonuçta en iyi meziyetimizin ödülü gereksiz ve kaçınılabilir bir sefalet oluyor. Hayatlarımız ayrıntıda boğulup gidiyor. Dürüst insanları saymak için el parmakların-

* Thoreau, seyahat yazılarına "gezilerim" diyordu.

dan fazlasına ihtiyaç yoktur, nadir durumlarda ayaklarındakini de eklersin ve geri kalanını toptan satarsın. Sadelik, sadelik, sadelik! İşleriniz yüzlerce, binlerce olacağına iki ya da üç tane olsun, derim; bir milyon yerine yarım düzine sayın, hesaplarınızı parmaklarınızın ucunda tutun! Uygar yaşamın bu girdaplı denizinde, kişinin üstesinden gelmek zorunda olduğu bulutlar, kasırgalar, kum bataklıkları ve bunun gibi bin bir çeşit şey vardır. Su alıp batmadan, dibe çökmeden ve rotasından sapmadan yaşayabilmek için insanın çok iyi bir muhasebeci olması gerekir. Sadeleştirin, sadeleştirin! Günde üç öğün yerine, mecbur kalırsan ye, ama biri geçmesin; yüz tane kap kacak yerine, beş tabak bulundur ve diğer şeyleri de orantılı olarak azalt! Yaşamlarımız, sınırları sürekli değiştiği için bir Almanın bile, herhangi bir zamanda hangi bölgelerden oluştuğunu söyleyemeyeceği, ufak tefek devletçiklerden oluşmuş Alman Konfederasyonu gibidir. Ülkenin kendisi de (tüm şu iç düzenlemeleriyle, ki tamamen yüzeysel ve görünüştedirler) ıvır zıvır eşyayla tıkıştırılmış ve kendi kapanına kıstırılmış, lüks ve düşüncesiz harcama ile hesabını bilmezlik ve amaç eksikliği yüzünden iflas etmiş, hantal ve idaresi güç bir kurumdur; memleketteki milyonlarca ev de öyle; hem ülke için hem de aileler için tek çare sıkı bir ekonomi, Spartalılardan daha sade bir yaşam ve hedeflerinin yükseltilmesidir. Baş döndürücü bir hızla yaşıyoruz. İnsanlar, ülkenin ticaret yapmasının, buz ihraç etmesinin, telgraf kullanmasının ve saatte otuz mil (48km) sürat yapmasının gerekli olduğunu düşünürler, eminiz istediklerini gerçekleştireceklerdir; meçhul olan, Habeş maymunu gibi mi yoksa insan gibi mi yaşayacağımızdır. Gece gündüz çalışarak odun kesip işlemek yerine, yaşamlarımız üzerine eğilir de onları geliştirmeye uğraşırsak,

demiryollarını kim yapacak? Eğer demiryolları yapılmazsa cennete vaktinde nasıl varacağız? Peki, yurdumuzda yuvamızda kalıp işimize bakarsak, demiryollarına kim ihtiyaç duyacak? Demiryollarının üzerinde gezinen biz değiliz demiryolları üstümüzden geçiyor. Rayların altında yatan kalasların kim olduğunu hiç düşündünüz mü? Her biri İrlandalı ya da Amerikalı genç bir adamdır. Raylar üzerlerine döşenir, üstleri kumla kaplanır ve vagonlar rahatça gelip geçerler. Sizi temin ki ederim gerçekten sağlam kalaslardır, iyi uyurlar. Her birkaç yılda bir, yeni bir bölgeye kalas döşenir, üzerinden raylar geçer; öyle ki birileri demiryoluyla seyahat etme keyfini sürerken, diğerleri altında ezilmenin şansızlığını yaşar. Sonra da treni, uykusunda yürüyen bir adamın yani, yanlış yere yerleştirilmiş bir kalasın üzerine sürdüklerinde, vagonlar durdurulur ve bir hayhuydur, bir çığlıktır kopar, sanki bu durum bir istisnaymış gibi... Kalasları yatık ve dümdüz tutabilmek için her beş milde bir (8km), grup işçinin çalışması gerektiğini öğrendiğimde çok sevindim, çünkü bu uyuyan kalasın bir gün kendine geleceğinin bir işaretiydi.

Böyle telaş içinde ömrümüzü harcayarak yaşamak niye? Daha acıkmadan, açlıktan ölmeye karar vermiş gibiyiz. Zamanında çakılan bir çivi, dokuz çivi kurtarır diyor ve yarın dokuzunu kazanmak için bugün zavallı atın ayağına bin çivi çakıyoruz. Çalışmaya gelince, çalışmalarımızdan hiçbir netice alamıyoruz. Kora hastalığına tutulmuş gibi, kafalarımızı sabit tutamıyoruz. Mesela, kilise çanını kurmadan iplerini yangın alarmı vermek için çekecek olsam, Concord civarındaki çiftliklerden herkes, erkek, çocuk, kadın, daha bu sabah mazeret olarak ileri sürdüğü işlerini bırakarak sese yönelecektir. Eşyaları alevlerden kurtarmak için değil, gerçeği söylemek gerekirse, yanar-

ken seyretmek için... Eşyalar yansa da, yangın çıkaranın kendileri olmadığı anlaşılsın ve ucuz atlatılır da söndürülürse, bu işte benim de katkım oldu denilebilsin diye; evet, yanan kilise bile olsa... Akşam yemeğinden sonra yarım saatliğine uyuklayan her adam, uyandığında başını şöyle bir çevirir ve sorar: "Haberler nasıl?" Sanki bütün bir insanlık alemi onun için nöbet tutmuş... Bazısı da, sırf bu amaçla, her yarım saatte bir uyandırılma talimatı verir ve sonra karşılığını ödemek istermiş gibi gördüğü rüyayı anlatır. Bir gece uykusundan sonra, haberler, kahvaltı kadar vazgeçilmezdir. "Allah aşkına söyle, yeryüzünde yeni bir şey oldu mu?" –kahvesini yudumlarken, Wachito Irmağı kıyısında, bir adamın gözlerini oydurduğunu, baştan sona, yutarcasına okur; bu arada, bu dünyanın dipsiz ve karanlık, kocaman bir mağarasında yaşadığını ve kendisinin de gelişmemiş tek bir göze sahip olduğunu aklına bile getirmez.

Kendi adıma, posta hizmetleri olmadan da yaşarım. Bence posta nadiren işe yarar, önemli konularda iletişim sağlar. Samimi olmak gerekirse, hayatımda postalanmaya değer bir ya da iki mektuptan fazla (bunu birkaç yıl once yazdım) almış değilim. Paralı posta çoğunlukla birisine, her yerde bulabileceğiniz düşüncelerine karşılık ciddi miktarda para ödediğiniz bir kurumdur. Ayrıca şimdiye kadar gazetelerde hatırlanmaya değer hiçbir haber okumadığıma da eminim. Bir adamın soyulduğu, katledildiği ya da kazara öldürüldüğü; bir evin yandığı, bir geminin battığı, bir vapurun infilak ettiği, Batı Demiryolunda bir ineğin ezildiği, bir köpeğin kudurarak öldüğü ya da kış ortasında bir çekirge sürüsünün görüldüğü haberlerinden birini okuduysak, bir tane daha okumamıza gerek yoktur. Herhangi biri yeter. Habercilik ilkeleri biliyorsanız, binlerce vakayla neden ilgileneceksiniz? Bir filozof için haber denen

her şey, dedikodudur. Haber yazanlar ve okuyanlar da çay partisine gelmiş kocakarılardır. Ancak bu dedikodunun peşine düşen pek çok insan vardır. Duyduğuma göre, geçen gün, en son gelen yabancı haberleri öğrenmek için, basın bürolarından birine hücum olmuş; üşüşen meraklıların yaptığı baskı sonucu, kuruma ait vitrin camlarından bir kaçı kırılmış –söz konusu haberler öylesine klişeleşmiş ki, yetenekli bir haberci, bu haberleri on iki ay ya da on iki yıl önceden, yeterince doğru bir şekilde kaleme alabilir. Meselâ Ispanya için, Don Carlos ve Infanta'yı; Don Petro, Seville ve Granada'yı uygun zamanlarda, uygun oranlarda birbirine ekleyebiliyorsanız; (gazeteleri en son gördüğümden bu yana isimleri biraz değiştirmiş olabilirler) diğer eğlenceler tükendiği zaman bir boğa güreşi hazırlayıp sunabiliyorsanız, haberiniz, Ispanya'nın durumu veya perişanlığı hakkında gazetelerde yer alan en kapsamlı ve en sağlam raporlar kadar kaliteli ve ayrıntılı bilgi verecek ve harfi harfine doğru olacaktır. Ingiltere'ye gelince, önemli sayılabilecek en son haber kırıntısı 1649 devrimiyle ilgili olanıdır; eğer yıllık ortalama hasat durumunu öğrenmişseniz ve konuyu maddi nedenlerle bütünüyle ele almamız gerekmiyorsa, dönüp dolaşıp aynı şeyi dinlemenize gerek yoktur. Gazeteleri nadiren inceleyen biri, bir konuda karar verecekse, hiç üzülmesin, bir şey kaybetmiş sayılmaz. Fransız devrimi dahil yabancı memleketlerde hiçbir zaman bir şey olduğu yok.

Ne haber ama! Hiçbir zaman eskimeyeni bilmek ne kadar da önemli! "Ileri gelen bir Wei devlet adamı olan Kieou-pe-yu, halini hatırını sormak için Khoung-tseu'ya birini gönderir. Khoung-tseu adamı yanına oturtarak şöyle sorar: "Efendin ne yapıyor?" Elçi saygıyla cevap verir: "Efendim, hatalarını azaltmak uğraşısındadır; ama başarılı olamıyor." Elçi gittikten son-

ra filozof buyurur: "Ne değerli bir elçi! Ne değerli bir elçi!" Vaiz hafta sonu, dinlenme gününde (pazar günü boşa geçirilmiş bir haftaya uyan bir kapanıştır, ama fakat bir yenisine canlı ve cesur bir şekilde başlamaya hiç uymayan bir başlangıçtır) sonu gelmez vaazını dinlerken uyuklayan çiftçilerin uykusunu kaçıracak gümbür gümbür bir sesle şöyle haykırmalı: "Aganta! Abosa! Neden öylesine hızlı görünüp, ölü gibi yavaşsınız?"

Hile ve aldanışlar en sağlam doğrular olarak itibar görürken, hakikat martavaldan sayılıyor. Eğer insanlar sadece ve her zaman hakikate dikkat edip aldanmaya meydan vermiyor olsalar, yaşam, bildiğimiz şeylerle karşılaştırmak gerekirse, büyülü ülkelerde geçen Bin Bir Gece Masalları gibi olurdu. Sadece kaçınılmaz olanı takdir edip sadece ona var olma hakkı tanısaydık, şiir ve müzik caddeler boyunca her yerde yankılanırdı. Telaşsız ve aklı başında olduğumuzda, sadece yüce ve değerli şeylerin sürekli ve mutlak anlamda var olduklarını, ufak tefek endişe ve zevklerinse, gerçeğin gölgelerinden başka bir şey olmadıklarını anlarız. Bu deneyim, her zaman coşkunluk verici, yüce bir duygudur ve çok güzeldir. İnsanlar gözlerini kapatıp uyuklayarak ve gösterişle aldatılmaya razı gelerek tamamen hayali temeller üzerine inşa edilmiş, rutin ve alışkanlıklarla örülü bir yaşam kurup bunu pekiştirirler. Yaşamı oynayan çocuklar, yaşamın gerçek ilke ve ilişkilerini, yaşamı hakkını vererek yaşayamayan, ama deneyim farkıyla (yani başarısızlıkta) daha akıllı olduklarını sanan büyüklerden daha açık bir şekilde sezinlerler. Bir Hindu kitabında şu hikayeyi okumuştum: "Bir kral oğlu vardı. Memleketinden uzaklaştırılmış ve yetişkinlik çağına kadar ormanda yabani bir adam tarafından yetiştirilmişti. Kendini, birlikte büyüdüğü vahşi kabileden biri olarak görüyordu. Bir gün, babasının

vezirlerinden biri, onu bulup kim olduğunu ona söyleyince, kendi benliği ile ilgili yanlış anlayışı sona erdi ve bir prens olduğunu anladı. İşte ruh," diye Hindu filozof devam ediyor, "yerleştirildiği durumda kendi özünü yanlış anlar; kutsal bir öğretmen gerçeği ona gösterinceye dek... O zaman kendisinin de bir Brahman olduğunu anlar." Biz New England'lıların eşyanın yüzeyinden ötesini göremediğimizden dolayı bu bayağı yaşamı sürdürdüğümüzü düşünüyorum. Görüneni bütün varolan sanıyoruz. Yabancı biri, kasabamızın içinden geçse ve sadece gerçekleri görecek olsa, "Değirmen" hakkında neler söyler sizce? Gördüğü gerçekleri bize anlatırsa, tarifinden orasını çıkarmamız mümkün olmayacaktır. Bir kilise binasına, hükümet konağına, hastaneye, bir dükkan ya da bir konuta şöyle bir bakın ve gerçek bir inceleme yapmadan önce, ne gördüğünüzü söyleyin. Anlatacaklarınız bölük pörçük bilgiler olacaktır. İnsanlar hakikati uzaklarda sanırlar, evrenin varoşlarında, en uzaktaki yıldızın ötesinde, Adem'in öncesinde ve ölümün sonrasında... Ebediyette gerçekten hakikat ve yücelik vardır, ama bütün bu zamanlar, yerler ve ilişkiler şimdi ve buradadır. Tanrı'nın kendisi de şimdiki zamanda yücedir, bütün çağların geçmesiyle daha yüce olmayacaktır. Asil ve yüce olan şeyleri ancak bizi kuşatan hakikati damla damla, ama aralıksız içimize çekerek ve bunun içinde yoğrularak anlayabiliriz. Evren, kavrayışımıza daima uysallıkla yanıt verir; ister yavaş gidelim ister hızlı, yol bizim için döşenmiştir. Öyleyse onu, yaşamımızı kavramada harcayalım. Şair veya sanatçının henüz böylesine saf ve asil bir tasarısı olmamıştır, fakat zürriyetinden bunu başarabilecek biri çıkacaktır.

Bir günümüzü doğa kadar kendiliğinden yaşayalım. Trabzanlara düşen bir fındık kabuğu veya sivrisinek kanadının ar-

dına takılıp sürüklenmeden... Erken ve hızlı bir şekilde kalkalım. Kahvaltımızı yumuşak ve telaşsız yapalım. Arkadaşlar gelip gitsinler, ziller çalsın, çocuklar ağlasın. Güne hakkını verelim. Neden akıntıya takılıp sürüklenecekmişiz ki? Akşam yemeği denen o hızla dönen girdaba kapılıp dibe çökmeyelim. Bu tehlikeyi atlatınca emniyetteyiz demektir, çünkü yolun kalan kısmı yokuş aşağıdır. Henüz gevşememiş sinirlerimiz ve sabah kuvvetimizle başka bir yol bulmak için yelken açalım. Ulysses gibi gemi direğine bağlı olarak...* Motor ıslık çalıyorsa bırakın acıdan inleyene kadar çalsın. Ziller çalıyor diye ille de koşuşturmamız mı gerekiyor? Nasıl bir melodisinin olduğunu düşünelim. Kendi yerimize yerleşelim ve çalışalım. Ayağımızı uzatalım. Fikir, önyargı, yanılsama ve görünüş çamurunu delip geçelim. Bu balçık; Paris'ten Londra'ya, New York, Boston ve Concord'a kadar bütün dünyayı kaplamıştır. Kilise ve devleti; şiiri, felsefeyi ve dini sıyırıp sağlam bir zemine, kayaların üstüne basalım. İşte bu gerçektir. O zaman, hata yapmadığımızı bilerek "işte bu" diyebiliriz. Ancak o zaman... bir görüşe sahip olabiliriz. Akarsuyun, ateşin ve donun altında. Burası öyle bir yer ki, burada bir duvar veya bir devlet kurabiliriz; ya da bir lamba direği dikebiliriz. Bu direk, taşan suyun yüksekliğini ölçen bir ölçü değil, gerçeklik ölçüsü olur. Belki gelecek çağlarda, zaman zaman, utanç ve görünüş akarsuyunun derinliğini ölçebiliriz. Bir gerçekle yüzleşecek şekilde karşısına çıkarsak, her iki tarafta da güneşin parıldadığını görürüz. Bu gerçek bir ölçek gibidir, kalbinizle iliğinizi birbirinden ayırır. Ölümlü hayatınızı mutlu bir şekilde kabullenirsiniz. Yaşam veya ölüm olsun, sadece ger-

* Güzel şarkılar söyleyerek denizcileri şaşırtan deniz perisi sirenin çağrısına direnmek için Ulysses kendini gemi direğine bağlar denizcilerin kulaklarına balmumu doldurur.

çekliğin özlemini çekeriz. Gerçekten ölüyorsak bırakın gırtlağımızdaki hırıltıyı duyalım, uzuvlarımıza çöken soğuğu hissedelim. Yaşıyorsak, işimizi yapmaya devam edelim.

Zaman, içinde balık tuttuğum bir akarsudur. Suyundan içerim ve içerken kumla kaplı dibini görür, ne kadar sığ olduğunu fark ederim. Akıntısı geçip gider, ama sonsuzluğu kalır. Daha da derinden içmek isterim. Ben gökyüzündeki bir balığım. Yıldızlar gökyüzünün dibine çakıl taşları gibi serpiştirilmiştir. Birini bile sayamam. Alfabenin ilk harfini bile bilmem. Kendimi bildim bileli, doğduğum günkü kadar bilge olmadığıma hayıflanır dururum. Akıl bir balta gibidir. Önce bir şeyi fark eder, sonra onun gizine hızla dalar. Artık ellerimi gereğinden fazla kullanmak istemiyorum. Başım, hem ellerim hem de ayaklarımdır. En iyi yetilerimin başımda yoğunlaştığını hissediyorum. İç güdülerim, başımın tünel kazmak için bir araç olduğunu söylüyor bana. Tıpkı bazı hayvanların burnunu ve ön ayaklarını kullandıkları gibi, ben de başımı kullanarak maden kuyuları açıyor ve bu tepelerin içinden geçiyorum. En zengin damarın buralarda bir yerlerde olduğunu düşünüyorum. Madeni keşfetmede kullandığım çatal çubuğa ve yükselen buharlara bakıp yeri belirliyorum ve madeni kazmaya başlıyorum.

Okumak

Yaptıkları işi seçmede biraz daha özenli davranacak olurlarsa, bütün insanlar birer öğrenci ve gözlemci haline dönüşeceklerdir; çünkü tabiatları ve kaderleri benzerleri için hep ilgi çekici olmuştur.

Kendimiz ya da gelecek nesiller için mal edinirken, bir aile ya da devlet kurarken, şöhret yaparken birer ölümlüyüz. Ama gerçekle uğraşırken ölümsüzüz, değişimden veya kazadan korkmamıza gerek yok. En yaşlı Mısır veya Hindu filozofu, Tanrı heykelinin üzerindeki tülü hafifçe kaldırmıştı, bu örtü hâlâ havada sallanıyor. Bu zafere yeni kazanılmış bir zafer gibi bakıyorum. Onda benden bir şeyler vardı, onu bu kadar cesur yaptı. Bu vizyonu tekrar ele alan da, bendeki ondan olan bir şeyler. Tül hiç tozlanmadı, tanrısallık dışa vurulduğundan beri, zaman kayıp gitmedi. Geliştirdiğimiz, gelişmeye açık olan o zaman, ne geçmiş, ne şimdi, ne de gelecektir.

Oturduğum mekan, gerek düşünmek, gerekse ciddi okumalar yapmak için, bir üniversiteden çok daha elverişli bir yer-

di. Düzenli çalışan, sıradan bir kütüphanc sayılmazdım, ama o zamana dek hiç olmadığım kadar, dünyada elden ele dolaşan kitapların etkisi altındaydım. Bunlar içinde, ilk önce oduna yazılmış, ancak günümüzde normal sayfalara geçirilen cümlelerin bulunduğu kitaplardı. Şair Mir Camar Uddin Mast şöyle söylüyor: "Manevi dünyayı bir baştan diğerine dolaşmanın ayrıcalığını kitaplarda yaşadım. Bir kadeh şarapla sarhoş olmanın zevkini manevi ilimlerin liköründen içtiğim zaman yaşadım"

Yaz boyunca Homer'in Ilyada'sını masamdan eksik etmedim, ama sayfalarına ancak ara sıra bakabildim, çünkü durmaksızın ellerimle çalışmak zorundaydım; aynı zamanda hem evimi tamamlamam hem de fasulyelerimi hasat etmem gerekiyordu. Bütün bu işler, daha fazla okumamı engelledi, ama bu çeşit okumaları gelecekte yapabileceğim düşüncesiyle kendimi avuttum. İşimden fırsat kalan zamanlarda, seyahatle ilgili bir iki tane hafif kitap okuyordum, sonunda işçilik kendimden utanıp yaşadığım yerin neresi olduğunu kendi kendime sormama neden olana kadar.

Bir öğrenci Homer veya Eschylus'u Yunanca orjinalinden okuyabilir ve bu şekilde hiç de vaktini boşa harcamış ya da lükse kaçmış olmaz. Zira böyle bir okuma yapan bir öğrenci, eserlerin kahramanlarıyla özdeşleşiyor ve sabah saatlerini onların sayfalarına ayırıyor demektir. Bu çeşit kahramanlık eserleri ana dilinizde basılmış bile olsa, aslında değişen zamana ayak uyduramayan bir dilde yazılmıştır. Bu kitaplarda bizim zamanımızın ve neslimizin sahip olduğu bilgeliğin elverdiği, kullanım prensiplerini aşarak her bir kelimenin ve mısranın anlamını yakalamaya çalışmalıyız. Günümüzün ucuz ve çok basan yayın dünyası, ard arda yayınladığı tercümeleriyle bizi, antik dünyanın kahramanlık eserlerinin yazarlarına çok az yakınlaştırabilmektedir. Bu

eserler çok yalnız duruyorlar; sonsuza kadar merak uyandırıcı ve az rastlanır harflerde basılıyorlar. Gençlik yıllarınızda antik bir dilden birkaç kelime öğrenmekle geçireceğiniz zamana ve masrafa değer, çünkü antik dillerde yazılmış birkaç kelime, fuzuli sokak dilinden, zamanın eskitemediği önermeler ve atasözlerine yükseltilmiş kelimelerdir. Çiftçinin, duyduğu birkaç Latince kelimeyi hatırlayıp tekrarlaması boşuna değildir. İnsanlar klasiklerin üzerinde çalışmakla modern ve pratik bilimlere yol açılacağını söylerler. Ama maceraperest bir öğrenci, hangi dilde yazılmış olursa olsun, antik bile olsalar, her zaman klasikleri okuyacaktır. Zaten klasikler, insanoğlunun kaydedilmiş en asil düşünceleri değil midir? Klasikler asla bozulmayan rehberlerdir ve içlerinde en modern sorgulamalara, Delphi ve Dodona'nın* bile vermediği şekilde cevap verilmiştir. Tabiatı inceleyip öğrenmeyi bırakabiliriz, çünkü doğa eskidir, diyebilir miyiz? İyi okumak, yani gerçek bir ruha sahip, gerçek kitaplar okumak, asil bir alıştırmadır. Bu alıştırma okuyucuya, gündelik hayatın getirdiğinden çok daha ağır bir görev yükler. İyi okumak, tıpkı atletlerin yaptığı antremanlar gibi, bir disiplinden geçmeyi gerektirir. İnsanın bütün hayatını bu amaca yönelten, sağlam bir niyet gerektirir. Kitaplar, tıpkı kaleme alındıkları gibi, bilinçli ve diğer uğraşlardan sıyrılmış şekilde okunmalıdır. Kitapların yazıldığı dili konuşabilmek, onları okumak için yeterli değildir. Zira konuşulan ve yazılan, duyulan ve okunan dilin arasında, hatırı sayılır bir zaman ve uzam farkı vardır. Bir tanesi geçicidir; sadece bir ses, bir dil, bir aksandır, neredeyse hayvansaldır. Biz bu dili, bilinç altından öğreniriz, annelerimize bağımlı hayvanlar olarak... Diğeri ise hayvansal dilin tecrübesi ve olgunluk çağıdır. Birincisi ana dilimizse, diğeri baba dilimizdir; yalıtılmış ve seçkin ifadedir, kulakla

* Eski Yunan'ın iki ünlü konuşmacısı.

duyulamayacak kadar önemlidir. Bu dili konuşabilmemiz için, yeniden doğmamız gerekir. Ortaçağda birçok insan, Yunanca ve Latinceyi sadece konuşuyordu, ama bu dillerde yazılmış dehayı, doğuştan gelen bir ayrıcalıkla okuyabiliyorlardı diyemeyiz, çünkü bu eserler, onların bildiği Yunanca ve Latincede değil, edebiyatın seçkin dilinde yazılmıştı. Bu insanlar Yunanistan'ın ve Roma'nın asil aksanlarını öğrenmemişlerdi, bu kitapların yazıldığı materyale harcanmış kâğıt gözüyle bakıyorlardı. Bunlar yerine ucuz ve güncel edebiyata değer veriyorlardı. Daha sonra birçok Avrupa milleti, gittikçe yükselen edebiyatları için yeterli olabilecek, kendilerine özgü kaba bir yazı dili edinince, bu eski bilgelik yeniden hayat buldu ve alimler antik çağın hazinelerini uzaktan da olsa ayırt etmeyi başardılar. Yunanlı ve Romalı halk kitlelerinin duyamadığını, birkaç çağ sonra kısıtlı sayıda alim okuyabildi, hâlâ da sadece birkaç alim okuyabilmektedir.

İyi bir konuşmacının zaman zaman sergilediği cazibeye hayran olsak da, yıldızlarla kaplı gökyüzünün, bulutların ardında kalması gibi, en asil yazılı kelimeler, gelip geçici konuşma dilinin ardında veya ötesinde yer alır. Yıldızlar yerli yerindedir. Onları okuyabilen insanlar da kendi yerlerindedir. Astronomlar daima yıldızları gözleyip, yıldızlar üzerine yorumlar yaparlar. Bu yazılar, günlük konuşmalar veya uçup giden nefesimiz gibi bir soluktan ibaret değildirler. Kürsüde ihtişam olarak nitelendirilen, ciddi bir okumada genellikle safsata olarak adlandırılır. Konuşmacı geçici bir durumun meydana getirdiği ilhama teslim olur, kendisini duyabilen bir sürüye hitap eder. Daha sakin ve düzenli bir hayatı olan ve konuşmacının ilham aldığı olay ve insan kalabalığından ancak rahatsızlık duyabilecek olan yazar, insanlığın kalbine ve aklına hitap eder; kendini anlayabilecek herkese, her çağda hitap eder.

Büyük İskender'in, sefere çıkarken İlyada'yı değerli bir kutuda yanında taşımasına şaşmamalı. Yazılı bir söz, en seçkin hatıradır. Diğer sanat eserleriyle karşılaştırıldığında, aynı anda hem çok daha mahrem hem de çok daha evrenseldir. Yazı, hayatın kendisine en yakın olan sanat eseridir; her insan diline çevrilebilir ve sadece okunmakla kalmaz, yazıyı her insan dudaklarıyla soluyabilir. Sadece mermere veya tuvale değil, yaşamın nefesine de işlenebilir. Antik çağda yaşamış bir insanın düşüncesinin sembolü, modern çağda yaşayan birinin konuşması haline dönüşebilir. İki bin tane yaz mevsimi, Yunan edebiyatının şaheserlerine katkıda bulunmuştur. Bu zaman dilimini Yunan heykellerini, daha olgun gösteren, sonbaharı hatırlatan altın rengine boyamıştır, çünkü heykeller kendilerine has, o huzurlu, ilahi atmosferi gittikleri her yere beraberlerinde götürmüşlerdir, böylelikle zamanın aşındırmasından korunmuşlardır. Kitaplar, dünyanın zengin birer hazinesidir; nesillerin ve milletlerin mirasının ifadesidir. En eski ve en iyi kitaplar, gayet doğal bir şekilde, hak ettikleri gibi, her kulübenin rafında yerini bulur. Bu kitaplar, bir iddiayla ortaya atılmazlar, ama okuyanı aydınlatıp, besleyip kuvvetlendirdikleri için, sağ duyusu olan bir okuyucunun reddedemeyeceği kitaplardır. Yazarlar her toplumda karşı konulmaz bir biçimde, aristokrat sınıf olarak kabul görür; toplum üzerinde krallardan, imparatorlardan daha güçlü bir etkileri vardır. Cahil ve belki de ağzı bozuk tüccar, sanayi ve girişimcilikten kazandıklarıyla, özlemini çektiği boş vakit ve bağımsızlığa kavuşunca, moda dünyasında ve sosyetede kabul görünce, er ya da geç, bu defa da daha yüksek ve erişilmez olan entelektüel ve dahilerin arasına kabul edilmek isteyecektir. İçinden geldiği kültürün mükemmellikten uzak olduğunu ve zenginliğin yeterli olmadığını anlayıp,

özlem duyduğu entelektüel kültürü çocuklarına verebilmek için gereken çabayı göstermekle, sağ duyusunu bir kez daha kanıtlamış olacaktır. Böylelikle de bir aile kuracaktır.

Antik çağda yazılmış klasikleri yazıldıkları dilde okumak istemeyenler, insanlık tarihi hakkında pek az şey bilmektedirler. Zira bu eserlerin modern dillerden birinin harfleriyle yazılmış bir tek kopyasının bile günümüz dillerinden birine çevrilmiş olmaması dikkat çekicidir. Medeniyetimizin başlı başına böyle bir kopya olduğunu düşünmezsek tabii... Homer bu güne kadar İngilizce yayınlanmadı, Eschylus hatta Virgil'in bile İngilizce baskıları yok. Bu eserler çok sağlam, çok kaliteli ve neredeyse bir sabah kadar güzeldir. Daha sonra gelen yazarların çok azı, belki de hiç biri, ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar, antik çağın yazarlarının, yaşam boyu âdeta kahramanca çalışarak sergiledikleri performanslarına ve eserlerinin ince ince işlenmiş zerafetine erişemez. Çağımızın yazarları, antik çağın yazarlarını unuttuklarından bahsediyorlar, aslında onları hiç tanımıyorlar. Ancak antik çağın yazarlarını okuyup onları takdir edecek öğrenime ve dehaya sahip olunca, onları unutma vakti gelmiş denebilir. Klasikler adını verdiğimiz bu anıtlar ve daha da eskileri olan, milletlerin klasikten de öte, ama daha az tanınan kutsal kitapları, daha çok insanın eline geçerse; Vatikan*, Veda ve Zen Vedalarla, İncillerle, Homer, Dante ve Shakespearlerle dolarsa, gelecek yüzyıllar miraslarını dünya forumuna, nesil çok daha zenginleşecektir. İşte böyle bir sırığın yardımıyla gökyüzüne ulaşmayı ümit edebiliriz.

Bu güne dek, büyük şairlerin eserleri okunmamıştır, çünkü sadece büyük şairler bu eserleri okuyabilir. Bu eserler sadece, çoğu insanın yıldızlara bakıp onları yorumladığı gibi okun-

* Antik çağlardan kalan klasiklerin bulunduğu en büyük kütüphanelerden biri.

muşlardır, yani olsa olsa astrolojik olarak, astronomik olarak değil. Çoğu insan, günlük hayatta işe yarasın diye, okumayı öğrenmiştir; hesapları tutmak veya ticarette aldanmamak için dört işlemi öğrendikleri gibi... Ama asil bir zihin alıştırması olarak okumak konusunda, çok az şey bilirler ya da hiçbir şey bilmezler. Oysa yüksek anlamda okumak diye, sadece buna denir. Yoksa okumak, bir lüks olarak bizi uyuşturan ve gelişmiş algılama yetilerimizin bir süreliğine uyumaya çekildiği bir faaliyet değildir. Ayak parmaklarımızın ucuna yükselip en uyanık ve en zinde halimizle, zaman ayırarak, kendimizi bütünüyle adamamız gereken bir faaliyettir okumak.

Bence harfleri öğrenmiş bir insanın, edebiyatın en iyi eserlerini okuması lazım, başlangıç düzeyi olan en aşağı seviyede kalakalıp dördüncü beşinci sınıfta, abc'yi veya hecelemeyi tekrar edip durması değil... Çoğu insan, muhtemelen tek bir iyi kitabın yetkinliğine ikna oldukları için, sadece İncil okuyarak veya dinleyerek tatmin olabiliyor, hayatlarının kalan kısmında ise "hafif kitaplar" denen kitapları okuyarak algılama yetilerini dağıtıp ot gibi yaşayabiliyorlar. Halk kütüphanemizde "Hafif Okuma" adında birkaç ciltlik bir eser var, bunları, hiç gitmediğim bir şehri anlatan kitaplar sandım önce. Karabatak veya deve kuşu gibi, etiyle sebzesiyle mükellef bir yemek yedikten sonra bile, bu çeşit şeyleri hazmedebilen tipler var. Bu tipler, hiçbir şeyi ziyan etmeme gibi bir endişeye sahipler. Bu hayvan yemlerini üretmek için, çalışan makineler olduğu gibi onları yemek için çalışan makineler da var. Zebulon ve Sephroni* hakkındaki dokuzbininci öyküyü okurlar; şimdiye kadar hiç kimsenin sevmediği gibi sevdiklerini okurlar. Gerçek aşklarının seyri hiçbir zaman dümdüz olmadığı için, aşkları-

* Thoreau'nun zamanında pembe dizi kahramanları.

mn herhangi bir hızda nasıl gittiğini ve nasıl tökezlediğini, sonra nasıl tekrar ayağa kalktığını ve böyle devam edip gittiğini okurlar. Zavallı şansız bir adam, kilise kulesine kadar nasıl çıkmış, halbuki çan kulesine kadar çıkmasaymış daha iyi olurmuş. Adamı gereksiz yere oraya çıkaran romancı, mutlu bir şekilde çanları çalıp bütün dünyanın oraya toplanmasını ve dinlemesini ister: Aman Tanrım! Şimdi nasıl aşağı inecek! Bana kalırsa, evrende romancılığın bütün bu iddialı kahramanlarını. tüylere bulanıp horoz kılığına girmiş adamlara dönüştürmeliler. Tıpkı eskiden. kahramanları yıldızların arasına karıştırıp paslanana kadar sallandırdıkları gibi... Böylece bir daha aşağı inip oyunlarıyla dürüst adamları rahatsız etmesinler diye... Romancı bir daha çanları çaldığında, ahalinin toplandığı yer yanıp tutuşsa bile. kıpırdamayacağım. İşte ünlü Tittle-Tol-Tan'ın bir Ortaçağ romanı olan "Parmak Ucunda Hoplayarak Atlama" adlı eseri! Her ay bir kısmı yayınlanıyor, teker teker gelin! Butun bunları gözleri fal taşı gibi açılmış, ilkel ama uyanık bir merakla okuyorlar; taptaze midelerine indiriyorlar, üzerlerinde kırışıklık bile oluşmamış midelerine... Tıpkı dört yaşlarında bir çocuğun sırasına oturup yaldız kaplı Sindrella kitabını okuması gibi. telaffuzda. aksanda, vurguda veya davranışta herhangi bir ilerleme olmaksızın okuyorlar. Sonuç, görüşün körelmesi. hayati dolaşımların tıkanması, zihinsel yetilerin eriyip çözülmesi, soyulup dökülmesidir. İşte bu çeşit bir zencefilli ekmek, hemen her ocakta, her gün düzenli olarak. saf buğday ekmeğine ya da Kızılderililerin esmer çavdar ekmeğine yeğ tutulup pişiriliyor.

En iyi kitaplar, iyi okuyucu diye tanımlanan kişilerce hile okunmamıştır. İçinde bulunduğumuz Concorde kültürü hangi noktadadır? Concorde şehrinde, birkaç istisna dışında, In-

giliz edebiyatının en iyi, hatta iyi denecek kitaplarını bile okuyacak zevke sahip insan yoktur. Oysa bu şehirdeki herkes, bu kitapların kelimelerini okuyup yazabiliyor. Burada ve başka yerlerdeki üniversite mezunu, liberal bir eğitim almış kişiler bile, İngiliz klasiklerini ya çok az tanıyorlar veya hiç tanımıyorlar. İnsanoğlunun kayda geçmiş bilgeliğini yansıtan antik çağların klasiklerine ve İncillere gelince, okumak isteyen herkesin elinin altında olmasına rağmen, bu eserleri anlamak için yeryüzünde sadece çok küçük bir çaba harcanmıştır. Ortaçağda yaşamış bir oduncu tanıyorum. Eline Fransızca bir gazete almış, ama söylediğine göre haberleri okumak için değil doğuştan Kanadalı olduğu için, pratiğini kaybetmemek için... Ona bu dünyada yapabileceği en iyi şeyin ne olduğunu sorduğumda, şu anda yaptığının yanında, İngilizcesini muhafaza edip geliştirmek olduğunu söyledi. Bu, üniversite mezunlarının yaptığı ya da yapmak istediği bir şeydir. Onlar da İngilizce bir gazete alırlar ellerine. En iyi İngilizce kitaplardan birini okumuş olan biri, okuduğu hakkında konuşacak kaç kişi bulabilir acaba? Ya da Latin veya Yunan klasiklerinden birini orjinalinden okuduğunu varsayalım. Bu kitapların ünü, okuma-yazma bilmeyenlerin bile kulağına gitmiştir. bunları okuyan kişi okuduğu kitap hakkında tartışacak bir kişi bile bulamayacak ve susmak zorunda kalacaktır. Aslına bakarsanız. Latin veya eski Yunan dilinin zorluklarını yenip dile hakim olabilmiş bir üniversite profesörü bulunsa da, bu dilde yazılmış şiiri ve eserlerin espri anlayışını anlayabilecek, kahramanlık eserleri okuyabilecek ve uyanık bir okuyucuya aktarabilecek biri zor bulunur. Kutsal kitaplara ve İncillere gelince. bu şehirde başlıklarını bile söyleyebilecek kim var? Çoğu insan İbranilerden başka bir milletin İncil'i olmadığını bilmiyor. Herhangi biri,

gümüş bir parayı yerden almak için yolunu değiştirebilir. Ancak bu kitaplarda altın kelimeler var, antik çağların en bilge insanlarının söylediği, değerleri her geçen asırda daha da pekişen... Bizlerse sadece kolay okumaların seviyesine gelebiliyoruz: temel kitaplar, ders kitapları ve okuldan sonra "hafif okumalar", gençler ve yeni başlayanlar için hikaye kitapları... Sonuç olarak okumamız, sohbetlerimiz, düşünmemiz çok düşük bir seviyede kalıyor, pigmeler ve cüceler seviyesinde...

Concord topraklarının yetiştirdiği daha aydın insanlarla tanışmayı istiyorum. Buralarda, aydın insanların adı sanı pek duyulmamıştır. Yoksa Plato'nun adını duyup kitaplarını hiç okumayacak mıyım? Sanki Plato benim köyümden bir insanmış da, onu hiç görmemişim gibi... Benim kapı komşummuş da, sözcüklerinin kerametini hiç duymamışım veya dikkat kesilip dinlememişim gibi... Ama bütün bunlar ne derece gerçek? Ondaki ölümsüz olan cevheri içeren *Diyalogları* karşı rafta duruyormuş da, ben hiç okumamışım gibi... Bizler, yetersiz beslenmiş, aşağı seviyede yaşamış, cahil insanlarız. Bu noktada itiraf etmek istiyorum ki, okuma-yazmayı bilmeyen hemşehrilerimle, okuma-yazama öğrenip çocuk kitapları veya geri zekâlılar için yazılmış kitapları okuyanlar arasında bir ayırım gözetmiyorum. Antik çağın, ağırlığı olan kişileri gibi olmalıyız. Ancak onların nasıl bu kadar iyi olduğunu öğrenerek böyle olabiliriz. Karabatak cinsi insanlarız, yüksekten uçan, ama entelektüel uçuşları günlük gazete sütunlarının çok az üstünde seyreden bir tür...

Bütün kitaplar, okuyucuları kadar hissiz değildir, içinde bulunduğumuz durumlara aynen hitap eden kelimelerden oluşurlar. Eğer gerçekten duyup anlayabilirsek, bu kelimeler bir sabah ya da bir ilkbahardan daha içten selamlayabilir hayatla-

rımız; eşyaların ve olayların görünüşüne farklı bir bakış açısı ekleyebilir. Kaç insan bir kitap okuduğu için hayatında yeni bir döneme başlamıştır? Kitap, belki de bizde olan mucizeleri açıklar ve yenilerini ortaya çıkarır. Şu anda dile gelmeyen şeyler bir yerlerde dile gelebilir. Bizi rahatsız eden, şaşırtan veya kafanızı karıştıran bu sorular, istisnasız bütün aydın insanların da kafasını meşgul etmiştir. Her biri, bu sorulara, yeteneği el verdiği ölçüde, hayatı ve sözleriyle cevap vermiştir. Ayrıca, bilgelik bizi liberalliğe götürür. Concord'un eteklerindeki bir çiftlikte ücretle çalışan yalnız bir adam, ikinci kere doğup kendine has bir dini deneyim geçirmiş; sessiz bir ağırlıkla, sadece kendisinin böyle bir inanç yaşadığına ikna olan bir kişi, her aydının aynı devrelerden geçtiğine inanmayabilir. Ancak binlerce yıl önce, Zerdüşt aynı yollardan geçmiş ve aynı deneyimleri yaşamıştı. Bilge bir kişi olarak, bu yaşadıklarının evrensel olduğunu biliyordu, çevresindeki insanlara da ona göre davranıyordu. Hatta insanlar arasında, ibadeti icat eden ve yerleştiren kişi olduğu söylenir. O zaman, alçakgönüllülükle Zerdüşt'le bir olalım, değerli insanların liberalleştiren etkisiyle, İsa'yla birlikte, bırakalım "kiliselerimiz" çürüyüp yıkılsın.

19. yüzyılda yaşamakla, dünyadaki en büyük ve hızlı adımlarla ilerleyen milletin bir üyesi olmakla övünüyoruz. Ama bu köyün, kendi kültürü için ne kadar az şey yaptığını bir düşünün. Hemşehrilerimi göklere çıkarmak ya da onlar tarafından övülmek istemiyorum, çünkü bu ilerlememize bir katkıda bulunmaz. Tahrik edilmemiz lazım, sığırlar gibi dürtülüp koşmaya başlamamız lazım! İlkokullardaki eğitim sistemi nisbeten iyi, tabii bu yarıda kalmış kış seminerleri projesi için geçerli değil... Devletin önerip de hiç destek olmadığı kütüphaneler için de geçerli değil. Biz erişkinler için bir

okul yok. Zihni beslenmemiz dışında her tür beslenmemize, özellikle de vücudumuzun beslenmesine bol bol para harcıyoruz. Resmi okullar dışında okullar açmanın zamanı geldi, erkek veya kadın olduğumuzda eğitimimizi bir kenara atmayı bırakmanın zamanı geldi artık! Köylerin üniversite olmasının ve yaşlı vatandaşların da bu üniversitelerin fahri öğrencisi olup (tabii maddi durumları o kadar iyiyse) kalan yaşamlarında zevk için liberal bilimleri tahsil etmelerinin zamanı geldi. Dünya sonsuza kadar sadece bir Oxford ve bir Paris'e mi mahkûm kalacak? Öğrenciler burada barındırılıp, Concord göğünün altında liberal bir eğitim göremez mi? Abelard* gibi birini, ders vermesi için tutamaz mıyız? Nerede? Hayvanları otlatıp dükkanı işletmekten, okuldan uzak kaldık ve eğitimimiz ihmal edildi. Bu ülkede köy, Avrupa'daki soyluların yerini doldurmalı. Güzel sanatların patronu olmalı. Başarmak için yeterli zenginliğe sahipiz, sadece yüce gönüllülüğe ve zarafete ihtiyacımız var. Çiftçilerin veya tüccarların değer verdiği şeylere çok para harcanabilir, ama akıllı insanların çok daha değerli buldukları şeylere para harcanması bir Ütopi olarak görülmüştür. Bu şehirde, politikanın getirdiği servet sayesinde belediye binası için 17 000$ harcanmıştır, ama deniz kabuğu içindeki gerçek et olan yaşayan zekâ için bu kadar para ancak yüz yıl içinde harcanabilir. Kışın lise için yıllık 125$ abonelik ücreti, şehirde şimdiye kadar toplanmış paraların yerini en iyi bulanı olmuştur. Madem 19. yüzyılda yaşıyoruz, neden 19. yüzyılın nimetlerinden yararlanmıyoruz? Hayatımız neden taşraya özgü olmak zorunda?

Gazete okuyorsak, Boston dedikodularını bir kenara bırakıp burada New England'da, "nötr aile" gazetelerinin em-

* Fransız öğretmen ve teolog.

ziğini emeceğimize veya "Zeytin Dalları"na göz gezdireceğimize dünyanın sunduğu en iyi gazeteyi neden seçmeyelim? Bütün alim toplumların haberleri bize gelsin, bakalım bir şey biliyorlar mı? Neden ne okuyacağımızı Harper&Brothers ve Redding&Co seçsin? Gelişmiş bir zevke sahip asil bir insan, çevresini, kültürüne katkıda bulunduracak şeylerle doldurur: deha, ilim, zekâ, kitaplar, resimler, heykeller, müzik, felsefi araçlar ve benzerleri... Bu köydekiler de aynısını yapabilir. Atalarımız, soğuk kışı çıplak bir kayanın üzerinde bir grup insanla geçirdi diye, kendimizi o grubu oluşturan bir pedagog, bir rahip, bir zangoç, kilise kütüphanesi memuru ve üç belediye meclisi üyesi ile sınırlandırmayalım. Topluca hareket etmek, kurumlarımızın ruhuna uyar. İnanıyorum ki, şartlarımız geliştikçe soylulardan çok daha iyi araçlarımız olacaktır. Bizim insanlarımızın da soylu köyleri olsun! New England, dünyanın bütün aydın kişilerini ücretle tutup burada ders vermeye davet edebilir, onları burada barındırıp burayı taşra olmaktan çıkarabilir. İşte bu, istediğimiz, "genel olmayan" okul. Soylu insanlar yerine, insanlarımızın soylu köyleri olsun. Gerekirse, bir nehrin üzerinde köprü olmayıversin, çevresinden dolaşalım, çevremizi kuşatan cehalet körfezine üstten geçmek için, hiç değilse bir kemer atalım!

Sesler

Seçkin ve klasik eserler de olsa, kitaplara bağımlı kalıp, lehçe veya yerel ağızları içermeyen, belli bir dilde yazılmış kitapları okuduğumuz için, çevremizdeki her şeyin her olayda kitaplardaki gibi bol miktarda standart benzetme yapmadan, serbestçe kullandığı dili unutma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Basılan çok şey var, ama yazıya geçirilen çok az şey var. Güneşlik çekilip alındığında, güneşlikten geçen ışınlar bir daha hatırlanmayacaktır. Her zaman uyanık ve tetikte olmanın gerekliliğine hiçbir metot, hiçbir disiplin üstün gelemeyecektir. Ne kadar iyi seçilirse seçilsin, bir tarih dersi, bir şiir ya da felsefe dersi veya en seçkin cemiyetin içinde geçen bir yaşam, gündelik rutiniyle mükemmel bir hayat sürdürmek nedir ki... Asıl, görülmesi gerekene bakabilme alışkanlığıyla karşılaştırıldığında, bütün bunlar değersiz kalır. Siz sadece iyi bir okuyucu veya bir öğrenci mi olacaksınız, yoksa Gören bir göz mü? Kaderinizi okuyun, önünüzde ne olduğunu görün ve geleceğe doğru yürümeye devam edin!

İlk yaz, hiç kitap okumadım, fasulye çapaladım. Hayır, aslında genellikle daha iyisini yaptım. Öyle zamanlar oldu ki yaşadığım anın tazeliğini hiçbir işe değişmedim, ne ellerimle ne de zihnimle yaptığım hiçbir işe... Hayatımda hep geniş bir pay bırakmayı sevmişimdir. Bazen bir yaz sabahı, her zamanki gibi banyomu yaptıktan sonra güneşin doğuşundan, öğle vaktine kadar, güneş gören kapı aralığına otururdum. Derin düşüncelere dalarak kendinden geçmiş bir hâlde; çam, ceviz ve sumak ağaçlarının arasında, rahatsız edilmeyeceğim bir yalnızlık ve sessizlik içinde, kuşlar ötüşürken ya da sessizce evin etrafında dolaşırken, ancak batıdaki penceremden güneş batınca ya da uzaktaki tren yolundan yolcu vagonunun sesini duyunca, zamanın geçtiğini hatırlardım. Bu mevsimlerde, tıpkı gece büyüyen mısır gibi büyüdüm; bütün bunlar elle yapacağım herhangi bir işten çok daha iyiydi. Hayatımdan eksilen zaman değildi bunlar, ama bu zamanlar, genelde kendime hak tanıdığım boş zamandan çok daha fazlaydı. Oryantalistlerin "derin duşünme" veya "işten vazgeçme" dediklerinin, ne anlama geldiğini fark ettim. Zamanın büyük bir bölümünde, saatlerin nasıl geçtiğine dikkat bile etmedim. Gün, sanki benim bir işime ışık tutmak için ilerliyordu; şimdi sabahken bir de bakıyorsun akşam olmuş ve akılda kalabilecek hiçbir iş yapılmamış. Kuşlar gibi şarkı söylemek yerine, süregelen talihime sessizce gülümsüyordum. Serçe sesini titreterek şakırken, o da benim yuvamdan, bastırılmış şakımamı yani kıkırdamamı duyabilirdi. Günlerim, putperestlerin Tanrılarının damgasını taşıyan haftanın günleri değildi, saatlere parçalanmamıştı, saatin tik-taklarıyla yıpranmamıştı. Puri Kızılderillileri gibi yaşıyordum; bugün, yarın ve dün için tek bir kelimeleri varmış ve anlam farkını dün için geriyi, yarın için ileriyi, geçen günler için de tepeyi işaret ederek ifade ediyorlarmış. Hemşehrileri-

me göre bu, tam bir ataletten başka bir şey değildi; ama zaten kuşlar ve çiçekler de, beni kendi standartlarına göre değerlendirmek isteselerdi, rıza göstermezdim. Bir adam işini kendi içinde bulacaktır, doğru! Doğal bir gün, sakin geçer ve kişiye tembelliği nedeniyle hemen hemen hiç sitemde bulunmaz.

Kendi yaşam biçimimde hiç olmazsa bu avantaja sahiptim. Diğerleri eğlenceyi hep dışarıda, toplumda ya da tiyatroda aramak zorundaydı. Benim hayatım benim eğlencem olmuştu ve hiçbir zaman yeniliğinden bir şey kaybetmedi. Hayatım, birçok sahneden oluşan ve hiç bitmeyen bir dram gibiydi. Her zaman kendi hayatımızı kendimiz kazanıyor olsaydık ve yaşamlarımızı deneyimleyerek öğrendiğimiz en son ve en iyi tarza göre düzenleseydik, can sıkıntısından asla şikayet etmezdik. Dehanızı yakından takip edin, her saat başı dehanızın size, yeni bir pencere açtığını fark edeceksiniz. Ev işleri geçmişte kalan hoş bir zamandı. Yerler kirlendiğinde erken kalkardım, mobilyalarımı kapının dışına çimenlerin üzerine taşırdım, yatak ve karyolayı beraber götürürdüm, yere su döker, gölden getirdiğim beyaz kumu serperdim, bir süpürge ile tertemiz ve bembeyaz oluncaya kadar süpürürdüm; köylüler kahvaltılarını yaparken, sabahı güneşi evimi kurutmuş ve meditasyonum neredeyse hiç kesintiye uğramamış olurdu. Bütün ev eşyalarımı dışarıda, bir çingenenin yüklüğü gibi çimenin üstüne yığılmış görmek; hele kitapları, kalemi ve mürekkebi henüz üstünden kaldırmadığım üç ayaklı masamı, çam ve ceviz ağaçlarının ortasında görmek çok güzeldi. Dışarı çıkmaktan memnun olmuş da, tekrar içeri girmek istemezmiş gibi dururlardı. Bazen üzerlerine bir güneşlik yayıp orada oturmak isterdim. Oturup güneşin bu eşyaların üzerinde parıldamasını seyrederken, rüzgârın özgürce üzerlerinde esişini duymaya değerdi doğrusu... Kişiye çok tanıdık gelen bu eşyalar, dışarıda, ev-

de olduğundan çok daha ilginç görünüyordu. Bir kuş, karşıdaki ağaç dalında oturuyordu, ölmezotları masanın altında serpilip büyüyordu, böğürtlen yaprakları masanın ayaklarına dolanmıştı, çam kozalakları, kestane kabukları ve çilek yaprakları etrafa yayılmıştı. Sanki bu şekiller, gördüğüm biçimdeki mobilyalarıma dönüşmüştü; masa, sandalye ve karyolalara, çünkü mobilyalar da bir zamanlar bu şekillerin arasındaydı. Evim, tepenin eteklerindeydi; daha büyükçe olan ormanın hemen kenarında, çam ve ceviz ağaçlarından oluşan küçük bir ormanın ortasında, gölden birkaç metre uzakta, tepeden göle inen dar bir patikanın üzerindeydi. Ön bahçemde çilek, böğürtlen, ölmezotu, kantaron, golden rod, bodur meşe, vişne, yaban mersini ve yer fıstığı yetişiyordu. Mayıs ayının sonuna doğru, vişneler, patikanın iki yanını, her mevsim canlı kalan kısa dallarının üzerinde, silindir biçimindeki şemsiyeler halinde süslüyor, sonbaharda, iri ve güzel meyvaları, dalları aşağı çekiyor, ışık demetine benzeyen çelenkler halinde iki yana düşüyordu. Yenilebilen vişneye çok ender rastlansa da Doğaya bir övgü olsun diye tatlarına baktım. Sumak ağacı evin etrafını gösterişli bir biçimde sarmıştı, yaptığım toprak seti yukarı doğru zorlayacak şekilde, daha ilk mevsimden, beş altı fit (1.5m) yükselmişti. Sapının iki tarafına sıralanmış tropikal yaprakları tuhaf ama hoş gözüküyordu. İlkbaharın sonuna doğru, ölmüş sandığınız kuru dallardan patlak veren geniş goncaları, sanki bir büyünün etkisindeymiş gibi açılıp, bir inç (25mm) çapında körpe yeşil dallara dönüşüyordu. Bazen öylesine azıp coşuyorlardı ki, yaprak kıpırdamayan bir havada, ek yerlerine yüklenilen körpe bir dalın, kendi ağırlığından kırılıp rüzgârda savrulmuşçasına yere düştüğünü, oturduğum yerden duyabiliyordum. Ağustos'ta, geniş böğürtlen öbekleri çiçek açınca, arılar başına üşüşürdü. Yavaş yavaş kadifemsi parlak kırmızı renklerine bürünüp, ağırlıklarıyla körpe dallarını koparırlardı.

Bu yaz günü, öğleden sonra, pencere kenarında otururken, önümdeki açıklıkta atmacalar daireler çiziyor , güvercinler bağrışarak ikişer üçer önümde uçuyor veya evimin arkasındaki beyaz çamın dallarına tüneyip havaya karışan sesler çıkarıyordu. Balık kartalı, gölün parlak yüzeyini delip sudan bir balık çıkartıyor, bir vizon evimin önündeki bataklıktan sinsice çıkıp kıyıdaki bir kurbağayı yakalıyor; ayak otu, bir ileri bir geri kanat çırpan kamış kuşlarının ağırlığı altında eğiliyordu. Geçen yarım saat içinde Boston'dan ülkenin diğer yerlerine yolcu taşıyan tren vagonlarının takırtısını dinliyordum, takırtılar keklik sesi gibi bazen kesilip bazen canlanıyordu. Hikayesini dinlediğim, ülkenin doğusundaki bir çiftçinin yanına verilen, ama kısa bir süre sonra, memleket hasretiyle yanıp tutuşarak çiftlikten kaçıp perişan bir kılıkla eve gelen çocuk gibi yalnız değildim. O hayatında hiç bu kadar sapa ve sıkıcı bir yer görmemişti; herkes çekip gitmişti, bir ıslık sesi bile duyulmuyordu. Şu anda Massachusetts'de böyle bir yer olduğunu hiç sanmıyorum.

Aslında köyümüz nişan talimi yapılan
bir yerin arkasındaki alana dönüştü
Çünkü bir kurşun tren raylarını aşmış
Bizim huzurlu ovamızın huzurlu sesi: Concord.

Fitchburg Tren Yolunun gölle kesiştiği nokta, benim yaşadığım yerin beşyüz metre kadar güneyinde kalıyor. Genellikle köye, tren yolu boyunca uzanan yaya geçidini takip ederek gidiyorum, işte bu yol toplumla aramdaki bağı oluşturuyordu. Yük trenlerindeki adamlar, beni görünce uzun zamandır tanıdıkları birini görmüş gibi eğiliyorlar; yoldan geçerken beni o kadar sık görüyorlardı ki, herhalde beni bir işçi sanıyorlardı. Ben de dünyanın bir köşesinde, vagon tamircisi olmak isterdim doğrusu!

Lokomotifin ıslığı, yaz kış ormanın içine işleyip, çiftçinin bahçesinde havada uçan bir atmacanın çığlığı gibi, birçok gözüpek şehir tüccarının, kasaba sınırları içine girdiğini haber verirdi; ya da ülkenin diğer ucundan maceraperest tüccarların geldiğini söylerdi. Aynı ufkun altına geldiklerinde, birbirlerini vagondan inmeleri için uyararak bağırırlardı, sesleri iki kasabanın etrafında yankılanırdı. Ey ülke, işte sebzelerin geldi! Vatandaşlar, işte payınız! Hiçbir adam, onlara hayır diyecek kadar, çiftliğinde bağımsız değildi. "İşte yapacağın ödemeler!", diye bağırırdı şehir adamlarının ıslıkları. Kerseteye benzeyen uzun boynuzlar şehrin duvarlarından saatte 20 mil (32km) hızla geçiyordu; içinde yaşayan ağır yüklü, yorgun insanlar için yeterince sandalye vardı. İşte böyle kocaman, hantal bir medeniyet eliyle taşra, şehre bir sandalye uzatıyordu. Kızılderililerin yaban mersini kaplı tepeleri traş edilmiş, kızılcık tarlaları tırmıklanmıştı. Yukarı pamuk gelirken, aşağı işlenmiş kumaş gidiyor; yukarı ipek gelirken aşağı yün gidiyor; yukarı kitap gelirken aşağı onları yazan deha gidiyordu. Gezegen hızıyla, vagonlarını arkasından çekerek hareket eden motoru görürdüm. (göktaşı gibi demek daha doğru olacak, zira gözlemci, göktaşının o anki hız ve yönüyle sistemi tekrar ziyaret edip etmeyeceğini bilemez, çünkü yörüngesi geri dönüşü olan bir eğri değildir) Arkasında altın ve gümüşten çelenkler bırakarak uzanan bir flama gibi tüten buhan, gördüğüm bir çok tüy gibi yumuşak, buluta benzeyen, gökte yüksekte, kütlesini ışığa dönüştüren dumanı görürdüm. Sanki bu yarı Tanrı, bulut dağıtıcı günbatımındaki gökyüzünü, trenine kıyafet yapacakmış gibi, demir atın gök gürültüsüne benzer kükremesinin tepelerde yankılandığını, ayaklarıyla yeryüzünü sarstığını, burnundan alev ve duman üflediğini duyardım. (Yeni mitolojide ne çeşit

bir kanatlı at veya alev saçan ejderha kullanırlar bilmiyorum.) O zaman, dünya, mensubu olunmaya değer bir nesle sahipmiş gibi gelirdi bana... Her şey göründüğü gibiyse, ve insanlar elementleri, soylu amaçlara alet ediyorlarsa ne güzel! Motorun üzerindeki bulut, kahramanca işler başaranların terlemesinden kaynaklanıyorsa veya çiftçinin tarlasının üstünde gezinen bulut en az bu kadar faydalıysa, elementler ve Doğanın kendisi insanlara günlük işlerinde eşlik eder, onların refakatçileri olur.

Sabah vagonların geçişini izlerken hissettiklerim, güneşin doğuşunu izlerken hissettiklerimle aynıdır. İkisi de aynı derecede düzenlidir. Vagonlar Boston'a giderken, arkasında uzayan ve gittikçe yükselip cennete uzanan bulutlar, bir dakika için güneşi örter, benim uzak tarlamı gölgede bırakır. Dünyayı kucaklayan sıradan tren vagonlarının, yanında mızrağın ucu gibi kaldığı göksel tren! Demir atın ahırından sorumlu adam, bu kış sabahı erkenden, dağların arasındaki yıldızların ışığıyla kalkmış, küheylanına yem verip, arabaya koşuyor. Ateş de erkenden kalkıyor, trene yaşam veren ısıyı üflüyor ve onu harekete geçiriyor. Bir de şu iş, sabah erken olduğu kadar masum olsaydı! Kar kalınsa, trene kar ayakkabılarını giydirirler, dağlardan deniz kıyısına kadar dev bir sabah izi meydana gelir ve trenin arkasına bağlanmış bir tohum ekme makinesi, huzursuz insanları araziye tohum olarak serpiştirir. Ateşten küheylan bütün gün, ülke boyunca uçar, yalnızca efendisi dinlenmek istediğinde durur. Gece uzak bir vadide, karla örtülü elementlere rast geldiğinde, ağır adımlarının sesinden veya küstahça horuldamasından uyanırım. Ağılına ancak, gündüz yıldızı çıkınca varır, uyku veya dinlenmeyle vakit kaybetmeden yolculuğuna baştan başlar. Bazen de akşam, ağılında, gün boyunca tüketemediği fazla enerjisini üfürdüğünü duyarım; böy-

lece sinirlerini yatıştırır, karaciğerini ve beynini birkaç saatlik demir uykusuyla sakinleştirir. Bir de şu iş uzatıldığı ve yorulmadan yapıldığı kadar kahramanca ve etkili olsaydı!

Kasabanın sınırlarında, eskiden sadece gündüz, avcıların dalabildiği, şimdiyse kimsenin gitmediği ormanlara gecenin karanlığında, orman sakinlerinin ruhu bile duymadan bu parlak salonlar, ok gibi girer; tren önce kasabada veya şehirdeki parlak istasyon binalarında durur, insan kalabalığı etrafına toplanır; sonraysa Kasvetli Bataklık'ta durur, sadece baykuşlarla tilkileri ürkütür. Vagonların hareketi ve hedeflerine varışı köylünün bir günü içerisinde zamanı belirler. O kadar düzenli ve dakik olarak gider gelirler ve ıslıkları o kadar uzaktan duyulabilir ki, çiftçiler saatlerini trene bakarak ayarlarlar; böylece iyi işleyen bir kurumun bütün ülkeyi yönettiği görülür. Demiryolu icat edileli beri insanlar daha dakik olmadılar mı? Tren istasyonlarında, posta arabalarında olduğundan daha hızlı düşünüp daha hızlı konuşmuyorlar mı? Tren istasyonlarının atmosferinde insanı elektriklendiren bir şeyler var. Trenin ortaya koyduğu mucizelere hep şaşmışımdır; bu kadar hızlı bir araçla Boston'a asla gidemeyecek olan bazı komşularım, ziller çalınca istasyonda hazır bulunuyorlar. "Demiryolu usulü iş yapmak" artık çok kullanılan bir deyim haline geldi. Ayrıca, bir gücün yolundan çekilmemiz için bu kadar sık ve samimiyetle uyarılmamıza değer doğrusu! Burada toplaşan insanların dağılması için kanun okumaya, havaya ateş açmaya gerek yok. Bir kader yarattık, bir Atropos, vazgeçilmesi mümkün olmayan... (Makinemizin adı Atropos olsun.) Yapılan reklamlar bu okların belli bir saatte ve dakikada, pusulanın belli bir yönüne doğru atılacağını söylüyor; kimsenin işine engel olmuyorlar, çocuklar okula başka bir yoldan gidiyor. Tren adına çok daha

düzenli yaşıyoruz. Hepimiz Tell'in* çocukları olmak için eğitiliyoruz. Hava görünmez oklarla dolu. Seninkinden başka bütün yollar kaderin yolu. O zaman kendi yolundan ayrılma!

Ticaretin bana kazandırdığı, girişimcilik ve cesarettir. Ellerini birleştirip Jupiter'e dua etmek yok. Bu adamları her gün memenun olsunlar ya da olmasınlar işlerinin başına giderken görüyorum, öngördüklerinden daha çok iş yapıyorlar; çalışma şartlarını kendileri belirleselerdi bu kadar verimli çalışmazlardı. Bence Buena Vista'da yarım saat en ön safta duran birinin kahramanlığı, kışlarını sebatla, neşe içinde bu kar küreme makinesinin içinde geçirenlerin kahramanlığı yanında sönük kalır. Bu adamlarda sadece Bonaparte'ın ender rastlanır dediği, "sabah saat üç cesareti" yok, aynı zamanda öyle erkenden yatmaya da gitmiyorlar; ancak fırtına uyuduğunda veya demir küheylanlarının enerjisi tükendiğinde yatıyorlar. Bu Büyük Kar sabahı, insanların kanları donarken, nefeslerinin oluşturduğu sis kümesinin içinden, boğuk tren düdüğünün, boğuk sesini duyuyorum: New England'da kuzeyden doğuya doğru esen kar fırtınasının vetosuna rağmen, vagonlar geliyor, gidiyor, fazla rötar yapmadan... Üstleri başları kar ve kırağı kaplı kar küreyicilerine bakıyorum, kar küreyen sabanın üstünden çıkan başlarını görüyorum. Bu saban, papatya veya tarla farelerinin yuvalarını değil, daha çok Sierra Nevada'nın kaya parçalarına benzeyen şekileri eziyor. Dünyanın dışında, evrende bir yerlerde bulunan kaya parçalarını...

Ticaret, kendinden beklenmeyecek kadar güvenilir, uyanık, maceracı ve yorulmak bilmeyen insanları gerektiren bir uğraştır. Yöntemleri gayet doğal olmasına rağmen, bazı fantastik girişimlere, duygusal denemeler ve dolayısıyla da müs-

* William Tell, 14. yüzyılda yaşamış İsviçreli bir halk kahramanı, oğlunun başında duran elmayı okla vurmak zorunda kalmıştı.

tesna başarılara rastlanır. Yük treni yanımdan geçip giderken, ferahlayıp yenilendiğimi hissettim dükkanların kokusunu duyuyorum, Long Wharf'tan Lake Champlain'e kadar koku saça saça geçen tren, bana yabancı şehirleri, mercan adalarını, Hint okyanusunu, tropik iklimleri ve dünyanın ne kadar geniş olduğunu hatırlatıyor. Uzaktan palmiye yapraklarını görünce kendimi bir dünya vatandaşı gibi hissediyorum; bunlar, gelecek yaz birçok sarışın New Englandlının başını süsleyecekler. Manilla haşhaşı, hindistancevizi kabuğu, eski püskü döküntüler, demir tozu, paslı çiviler, çuvallar... Şu bir vagon dolusu yırtık pırtık yelken bezi, kâğıt yapılsaydı ya da kitap halinde basılsaydı bu kadar anlamlı olmazdı.* Bu malları başından geçen fırtınaları üzerlerindeki şu yırtıklardan daha açık ve net nasıl yazıya dökebilir ki insan? Düzeltilmeye gerek olmayan matbaa provası bunlar. Maine ormanlarında, akarsuyun denize döküldüğü yerden toplanmış kereste, parçalananlar ve denize dökülenler için bin tanesinde 4 dolar fiyat arttırılmış; çam, sedir ve ladin, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kalite, son günlerde hepsi aynı kalite; ayılara, geyiklere ve ren geyiklerine sallamak için... Sonra, Thomaston limon ağacı geçer, çok iyi kalite tahtadır. Her çeşit renk ve kalite paçavralar, en kötü durumdakiler pamuklu ve çarşaflar, kullanılmış giysiler... Milwaukie dışında modası geçmiş desenler, o muhteşem parçalar, İngiliz, Fransız veya Amerikan, çizgili pamuklu kumaşlar, müslinler vb., modanın veya yoksulluğun merkezi dört bir köşesinden toplanmış kumaşlar, hepsi tek renkli veya gölgeli kâğıt olacak, üzerlerine verilere dayalı gerçek hayattan hikayeler yazılacak! Bu kapalı vagon tuzlu balık kokuyor; New

* Eski kumaşlar toz haline getirilip kitaplar için iyi kalite kâğıt yapımında kullanılırdı.

England ve ticaretin o güçlü kokusu, bana Büyük Bankaları ve balıkhaneleri hatırlatıyor. Tuzlanmış balıklardan görmeyen var mı? Bu dünya için derinlemesine iyileştirilmiş, hiçbir şeyin bozamayacağı, sebatta azizleri bile mahcup eden balıklar... Böyle bir balıkla, sokakları süpürüp kazabilirsiniz, çıraları kırabilirsiniz; yük arabacısı, güneşte, rüzgârda ve yağmurda yüküyle beraber arkasına sığınabilir; Concordlu bir tüccarın yaptığı gibi bir tüccar ticarete başlarken kapısına sembol olarak tuzlanmış bir balık asabilir. Sonunda en eski müşterisi bile asılı duranın bir hayvan mı, bitki mi yoksa taş mı olduğunu söyleyemeyecektir, ama balık bir kar tanesi kadar saf ve temiz kalacaktır, bir tencerede kaynatıldığında cumartesi gününe özel lezzetli bir akşam yemeği olarak sofraya konabilecektir. Sonra İspanyol postları gelir. Güney Amerika sahillerinde, pampa peşinde koşturan sığırların kuyruklarının aldığı kıvrımı ve yükseklik açısını aynen muhafaza etmiş hayvan postları, bir çeşit inatla, kurumların kötü alışkanlıklarının düzelme umudunun olmadığını gösterir âdeta... İtiraf ediyorum, bir adamın mizacını öğrendiğim zaman içinde bulunduğu varlık durumunda bunu değiştirme ümidim yoktur. Doğuluların söylediği gibi: "Bir sokak köpeğinin kuyruğunu ısıtırsınız, prese sokarsınız, tele bağlayıp kıvırırsınız, on iki yıl uğraştıktan sonra doğal formunda kaldığını görürsünüz" Kuyruk örneğindeki gibi müzmin alışkanlıkları geçirecek en etkin yöntem, kuyruktan yapışkan imal etmektir. O zaman istediğiniz yerde kalır ve yapışırlar. İşte John Smith ve Cuttingsville Vermont adına gönderilen bir fıçı melas! Kendisi *Yeşil Dağlar*'dan bir tüccar, yakınındaki çiftçiler için ithalat yapıyor, şu anda mahzen kapağının yanında duruyor ve sahile yeni gelen malın fiyatları nasıl et-

kileyeceğini düşünüyor. Aynı zamanda müşterilerine bu sabah yirminci defa aynı şeyi söylüyor: gelecek trenle en iyi kalite mal beklediğini... Cuttingsville Times'da reklamları çıkıyor. Bir takım şeyler giderken diğerleri geliyor. Bir vızıltı sesiyle başımı önümdeki kitaptan kaldırdığımda upuzun bir çam ağacı gördüm, kuzeydeki tepelerden kesilmiş. *Yeşil Dağlar* ve Connecticut üzerinden uçarak gelmiş, yayından fırlatılmış bir ok gibi 10 dakikada kasabanın etrafını aşmıştı. Başka bir gözün fark etmediği bir ağaç;

Büyük bir amiral için
Gemi direği olacak.

Dinleyin! İşte hayvan treni geliyor, binlerce tepenin, ağılın, ahırın, inek mezrasının hayvanını havada taşıyor sopalarıyla davar tüccarları, sürülerinin ortasında çoban çocuklar, dağlardan manzaralar, Eylül fırtınasıyla dağlardan sürüklenen yapraklar gibi döne döne geliyorlar; öküzlerin itişip kakışmasıyla sanki önümden pastoral bir vadi geçip gidiyormuş gibi... Düdük çalınca dağlar koç gibi, tepeler de koyun gibi sıçrar. Bir vagon dolusu davar tüccarı, hayvanlarıyla aynı düzeyde işini yapamıyor, ama mevkisini gösteren bir sembol olarak sopasını elinden bırakmıyor. Peki ya köpekleri nerede? Köpekler işten kovulmuş; koku alma duyularını kaybetmişler. Galiba, *Peterboro Tepeleri*'nin ötesinden havlayışlarını duyuyorum, ya da Yeşil Dağların batı eteklerinde soluk soluğa kalmışlar. Ama başaramayacaklar. İşlerinden oldular. Sadakatleri ve zekâları artık itibar görmüyor. Utanç içinde kulübelerine sığınacaklar, belki de tilki ve kurtlarla bir çete kuracaklar. İşte pastoral yaşamım bu şekilde döne döne uzaklaşıyor. Düdük çalıyor, vagonların yolundan çekilmem lazım;

Demiryolu ne ifade eder bana?
Hiç gidip bakmam ki
Nerede bittiğine
Birkaç boşluk doldurur
Serçeler için sığınacak bir yer olur
Kumların havalandığı
Böğürtlenlerin yetiştiği bir yer.

Ormandaki bir araba yolundan geçer gibi demiryolunun üstünden geçip gidiyorum. Dikkatimi dağıtmasına; dumanı, buharı ve sesiyle kulaklarımı rahatsız etmesine izin vermeyeceğim.

Artık vagonlar geçip gitti, huzursuz bir dünyayı beraberlerinde götürerek; göldeki balıklar sarsıntısını hissetmiyor artık, hiç olmadığım kadar yalnızım. Önümde uzun bir öğleden sonra var. Tefekkürümü bölecek tek şey, uzaktaki ana yoldan geçecek bir arabanın veya birkaç araba atının sönük sesi olabilir.

Bazı pazarlar çan sesi duyarım. Lincoln, Acton, Bedford veya Concord kiliseslerinin çan sesi, rüzgâr elverişli olduğunda, hafif, tatlı ve olduğu gibi doğal bir melodi halinde kulağıma gelir. Vahşi doğaya ithal etmeye değer bir sestir. Yeterince mesafe olunca, ses ormanın ötesinden titreşerek gelir, sanki ufuktaki çam iğneleri bir harpın telleriymiş ve çan sesi harpı yalayıp geçmiş gibi... Bu kadar uzak mesafeden gelen her ses, aynı etkiyi uyandırır: evrensel bir lirin titreşimi... Tıpkı uzaktan görülen bir toprak parçasının, araya giren atmosferin dokunuşuyla maviye boyanarak ilgimizi çektiği gibi... Bu defa kulağıma havanın gerdiği bir melodi geliyor; ormandaki her bir yaprak ve iğneyle sohbet etmiş. Elementlere sinen ve çeşitli makamlar kazanıp vadiden vadiye yankılanan bir ses... Yankı kısmen orijinal bir sestir, büyüsü ve cazibesi orijinalliğindedir. Çan sesinin özünün basit bir tekrarı değildir, âdeta or-

manın sesinin bir parçasıdır. Aynı sıradan kelime ve notaların, bir orman perisinin ağzından dökülmesidir...

Akşamleyin, ormanın ötesinden gelen bir inek böğürtüsü çok melodik ve tatlı geldi kulağıma. Önce tepe ve vadilerde dolanan şairlerden birinin zaman zaman duyduğum serenatlarından biri sandım, ama ses uzayarak ineğin doğal ve adi sesi şeklinde ayırt edilince, keyifli bir hayal kırıklığı yaşadım. O gençleri eleştirmek için değil, aksine şarkı söylemelerini takdir ettiğimi ifade etmek için söylüyorum. Şarkıları inek sesine benziyor, ikisi de Doğa'nın dile getirilmesi.

Yaz boyunca bir dönem, çobanaldatanlar düzenli olarak her akşam saat yedi buçukta, akşam treni geçtikten sonra, kapımın önündeki bir kütüğe veya evin bayıra bakan tarafına oturup yarım saat boyunca akşam dualarını şakırlar. Neredeyse bir saat dakikliğiyle her gün aynı saatte şakımaya başlarlar, güneşin konumuna göre beş dakikalık bir kayma olabilir. Böylece, alışkanlıklarını tanıma fırsatım oldu. Bazen dört beş tanesini, ormanın değişik yerlerinden aynı anda duyduğum olurdu, biri diğerinin bir dal ötesinde ve bana o kadar yakında öterdi ki her nota sonunda kuşun gıdaklamasını ve örümcek ağına yakalanmış bir sineğin vızıltısını andıran sesi duyabilirdim. Yalnız bu vızıltı, örümcek ağına düşmüş sineğinkine nazaran biraz daha yüksek bir sesti. Bazen bir tanesi ormanda çok yakınıma gelip çevremde daireler çizerek uçardı. Herhalde yumurtalarına yaklaştığım için, sopayla dürtülmüş gibi harekete geçerlerdi. Gece boyunca aralıklarla öter, sabah şafak sökmeden hemen başlayıp şafak sökene kadar aynı şekilde hoş nameler çıkarırlardı.

Diğer kuşlar sustuğunda cüce baykuşlar nöbeti devralır. Ötüşleri antik çağlarda kadınların, "u-lu-lu!", diye inlemelerine benzer. Kasvetli çığlıkları, tam Ben Johnson stilidir. Gece

yansımın bilge kocakarıları. Şairleri çok dürüst değil, duygusuz ama gayet ciddiler; en acıklı mezarlık güftesi, gibidir, cehennem bahçelerinde ilahi aşklarının acılarını ve lezzetlerini hatırlayan intihar aşıklarının birbirini teselli edişi gibidir. Ama feryatlarını duymaktan hoşlanıyorum, orman tarafında titreşen acıklı cevaplarını; da zaman zaman bana müziği ve şakıyan kuşları hatırlatıyor; sanki bu, müziğin karanlık ve göz yaşı dolu yanıymış gibi, şarkı olarak dile gelmek isteyen pişmanlıklar ve iç çekişler gibi... Bunlar, ruh halidir; kasvetli ruh halinin ve melankolinin haber verilmesidir. Bir zamanlar, geceleri insan şeklinde dünyada dolaşan günahkar ruhların, dekorda suç işledikleri yerler olmak üzere, ağıtlar yakarak günahlarının bedelini ödemesidir. Her gün çevremizi kuşatan doğanın kapasitesi ve çeşitliliğini hatırlatan yeni bir bakış açısı getirirler. "Ah keşke doogmamış olsaydım!", diye ötüyor gölün bu tarafından bir kuş; ümitsizliğinin verdiği huzursuzlukla daireler çizip yeşil meşelerde tüneyecek yeni bir yer buluyor kendine. Sonra daha uzaktan ürkek bir samimiyetle, "keşke doğmamış olsaydım!", diye yankı yapıyor başka bir kuş sonra uzaktan, Lincoln ormanlarından hafif bir, "doogmamış!", geliyor.

Ayrıca, bir baykuşun serenatlarını da dinledim. Yakından duyduğunuzda Doğadaki en melankolik ses olduğunu düşünebilirsiniz, sanki Doğa ölmekte olan bir insanın inlemelerini kalıplaştırıp bu sese korosunda daimi bir yer vermek istemiş gibi, arkasında hiç ümit bırakmayan zavallı zayıf bir ölümlü, insan hıçkırıklarıyla bir hayvan gibi inleyerek karanlık vadiye giriyor. Taklit etmek istediğimde gl harfleriyle başlar buluyorum kendimi. Bütün sağlıklı ve cesur düşünceleri körelmiş, yapış yapış küflenme safhasına gelmiş bir aklı çok iyi ifade ediyor. Bana gulyabanileri, zekâ geriliği olanları ve bağıran akıl hastalarını hatırlatıyor. Şimdi ormanın derinliklerinden bir kuş cevap veriyor, ara-

daki mesafenin hoş bir melodiye dönüştürdüğü bir ötüş, "Hoo, hoo, hoo, hooer hoo"; gerçekten hoş çağrışımlar uyandırıyor, ister gündüz ister gece, kış veya yaz ne zaman olursa olsun...

Baykuşların olduğuna seviniyorum. Bırakın insanlar aptalca ve manyakça bulsun. Baykuş sesi, bataklıklara ve alacakaranlıktaki ormana mükemmel uyuyor. Gündüz buna benzer bir ses duyamazsınız. İnsanın tanımadığı, uçsuz bucaksız, gelişmemiş bir doğanın var olduğunu haber veriyor. Hepimizde olan çırılçıplak alacakaranlığı ve tatmin edilmemiş düşünceleri temsil ediyor. Gün boyu güneş, vahşi bataklığın üzerinde ışıdı, usnea likeniyle ladinin olduğu yerde, tepede; küçük bir doğan, daireler çizerek uçtu; yapraklarını hiç dökmeyen ağaçların arasında chicadee ötüp durdu, keklik ve tavşansa aşağıda saklanıyordu; şimdi daha kasvetli ve daha uygun bir gün doğuyor ve farklı cinsten yaratıklar Doğanın anlamını dile getiriyorlar.

Akşam geç vakit, uzaktan köprünün üstünden geçen vagonların sesini duydum; (bu ses geceleyin diğer seslerden çok daha uzak mesafelere ulaşabilir) köpeklerin ulumasını ve bazen de uzak bir çiftliğin ahırından bir ineğin tesellisiz böğürtüsünü duydum. Bu arada göl kıyısı, iri kurbağaların boru gibi sesiyle çınladı. Antik çağların ayyaş ve alemci takımının güçlü ruhları hâlâ tövbe etmemişler, cehennemdeki göllerinde birkaç mısra mırıldanmaya çalışıyorlar, (Walden'ın su perileri, benzetmemi mazur görsünler, burada yabani ot olmasa da kurbağa var), o eski şölen sofralarının eğlence kurallarına uymak istiyorlar, çatallaşıp berbat çıkan sesleri şenlikle alay ediyor, şarabın o eski tadı kalmamış, göbekleri şişirmeye yarayan bir likör olmuş, geçmişin hatırasını bastıracak o tatlı sarhoşluk asla gelmiyor, sadece doymuşluk ve suyla gelen şişkinlik var. Meclisin en kıdemlisi, çenesinin altında ağızlarının suyu akan arkadaşlarına peçete vazifesi gören bir yaprak, kuzey kıyısının suları altında, bir za-

manlar küçük gördüğü sudan koca bir yudumu mideye indiriyor ve kadehi "trrroonk, trrroonk, trrroonk!", sesiyle yanındakine veriyor; hemen uzak bir koydan su geliyor, aynı şifre tekrar ediliyor, en yüksek rütbeli kişi kendi içeceği yere kadar bir yudum alıyor; bu şekilde kıyı boyunca gidilince tören başkanı memnun bir şekilde "trrroonk!", diyor ve herkes sırayla tekrar ediyor; en az şişkin olanından en sarkık göbeklisine kadar kadeh birkaç tur dolaşıyor; güneş sabah sisini dağıtana kadar, böyle devam ediyor, gölün altında sadece en büyükleri yok ama o da zaman zaman "troonk!", diye çınlayıp cevap bekliyor.

Önümdeki açıklık alanda bir horozun öttüğünü hiç duydum mu, bilmiyorum. Yavru bir horozu sadece müzik olsun diye öten bir kuş olarak beslemenin yerinde olacağını düşünmüşümdür. Bir zamanlar vahşi bir Hint sülünü olan horaz, şüphesiz kuşlar arasında en dikkat çeken sesi çıkarır. Evcilleştirmeden doğal haline dönüştürülebilselerdi, ormanların en ünlü sesi olurlardı; kaz ve baykuşun ötüşüne fark atarlardı. Bir düşünün, efendileri dinlenirken tavuklar gıdaklayarak aradaki boşluğu doldursa! İnsanların bu kuşu evcilleştirmesine hiç şaşmamalı. Bu sesin yanında bir de yumurtalar ve kızarmış tavuk butları var tabii... Bir kış sabahı, bu kuşlarla dolu bir ormanda yürümek, anavatanları olan ormanda, vahşi horozların ağaçlarda ötüşünü duyarak; net ve tiz ses millerce ötede bir mesafeye ulaşıp yankılanırdı, diğer kuşların zayıf kalan notalarını bastırırdı, bir düşünsenize! Milletleri uyanık tutardı. Her sabah biraz daha erken kalkıp yaşamının birbirini izleyen günlerinde hep daha erken kalkıp daha sağlıklı, zengin ve akıllı olmayan kalır mıydı? Çeşitli ülkelerin şairleri yabancı bir ülkeden gelen bu kuşun ötüşünü kendi vatanlarındaki kuşlarınkiyle beraber anıp övmüşlerdir. Cesur horoz her tür iklime uyum gösterir. Yerli hayvanlardan daha da yerlidir. Her

zaman sağlıklıdır; akciğerleri sağlam, neşesi yerindedir. Atlantik ve Pasifik okyanuslarındaki denizciler bile onun sesiyle uyanır; ama şimdiye kadar tiz sesi beni hiç uykumdan uyandırmadı. Ne kedi köpek, inek veya domuz, ne de tavuk beslemedim. Evcil sesler tamamen dışlanmıştı diyebilirsiniz. Ne yayık ne dokuma tezgahı ne de fokurdayan bir çaydanlık vardı. Islık çalan bir semaver veya ağlayan çocuklar da yoktu. İnsanı keyiflendiren veya teselli eden bu seslerden hiç biri yoktu. Eski toprak bir adam bu durumda, sıkıntıdan ya aklını kaçırır ya da ölürdü. Duvarlarda gezinen fareler bile yoktu; çünkü evde a..'ıktan ölürlerdi; aslında onları içeri çekecek bir yiyecek de yoktu,-çatıda ve döşemenin altında sincaplar geziyordu, çatının yatay direğinde bir çobanaldatan, pencerenin altında ciyak ciyak öten mavi tüylü alaca karga, evin altında bir sincap veya tarla faresi, arkasında bir baykuş, gölde vahşi bir kaz sürüsü veya kahkaha atan bir gerdanlı dalgıç kuşu, gece uluyan bir tilki... Bir tarla kuşu veya sarı asma kuşu bile yoktu. Bunlar yumuşak bitki örtüsünün kuşalarıydı, benim alanıma uğramazlardı. Ön bahçede öten horozlar veya gıdaklayan tavuklar yoktu. Ön bahçem yoktu. Etrafı çitle çevrilmemiş Doğa, kapının eşiğine kadar geliyordu. Pencerenizin altında büyüyen genç bir orman var; yabani sumak ve böğürtlen dalları bodrumunuza giriyor, diri çam iğneleri kendisine yer açmak için çakıl taşlarını yerinden oynatıp gıcırdatıyor, kökleri evinizin altına kadar uzanıyor. Fırtınada uçup gidecek bir panjur veya lomboz yok, onun yerine fırtınada yerinden kopup evin arkasına yuvarlanan, yakacak yapılacak bir çam ağacı. Büyük Karda ön bahçe kapısına giden yol kapanmıyor, çünkü kapı yok, ön bahçe yok, uygar dünyaya çıkan bir yol da yok!

Yalnızlık

Bu çok hoş bir akşam; vücudum bir duyu organına dönüşmüş ve her gözenekten lezzet damıtıyor. Doğa'da tuhaf bir özgürlükle hareket ediyorum, Doğa'nın bir parçasıyım. Üstümde gömleğim, gölün taşlı kıyısı boyunca yürüyorum; hava soğuk, bulutlu ve rüzgârlı, bana cazip gelen özel bir şey yok, bütün elementlerle alışılmadık bir uyum içerisindeyim. İri kurbağalar, öterek gecenin geldiğini haber veriyorlar; çobanaldatanın ötüşü, gölden dalga dalga yayılıyor. Kavak ve kızılağaç yaprakların titremesini kendi içimde hissediyorum. Âdeta nefesim kesiliyor. Tıpkı göl gibi, huzurum dalga dalga yayılıyor, ama kabarıp taşmıyor. Akşam rüzgârıyla kabaran bu küçük dalgalar, fırtına habercisi değil, gölün ayna gibi düz yüzeyi de fırtınayı akla getirmiyor. Hava kararmış, ama rüzgâr ormanda uğuldayarak esiyor; dalgalar kıyıya çarpıyor ve kimi canlılar çıkardıkları seslerle diğerlerine ninni söylüyor. Bütün orman uykuya çekilmemiş. En vahşi hayvanlar, dinlenmeyip gece avlanıyorlar; tilki, kokarca, tavşan, tarlalarda

korkusuzca dolaşıyor. Onlar Doğa'nın bekçileridir. Canlıların yaşadıkları günleri birbirine bağlayan aracılardır.

Evime döndüğümde, ziyaretçilerimin gelip kart bıraktıklarını görüyorum, ya bir buket çiçek ya her zaman yeşil kalan yapraklardan bir çelenk ya da sarı bir ceviz yaprağı üzerine kurşunkalemle karalanmış bir isim veya bir çentik... Nadiren ormana gelenler, yolda oynamak için, ellerine ormandan küçük bir parça alırlar, ya bilinçli olarak ya da rastgele... Biri bir söğüt dalını soymuş, çember biçiminde örüp masama bırakmış. Yokluğumda bir misafirin geldiğini hemen anlardım, ya bükülmüş dallardan ya da çimden, ayakkabılarının bıraktığı izden; genelde bırakılan hafif bir izden; ziyaretçinin kadın mı erkek mi olduğunu, kaç yaşlarında ve ne düzeyde olduğunu çıkarırdım; düşürülen bir çiçekten, yolunup atılan bir tutam ottan, yarım mil (800m) uzaklıktaki demiryoluna kadar izleri takip edebilirdim, burnum havaya yayılan pipo veya puro kokusunu hemen alırdı. Sık sık bir pipo kokusu, 60 rod (300m) uzaklıktaki anayoldan geçen bir yolcuyu haber verirdi.

Genellikle çevremizde bize yetecek kadar alan bulunur. Ufkumuz asla dirsek boyumuzla sınırlı değildir. Sık ağaçlarla kaplı orman veya göl hemen kapımızda değildir, her zaman önümüzde bir çeşit açık alan vardır, tanıdık gelen ve sık kullanılan bir şekilde çevrelenip kendine mal edilen, bu yolla Doğa'dan alınan... Birkaç mil karelik bu kimsenin uğramadığı orman toprağı, neden bana özel tahsis edilmiş gibi? En yakın komşum bir mil (1.6km) uzakta. Görünürde hiçbir ev yok. Ancak, evimin bulunduğu tepeye yarım mil mesafelerdeki tepelerin üstünde başka evler göze çarpıyor. Ufkum tamamen bana tahsis edilmiş ormanlarla kaplı. Bir tarafta demiryolunun göle kavuştuğu yer görülüyor. Diğer tarafta orman yolunu çevreleyen çit görülü-

yor. Ama genelde yaşadığım yer, kırlık alanlar kadar boş ve sakin. New England kadar Afrika ve Asya'ya da benziyor. Kendi güneşim, ayım, yıldızlarım ve kendime mahsus küçük bir dünyam var. Geceleri evimin önünden geçen veya kapımı çalan bir yolcu olmaz, sanki buralarda ilk ve son insan benmişim gibi... Sadece ilkbaharda, köyden tek tük yayın balığı avlamaya gelenler oldu (aslında Walden Gölü'nde kendi kişiliklerini avlarlar, oltalarına yem olarak karanlık bağlarlar), kısa zaman sonra hafif sepetlerle ayrılıp "dünyayı karanlığa ve bana bıraktılar." İnsan komşular, bir daha gecenin çekirdeğini kirletmediler. Bence insanlar, hâlâ karanlıktan biraz korkuyorlar, bütün cadılar asılıp Hristiyanlık ve mumlar yaygınlaşmış olsa bile...

Bazen en tatlı ve yumuşak, en masum ve cesaret verici arkadaşlığı doğal bir nesnede bulduğum olmuştur; bu insan düşmanı zavallılar veya melankolikler için bile geçerlidir. Doğanın ortasında yaşayıp duyuları sağlam olan birinin kendini karamsar melankoliye kaptırmasına imkan yoktur. Sağlıklı ve masum bir kulak, fırtınada Aeolus* müziği duyacaktır. Sade ve cesur bir adamın üzüntüye kapılmasını gerektirecek hiçbir şey yoktur. Mevsimlerle arkadaşlık ederken hiçbir şeyin hayatı cendereye çevirmeyeceğini biliyorum. Yumuşak rüzgâr, fasulyelerimi sulayıp bir gün boyunca evde kalmamı sağlıyor, bana hüzün ve kasvet getirmek yerine fayda sağlıyor. Evet fasulyelerimi çapalayamıyorum, ama yağmur almaları çapalanmalarından çok daha faydalıdır. Yağmur, topraktaki tohumları çürütüp patatesleri bozacak kadar devam etse bile, bu defa da çimenler faydalanır, sonuçta gene benim yararıma olur. Kendimi diğer insanlarla karşılaştırdığımda, Tanrıların beni daha fazla kolladığını hissediyorum. Bildiğim en uzak mesafe-

* Aeolus, Eski Yunan'ın Rüzgâr Tanrısıdır.

deki insanlardan bile daha fazla... Sanki Tanrıların elinde bir teminatım veya güvencem varmış gibi özellikle korunup yönlendiriliyorum. Kendimi övmüyorum, ama sanki onlar beni övüyor. Bir defa dışında, kendimi hiç tek başıma veya yalnızlıktan bunalmış hissetmedim. Ormana yerleşeli birkaç hafta geçmişti ve bir saat kadar bir süre yakın bir komşunun sağlıklı ve huzurlu bir hayat için gerekli olup olmadığını düşündüm. Yalnız olmak rahatsız ediciydi. Ama aynı zamanda ruh halimdeki dengesizliğin de farkındaydım ve bu durumun geçeceğini biliyor gibiydim. Yumuşak bir yağmur yağıyordu, ben bu düşüncelere dalıp gitmişken birden Doğa'nın hoş ve faydalı arkadaşlığının farkına vardım. Yağmur damlalarının pıtır pıtır dökülüşünde, evimin etrafındaki ses ve görüntülerde, beni çevreleyen atmosferde aynı anda maruz kaldığım sonsuz sıcaklık ve yakınlıklar yanında, insanın insana komşuluğunun sözde avantajları sönük kaldı ve artık komşuları düşünmez oldum. Her bir küçük çam iğnesi sempatiyle genişleyip şişti ve bana arkadaşlık etti. Vahşi veya kasvetli diye nitelendireceğimiz manzaralarda bile, kendi tabiatımdan bir şeyler var olduğunun net bir şekilde farkına vardım. Ayrıca kan bağını olduğunu hissettiğim veya en insancıl bulduğum varlıklar, ne bir insan ne de bir köylüydü, böylece artık hiçbir yerde yabancılık çekmeyeceğimi düşünmeye başladım.

Zamansız ağıt yakmak tüketir üzüntülü olanı,
Sayılıdır günler canlıların ülkesinde,
Toscar'ın güzel kızı.

En keyifli saatlerimi ilkbahar veya sonbahardaki uzun yağmur fırtınalarında geçirdim, hem öğleden sonra hem de öğle üzeri evde kapalı kaldım, yağmurun hiç durmadan vuruşu ve havanın gümbürdemesi beni sakinleştirdi; erken çöken alacakaranlık

uzun bir akşamın habercisiydi, böyle bir akşamda birçok düşüncenin kök salıp kendini geliştirmesi için bol bol zaman olurdu.

Kuzey-güney yönünde seyreden şiddetli yağmurlarda, köydeki evlerde hizmetçileri, bir elde bez, diğer elde kova, girişte hazır durarak, tufanın evin içine girmesini engellemeye çalışırlar. Bense küçük evimde kapının arkasında oturuyorum, zaten ev bütünüyle bir giriş ve beni tamamıyla koruyor. Gök gürültüleriyle dolu şiddetli bir fırtınada gölün karşı kıyısındaki çam ağacına yıldırım düşmüş, ağacın tepesinden dibine kadar uzanan çok belirgin ve düzenli bir inç (25mm) veya daha fazla derinlikte, dört-beş inç (10cm) genişlikte spiral bir yarık meydana gelmiş. Yıldırım sanki bir baston oyup çıkarmış gibiydi. Geçen gün ağacın önünden bir defa daha geçtim, şimdi çok daha belirgin olan yıldırım izine şaşkınlık ve saygıyla bakakaldım. Sekiz yıl önce buraya, zararsız gökyüzünden engel tanımayan dehşetli bir yıldırım inmişti. İnsanlar bana sık sık "Orada kendini yalnız hissediyor, insanlara daha yakın bir yerde olmak istiyorsundur, hele yağmurlu ve karlı günlerde..." diyorlar. İçimden şöyle cevap vermek geliyor: İçinde yaşadığınız şu koca dünya uzayda küçük bir noktadan ibarettir. Şu yıldızlarda yaşayanlar ne kadar uzak mesafede oturuyorlar sanıyorsunuz, gezegenlerini ölçmeye mevcut aygıtlarımız bile yeterli gelmezken? Neden kendimi yalnız hissedecekmişim? Gezegenimiz Saman Yolunda değil mi? Bana yönelttiğiniz soru, sorulacak en önemli soru değilmiş gibime geliyor. Bir insanı arkadaşlarından ayırıp onu yalnız bırakan nasıl bir mesafe olabilir? Hiçbir adım iki zihni birbirine yakınlaştıramaz. En çok neyin yakınında oturmak isteriz? Birçok kişi insanların toplandığı tren istasyonu, postane, bar, toplantı merkezi, okul, bakkal, *Beacon Tepesi* veya *Five Points*

diye cevap vermeyecektir. Deneyimlerimizin bize gösterdiği en önemli şey, hayatın, zamana karşı dayanıklı kaynağına yakın yaşamak istediğimizdir, tıpkı söğüt ağacının suya yakın yaşayıp köklerini o doğrultuda salması gibi... Değişik tabiattakilerin kendilerine özgü bir yaşam kaynağı olacaktır, ama bu nokta, akıllı bir adamın, evinin temelini kazdığı yerdir.

Bir akşam, kasabadan bir adama rastladım, birkaç hayvanı kasabaya götürüyordu, kendisine gerçi nasıl bir şey olduğunu görmemiştim, ama "güzel bir miras" kalmış. Rahat bir hayattan ne akla hizmet vazgeçtiğimi sordu bana. Yaşadığım hayatı sevdiğimi ve geçerli bir sebebimin de olduğunu söyledim. Çok ciddiydim. Sonra evime ve yatağıma döndüm. O ise karanlıkta ve çamur içinde Brighton'a (veya Bright-towna) doğru yoluna devam ediyordu, oraya ancak sabaha varabilecekti.

Ölü bir adamın dirilip hayata geri dönmesi ihtimali, zaman veya mekana bağlı değildir. Böyle bir şeyin gerçekleşebileceği yer hep aynıdır ve duyularımız açısından tarifsiz güzelliktedir. Genellikle sadece kaba ve gelip geçici şartlarda deneyimlerimizi gerçekleştiririz. Aslında dikkatimizi dağıtan bu şartlardır. Eşyalara en yakın şey, onların varlıklarını ortaya koyan güçtür. En yakınımızda, en büyük kurallar uygulanır. Yakınımızdaki işçi, bizim işe aldığımız ve konuşmaktan zevk aldığımız bir adam değildir, yaptığı iş biziz.

"Yerin ve göğün saklı güçlerinin etkisi ne kadar büyük ve derindendir!

Bu güçleri algılamak istiyoruz, ama onları görmüyoruz ve duymuyoruz; eşyaların özüyle özdeşleşen bu güçler onlardan ayrılamaz.

Bu güçler bütün evrende insanların kalplerini arıtıp kutsallaştırmasına, atalarına kurban vermek için özel giysilere

bürünmesine neden olur. Bu güçler saklı zekânın okyanusudur. Her yerdedir; üstümüzde, solumuzda, sağımızda, her yanımızı kuşatmıştır.*"

Hiç de ilgimi çekmeyen bir deneyin konularıyız. Dedikodu yapacak insan olmadan, doğal şartlarda, biraz da olsa yaşayamaz mıyız? Kendi düşüncelerimizin ille'de bizi neşelendirmesi mi gerekiyor? Konfüçyüs çok yerinde ifade ediyor: "Erdem, terkedilmiş bir öksüz gibi kalmaz; komşu edinmeye mecburdur"

Düşünerek, kendi kendimize, aklı başında kalabiliriz. Zihnin bilinçli bir çabasıyla, eylemlerden ve sonuçlarından etkilenmemeyi başarabiliriz; iyi ve kötü her şey, yanımızdan bir ırmak gibi akıp geçer. Bütünüyle Doğanın bir parçası değiliz. Ben, ya nehirde sürüklenen bir tahta parçası ya da gökyüzünden Doğaya bakan Indra olabilirim. Tiyatroda bir oyundan etkilenebilirim, ama beni çok daha ilgilendirdiği sanılan gerçek bir olaydan etkilenmeyebilirim. Ben bir insanım. Sahne ise düşünce ve duygulardan oluşuyor. Çift bir duyarlılığım var, bu sayede kendimden olduğu kadar bir diğerinden de belli bir uzaklıkta durabiliyorum. Yaşadığım şey ne kadar yoğun olursa olsun, şu anın farkındayım ve bir yanım kendimi eleştirebiliyor. Bu tarafım seyirci; deneyimlerimi paylaşmıyor, sadece fark ediyor; bu tarafım senden daha fazla ben değil. Hayatın oyunu (bu bir trajedi de olabilir) sona erince seyirci kendi yoluna gidiyor. Bu oyun onun için bir kurgu, bir hayal ürününden ibarettir. Bu çifte varlık, bazen kötü bir komşu veya arkadaş olmamıza yol açabilir.

Zamanın büyük çoğunluğunda yalnız olmanın sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Biriyle beraber olmak, en iyisiyle bile olsa bir süre sonra yorucu ve zihin dağıtıcıdır. Yalnız olmayı seviyorum. Yalnızlıktan daha samimi ve sıcakkanlı bir arkadaş

* Konfüçyüs, Kötülüğün Doktrini, XVI, 1-3.

tanımadım. Dışarı çıkıp insanların arasına karıştığımızda, odamızda olduğundan çok daha yalnız oluruz. Düşünen ve çalışan bir adam nerede olursa, olsun her zaman yalnızdır. Yalnızlık, bir insanla yakınları arasındaki mesafenin millerle sayılmasıyla ölçülmez. Cambridge Üniversitesindeki arı kovanı gibi bitişik odalardan birinde oturan gerçekten çalışkan bir öğrenci, çöldeki bir derviş kadar yalnızdır. Çiftçi bütün gün, tarlada yalnız başına toprağı çapalar, bitkileri budar ve kendini yalnız hissetmez çünkü bir işi vardır; gece eve geldiğinde bir odada oturup düşünceleriyle baş başa kalır kalmaz, "insan yüzü gördüğü", eğlendiği ve kendince gün boyu yalnızlığının ve emeğinin mükafatını gördüğü bir yerde olması gerekir. Böylece çiftçi, öğrencinin gece boyunca ve günün büyük bir kısmı, evde nasıl yalnız başına sıkılmadan ve bunalıma girmeden oturabildiğine şaşırır, ama öğrencinin, evin içinde de olsa, tıpkı çiftçinin tarlada çalışması gibi, kendi tarlasında çalıştığını, odunlarını kestiğini, daha yoğunlaştırılmış bir formda da olsa eğlence ve arkadaşlık aradığını anlayamaz.

Toplum genellikle çok bayağıdır. Sık sık görüştüğümüz için, arada kalan zamanda, birbirimiz için yeni bir değer edinecek zamanımız olmaz. Günde üç defa yemeklerde buluşuruz, her defasında küflü birer peynir olarak kendimizden yeni tatlar vermeye çalışırız. Görgü kuralları ve kibarlık adı altında bir dizi kuralı benimseyerek bu sık buluşmaları katlanabilir hale getirir, böylelikle birbirimize savaş açmamış oluruz. Her gün postanede, sosyal ortamlarda ve geceleri de ateşin etrafında buluşuruz; sıkışık yaşar birbirimizin yolunda dururuz; ayaklarımız birbirimize takılır, bence bu nedenle de karşılıklı saygımızdan bir şeyler eksilir. Daha az görüşerek de önemli ve duygusal konularda yeterli iletişimi kesinlikle gerçekleştirebilirdik. Bir fab-

rikadaki kızları düşünün; hiç yalnız kalmazlar, ancak rüyada yalnız kalırlar. Benim yaşadığım yerdeki gibi, bir mil kareye bir insan düşseydi daha iyi olurdu. Bir insanın değeri derisinde değildir ki, değerini anlamak için ona dokunmamız gereksin.

Ormanda kaybolmuş bir adamın hikayesini dinlemiştim; açlıktan ve yorgunluktan bir ağaç dibinde ölüyormuş; vücudu zayıfmış; zihinsel faaliyetleri zarar görmüş ve gerçek zannettiği tuhaf görüntüler yalnızlığını dindirmiş. Aynı şekilde, bedensel ve zihinsel sağlığımız ve kuvvetimiz yerindeyken de bu adamınkine benzer, ama çok daha normal ve doğal arkadaşlarla neşelenebilir, hiçbir zaman yalnız olmadığımızı anlayabiliriz.

Evimde bana eşlik eden birçok şey var, özellikle kimsenin arayıp sormadığı sabah saatlerinde... Birkaç örnek vererek, durumum hakkında bilgi edinilebilmesini sağlayabilirim. Gölde kahkahalarla gülen gerdanlı dalgıç kuşundan veya Walden Gölü'nün kendisinden daha yalnız değilim. Bu gölün hiç arkadaşı var mı, Allah aşkına? Ama içinde, kasvetli mavi şeytanlar değil, mavi melekler var; bunlar, suların temiz mavi rengine yansımış. Güneş de yalnızdır, sadece bulutlu havalarda ikiymiş gibi gözükür, ama biri göz aldanmasıdır. Tanrı yalnızdır, Ona eşlik eden birçok kişi vardır; O bir ordudur. Ben doğadaki bir sığırkuyruğu veya karahindibadan daha yalnız değilim; ya da bir fasulye yaprağından, kuzukulağından, at sineğinden veya bal arısından... *Ben Brook Yeldeğirmeni*'nden, rüzgârgülünden, kuzey yıldızından, güney rüzgârından, Nisan yağmurlarından, Ocak'ta eriyen buzlardan veya yeni bir eve gelen ilk örümcekten daha yalnız değilim.

Uzun kış akşamlarında, kar şiddetle yağarken, rüzgâr ormanda uğuldarken buralara ilk yerleşenlerden bir toprak sahibi, zaman zaman ziyaretime gelir. Denildiğine göre Walden

Gölü'nü ilk o kazmış, taş döşemiş, çam ağaçlarıyla çevrelemiş; bana eski zamanlardan ve ebediyetten hikayeler anlatır; değişik fikirler ve güzel bir muhabbetle neşeli bir akşam geçiririz, elma ya da elma suyu bile olmadan... Kendisi, akıllı ve esprili en çok sevdiğim arkadaşlardandır, kendisini bir sır gibi saklar (Goffe ve Whalley'den bile daha çok; öldüğü söylense bile kimse gömülü olduğu yeri gösteremez. Yakın çevremde bir de yaşlı bayan yaşıyor, çoğu kişiye görünmez, hoş kokulu şifalı bitkilerle dolu bahçesinde gezinmeyi severim; örnekler toplar, fabllarını dinlerim; eşi benzeri olmayan bir berekete sahiptir, hafızası, mitolojiden bile ötelere ulaşır, bana her fabılın nereden geldiğini, hangi gerçeğe dayandırıldığını anlatabilir, çünkü bunları destekleyen olayları, gençliğinde yaşamıştır. Pembe yüzlü, şehvetli bir yaşlı hanımdır; her tür havadan ve her mevsimden tad alır. Çocuklarını toprağa verecek kadar da yaşayacaktır.

Doğa'nın tarifsiz masumiyeti ve rahmeti, (güneş, rüzgâr ve yağmurun; yaz ve kışın,) sonsuza kadar böyle sağlık ve neşe saçıyor! Irkımıza o kadar çok sempati besliyorlar ki, bütün Doğa etkileniyor, güneşin parlaklığı insanca sönüyor, rüzgâr iç çekiyor, bulutlar gözyaşı gibi yağmur döküyor, bir insan herhangi bir nedenle üzüntü çekse, orman, yazın ortasında yapraklarını döküp yas tutuyor. Toprak gibi zekâya sahip değil miyim? Bir yanımla yaprak ve sebze küfü değil miyim?

Sağlıklı, sakin ve memnun kalmamızı sağlayacak ilaç hangisidir? Benim veya senin büyük büyük babanın değil, bizim büyük büyük annemiz olan Doğa'nın evrensel, bitkisel ilaçları. Doğa, bu sayede her zaman genç kalmıştır. Nice genç somon balığından çok yaşamış, çürüyen yağlarıyla kendini beslemiştir. Bana gelince, şarlatan hekimlerin küçük şişelerde verdiği karışımlardan istemem; Ölü Deniz ve Ache-

ron'dan doldurdukları, bazen şişede taşıdıklarını gördüğüm siyah yelkenli gemilere benzeyen o vagonlarda gelen... Onun yerine bana her derde deva bir yudum saf sabah havası verin. Sabah havası! İnsanlar bunu, günün başında, kaynağından içmiyorsa, neden şişeleyip dükkanlarda satalım; bu dünyada sabah vaktine abone biletlerini kaybetmiş olanlar için mi? Ama unutma sabah havası, en serin kilerde bile öğle vaktine kadar şişede durmayacak, tıpasını fırlatacak, batıya doğru fecrin değdiği stepleri takip edecektir. Ben Aesculapius'un kızı Hygeia'ya* tapmıyorum. Hygeia, büyük eserlerde, bir elinde yılan, diğer elinde yılanın bir şey içtiği kadehle temsil edilir. Ben, Jupiter'e kadeh sunan Juno ve yabani marulun kızı Hebe'ye** tapıyorum; Hebe Tanrılara ve insanlara gençliklerindeki kuvveti geri verecek güce sahiptir. Hebe herhalde dünyada gezmiş tek sağlıklı, doğru koşullanmış genç ve gürbüz hanımdır. Gittiği yerde hep ilkbahar olurdu.

* Eski Yunan'da sağlık tanrıçası.

** Juna marul yedikten sonra Hebe'ye hamile kalır.

Ziyaretçiler

Galiba insanlarla beraber olmayı çok seviyorum ve yoluma çıkan kanlı canlı ilk adama kene gibi yapışmaya hazırım. Bir münzevi değilim; işim gerektirirse, bir barın en güçlü müdaviminden daha uzun süre barda kalabilirim.

Evimde üç sandalyem var: birincisi yalnızlık için, ikincisi arkadaşlar için, üçüncüsüyse bana eşlik edecekler için. Beklenmedik bir şekilde daha çok ziyaretçi gelirse, oturabilecekleri tek yer, üçüncü sandalye, ama zaten genelde ayakta durarak odadaki alanı değerlendiriyorlar. Küçük bir evin, bu kadar çok sayıda büyük adam ve kadın alabilmesi şaşırtıcıdır. Çatımın altında, aynı anda yirmibeş-otuz ruhu, vücudlarıyla beraber misafir ettim, ama birbirimize çok yakın durduğumuzun farkına varamayacak şekilde ayrı duruyorduk. Resmi veya özel birçok ev, sayısız daireleri, dev salonları, şarap depoladıkları kilerleri ve barış zamanı kullandıkları donanımlarıyla, sakinleri için abartılı derecede büyük görünüyor bana. O kadar büyük ve ihtişamlı ki, içindekiler eve zarar veren haşaratlar gibi duruyor. Resmi ha-

berci Tremont, Astor veya Middlesex Otellerinin önünde, "dışarı çık" çağrısı yaptığı zaman bütün ev sakinleri adına, meydana sürünerek çıkanın, komik bir fare olmasına çok şaşırmışımdır, o da zaten hemen kaldırımdaki bir deliğe sıvışır.

Böyle küçük bir evde karşılaştığım zorluklardan biri, misafirimle beraber büyük düşünceleri büyük sözlere dökmeye başladığımızda, karşımdakine belli mesafede durabilmektir. Düşüncelerinin önce yelken açıp birkaç tur dolaşarak daha sonra limana varmasını istiyorsun. Bunun için de yeterli alan lazım. Düşünce kurşunu, yan ve sekme hareketlerini tamamlayıp dinleyicinin kulağına ulaşmadan kesin menzilini bulmalı, aksi halde ucu menzilden sapacaktır. Ayrıca cümlelerimizin açılıp gelişmesi ve aralarda sütunlar oluşturması için de yer gerekir. Bireyler de milletler gibi uygun genişlikte doğal sınırlara sahip olmalı, hatta aralarında belli bir tarafsız bölge bulunmalı. Bir arkadaşla gölün bir kıyısından diğerine konuşmanın benzersiz bir lüks olduğunu fark ettim. Evimde birbirimize o kadar yakındık ki, birbirimizi duyamamaya başladık, duyulabilecek kadar alçak bir tonda konuşamıyorduk; tıpkı sakin bir suya çok yakın mesafeyle iki taş attığınız zaman, taşların, birbirlerinin dalgalarını kestikleri gibi... Geveze veya yüksek sesle konuşan insanlarsak, dip dibe durup birbirimizin nefesini hissedebiliriz; ama temkinli ve düşünceli konuşuyorsak, ayrı durmayı isteriz ki, hayvansal sıcaklık ve nem buharlaşabilsin. Eğer hepimizin içinde var olup söze dökülmeyen veya sözün ötesinde olan tarafımızla en yakın arkadaşlığı tatmak istersek, sadece sessiz olmayıp vücutça da birbirimizden ayrı olmalıyız ki, her durumda birbirimizin sesini duyabilelim. Sıradan insanda konuşma eylemi, ağır işitenlerin rahat etmesi için vardır; ama bağırdığımız zaman ifade edemeyeceğimiz bazı ince şeyler de vardır. Bizim

evde, sohbet yüksek ve ağır bir havaya büründüğü zaman sandalyelerimizi birbirinden ayırmaya başlardık, ta ki karşılıklı köşelerde duvara değene kadar, işte o zaman yeterli yerimiz olmadığını görürdük. Bana eşlik edecek biri için her zaman hazır olan en iyi odam, halısına hiç güneş düşmeyen, inziva odam olan evin arkasındaki çam ormanıydı. Yaz günleri, seçkin misafirlerim geldiğinde oraya götürürdüm; ücretsiz çalışan bir hizmetçi yerleri süpürür, mobilyaların tozunu alır ve her şeyi yerli yerinde tutardı. Bazen misafir geldiği zaman, mütevazı yemeğimi paylaşırdı, pratik bir puding karıştırırken, külde bir somun ekmeğin kabarıp pişmesini seyrederken sohbetimiz bölünmezdi. Ama yirmi kişi gelip evimde oturunca, akşam yemeğinin lafı bile edilmezdi. Gerçi iki kişiye yetecek ekmek bulunurdu, yemek yeme alışkanlığından vazgeçilebilse bu fazla bile; ama bu durumda hiç yemek yemezdik; bu misafirperverliğe aykırı gelmezdi, aksine en uygun ve düşünceli davranış biçimi olurdu. Sık sık tamir isteyen fiziksel yaşamın çürümüşlüğü ve israfı böyle zamanlarda mucizevi bir şekilde ertelenmiş olurdu, hayat için gereken güçten de bir şey kaybetmezdik. Bu nedenle de, bin kişiyi de yirmi kişiyi de ağırlayabilirdim. Ben evdeyken gelen biri, aç kalmış veya hayal kırıklığına uğramışsa da, en azından halinden anlayıp onunla aynı şeyi hissettiğimi bilerek ayrılmıştır. Birçok ev sahibi bir türlü kabullenmese de, eski adetlerin yerine daha iyi olan yenilerini yerleştirmek, aslında bu kadar kolaydır. İtibarını, verdiğin yemeklere dayandırmana hiç gerek yoktur. Bir kişinin evine girmekten beni alıkoyan, Cerberus* tarzı bir şey değil, geçit töreni haline getirilmiş akşam yemekleridir. Bu yemekleri, ev sahibini bir daha böyle zahmete sokmamam için dolaylı ve nazik bir ima olarak algılarım. Bu

* Plüton'un cehennem kapısında nöbet bekleyen üç başlı köpeği.

sahneleri bir daha yaşamamam gerektiğini düşünürüm. Misafirlerimden birinin, kart olarak sarı bir ceviz yaprağına kazıdığı Spenser'ın dizelerini, evimin slogam yapmaktan gurur duyarım:

İçini doldurdukları küçük eve vardım
Eğlence yoktu hiç aramadım
Şölenleri dinlence, her şey ellerinin altında
En büyük memnuniyet en soylu zihinlerde

Sonraları Plymouth Kolonisinin valisi olacak Winslow, arkadaşıyla ormanın içinden yürüyerek Massasoit'taki bir kutlamaya gitmiş; yorgun ve aç bir halde kalacağı yere varmış, kral tarafından iyi karşılanmış ama o gün yemekten bahseden olmamış. Akşam olunca başlarına gelenleri onların ağzından dinleyelim: *"Bizi karısıyla yattığı yatağa götürdü, onlar bir uçta biz bir uçta yattık; yatak yerden bir fit (30.47cm) yükseklikte kalın bir tahtadan ibaretti, üzerlerine ince bir battaniye almışlardı. Baş adamlarından iki tanesi de kendilerine yer açmak için bizi sıkıştırdılar, böylece yolculukta yorulmadığımız kadar, o gece yatarken yorulduk. Ertesi gün saat ikide Massasoit avladığı iki balığı getirdi çipuranın üç katı büyüklüğündeki balıklar haşlandı, en az kırk kişi balıktan bir pay bekliyordu. Çoğu yedi. Bu yemek iki gece bir gün boyunca yediğimiz tek yemekti; bir kişi bile bir keklik satın almadı, seyahatimiz boyunca oruç tuttuk."* Yerliler uykularında barbarca şarkı söylüyorlardı. Kahramanlarımız bu şarkılar nedeniyle uykusuzluktan ve açlıktan şuurlarını kaybetmekten korktuklar hâlâ seyahat etmeye güçleri varken eve varabilmek için ayrıldılar. Orada kaldıkları süreye gelince, pek fazla eğlendikleri söylenemez. Rahatsızlık duydukları şeyler onları onurlandırmak için yapılmamıştı tabii, ama yemek konusunda, Kızılde-

rililerin daha iyisini verebileceklerini sanmıyorum. Kendileri için de yiyecek bir şey yoktu ve özrün yemeğin yerini tutmayacağını bilecek kadar akıllıydılar; böylece kemerlerini daha da sıkıp bu konuda bir şey söylemediler. Winslow"un başka bir ziyaretinde, bolluk zamanı olduğu için yiyecek açısından hiçbir şeyleri eksik değilmiş.

İnsanlara gelince, her yerde birkaç tane bulursun. Hayatımda hiçbir dönemde ormandaki kadar çok ziyaretçim olmadı; yani ziyaretçim vardı. Ormanda, başka yerlerde olduğundan çok daha elverişli koşullarda misafir karşıladım. Ama kimse gereksiz bir iş nedeniyle beni görmeye gelmemiştir. Bu açıdan kasabadan uzak mesafede oturmam, görüştüğüm kişilerin elenip ayıklanmasına neden oldu. Yalnızlığın büyük okyanusuna çekilmiştim. Nehirler halindeki insan toplulukları, bu okyanusa boşalırdı, ihtiyaçlarıma göre, genellikle en iyi örnekler benim çevreme dökülürdü. Ayrıca, bende diğer kıyıdaki araştırılmamış ve işlenmemiş kıtaların izleri bulunuyordu.

Bu sabah evime gerçek bir Homer kahramanı veya antik Kastamonulu birinden başka kim gelebilir ki (çok şiirsel ve kendisine uygun olan ismini buraya yazamadığım için üzgünüm); bir Kanadalı, bir odun kırıcısı ve direkçi; günde elli direk yapabilir, dün akşam yemek olarak köpeğinin yakaladığı bir dağ sıçanını yemiş. O da Homer okumuş, ve *"kitaplar olmasaymış"* bilemezmiş *"yağmurlu günlerde ne yapacağını"*; gerçi bunca yağmur mevsimi boyunca bir kitabı baştan sona okuyamamış. Uzaklarda kendi kasabasında, Yunancayı telaffuz edebilen bazı rahipler ona İncil'de kendi mısrasını okumasını öğretmişler; şimdi, o kitabı tutarken ben de ona Achill'in üzgün duran Patroclus'a sitem edişini tercüme ediyorum:

Patroclus, neden genç bir kız gibi gözyaşlarına boğulmuşsun?
Yoksa Phthia'dan haber mi aldın?
Actor'un oğlu Mencetius hayatta diyorlar,
Aecus'un oğlu Peleus da yaşıyormuş Myrmidonsların arasında
Birinden biri ölünce büyük yas tutmalıyız.

"*Bu iyi*" diyor. Koltuğunun altında, bu pazar sabahı hasta bir adam için topladığı bir demet beyaz meşe kabuğu var. "*Bugün böyle bir şeyle uğraşmanın bir zararı olmaz sanırım*" diyor. Ne yazdığını bilmese de, Homer'in büyük bir yazar olduğunu söylüyor. Bundan daha basit ve doğal bir adam zor bulunur.

Dünyayı karanlık bir renge boyayan hastalık ve kötülük, onun için âdeta mevcut değildi. Yaklaşık yirmi sekiz yaşındaydı, on iki yıl kadar önce Kanada'daki baba evinden ayrılıp Amerika'da çalışmaya gelmişti, sonunda bir çiftlik alacak kadar para kazanabilmişti, kendi memleketinde çiftlik almayı düşünüyordu. Kaba kalıplı bir adamdı, iri yarı ama hantaldı, gene de hoş bir duruşu vardı; güneşten yanmış kalın bir ensesi, koyu renk gür saçları, ara sıra anlamlı bir ifadeyle parlayan donuk ve uykulu, mavi gözleri vardı. Gri yassı bir bez kasket, soluk yün rengi bir palto ve inek derisinden ayakkabılar giyerdi. Çok et tüketirdi; genellikle akşam yemeğini evimden birkaç mil uzaktaki iş yerine, teneke bir kovada taşırdı; yaz boyu odun keserdi; yemeği soğuk et, genellikle dağ sıçanı ve belinden bir iple sallandırdığı taş şişedeki kahveden ibaretti. Bazen bana kahve ikram ederdi. Erkenden çıkagelir, fasulye tarlamdan geçerdi. Amerikalılar gibi, işe gitmek için telaş etmezdi. Kendisine zarar vermek için çalışan biri değildi. Sadece ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kazansa bile umursamazdı. Köpeği yolda bir dağ sıçanı yakalamışsa, akşam yemeğini çalıların arasında bırakırdı. Yarım saat sıçanı göle daldırıp hava kararana kadar bir şey ol-

madan orada tutabilir miyim, diye düşündükten sonra, bir buçuk mil llik (2.4km) yoldan sıçanla beraber geri dönüp, kaldığı evin kilerinde sıçanı yemek için hazırlardı; bu tür konularda düşünmeyi çok severdi. Sabah geçerken şöyle derdi: *"Güvercinler ne kadar tombul! İşim her gün çalışmamı gerektirmeseydi, ihtiyacım olan eti avlanarak çıkarırdım; güvercin, dağ sıçanı, tavşan ve keklik; aman Tanrım! Bir günde bir haftalık et toplardım."*

Yetenekli bir oduncuydu ve sanatında süslemeler kullanırdı. Ağaçları yere yakın ve düz keserek gelecekte daha güçlü filizler çıkmasını ve kütüklerin üstünden kızakların geçebilmesini sağlardı. Bir defada bütün bir ağacı kesip olduğu gibi yığınına katmak yerine, ağacı ince kazık hatta tahta parçası haline gelinceye kadar soyardı, öyle ki sonunda ağacı eliyle kırabilirdi.

Böylesine sakin, yalnız ve üstelik mutlu olduğu için ilgimi çekiyordu; gözlerinden taşan bir olumluluk ve memnuniyet vardı. Şöleninin değerini azaltacak hiçbir şey yoktu. Bazen onu ormanda çalışırken görürdüm, ağaçları yoklardı. Beni görünce yüksek sesle gülerdi, gülüşünde tarifsiz bir doyum olurdu. İngilizce de bildiği hâlde beni Kanada Fransızcası ile selamlardı. Yanına geldiğimde işine ara verir, kısmen bastırdığı neşesiyle yere devirmiş olduğu çam ağacı boyunca uzanıp iç kabuğunu soyar, bir yandan konuşup gülerken bir yandan da kabuğu yuvarlayıp çiğnerdi. Öylesine coşkulu bir hayvan ruhu vardı ki bazen aklına gelip onu gıdıklayan bir şey için kendini yere atıp yuvarlanırdı. Çevredeki ağaçlara doğru bakarak: *"Hoşça kal George! Burada odun keserken çok eğleniyorum. Daha iyi bir uğraş istemem."* Bazen tatil gününde, bütün gün elinde bir tabancayla ormanda dolaşır, yürürken düzenli aralıklarla kendi şerefine havaya ateş ederdi. Kışın öğlenleri cezvede kahvesini ısıttığı bir ateş yakardı; bir kütüğün üstünde otururken baştankara kuşla-

rı gelip koluna konar elindeki patatesi didiklerdi: "*ağaç kesen bu ufaklıkların çevremde olmasından hoşlanıyorum*", derdi.

Onda insanın hayvan tarafı çok gelişmişti. Fiziksel dayanıklılık ve kanaatte çam ağacı ve kayayla kuzen sayılırdı. Bir gün ona bütün gün çalıştıktan sonra, geceleri kendini yorgun hissedip hissetmediğini sordum, ciddi ve sammimi bir bakışla: "*Gorrappit, ben hayatta hiç yorgun hissetmedim.*" dedi. Ama ondaki entelektüel veya manevi taraf, küçük bir çocuğunki gibi uykudaydı. Sadece Katolik rahiplerin yerlileri eğitirken kullandığı masum ve etkisiz eğitimden geçmişti. Bu rahipler öğrencilerini asla bilinç düzeyine taşıyacak kadar eğitmezler, sadece kendilerine güven ve saygı duyacak kadar eğitirler; sonuçta çocuk, bir yetişkin olarak büyümez, hep çocuk kalır. Doğa ona güçlü bir vücut ve gönül hoşluğu verip, her yere saygı ve güvenle yönelmesini teşvik ederek, altmışına kadar on yaşındaki bir çocuk gibi yaşamasını sağlamış. O kadar saf ve basitti ki, onu birine takdim edemezdiniz; aksi hâlde, bir dağ sıçanını komşunuzla tanıştırmış gibi, olurdunuz. Tıpkı sizin yaptığınız gibi komşunun da gidip bu adamı bulup çıkarması gerekirdi. İnsanlar, çalışmasının karşılığı ona maaş ödeyip karnını doyurup giyinmesine yardım ediyordu. Ancak bu adam işverenleriyle hiç fikir alış-verişinde bulunmamıştı. O kadar sade ve doğal olarak mütevazıydı ki (mütevazı olma gibi bir arzusu falan yoktu), alçak gönüllülük onun ayırıcı özelliği değildi, zaten kendisi de bunu idrak edemiyordu. Daha akıllı adamlar onun için ilah gibiydi. Böyle birinin geldiğini söylesen, bu kadar büyük birinin kendisinden hiçbir şey beklemeyip bütün sorumluluğu üzerine alacağına ve kendisinin de bir köşede unutulacağına inanırdı. Hiç övgü duymamıştı. Yazarlara ve vaizlere özellikle saygı beslerdi. Yaptıkları şeyler

mucizeydi. Ona ciddi olarak yazı yazdığımı söyleyince, önce sadece el yazısından bahsediyorum sandı. Kendisi de iyi yazardı. Bazen anayolda, doğduğu kasabanın isminin doğru bir Fransız aksanıyla çok güzel bir biçimde kara yazıldığını görür, onun geçtiğini anlardım. Ona hiç düşüncelerini yazmak istedin mi, diye sordum. Okuma-yazma bilmeyenler için mektup yazdığını ve okuduğunu ama düşünce yazmayı hiç denemediğini söyledi; hayır yazamazmış, önce neyi yazacağını bilemezmiş, ayrıca aynı anda imlaya da dikkat etmesi gerekirmiş.

Seçkin ve akıllı bir reformcu ona, dünyanın değişmesini istiyor musun, diye sormuş; ilk defa böyle bir soru soruluyormuş gibi, Kanada aksanıyla kıkırdayıp, "*Hayır, bu hâliyle yeterince iyidir*", diye cevap vermiş. Bu cevap, bir filozofu bu adamla çalışma yapmaya yöneltecek anlamlar taşır. Dışarıdan bakan bir yabancı, bu adamın hiçbir şey bilmediği fikrine kapılabilir; bazen onda şimdiye kadar hiç rastlamadığım bir tip görüyorum; Shakespeare kadar akıllı mı yoksa bir çocuk kadar cahil mi; ince bir şiirselliği mi var yoksa aptallığı mı karar veremiyorum. Kasabadan bir tanıdık, onu köyde kafasına oturan şapkasıyla ıslık çalarken gördüğünde kılık değiştirmiş bir prense benzettiğini söylemişti.

Sadece bir almanakla bir aritmetik kitabı vardı, belli ki aritmetik konusunda uzmandı. Almanağı, bir çeşit ansiklopedi olarak görüyordu, soyut insan bilgisi muhteva ettiğine inanıyordu; bir dereceye kadar da haklıydı. Günümüzdeki değişik reform hareketleri üzerine ona laf atmayı severdim, hepsine de en basit ve pratik şekilde yaklaşmaktan geri kalmadı. Daha önce hiç böyle şeyler duymamıştı. Fabrikalar olmadan yaşayabilir miydi, diye sordum. Ev yapımı Vermont giysisi giyiyorum ve çok memnunum diye cevap verdi. Kahve ve çay-

dan vazgeçebilir miydi? Bu ülke insanı sudan başka bir şey içebilecek parayı bulabilir miydi? Baldıran yapraklarını suya batırıp içmiş ve sıcak havada suya tercih edeceğini fark etmişti. Ona parasız yapabilir misin diye sorduğum zaman, pecunia* kelimesinden türeyen para kurumunun kökeninde yatan felsefi açıklamalara eşdeğer bir şekilde, paranın getirdiği rahatlıklardan sözetti. Eğer bir öküz sahibi olarak dükkandan iğne-iplik almak isteseymiş, her seferinde hayvanın bir bölümünü ipotek etmek, önce çok zor gelecek, sonra da imkansızlaşacakmış. Birçok kurumu filazoflardan daha iyi savunabiliyordu, çünkü kurumları kendini ilgilendirdiği açıdan tanımlayarak geçerliliklerinin gerçek nedenini veriyordu. Spekülasyonlarsa ona tutarlı bir neden sunmuyordu. Başka bir zaman Platon'un insan tanımını duyduğunda, (tüysüz bir iki ayaklı) ve birinin horozu yolup "Platon'un insanı", diye isimlendirdiğini söylediğimde dizlerin ters yöne katlanabilmesinin çok önemli bir fark olduğunu söyledi. Bazen "*Konuşmayı ne kadar çok seviyorum! George'un yanında gün boyunca konuşabilirim!*", diye bağırırdı. Uzun bir aradan sonra, onu tekrar gördüğümde, bu yaz yeni bir fikri olup olmadığını sormuştum. "*Aman Tanrım!*" dedi, "*Benim kadar çok çalışan bir adam, kafasında var olan fikirleri unutmuyorsa iyidir. Beraber toprak çapaladığın bir adamın yarışa eğilimi varsa, Tanrım, aklın onda olmalı! Yabani otları ihmal etmemelisin.*" Böyle zamanlarda bazen önce o bana, ilerleme kaydettim mi, diye sorar. Bir kış günü ona, her zaman halinden memnun musun, diye sormuştum, içinde rahibin yerine geçecek ve yaşamak için daha iyi bir neden teşkil edecek bir şeyler uyandırmak istemiştim. "*Memnunum!*" dedi; "*Bazısı bir şeyden tatmin bulur diğeri başka bir şeyden. Bir*

* Latince pecunia kelimesi sığır anlamına gelen pecus'tan türemiştir.

adam, yeterince malı varsa gün boyu sırtını ateşe, göbeğini masaya dayayıp oturmaktan memnun olur, George!" Onun hiçbir şekilde, manevi bir açıdan düşünmesini sağlayamadım; idrak edebildiği en yüksek şey faydacılıktı; benim ondan beklentim, bir hayvanın kıymet bilmesini beklemeye benziyordu; aslında bu durum pratikte çoğu insan için geçerlidir. Hayat tarzında herhangi bir iyileşme önerdiğim zaman, hiç pişmanlık göstermeden, artık çok geç olduğunu söylüyordu. Ancak, dürüstlük ve benzeri değerlere de kesinlikle inanıyordu.

Küçük de olsa kendisine özgü olumlu bir yanı vardı ve zaman zaman kendi kendine düşünüp kendi fikrini ifade ettiğini gözlemlerdim. Bu o kadar az rastlanır bir durumdur ki, böyle bir şey görmek için günde yüz mil (160km) yürümek gerekebilir; toplumdaki birçok kurumun yeniden yapılanmasına yol açabilecek bir şeydir. Tereddüt edip kendini net bir şekilde ifade edemese de, geri planda ileri sürebileceği bir düşüncesi her zaman olurdu. Ancak o ilkel ve hayvansal yaşamına o kadar gömülü bir şekilde düşünüyordu ki, sıradan okumuş bir adamdan çok daha gelecek vaat etmesine rağmen, nadiren kayda geçecek bir olgunluğa varıyordu. Bu adam hayatın en ilkel düzeyinde, deha sahibi insanlar olabileceğini vaat ediyordu, ama cahil ve hakir kalmaya mahkûmdu, çünkü sadece kendi fikrine dayanan veya fikri bile olmayan, Walden Gölü gibi dipsiz sanılan, ama karanlık ve çamurlu olan bir adamdı.

Bu adamın geldiği yoldan nice gezgin beni ve evimin içini görmeye geldi, bahane olarak da bir bardak su istediler. Suyumu gölden içtiğimi söyleyip gölü işaret ettim ve maşrapamı ödünç verebileceğimi söyledim. Uzaklarda yaşamama rağmen, yıllık ziyaretçilerim eksik olmazdı, özellikle Nisan başı herkes hareket halindeyken gelirlerdi; şansım da yaver gidiyor, alışıl-

mamış huyları olan antika insanlar da gelirdi. Düşkünler evinden ve başka yerlerden yarım akıllılar beni görmeye gelirdi; sahip oldukları bütün zekâyı kullanmaları için çaba sarf ediyordum, onlarsa bana itiraflarda bulunuyorlardı; böyle durumlarda sohbetimizin konusu zekâ oluyordu, böylece bir denge oluşuyordu. Aslında, birçoklarını fakir babası, seçkin kasaba sakinlerinden daha akıllı buluyor, rollerin değişme zamanının geldiğini düşünüyordum. zekâya gelince, yarım veya tam pek de bir şey fark etmiyordu. Bir gün hiç unutmam zararsız saf bir yoksul gelmişti; diğerleri gibi sıradan bir dekor oluşturduğunu düşündüğüm bir tipti; tarlalarda, ayakta veya bir kovanın üzerine oturup sürüsünü ve kendisini dağılıp gitmekten alıkoyardı. Bana gelip benim gibi yaşamak istediğini söyledi. Bana son derece basit ve gerçekçi bir şekilde, mütevazılığın çok üstünde veya altında bir tavırla "*zekâca geri olduğunu*" söyledi. Tam bu kelimeleri kullandı. Tanrı onu böyle yaratmıştı, ama Tanrı'nın onu diğer insanlar kadar koruyup gözettiğine inanıyordu. "*Hep böyleydim*" dedi "*çocukluğumdan beri; kafam pek çalışmazdı; diğer çocuklar gibi değildim; birkaç tahtanı eksikti. Tanrı'nın takdiri böyleymiş.*" Sözlerinin kanıtı olarak karşımda duruyordu. Benim için metafizik bir bilmeceydi. Bu potansiyelde bir insana hiç rastlamamıştım; söylediği her şey basit, samimi ve gerçekti. Gerçekten de görünüşte kendini alçalttığı oranda yükseliyordu. Önce anlamadım, ama akıllıca bir politika güdüyordu. Zavallı kısa akıllı yoksulun sözlerini dayandırdığı açık seçik hakikatle, sohbetimiz bilgelerin sohbetinden de öteye geçebilirdi.

Kasabanın yoksulları arasında sayılmayan kişilerden de ziyaretime gelen olurdu, her tür değerlendirmeyle dünyadaki fakirlerdendir diyebileceğimiz, misafirperverliğe değil de

yardımseverliğe hitap eden misafirlerdi bunlar, ciddi olarak yardım görmek isteyen, kendi kendilerine yardım edemediklerine kanaat getirmiş bir şekilde bunu size bildirenler insanlardı. Bir ziyaretçinin açlıktan ölecek düzeyde olmamasını şart koşarım, ama isterse dünyadaki en iştahlı insan olabilir. Yardıma muhtaçlar, misafirden sayılmaz. Bunlar ziyaretlerinin ne zaman sona erdiğini bilmezler, ben işimin başına dönüp sesim gittikçe daha uzaktan da gelse de ziyaterin bittiğini anlamazlar. Göç mevsiminde her zekâ düzeyinden adam gelip benimle konuşurdu. Bazısı zekâsını nasıl kullanacağını bilmezdi. Kaçmış köleler, çalışma kamplarındaki gibi davranırlardı; zaman zaman bir şey duymak için dikkat kesilirlerdi, fabldaki kurt gibiydiler; sanki kendilerini arayan av köpeklerinin havlamasını duymuş gibi, yalvararak bana bakıp şöyle söylemek istiyorlardı:

Hristiyan adam, beni geri gönderir misin?

Kaçak kölelerden birine, kuzey yıldızına doğru ilerlemesinde yardımcı oldum. Tek bir fikri olan adamlar, tek pilici olan tavuğa benzeri, o piliç de ördek yavrusu gibidir. Bin fikre sahip dağınık saçlı adamlarsa, yüz pilicin sorumluluğunu taşıyan tavuklara benzer; bütün piliçler bir böceğin peşinde koşuşturup dururlar, sabah çiyinde birkaç tanesi kaybolur; bu adamlar dağınık ve perişan görünüşlüdürler, bacaklarıyla yaşayanların aksine fikirleriyle yaşarlar, etrafta sürünerek ilerleyen entelektüel kırkayaklar gibidirler. Bir adam, ziyaretçilerin isimlerini yazacakları bir defter tutmamı önerdi (Beyaz Dağlardaki* gibi), ama hayır! O kadar iyi bir hafızam var ki, deftere gerek kalmıyor.

* Turistik bölgelerde misafirlerin bir deftere isimlerini yazmaları yaygın bir adetti.

Ziyaretçilerimin bazı ilginç özelliklerini fark etmeden yapamadım. Delikanlılar, genç kızlar ve genç kadınlar genellikle ormana gelmekten memnunluk duyarlardı. Göle ve çiçeklere bakıp, zamanın tadını çıkarırlardı. Iş adamları, hatta çiftçiler sadece yalnızlığı ve iş gücünü düşünür; şuna ya da buna ne kadar uzakta oturduğumu söylerlerdi; ara sıra ormanda dolaşmayı sevdiklerini söyleseler de aslında sevmedikleri aşikârdı. Kendilerini tamamıyla bir şeye adamış adamlar, hayatlarını kazanmak veya standartlarını sürdürmek adına hiç boş vakitleri kalmamış kişiler, Tanrı'dan konuşurken konudaki tek otorite olmaktan memnunluk duyan rahipler, her çeşit fikre tahammül edemeyen rahipler; doktorlar, avukatlar, ben dışarıdayken dolabımı ve yatağımı inceleyen uşaklar, *"buraya"* derken benim çarşaflarımın onunkiler kadar temiz olmadığını ima ederler; artık genç olmayan genç adamlar, mesleklerin denenmiş yollarını takip etmenin en güvenilir şey olacağına ikna olmuşlar; bütün bu insanlar benim durumumda yeterince iyi bir şeyler yapmanın mümkün olmadığını söylediler. Kabul! Ama engel de işte buydu. Değişik yaş ve cinsiyetten yaşlı, akılca noksan ve korkak olanları, hastalığı, ani kaza ve ölümü düşündüler; onlar için hayat tehlikelerle doluydu, (tehlikeyi akla getirmezseniz nasıl bir tehlike olabilir ki?) temkinli bir adamın dikkatle en güvenilir pozisyonu seçeceğini, Dr. B.'nin çağrıldığında hemen gelebileceği bir mesafede olabileceğini söylüyorlar. Onlar için köy, kelimenin tam manasıyla bir insan topluluğuydu, karşılıklı savunma için bir ekipti; sağlık çantası olmadan yaban mersini toplamaya bile gitmeyeceklerini söyleyebilirim. Demek istedikleri, bir adam canlıysa, her zaman ölüm tehlikesiyle karşı karşıya-

dır. Ama adam zaten yarı ölü bir durumdaysa, tehlike de orantılı olarak düşecektir. Bir insan risk alırken bir o kadar da riskten kaçınır. Son olarak da kendine özgü reformcular vardı, en sıkıcıları da bunlardı. Bunlara göre ben daima şu şarkıyı söylüyordum:

Bu benim yaptığım ev;
Bu da yaptığım evde yaşayan adam.

Ama üçüncü mısranın şöyle olduğunu bilmiyorlardı:

Bunlar benim yaptığım evde yaşayan
Adama endişe veren kişiler.

Piliç yetiştirmediğim için, piliç avcılarından korkmuyordum; ama insan avcılarından korkuyordum.

Daha eğlendirici ziyaretçilerim de olurdu. Böğürtlen toplamaya gelen çocuklar, pazar sabahı temiz gömlekler giymiş, yürüyüşe gelen tren yolu insanları; balıkçı ve avcılar, şair ve filozoflar; kısacası özgürlük aşkıyla ormana gelen bütün dürüst hacıları, köyü gerçekten geride bırakanları karşılamaya hazırdım. "*Hoş geldiniz, İngilizler! Hoş geldiniz İngilizler!*", çünkü bu ırkla iletişim kurmuştum.

Fasulye Tarlası

Bu arada ektiğim fasulye sıralarını ard arda ekleyince, yedi mili buluyordu; toplanmayı bekliyorlardı, sonuncuları ekerken en önce ektiklerim büyümüştü bile. Ama onları topraktan çıkarmak çok da kolay olmayacaktı. Bu düzenli ve kendine saygılı Herkül işinin anlamı neydi, bilmiyordum. İstediğimden daha çok fasulye ekmiştim, ama fasulyelerimi ve fasulye sıralarını sevmiştim. Beni toprağa bağlıyorlardı, Antaeus* gibi topraktan güç alıyordum. Ama neden fasulye yetiştiriyordum? Allah bilir. Yaz boyu bu ilginç işi yaptım; bu güne kadar beş parmak otu, böğürtlen, sarı kantaron, yabani meyveler ve hoş çiçekler vermiş bu toprak parçasında, bu defa fasulye yetiştirmeye çalışıyordum. Fasulyelerden öğrenecek neyim vardı, ya da fasulyeler benden ne öğrenecekti? Onları özenle yetiştiriyordum, çapalıyordum, sabah akşam onlara dikkat ediyordum; gün boyu yaptığım iş buydu. Fasulyele-

* Yunan mitolojisinde, annesi Toprağa dokununca güçlenen dev. Herkül, Antaeus'u havaya kaldırıp kollarında sıkarak altı emişti.

rim bakmaktan zevk alacağınız, zarif ve geniş yapraklardı. Kuru toprağı sulayan yağmur ve çiy yardımcılarımdı; tabii büyük ölçüde verimsiz ve cılız olan toprağın da bu işte bir payı vardı. Toprak kurtları, soğuk ve dağ sıçanları düşmanlarımdı. Dağ sıçanları çeyrek acre'lık bir alanı benim için tertemiz kemirmişti. Peki benim kantaron ve diğerlerini bu topraktan atmaya, ve bitki bahçelerini bozmaya ne hakkım vardı? Çok yakında, kalan fasulyeler onlara çok sert gelecek ve yeni düşmanlar bulmak için ilerleyeceklerdi.

Çok iyi hatırlıyorum; dört yaşımdayken, Boston'dan Concord'a gelirken, bu ormanların ve tarlaların içinden geçip göle kadar ilerlemiştik. O gün hafızama kazınmış en eski sahnelerden biridir. Bu akşam flütüm aynı suda ekolar yapıyor. Benden daha yaşlı çamlar hâlâ burada duruyor; bazıları yıkılmışsa da akşam yemeğimi bu ağaçlardan kalan odun parçalarıyla pişirdim; her tarafta yeniden doğup büyüyen canlılar var, yeni çocuk gözleri için bakış açıları hazırlıyorlar. Bu yeşillikte zamana meydan okuyan aynı kökten, neredeyse aynı kantaronlar fışkırıyor; işte ben de çocukluğumun hayallerini süsleyen bu büyüleyici manzarayı süslemeye yardım ettim; bu fasulye yaprakları, mısır püskülleri, patates kütükleri benim varlığımın ve etkimin sonucu ortaya çıktı.

Yaylanın iki buçuk acre'lık toprağını ektim; bu alan temizleneli sadece on beş yıl geçtiği ve ben de topraktan sadece iki üç kütük çıkardığım için, toprağı gübrelemedim; ancak yaz boyunca bulup çıkardığım ve ters çevirdiğim ok başları, buralarda şimdi soyu tükenmiş, eski bir milletin yaşadığını gösteriyordu. Beyaz adamlar bu alanı temizleyip açmadan çok önce, şimdi soyu tükenmiş bir millet, buraya mısır ve fasulye ekmiş ve toprağı bu bitkilerin yetişmesi açısından çoraklaştırmışlar.

Bir dağ sıçanı veya sincap yoldan geçmeden ve güneş meşe ağaçlarının tepesine çıkmadan önce, bitki üstünde henüz çiy varken, (çiftçilerin bu konuda beni uyarmasına rağmen bütün işinizi çiy bitkinin üstündeyken yapmanızı öneririm) fasulye tarlamdaki kibirli yabani otları düzenleyip üstlerine toprak atmaya başladım. Sabah erken, yalınayak çalışırdım, heykel sanatçısı gibiyelim; üstüne çiy düşmüş tane tane kumda ayaklarım ıslanırdı, sonra güneş ayaklarımı ısıtırdı. Fasulyeleri toplamam için güneş ışık verirdi, sarı çakıllı yaylada, yeşil sıraların arasında, bir ileri bir geri gezinirdi; tarla, bir uçta gölgesinde dinlenebildiğim meşe gövdesinde biter, diğer uçta bir böğürtlen tarlasına uzanırdı; ikinci turda yeşil meyvelerin rengi koyulaşmış olurdu. Yabani otları ayıklamak, fasulye köklerine taze toprak koymak, ektiğim otları cesaretlendirmek; sarı toprağın, pelin veya akdarı otları yerine fasulye yaprak ve çiçeklerine yaz düşüncelerini fısıldamasını sağlamak, günlük işlerimi oluşturuyordu. At veya hayvanlardan yardım almadığım, parayla genç çocuk veya adam tutmadığım ya da gelişmiş teknoloji kullanmadığım için oldukça yavaş ilerliyordum, ama fasulyelerimle normalden çok daha fazla yakınlaşıyordum. Elle yapılan ağır ve sıkıcı iş ataletten çok daha iyi sayılırdı. Devamlı ve bozulmayan bir ahlakla temellendirilirdi; alime göre, klasik bir sonuca götürürdü. Lincoln ve Wayland'den geçerek batıya doğru kim bilir nereye gidecek olan yolculara göre, ben tam bir agricola laboriosus'tum (tarım işçisi). Bu yolcular, at arabalarına rahatça kurulmuş, kolları dizlerine değecek şekilde dizginleri gevşekçe tutarken, bana geride bıraktıkları yerli bir toprak işçisi gibi bakıyorlardı. Kısa süre sonra, benim kaldığım yer, hem gözlerinden hem de düşüncelerinden uzaklaşacaktı. Büyükçe bir alanda, yolun iki tara-

fında, tek açık ve ekilmiş tarla benimkisiydi; dikkat çekiyordu; bu tarladaki bir adam da, gelip geçen yolcuların dedikodu ve yorumlarından bazen duyması gerektiğinden de fazlasını duyuyordu: "Fasulye ekmek için çok geç! Bezelye için çok geç!" Diğerleri ürünleri toplarken ben ekmeye başlıyordum; papazlığın çiftçisi ise; bu durumuma hiç şaşırmadı. "Mısır, evladım, hayvan yemi yapmak için mısır!" "Bu arada mı yaşıyor?" diye sordu gri cübbeli siyah takkeli adam; sert yüz hatları olan bir çiftçi, sabanın yardığı topraklarda gübre görmeyince emektar beygirini dizginleyip burada ne yaptığımı sordu; kurumuş gübre, artık, kül veya sıva dökmemi tavsiye etti. Ama iki buçuk acre'lık alan için araba olarak bir çapa ve onu itecek iki el vardı, (diğer araba ve atları pek sevmemiştim), kuru gübre çok uzaktaydı. Yoldan geçen yolcular, yüksek sesle, gördükleri diğer tarlalarla benim tarlamı karsılaştırıyorlardı; böylece ben de tarım dünyasında hangi noktada olduğumu anlayabiliyordum. Benim tarlam, Mr. Coleman'ın raporunda yer almayan tek tarlaydı. Ayrıca, insan eli değmeyen daha yabani tarlalarda Doğa'nın verdiği ürünün değerini kim ölçebilir? Ingiliz otu dikkatle tartılıp, neml, asit silisit tuzu ve potasyumu hesaplanır; ayrıca, orman ve arazinin her kuytu köşesinde, su birikintisinde, bataklıkta zengin ve çeşitli ürünler yetişir, ama insanlar hasat etmez. Benimkisi yabani tarlalarla ekilmiş tarlaların arasındaki birleştirici bir bağ gibiydi; bazı devletler uygar, bazıları yarı-uygar bazıları da vahşi veya barbardır, işte benim tarlam da iyi anlamda yarı-işlenmiş bir tarlaydı. Yetiştirdiğim fasulyeler neşeyle yabani ve ilkel hallerine dönüyor, çapam onlar için *Rans des Vashes*'ı çalıyordu.

Yakındaki bir huş ağacının en üstteki bahar dalında kahverengi ardıçkuşu öter (kimileri kırmızı ardıçkuşu der) bütün sa-

bah arkadaşlığınızdan memnun olarak öter, sizi bulamaza başka bir çiftçinin tarlasına gider. Tohumları ekerken,"Bırak, bırak; üstünü ört, ört; yukarı çek, çek." diye bağırır. Ancak ektiğim mısır değildi ve bu kuş gibi düşmanlar ona zarar veremezdi. Saçma konuşmalarının, bir veya 20 telle amatörce verdiği Paganini konserlerinin tohum ekmenizle ne ilgisi olduğunu düşünebilirsiniz, ama bütün bunları yıkanmış kül veya alçıya da tercih edersiniz. Bu kesinlikle güvendiğim ucuz bir çeşit üst süslemeydi.

Çapamla fasulye sıralarından yüzeye taze toprak çıkartırken, bu göğün altında, ilkel çağlarda yaşayan, tarih sayfalarına kaydedilmemiş milletlerin küllerini dağıttım. Savaş ve avda kullandıkları küçük aletleri, günümüzde böylece ortaya çıkmış oldu. Diğer doğal taşlarla iç içe geçmişler, bazıları Kızılderililerin yaktığı ateşlerin izini taşıyordu, bazıları güneşte yanmıştı, ayrıca bu toprağı benden önce ekip biçmiş insanlardan kalma seramik ve cam parçaları da vardı. Çapam taşlara takılınca o müzik ormanda ve gökyüzünde yankılanarak, çalışırken bana eşlik etti. Çalışmamın karşılığını anında, büyük miktarda ürün olarak alıyordum. Artık ne çapaladığım şey fasulye, ne de çapalayan bendim; biraz gurur, biraz da acımayla, oratoryalara katılmak için şehre giden tanıdıkları hayal meyal hatırladım. Güneşli öğleden sonraları, keçisağan kuşu gökyüzünde daireler çizerdi, (bazen günün en önemli olayı olurdu) gözde veya gökyüzünün gözünde bir toz zerresi gibiydi, bazen sanki gök yırtılmış paramparça olmuş ve geriye sadece dikişsiz bir papaz cübbesi kalmış gibi, ani bir sesle tepe taklak aşağı düşerdi; havayı küçük tüyler doldururdu; bu kuş, tepelerdeki çıplak kayalara ve kumlara yumurtalarını koyar, bu yumurtalar, nadiren bulunurdu; bu kuş göldeki dalgalar gibi zarif ve inceydi, rüzgârın kaldırıp gökyüzünde dalgalandırdığı yapraklar gibiydi;

işte Doğa'da böyle benzerlikler vardı. Doğan, dalgaların gökyüzündeki kardeşi; dalgalara yelken açtırıp denetlerdi, havayla şişmiş mükemmel kanatları, denizin tüyü bitmemiş ana kanatlarına bir cevaptı. Bazen bir çift delice doğanı gökte, yüksekte daireler çizerken seyrederdim; bir çıkıp bir iner, birbirlerine yaklaşıp birbirlerinden ayrılırlardı, düşüncelerimin vücut bulmuş hali gibiydiler. Ya da yabani güvercinlerin bu ormandan ötekine geçişlerine takılırdı gözüm; buğdayın titretilerek elenmesine benzeyen bir ses çıkartır ve bir nakliyeci hızıyla uçarlardı; bazen, çürümüş bir kütüğün altından çapam, hantal ve uğursuz görünüşlü, tuhaf, benekli bir semender bulup çıkartırdı, bu hayvan, Mısır ve Nil'den bir izdi, ama aynı zamanda günümüze de aitti. Çapama dayanmak için ara verdiğim zaman, fasulye sırasında duyduğum sesler, gördüğüm şeyler, arazinin bana sunduğu bitip tükenmek bilmez bir eğlenceydi.

Bayram günleri kasabadan gelen top tüfek sesleri, ormanda oyuncak tabanca sesi gibi yankılanırdı, bu savaş müziği parçaları, bu kadar mesafe öleye belli belirsiz ulaşırdı. Kasabanın öteki ucundaki fasulye tarlamda çalışırken, top sesleri sanki bir şişme topun patlaması gibi geliyordu; haberim olmadan askeri bir tatbikat yapılınca ufukta bir çeşit kaşıntı ve hastalık olduğunu belli belirsiz hissederdim, sanki yakında orada bir şey patlak verecekmiş gibi, kızıl veya pamucuk benzeri bir hastalık yaygınlaşacakmış gibi... Sonunda daha hoş bir rüzgâr, tarlaların üstünden Wayland yoluna kadar çıkıp bana "eğitim yapanlar"ın haberini getirinceye kadar böyle düşünürdüm. Uzaktan gelen vızıltı bana sanki birilerinin arıları kaçmış da, komşular Virgil'in tavsiyesine uyup, en çok ses çıkaran ev aletlerinden çıngırak yapıp arıları kovanlarına geri çağırıyormuş gibi bir şey çağrıştırırdı.

Ses sönüp vızıltı kesildiğinde, tatlı meltemlerin anlatacak hikayesi de yoksa artık, iğnesiz erkek arılara varıncaya kadar bütün arıların güvenle Middlesex kovanına dönüp kafalarını kovandaki bala soktuklarını anlardım.

Massachusetts'in ve anavatanımızın özgürlüklerinin güvende olduğunu bilmek beni gururlandırırdı; çapalamaya devam ederken tarifsiz bir güven duygusuyla dolardım, geleceğe duyduğum güvenle sakince işime devam ederdim.

Birkaç müzük topluluğu aynı anda çalıyorsa, bütün köy büyük bir zilmiş gibi duyulur, binalar sesin tınısıyla bir genişleyip bir çökerdi. Bazen ormana gelen, ses hem asil hem de ilham verici olur, borular şöhret şarkıları çalardı; o zaman, ağız tadıyla bir Meksikalıya tükerebileceğimi hissederdim, (neden daima önemsiz şeyleri savunalım ki?), etrafta bir dağ sıçanı veya kokarca bulup şövalyelik yapmak isterdim. Bu askeri nameler Filistin'e kadar uzanırmış gibi gelirdi bana, köyün üzerindeki karaagaçlar, titrekçe hafif hafif sallanırken bana ufukta görünen Haçlı savaşçılarını hatırlatırdı. O büyük günlerden biriydi; gökyüzü açık alanımın üstünde sonsuza kadar sürecekmiş gibi duran aynı manzarayı süslese de ve ben bir değişiklik görmesem de böyle hissederdim.

Fasulyeleri yetiştirmek, ekmek, çapalamak, toplamak, harmanlamak, taşımak ve satmak, bilgi ve tecrübe gerektiren benzersiz bir deneyimdi. En zoru da satmaktı. Tadına da baktığım için yemeyi de listeye dahil edebilirim. Fasulyeleri tanımaya kararlıydım. Büyürlerken, sabah beşten öğlene kadar çapalardım, günün kalanını da başka işler yaparak geçirirdim.

Çeşitli yabani otlarla ilgilenip onları yakından tanıdığınızı bir düşünün, (yaptıklarınızı tekrarlayıp duracaksınız, çünkü tekrar gerektiren bir iştir) zarif düzenlerini acımasız-

ca bozacaksınız, çapanızla onlara acımasızca saldırıp iz bırakacaksınız; bir cinsi sıra halinde sökûp azimle başka bir cinsi yetiştireceksiniz. Bu Roma pelini, bu kazayağı, bu kuzukulağı, bu piper otu; ele al, doğra, köklerini güneşe çevir, gölgede liflenmesine engel ol; yoksa diğer uca yayılıp iki günde pırasa gibi yeşillenir. Bu uzun bir savaştır; vinçlerle değil, yabani otlarla, yani güneş, yağmur ve çiyi kendi taraflarına almış Truvalılarla yapılır. Her gün elimde çapayla yardıma geldiğimi ve düşman saflarını zayıflattığımı görürlerdi, siperleri yabani ot ölüleriyle doldurdum. Güçlü kuvvetli, zırhlı kalkanlı, şanlı şöhretli Hectorlar*, sıkış tıkış duran yoldaşlarından bir ayak yüksekte olmalarına rağmen silah darbelerimle düşüp tozun toprağın içine yuvarlandı.

Çağdaşlarım yaz günlerini, Boston veya Roma'da güzel sanatlarla ilgilenerek veya Hindistan'da tefekküre çekilerek ya da New York veya Londra'da ticaret yaparak geçirirken, ben New England'lı diğer çiftçiler gibi ziraatla uğraştım. Fasulye yemek istediğimden değil, fasulyeler söz konusu olunca doğam gereği bir Phytagoryan'ım**, ister lapa için, ister seçim*** söz konusu olsun; fasulyeleri pirinçle değiş-tokuş ederim; ama belki birilerinin mecaz ve ifade adına tarlada çalışması gerkiyorsa, bir gün mesel olarak işe yarar diye fasulye ektim. Bütün olarak bakıldığında az rastlanan bir tür eğlenceydi, daha çok devam ederse zihni dağıtabilirdi. Fasulyelere gübre vermedim ve hepsini birden çapalamadım, ama sonuçta hep-

* Truva savaşlarının en yiğit kahramanı, Kral Priam ve Hecuba'nın oğlu. Düşüp tozun içinde yuvarlanması İlyada'da betimlenir.

** Eski Yunan'da filozof ve matematikçi. Dünyanın yaradılışı sırasında insan ve fasulyenin aynı çürümüş maddeden yaratıldığına inandığı için, yandaşlarına fasulye yemeyi yasaklamaştı.

*** Antik Çağda fasulye, seçim sırasında çetele tutmak için kullanılırdı.

sini fevkalade iyi çapaladım ve sonunda ücretimi aldım. Evelyn'in dediği gibi "bir gerçek payı var", "bu kesintisiz hareket, besleme ve bahçıvan beliyle kalıbı döndürme, hiçbir gübreyle karşılaştırılamaz" Başka bir yerde Evelyn, şunları söylemiştir: "toprağın özellikle de tazeyse belli bir çekiciliği vardır; tuz, güç veya isterseniz adına erdem deyin kendine çeker; bunlar ona hayat verir, bunlar bize rızk sağlaması için toprağın üstünde yaptığımız bütün işlerin ve hareketlerin anlamıdır; bütün gübreler ve diğer ıslah edici pis maddeler bu gelişimde papaz vekili gibidir." Ayrıca, bu tarla "kutsal Pazarını yaşayan eskimiş, tükenmiş tarlalardan biri"dir; Sir Kenelm Digby'nin düşündüğü gibi havadaki "hayat verici ruhu" kendine çekmiştir. Hasat olarak on iki kova fasulye topladım.

Ancak, daha net olmak istiyorum, çünkü Bay Coleman raporunda, çiftçi beyefendilerin pahalı deneyimlerinden şikayet ediyor; giderlerim söyledi:

Çapa için	0.54$
Sabanla, ırmıkla çalışma (çok fazla)	7.50
Tohum olarak kullanılan fasulye	3.12
Patates	1.33
Bezelye	0.40
Şalgam tohumu	0.06
İnek çiti için beyaz hat (inekleri uzak tutuyor)	0.02
Yardımcı at ve çocuk (üç saat)	1.00
Ürün taşımak için at ve araba	0.75
Toplam	14.72$

Gelirim
(patrem familias vendacem, non emacem esse oportet,)*

Dokuz kova ve on iki quart fasulye satıldı	16.94$
Beş kova büyük patates	2.50
Dokuz kova küçük patates	2.25
Ot	1.00
Bitki sapı	0.75
Toplam	23.44$
Başka yerde de bahsettiğim gibi maddi kârım ..	8.71$

Fasulye yetiştirme deneyimimin sonucu şunlar oldu: 1 Haziranda küçük beyaz çalı fasulyesi, üç fit (1m) uzunluğunda 18 inç (45cm) aralıkla ekildi; taze, yuvarlak ve karışmamış tohum seçmede dikkatli olmalısın! Kurtluları ayır ve gerekirse yeniden ek! Sonra dağ sıçanlarının çaresine bak, çok sıçan varsa yeni çıkan taze filizleri tamamen kemirirler; taze filizler baş verince, sıçanlar fark edip sincap gibi dik oturarak filizleri tomurcuk ve dipleriyle beraber biçerler. Ama her şeyden önemlisi olabildiğince erken hasat topla, dondan kurtulur satılabilir bir ürün elde edersin; bu sayede zarar etmemiş olursun.

Başka bir tecrübem daha oldu. Kendi kendime, bir dahaki yaz bu kadar emek sarf edip fasulye ve mısır ekmeyeceğim, dedim. Eğer tohumları kaybolmazsa; samimiyet, gerçek, sadelik, inanç, masumiyet gibi şeyler ekeceğim, bakalım daha az gübre ve zahmetle bu toprakta yetişip beni idare edecek mi; herhalde toprak bu ürünleri verirken kaynaklarını tüketmemiştir. "Yazık!" dedim kendi kendime, "bir yaz daha geçip gitti." Ancak sayın okuyucu, özellikle belirtmeliyim, ektiğim

* "Usta kişi; satın alma değil, satış yapma alışkanlığına sahip olmalıdır." (Cato, *De Agri Cultura 2.7*)

tohumlar bu erdemlerin tohumları olsaydı ya kurtlara yem olur ya da canlılıklarını kaybeder büyümezdi. Genelde insanlar babaları kadar cesaret veya korkaklık gösterirler. Bu nesil belli ki yüzyıllar önce Kızılderililerin her yıl ektiği ve Amerika'ya yerleşenlere öğrettiği gibi, mısır ve fasulye ekecektir; sanki kaderleri böyleymiş gibi... Geçen gün yaşlı bir adamın, çapasıyla en az yetmişinci defa delikler açtığına şaşkınlıkla şahit oldum, içine girip yatmak gibi bir niyeti de yoktu üstelik! Neden New Englandlılar yeni maceralara atılmayıp tahılla, patatese, ota ve meyve bahçelerine bu kadar önem veriyorlar? Neden başka ürünler yetiştirmiyorlar? Neden tohumluk fasulyelerimizi dert edinip, yeni neslin insanlarına bu kadar önem vermiyoruz? Eğer tanıdığımız bir adamda sıraladığım özellikler kök salıp büyürse, tatmin olup sevinmeliyiz, çünkü bu özellikler genellikle havaya yayılır ve havada kalır, oysa bunlar, diğer her tür ürüne tercih edilen özelliklerdir. İşte gerçek ve adalet gibi ince ve sozle ifade edilmez bir nitelikten küçük bir parça ya da yeni bir çeşit yolda, geliyor. Büyükelçilerimize bu çeşit tohumları memlekete gönderme talimatı verilmeli, Kongre de tohumları ülkenin dört bir yanına dağıtmalıdır. Asla ciddiyetle çok resmi davranmamalıyız. Birbirimize bir nebze bile değer veriyorsak ve birbirimizi arkadaş kabul ediyorsak, asla bencillikle birbirimizi aldatıp, uzaklaştırıp, birbirimize hakaret etmemeliyiz. Tanışıp konuşmayı aceleye getirmemeliyiz. Benim rastladığım adamların çoğu, hiç tanışıp konuşmuyorlar bile, çünkü zamanları yok, fasulyeleriyle meşguller. Sonsuza kadar çalışan biriyle ilgilenmek istemeyiz; bu kişi işinin arasında çapaya veya bahçıvan beline değnek olarak dayanır, yerden bitmiş bir mantar o değil, dikili bir şeyden öte, yere konup yürüyen serçeler gibidir:

"Ve konuştuğunda, kanatları açılırdı
ara sıra, uçmak istediğinde ise tekrar kapanırdı,"

Öyle ki, bir melekle konuşuyor olduğunuzu dünürüz. Ekmek yemek her zaman beslemez bizi, ama her zaman fayda sağlar, eklem yerlerimizdeki tutulmaları bile giderir, esnek yapar, yüzeyde kalmamızı sağlar; bizi neyin iyileştirdiğini anlamayız; insanda veya Doğa'da cömertlik görmek, kahramanlara özgü katıksız neşeyi paylaşmak için yeriz.

Antik şiir ve mitoloji, ziraatin kutsal bir sanat olduğunu söyler; ama şimdi bunlar, saygısız bir telaş ve baştan savmalıkla yapılıyor, amacımız sadece büyük çiftlikler ve ürünler almak. Festival, tören, geçit, hayvan şovu ve Şükran günlerinde çiftçi, kutsal bir anlam yüklenmez, kutsal kökenini hatırlamaz. Sadece şölen ve ödül cazip gelir ona. Bereket Tanrıçası Ceres'e veya dünyevi Jüpiter'e* değil, cehennemin Plüton'una kurban verir. Hepimizde var olan hırs ve bencillikle veya alçalma alışkanlığıyla toprağı sahiplenerek veya onu mal elde etmenin aracı olarak görerek doğayı bozduk; ziraatın kalitesi düştü, çiftçi en kötü hayatı yaşıyor. Doğayı bir haydut gözüyle tanıyor. Cato, tarımdan elde edilen kârın özellikle adil ve Tanrı'ya saygılı (maximeque pius quaestus) olduğunu söylüyor; Varro'ya göre, eski Romalılar toprağa hem Ana hem de Bereket Tanrıçası derlermiş, toprağı işleyenin faydalı ve Tanrı'ya saygılı bir hayat süreceğini, hatta Kral Satürn'ün ırkından geriye sadece toprağı işleyenlerin kalacağını düşünürlermiş.

Güneşin ekilmiş tarlalarımıza, otlaklarımıza ve ormanlarımıza aynı şekilde düştüğünü unutup duruyoruz. Bütün bunlar güneş ışınlarını aynı şekilde yansıtıp aynı şekilde emerler. Güneşse gün boyu aydınlattığı muhteşem manzaranın sadece

* Romalıların Toprak Tanrısı.

küçük bir parçasıdır. Onun gözünde dünya bir bahçedir, eşit şekilde işlenmiştir. Bu nedenle ışığı ve ısısından, aynı derecede bir güven ve ihtişamla faydalanmalıyız. Fasulyelerin tohumlarına değer verip sonbaharda hasat edersem ne olur? Bu kadar uzun süredir baktığım bu geniş tarla bana, tarlayı ekip biçen önemli bir kişi gibi bakmıyor; bunun yerine yüzünü ona su verip yeşerten hayat verici etkilere dönüyor. Hasat etmediğim fasulyeler, bir sonuç ortaya koyuyor. Kısmen dağ sıçanları için yetişmiyorlar mı? Buğday başı (Latince spica, eski hali speca, ümit anlamına gelen spe kökünden) ziraatçinin tek ümidi olmamalı. Bu durumda hasadımız kötü olabilir mi? Tohumları kuşlara erzak olan yabani otların çoğalmasına nasıl sevinmem? Tarlaların çiftçinin ambarını doldurup doldurmaması o kadar da önemli değildir. Gerçek bir ziraatçi, endişelenmeyi bırakır (tıpkı sincapların orman bu yıl kestane verecek mi diye endişelenmedikleri gibi) günlük işlerini tamamlar, tarlanın ürünleri üzerinde hak iddia etmez; zihninde hem ilk hem de son meyvesini feda etmeye hazırdır.

Köy

Toprağı çapaladıktan sonra, öğle üzeri biraz kitap okuyup yazı yazar, sonra da genellikle gölde yıkanırdım. Sınır olarak küçük koylardan birini seçer, ağır işin tozunu üstümden atar veya okumanın getirdiği kırışıklıkları düzeltirdim, böylece öğleden sonra tamamen serbest kalırdım. Ayrıca, her gün veya gün aşırı biraz dedikodu duymak için köye inerdim. Köyde dedikodu hiç bitmez, ağızdan ağıza veya gazeteden gazeteye dolaşan dedikodu, seyreltilmiş dozlarda alındığında yaprakların hışırtısı ve kurbağaların ötüşü kadar canlandırıcı bir etkiye sahiptir. Ormanda kuşları ve sincapları görmek için yürüdüğüm gibi, köyde de adamları ve delikanlıları görmek için yürürdüm; çamların arasındaki rüzgârın sesi yerine, arabaların tıkırtısını duyardım. Evimin baktığı bir yönde, nehir yatağında bir koloni misk sıçanı vardı; ufukta ise, çınar ve karaağaç korularının altında, bir köy dolusu meşgul adam vardı; onlar, otlak köpeklerine benzetirdim, çok ilgimi çekerlerdi, her biri yuvasının ağzında oturur veya dedikodu yapmak için komşuya giderdi. Bu adamların yaşam

tarzını gözlemlemek için köye giderdim. Köy bana, büyük bir haber odası gibi görünürdü; burada yaşayanlara destek vermek için bir tarafına, State Caddesi'ndeki Redding&Compony gibi, kuru üzüm, fındık, tuz, yemek veya başka erzak koyuyorlardı. Kimisinin tüketim malı olarak bahsettiğim haberlere karşı öylesine büyük bir iştahı ve öyle sağlam sindirim organları var ki, hiç kıpırdamadan halka açık bulvarlarda oturabilirlerdi, haberler içlerinde ağır ağır pişip meltem rüzgârları gibi yayılır veya haberi içlerine eter çeker gibi alırlardı; uyuşup ve acıya karşı duyarsızlaşırlar (yoksa bu haberleri duymak acı verirdi), bilinçleriyse hiç değişmezdi. Köyün içinden geçerken hep bu tip kodamanlardan oluşmuş bir sıra görmüşümdür; bir merdivene oturmuş güneşlenirler, vücutları öne eğiktir, gözleri gelip geçeni izler, zaman zaman yüzlerinde şehvetli bir ifade belirir. Ya da elleri ceplerinde, bir ahıra yaslanmış, heykel şeklindeki taş sütunlar gibi, sanki ahırı ayakta tutmak için dikilip dururlardı. Genelde dışarıda olduklarından, rüzgârın getirdiği her şeyi duyarlardı. Bunlar en kaba değirmenlerdendi, gelen dedikodu kabaca hazmedilir, içerideki büyük taşıyıcılara konulmak üzere parçalanırdı.

Köye hayat veren yapıların bakkal, bar, postane ve banka olduğunu gözlemledim, ayrıca muhtelif yerlere koydukları bir çan, büyük bir silah, bir motor günlük hayatın işleyişinde önemli rol oynayan parçalardı; evlerin düzenlenişi, insanları karşılıklı şeritler halinde yüz yüze gelecek şekilde, bir araya getiriyordu. Böylece köyden geçen bir yolcu, iki sıra halinde dizilmiş ahalinin arasından geçmek zorunda kalır ve her adam, kadın veya çocuk, yolcunun tadına bakabilirdi. Elbette ki, sıranın başına yakın bir yerlerde bulunanlar, en çok şey görüp en iyi görülenler olurdu. Bunlar yolcuya ilk darbeyi vurabilirlerdi ve yerleri için en yüksek ücret ödeyenler bunlardı. Arkada ka-

lan az sayıda köylü, cüzi bir yer veya pencere vergisi ödemekle yetinirdi, çünkü sırada boşluklar oluşmaya başlayınca yolcu duvardan atlayarak veya bir inek yoluna saparak kaçabilirdi. Her tarafa yolcuyu cezb edecek işaretler asılmıştı; kimisi iştahına hitap ediyordu; meyhane ve lokantacılık yapan kiler gibi; kimisi zevkine hitap ediyordu; manifaturacı ve kuyumcu gibi; kimisiyse saçına, ayaklarına veya eteğine hitap ediyordu; berber, ayakkabıcı ve terzi gibi. Ayrıca ev ve şirketlerden insanlar ayakta durarak, gelen herkesi davet ediyordu. Genellikle bu tehlikelerin hepsini başarıyla atlattım, ya yaylım ateşine tutulanlara önerildiği gibi, düşünmeden cesurca hedefe doğru ilerledim, ya da yüce şeyler düşünerek zihnimi meşgul ettim, "Tanrıların övgülerini harpıyla çalıp söyleyerek, deniz perisi Sirenin seslerini bastırarak, tehlikeyi atlatan" Orpheus gibi. Bazen ansızın yerimden fırlardım; kimse ne yapmam gerektiğini söyleyemezdi, çünkü nezakete pek önem vermezdim ve çitteki bir boşlukta fazla tereddüt etmezdim. Ara sıra evlere baskın yapmayı alışkanlık haline getirmiştim. Buralarda çok iyi ağırlanır, eleğe takılan en can alıcı haberleri öğrenirdim; savaş veya barış ihtimali var mı, dünya bir süre daha ayakta kalabilecek mi? Daha sonra arka sokaklardan kaçıp ormana geri dönerdim.

Geç saatlere kadar kasabada kalıdığım, özellikle de hava kararıp fırtına çıktığında geceyi geçirmeye karar verdiğim günler çok hoş olurdu. Köyün parlak bir sohbet odasından, bir heybenin içinde omuzuma attığım çavdar ya da mısır ekmeğimle ormandaki sıcacık limanıma doğru yelken açardım bütün sorunları kuluçkaya gömer, neşeli düşüncelerden oluşan bir mürettebatla, dümeni, dıştan görünen halim olan adama bırakırdım, hatta yelkenliyi kendi akışına bırakabilirsem dümeni bağlardım. "Suda ilerlerken", kamara ateşinin başında

birçok hoş düşünce geçerdi aklımdan. Sert fırtınalardan geçmeme rağmen, hiç bir hava koşulunda yoldan çıkıp zorluk çekmedim. Sıradan gecelerde bile orman bir çok insanın tahmin ettiğinden çok daha karanlık olurdu. Araba yolunun olmadığı yerlerde, yönümü bulmak için sık sık yolun ötesine, ağaçların arasındaki açıklığa bakmam gerekirdi. İstisnasız her karanlık gecede, belli belirsiz aşındırdığım yolu hissetmezdim, mesela ormanın ortasında birbirinden en fazla on sekiz inç (45cm) mesafede iki ağacın arasından geçerken, ellerimle ağaçları yoklayıp tanıdık gelen yerlerini algılamam gerekirdi. Bazen, karanlık ve çamurlu bir gecede eve geldikten sonra, gözlerimin görmediği yolu ayaklarım hissettiğinde, yol boyunca dalgın dalgın hayal kurup kapı sürgüsünü açmak için elimi kaldırmam gerektiğinde kendime gelirdim ve geçtiğim yolun tek bir adımını bile hatırlamazdım. O zaman, elin lokmayı ağza götürebildiği gibi, efendisi serbest bıraksa vücudun evin yolunu bulabileceğini düşünürdüm. Bir çok defa, bir misafirim hava kararana kadar kalınca, onu evin arkasındaki araba yoluna kadar geçirir, ona takip etmesi gereken yönü gösterirdim; bu yolu takip ettiğinde gözleriyle değil ayaklarıyla yönünü bulabilirdi. Çok karanlık bir gece, gölde balık avlayan iki adama böyle yol göstermiştim. Ormanın ötesinde bir millik bir mesafede oturuyorlardı ve yolu tanıyorlardı. Bir iki gün sonra, adamlardan biri gece boyunca evlerine yakın bir bölgede dolaşıp durduklarını, sabah oluncaya kadar da eve varamadıklarını; bu arada da sağnak yağmur sonrası yapraklar ıslak olduğundan derilerinin içine kadar ıslandıklarını anlattı. Gece bıçakla kesilecek kadar yoğun bir karanlık olduğunda birçok kişinin köy sokaklarında kaybolduklarını duydum. Köyün dışında yaşayanlar alış-veriş için trenle köye geldiklerinde geceyi geçirmek zorunda kalmışlar; yoldan yarım mil (800m) çıkıp

etrafa seslenen hanımlar ve beyler, ancak ayaklarıyla kaldırımı hissedebiliyor ve döndüklerini anlayamıyorlarmış.

Ormanda kaybolmak akıllarda kalan hem şaşırtıcı hem de faydalı bir deneyimdir. Genellikle bir kar fırtınasında, gündüz bile olsa, çok iyi bilinen bir yoldan gelirken köye ne taraftan gideceğini bilemez insan. Bin kere buradan geçtiğini bilse bile hiçbir şey tanıdık gelmez, sanki Sibirya'daki bir yoldaymış gibi. Geceleyin elbette ki kafalar daha da karışır. En basit yürüyüşlerimizde bile bilinçsiz de olsa pilotlar gibi sürekli bilinen işaretlere veya çıkıntılara yöneliriz, alışılmış rotamızdan çıksak bile hâlâ aklımızın bir köşesinde yakındaki bir çıkıntı vardır, tamamıyla kaybolana veya ters dönene kadar (insan gözleri kapalı kendi etrafında dönerse kaybolur) uçsuz bucaksız yabancı Doğayı takdir edemeyiz. Her insan, ya dalgınlıktan ya da uykudan her uyandığında, pusulanın çizgilerini öğrenmek zorunda kalır. Ancak kaybolduğumuzda ya da dünyayı kaybettiğimizde kendimizi bulmaya başlarız; nerede olduğumuzun farkına varır, ilişkilerimizin uçsuz bucaksız yayıldığını görürüz.

Walden'da geçirdiğim ilk yaz mevsiminin sonlarına doğru bir öğleden sonra, ayakkabı tamircisinden bir ayakkabı almak için köye gittiğimde, tutuklanıp hapse atıldım, çünkü başka bir yerde de değindiğim gibi devlete vergi ödememiştim; erkek, kadın ve çocukları senato binasının kapısına bağlı hayvanlar gibi alıp satan devletin otoritesini kabul etmemiştim. Ormana başka amaçlarla gitmiştim, ama insan nereye giderse gitsin, diğer insanlar onu takip edip pis kurumlarının pençesine almaya çalışacaktır. Yapabilirlerse, Amerikan Sosyal Yardımlaşma Derneği'ne dahil olmaya zorlayacaklardır. Doğru, elimden geldiğince, bütün gücümle topluma direndim, "cinnet geçirip etrafa hücum ettim"; ama toplumun cinnet geçirip bana saldırmasını tercih ederdim, çünkü ümitsiz durumda olan toplumdur. Ertesi gün

salıverildim, tamir olan ayakkabımı aldım ve ormana dönerek *Fair-Haven Tepesi*'ne oturup akşam yemeğinde mevsimlik yemeğim olan yaban mersinimi yedim. Devleti temsil edenler dışında beni rahatsız eden hiç kimse olmamıştı. Kimlik belgelerimi koyduğum masanın dışında hiçbir yere kilit veya sürgü takmamıştım, pencere veya kapı mandalımda çivi bile yoktu. Birkaç günü dışarıda geçirdiğimde bile, hatta sonbaharda on beş gün Maine ormanlarında kaldığımda bile kapımı kilitlemedim. Evimin çevresinde bir tabur asker olsaydı evim bu kadar savgı görmezdi. Yorgun düşen bir gezgin ateşimin kenarında ısınıp dinlenebilirdi, edebiyat zevki olan biri, masamın üzerindeki birkaç kitapla hoşça zaman geçirebilirdi; meraklı bir yolcu dolabımı açıp akşam yemeğinden ne kaldığını, kahvaltıya ne yiyebileceğimi öğrenebilirdi. Her sınıftan insan göle gelirdi, ama ben elimdeki imkanlardan yana bir sıkıntı çekmedim; küçük bir kitaptan başka hiçbir şeyi kaybetmedim. Bu kitap; altın yaldızla uygunsuz biçimde süslenmiş bir Homer cildiydi. Sanırım kamp yapan bir asker aldı. Eminim herkes benim gibi basit yaşasaydı hırsızlık ve haydutluk kalmazdı. Bu tip şeylere, bazı insanların yetersiz bazılarınınsa gereğinden fazla malı olduğu toplumlarda rastlanır. Papa'nın Homerleri yakında uygun bir biçimde dağıtılacaktı.

Nec bella fuerunt,
Faginus astabat dum scyphus ante dapes.

Savaşlar da insanlara zarar vermedi
çünkü sadece akgürgen ağaçtan yapılma kaplardı istedikleri

"Halkı idare eden sayın baylar, ceza uygulamaya neden gerek görüyorsunuz? Erdemi sevin ki insanlar erdemli olsun. Üstün bir adamın erdemleri rüzgâr gibidir; sıradan bir insanın erdemleri çimen gibidir, üstünden rüzgâr geçince eğilir."*.

* Konfüçyüs *Analects*, XII, xix.

Göl

Bazen, insanlara ve dedikoduya fazlasıyla doyup köydeki bütün arkadaşlarımı eskitince, normalde kaldığım yerden biraz daha batıya doğru yönelirdim. Kasabanın fazla uğranmayan bölgelerine, "taze ormanlarla yeni otlaklara gider" ya da güneş batarken Fair Haven tepesinde yaban mersini ve böğürtlenden oluşan yemeğimi yer, birkaç günlük meyve depolardım. Meyve satın alan biri, meyvelerin gerçek tadına varamaz; pazarda satmak için meyve yetiştiren de meyvenin tadını alamaz. Meyveden tat almanın tek bir yolu vardır, ama çok az insan bu yolu dener. Yaban mersinin tadını öğrenmek isteyenler, keklik kuşuna veya sığır güden kovboya sorsun. Hiç toplamadığınız yaban mersinlerini tattığınızı sanıyorsanız, kötü bir hata yapıyorsunuz. Bir yaban mersini, asla Boston'a ulaşmaz; şehrin üç tepesinde* yetiştiği için Boston'da bilinmez. Meyvenin en lezzetli ve önemli kısmı, üstündeki buğuyla birlikte pazar arabasında kaybolur, meyve hayvan yemi haline gelir. Ebedi Adalet

* Şehrin kurulduğu Copp's, Fort ve Beacon Tepeleri.

hüküm sürdüğü müddetçe, tek bir masum yaban mersini bile arazideki tepelerden şehre taşınamayacaktır.

Zaman zaman, günlük çapa işim bitince sabahtan beri gölde balık avlayan, sabırsız bir arkadaşa eşlik ederdim; bir ördek veya yüzen bir yaprak kadar sessiz avlanırdı; yanına geldiğimde çeşitli felsefeleri deneyip sonunda antik Coenobites tarikatına ait olduğuna karar vermişti. Yaşlıca bir adam daha vardı; mükemmel bir balıkçıydı, ormancılığın ve oymacılığın her alanında çok yetenekli biriydi, evimi balıkçıların rahatı için dikilmiş bir bina olarak görür keyiflenirdi; oltalarını düzenlemek için kapımın önünde oturduğu zaman, ben de aynı derecede keyiflenirdim. Ara sıra gölde beraber otururduk, sandalın bir ucunda o, diğer ucunda ben; fazla konuşmazdık, çünkü ilerleyen yaşıyla birlikte kulakları işitmez olmuştu, ama zaman zaman, felsefeme uyan bir ilahi mırıldanırdı. İlişkimiz bütünüyle kesintisiz bir ahenkti; sözle iletişim kursaydık, bu kadar hoş hatırlanmazdı. Çoğu zaman iletişim kuracak biri olmazdı, ben de küreği kayığın kenarından suya çarparak yankı yapardım; ses çevredeki ormanları doldurur ve döne döne yükselirdi; bir hayvan terbiyecisinin vahşi hayvanlarını canlandırması gibi, ormanlık her vadiden ve tepeden bir kükreme alana kadar suya vurmaya devam ederdim. Sıcak akşamlarda sandalda oturup flüt çalardım, tatlı su levreği beni görünce gelip etrafımda dönerdi; ay, çubuklarla desteklenmiş zeminde dolaşırdı, ormandan gelen çer çöp bu zemine yayılmıştı. Eskiden bu göle, macera olsun diye zaman zaman gelirdim, karanlık yaz geceleri bir arkadaşla beraber gelir, suya yakın bir yerde ateş yakardık; balıkların ateşe geldiğine inanırdık, ipe taktığımız kurtçuklarla yayın avlardık, gecenin ilerleyen saatlerinde işimiz bitince yanan çıtaları roket gibi havaya dikerdik, çıtalar yanıp tükenince suya değer ve bir tısla-

mayla sönerdi, biz de zifiri karanlıkta kalırdık. Böylelikle, ıslık çalarak insanların arasına dönerdik. Artık, kıyıda kendim yaptığım bir evim vardı. Bazen bir köy evinde kaldığım zaman aile yatmaya çekilince ormana döner, ertesi günün akşam yemeğini çıkarmak için, gece yarısını ay ışığında sandalda balık avlayarak geçirirdim; baykuş ve tilkiler serenat yaparlar, zaman zaman çok yakınımdan bilinmedik bir kuşun gıcırtılı melodisi gelirdi. Bu deneyimler benim için çok değerli hatıralardır; sandalı, suyun kırk fit (12m) altına kıyıdan 20-30 rod (100-150m) açığa demirlerdim. Bazen çevremi saran tatlı su levrekleri ve gümüş balıkları, ay ışığında kuyruklarıyla suda küçük gamzeler yapardı; uzun sarı bir hat oluşturup kırk fit (12m) derinde yaşayan gizemli gece balıklarıyla sohbet ederlerdi; bazen de bir gece meltemine kapılıp gölde altmış fitlik (18m) bir mesafeye sürüklendiğimi bilirim; ara sıra göl boyunca bir titreşim hissederdim, bu titreşim göl sınırlarında içten içe dolaşan canlı hayatı gösterir, belirsiz aptalca bir amaçla, karar vermekte zorlanan bir kıpırdanmadır bu... Nihayet oltaya sarılıp çektiğiniz zaman, boynuzlu yayın balıkları, kıvranıp ciyaklayarak yavaş yavaş su yüzüne çıkardı. Özellikle karanlık gecelerde, başka boyutlarda dolaşırken evrenin var oluşuna dair büyük düşüncelere daldığınız zaman, bu hafif ve ani hareketi hissetmek çok tuhaf olurdu, hayalleriniz bölünür, Doğayla tekrardan bağlantı kurardınız. Aşağıdaki element havaya kıyasla çok da yoğun sayılmazdı; öyle ki, bir daha ki sefer oltamı havaya atabilirmişim gibi gelirdi. Böylece bir çengelim olmasına rağmen iki balık yakaladım.

Walden'da mütevazı bir manzara vardır, çok güzel olmasına rağmen ihtişamlı değildir; göle sık sık gelmeyen veya kıyısında yaşamayan biri güzelliğini fark etmez; ancak bu gölün

derinliği ve arılığı dikkate değerdir; bu nedenle göl, özel olarak tasvir edilmeyi hak eder. Walden Gölü, berrak yeşil ve derin bir kuyudur, yarım mil (800m) uzunluğunda ve yetmiş beş mil (8km) çapında, altmış bir buçuk acrelık bir alana yayılmıştır; çam ve meşe ağaçlarının arasında, yılların eskitemediği bir kaynaktır; bulutlar ve buharlaşmadan başka görünürde su aldığı veya boşaltığı bir yer yoktur. Gölü çevreleyen tepeler, sudan kırk ila seksen fit (18-24m) yükselir; çeyrek mil (400m) veya üçte bir millik (500m) bir alanda, güney-doğuda yüz ve doğuda yüz elli fite ulaşırlar. Bitki örtüleri tamamıyla ormanlıktır. Concord'daki bütün sularda en az iki renk vardır; uzaktan bakıldığında bir renk, yakından bakıldığında başka bir renk ayırt edilir. İlki ışığa göre değişir, gökyüzünü takip eder. Yazın açık havada ve kısa mesafede, özellikle de göl dalgalandığında, su mavi görünür. Uzaktan her şey benzer görünür. Fırtınalı havada su, bazen koyu maviye çalan kurşun rengidir. Denizinse, atmosferde herhangi bir değişikliğe bağlı olmadan, bir gün mavi, bir gün yeşil olduğu söylenir. Arazi karla kaplandığı zaman, nehre baktım, hem suyun hem de buzun çimen gibi yeşil olduğunu gördüm. Kimileri "ister sıvı ister katı olsun, saf suyun renginin mavi" olduğunu söyler. Sandaldan doğrudan suya baktığınız zaman, suyun çok farklı renklerde olduğunu görürsünüz. Walden Gölü, aynı noktadan baktığınızda bile, bir mavi bir yeşil olur. Göl gökyüzüyle yeryüzünün arasında durduğun için, ikisinin renginden de bir şeyler alır. Bir tepenin üstünden bakıldığında, gökyüzünün rengini yansıtır. ama kıyının yakınında, kumu görebildiğiniz bir yerde sarımsı bir tondadır, sonra açık yeşil olur ve gölün ortasına doğru aynı tonda koyu bir yeşil olur. Kimi ışıkta tepenin üstünden bile baksanız, kıyıdaki canlı yeşili görürsünüz. Kimisi bunu çi-

menin yeşilinin yansımasına bağlar; ama demiryolunun kum siperlerinin karşısında veya ilkbaharda henüz yapraklar açılmadan da aynı derecede yeşildir. Bu, mevcut mavinin, kumun sarısıyla karışmasından kaynaklanıyor olabilir. İşte gölün iris tabakasının rengi budur. Bu kısım aynı zamanda, ilkbaharda zeminden yansıyan ve toprakla taşınan güneş ısısının buz tabakasını erittiği yerdir. Böylece hâlâ buz halinde olan orta kısmın çevresinde, dar kanallar oluşur. Diğer su türlerinde olduğu gibi, açık havada çok dalgalanma olursa, gökyüzü dalgaların yüzeyine doğru bir açıyla yansır veya suya daha çok ışık karışır, böylece biraz uzaktan bakıldığında suyun rengi gökyüzünden daha koyu bir mavi olarak görünür. İşte böyle bir zamanda, yüzeyde bölünmüş bir görüşle yansımayı gördüğüm zaman; eşsiz benzersiz, tarifi imkansız, açık mavi bir renk ayırt etmiştim; yıkanmış veya yanar döner ipek ya da kılıç yüzlerinin rengine benziyordu, dalgaların diğer tarafındaki orijinal koyu yeşille değişmeli olarak göze çarpıyordu. Koyu yeşil, mavinin yanında bulanık kalıyordu. Hatırladığım kadarıyla, cama benzeyen yeşil-mavi bir renkti; batıda kışın günbatımından önce, batıda, gökyüzünde bulutların arasından gördüğünüz parçalara benziyordu. Ancak bu sudan bir bardağa doldurup ışığa tutsanız, bir bardak hava kadar renksiz olduğunu görürdünüz. Büyük bir cam tabakta yoğunluğundan kaynaklanan yeşil bir renk tonu olduğu herkesce bilinir, ancak aynı cinsten küçük bir tabakta, bu ton yoktur. Walden Gölü'nün en az ne kadarlık bir parçası yeşil bir renk tonu yansıtır, hiç denemedim. Nehrimizin suyu, doğrudan içine bakan birine siyah veya koyu kahverengi görünür; birçok gölünkü de böyledir; bu göllerin içinde yıkanan birinin vücudu da hafif bir yeşile boyanır; ancak kristal saflığındaki Walden Gölü'nün suyunda yıka-

nan insan, kaymak taşı gibi beyaz görünür. Fakat, yıkanan kişinin uzuvları çok büyük veya deforme göründüğü için, doğal bir resim vermez, canavar gibi durur; daha çok Michael Angelo'nun çalışmalarına konu olabilir.

Su öyle şeffaftır ki, yirmi beş-otuz fit (7.5-9m) derinliğe kadar suyun dibi rahatlıkla görülebilir. Su yüzeyinde kürek çekerken, yüzeyin birçok fit altında tatlı su levreği veya gümüş balığı sürüleri görebilirsiniz, bazen sadece bir inç (25mm) boyundadırlar, ama levrekler çapraz çizgilerinden tanınır ve bu balıkların burada rızk bulmuş zahitler olduğunu düşünebilirsiniz.

Yıllar önce bir kış, turna balığı yakalamak için buzda delikler açarken kıyıya çıktım; sonra dönüp baltamı tekrar buza vurdum, ama şeytan mı yoldan çıkarmış olmalı ki, balta dört-beş rod (20-25m) kayıp deliklerden birinin içine girdi. Delikteki su derinliği yirmibeş fitti (7.5m). Merak edip delikten bakmak için buza uzandım, baltayı hafifçe yana kaymış olarak tepe üstü dururken gördüm; dimdik duran sapı, göldeki akıntıya uyarak bir öne bir arkaya sallanıyordu; dokunmasam, sapı çürüyene kadar burada böyle dimdik durup sallanabilirdi. Keskimle hemen üstüne bir delik açtım, çevrede bulduğum en uzun huş ağacı dalını bıçağımla kesip ucuna bir ilmek yaptım, suya daldırıp sapın ucundaki topuza geçirdim, ilmeği dal boyunca çekerek baltayı sudan çıkardım.

Kıyıdaki birkaç küçük kum alanın dışında, kaldırım taşına benzeyen düz ve yuvarlak taşlardan bir kemer vardır. Kıyı o kadar diktir ki, birçok yerde suya adım attığında başın suyun altında kalırdı; göl bu kadar berrak olmasaydı, başka bir yerden yüzeye çıkana kadar, başın suyun dibinde görünmezdi. Kimileri gölün dipsiz olduğunu söyler. Dibinde hiç balçık yoktur; göle

bakan herhangi biri gölde yabani otların veya dikkat çeken bitkilerin de bulunmadığını söyler. Sadece yakın zamanda sular altında kalan çayırlar vardır, ama bunlar da gölün bir parçası sayılmaz. Suyun içinde, süsen, beyaz veya sarı su zambağı ya da saz otu görülmez, sadece birkaç küçük kalp yaprak, potamogeton ve belki birkaç su hedefi vardır, ama bunlardan hiç biri suda yıkanan birinin gözüne çarpmaz; bu bitkiler içinde yaşadıkları element kadar temiz ve parlaktır. Taşlar, gölün içine doğru bir ya da iki rod (5-10m) yayılmıştır, bunun dışında suyun dibi katıksız kumdan ibarettir; sadece en derin yerlerde suyun dibi tortuludur, çünkü göle sürüklenip biriken yapraklar dipte çürür. Kış ortasında bile göle atılan çapalarda parlak yeşil bir sarmaşık biter.

Bu göle benzeyen bir başka göl de, yaklaşık iki buçuk mil (4km) batıda bulunan Nine Acre Köşesi'ndeki Beyaz Göl'dür. Bulunduğum merkeze on iki mil (19km) mesafedeki bütün gölleri bilirim; bu ikisi kadar saf, temiz ve nitelikli bir üçüncü göl yoktur. Tarih boyunca birbiri ardından gelip geçen milletler; gölün suyundan içmiş, hayran kalmış ve dibine kadar inip gölü tanımışlardır; hâlâ gölün suyu her zamanki kadar yeşil ve şeffaftır. Bu göl, aralıklarla su veren bir kaynak değildir! Adem ve Havva cennetten kovulduğu sabah, belki de Walden Pond dünyadaydı. Hafif bir sis ve güneyden esen rüzgârla beraber yağan tatlı bir bahar yağmurunun altında, gölde yüzen sayısız ördek ve kaz insanın düşüşünden habersiz, bu saflıktaki göllerde hayatından memnun yaşıyordu. Göl o zamanlardan beri bir kabarıp bir iniyor, sularını temizleyip şimdiki renk tonuna boyuyordu; dünyadaki tek Walden Gölü olma hakkını almış, gökten gelen çiyin damıtıcısı olmuştu. Kimbilir, unutulmuş kaç milletin edebiyatında Castalia Çeşmesi* olarak geçmişti.

* Eski Yunan'da dokuz güzel sanat tanrıçasının meskeni olan Parnas dağından akan kaynak.

Altın Çağda üzerinde hangi su perileri yaşamıştı. Bu göl, Concord'un tacındaki ilk değerli su taşıdır.

Bu kuyuya ilk gelenler, belki de geride ayak izlerini bırakmışlardı. Gölün çevresinde dolanırken, tepenin dik eteklerinde kıyıda yeni kesilmiş kalın bir ağacın kesildiği yerden bile görünen, rafa benzeyen dar bir patika keşfedip şaşırdım. Su kenarına doğru yaklaşıp uzaklaşan, bir yükselip bir alçalan yolun, buradaki ilk insan kadar eski olduğunu düşündüm; yerli avcıların, adımlarıyla eskittiği bu yola, şimdi de bu topraklara yerleşenler basıyor. Özellikle kışın, gölün ortasında duran biri, hafifçe yağan bir karın ardından, bu patikayı dalga dalga beyaz bir hat olarak açıkça görebilir; patika, otlar ve dallarla kapanmadığı için çeyrek mil (400m) uzaklıktaki birçok yerden rahatlıkla seçilebilir, fakat yazın ancak çok yakından zorlukla ayırt edebilirsiniz. Kar patikayı, açık beyaz bir kabartmayla yeniden basar. Bir gün buralarda inşa edilecek olan villaların süslü zeminlerinde bu yoldan izler olacaktır.

Göl yükselir ve alçalır, ama gerçekleşir, düzenli midir ve hangi sıklıkta bu gelgitler kimse bilmez; gene de her zamanki gibi bir çokları bildiğini iddia eder. Genellikle göl, kışın yüksek, yazın alçaktır, ama bu durum genelde neme veya kuruluğa bağlı değildir. Gölün, göl kıyısında yaşadığım zamandakinden bir iki fit (30-60cm) daha alçak ve beş fit (1.5m) daha yüksek olduğu zamanları gördüm. Dar bir kum şeridi, gölün içine uzanır, şeridin ötesinde su çok derindir, 1824'te ana kıyıdan 6 rod (30m) ötede, bu şeridin üstünde bir kap sebze çorbası pişirmiştim, takip eden yirmi dört yıl boyunca böyle bir şey mümkün olmadı; öte yandan, bundan birkaç yıl sonra, arkadaşlarıma, bildikleri göl kıyısından on beş rod (75m) uzakta bulunan ormanın içindeki korunaklı bir koyda sandalla balık

tuttuğumu söylediğimde inanmak istemediler. Bu bölge uzun zamandan beri çayır haline gelmiştir. Fakat göl, iki yıl boyunca sürekli yükselmiştir ve şimdi 1852 yazında, orada yaşadığım zaman olduğundan beş fit (1.5m) daha yüksektir, aynı zamanda otuz yıl önceki yüksekliğine ulaşmış durumdadır ve artık çayırda balık tutmak mümkündür. Bu, dışarıdan altı-yedi fitlik (2m) bir seviye farkı demektir; ama çevre tepelerden büyük miktarda su akar; bu su fazlası derin su kaynaklarının çeşitli sebeplerle etkilenmesine bağlanmaktadır. Bu yaz göl seviyesi tekrar düşmeye başladı. Bu dalgalanmanın ister düzenli ister düzensiz olsun bu şekilde yıllara dağılması çok ilgi çekicidir. Ben buradayken gölde bir yükselme ve kısmen de iki çekilme gözlemledim; önümüzdeki on iki ila on beş yılda suyun bildiğim gibi alçak olmasını bekliyorum. Bir mil (1.6km) doğudaki Flints Gölü, kaynakları ve çıkışlarını da hesaba katarsak daha küçük olan diğer göller de Walden'a uymuş ve en yüksek seviyelerini Walden'la beraber yaşamıştır. Gözlemlerime dayanarak aynı şeyi Beyaz Göl için de söyleyebilirim.

Walden'ın uzun zaman aralıklarıyla yükselip alçalması en azından bir işlev görüyor; su bu yükseklikte bir yıl veya daha fazla zaman kalırsa, gölün çevresini dolaşmayı güçleştirecek şekilde, son yükselişten beri kıyısında büyüyen çalı ve ağaçları, çamları, huş dallarını, kızıl ve kavak ağaçlarını ve diğerlerini öldürerek, su çekildiğinde dümdüz bir kıyı oluşmasına neden olur; günlük gelgit yaşayan birçok göl ve su birikintisinin aksine, Walden'ın suyu en aşağı seviyede en temiz dönemini yaşar. Evimin yanındaki gölün kıyısında on beş fit (4.5m) yüksekliğinde bir dizi çam ağacı, bir manivelayla sökülmüş gibi yere yıkılmış. Su seviyesini aştıkları yerde bir iz olduğu için ağaçların yüksekliği son yükselişten bu yana kaç yıl geçtiği hakkın-

da bir fikir veriyor. Bu dalgalanmalarla göl, kıyıya adını kazımıştır, böylece kıyı kırpılmış olur, ağaçlar kıyıyı sahiplenemez. Kıyı, gölün dudaklarıdır, üzerlerinde sakal bitmez. Göl arada bir, kıyının üzerindeki çatlakları yalar. Sular yükseldiğinde kızılağaçlar, söğütler ve akçaağaçlar, ayakta kalabilmek için, gövdelerinden her yöne birkaç fit uzunluğunda kırmızı lifli kökler yayar, bu kökler yerden üç-dört fit (1 m) yükselir; ayrıca kıyıdaki yüksek yaban mersini kümelerinin normalde meyve vermezken bu koşullarda çok verimli oldukları görülür.

Bazıları kıyının düzenli bir şekilde düzleşmesine şaşırır. Kasaba halkı gelenekleri bilir, en yaşlıları gençliklerinde Kızılderililerin tepede toplantı yaptıklarını duymuşlardır. O zamanlar tepe, gölün şimdiki derinliği kadar yüksekmiş. Kızılderililer, çok küfürlü konuşurlarmış ve bundan dolayı hiç suçluluk duymazlarmış. Bir gün bu şekilde konuşurken tepe sallanmış ve çökmüş, sadece Walden adında bir Kızılderili kadın kaçıp kurtulmuş, gölün adı da buradan geliyormuş. Göl sarsıldığında taşların iki yana yuvarlandığı ve böylece şimdiki kıyının meydana geldiği söylenir. Bu efsanelerin yanısıra kesin olan bir şey vardır: bir zamanlar burada bir göl yoktu, şimdi var; bu Kızılderili efsanesi daha önce bahsettiğim o eski yerleşimcinin anlattıklarıyla çelişmiyor. Bu yerleşimci, buraya su veya maden aramak için kullanılan çatal çubuğuyla ilk geldiğinde, çimden ince bir buhar yükseldiğini ve fındık ağacının sabit bir şekilde aşağıyı gösterdiğini görüp burada bir kuyu açmaya karar vermiş. Taşlara gelince, birçok kişi taşların oluşumunun dalgaların tepelere çarpmasına bağlanamayacağını düşünüyor; ancak ben, çevredeki tepelerin aynı cinsten taşlarla dolu olduğunu gördüm, öyle ki tren yolunun göle yaklaştığı yerde taşları, yolun iki yanına, duvar oluşturacak şekilde yığmışlar, ayrıca kı-

yının en dik olduğu yerlerde daha çok taş var; böylece artık bu konu benim için anlaşılmaz olmaktan çıktı. Kıyıyı açanı buldum. Eğer gölün adı İngiltere'deki bir yer isminden gelmiyorsa (Saffron Walden gibi mesela) en eski isminin *Walden-in (duvarla çevrelenmiş) Gölü olduğunu düşünebilirsiniz.*

Göl benim için kazılmış, hazır bir kuyuydu. Yılda dört ay, suyu hem soğuk, hem temiz ve saftı; o zaman kasabadaki sular kadar hatta en iyisi olduğunu sanıyorum. Kışın, havayla temas eden suyun tamamı, daha çok korunan kaynak ve kuyuların suyundan çok daha soğuktu. Öğleden sonra saat beşten, ertesi gün öğlen vaktine kadar oturduğum odada duran göl suyu, 1846 Mart ayında, güneş çatının tepesinde olduğu zaman 65-70 (30°C); normal zamanlarda 42 Fahrenheittı (19°C). Bu, köydeki en soğuk kuyu suyundan bir derece daha soğuktu. Aynı gün Boiling Spring'in suyu 45 Fahrenheittı (21°C); bu gölün suyu, denediğim suların en sıcağı, ama yazın denediğim suların en soğuğuydu, tabii alçak veya durgun sular karışmadığı zaman... Ayrıca, Walden, derinliğinden ötürü, yazın güneşe maruz kalan diğer sular kadar ısınmıyordu. En sıcak havada bir kova su alıp kilere koyardım; gece soğur ve gündüz boyunca soğuk kalırdı; ayrıca yakındaki bir kaynaktan da su alırdım. Bu sular bir hafta sonra bile, ilk günkü tazeliğini korur ve sudan pompa tadı gelmezdi. Yazın göl kıyısında kamp yapan biri, kampın gölgesinde bir kova su gömerse, buz gibi bir lükse ihtiyaç duymazdı.

Walden'da, tanesi yedi pound (3kg) gelen turna balıkları yakalanır, bazıları büyük bir hızla oltanın makarasını sürükler, balıkçılar ne yakalayacaklarını göremedikleri için oltayı sekiz pound (3kg) ağırlıkta sabitlerler. Kimisi iki poundu (750gr) geçen gümüş, su levreği, kızılkanat, chiven, birkaç çipura ve ta-

nesi dört pound (1.5kg) gelen yılan balığı, (bir balığın ağırlığı balığa nam kazandıran başlıca özelliğidir.), yılan balığı olarak burada sadece bu balıkları duydum; ayrıca beş inç (12cm) uzunluğunda küçük balıklar da gördüğümü hatırlıyorum; yanları gümüşi, sırtları yeşilimsi sazan cinsi balıklar gördüm, anlattığım efsanede sözü geçtiği için bahsediyorum. Ancak bu göl, balık açısından çok da verimli değildir. En övündüğü balığı turnadır, o da çok miktarda yoktur. Bir defasında buzun üstünde en az üç farklı cins turna balığı görmüştüm: biri uzun ve yassı, çelik renkli nehirde tutulan balıklara benzer bir turnaydı; burada en çok rastlanan tür olan diğeri, parlak altın renkte yeşil tonları ve dikkat çekici bir derinliği olan turnaydı. Üçüncü tür ise altın renginde, şekil olarak ikinci türe benzeyen, kenarlarda küçük siyah ve koyu kahverengi beneklerle süslü ve birkaç tane de soluk kan rengi benek serpiştirilmiş, alabalığa benzer bir turnaydı. Reticulatus* ismi bunlara çok da uymuyordu, guttatus** daha iyi olurdu. Bunlar çok sıkı derili balıklar, boylarına bakıp tahmin ettiğiniz ağırlığı aşarlardı. Gümüş balıkları, yayın ve tatlı su levreği kısacası bu göldeki bütün balıklar, nehirde ve diğer göllerde bulunan balıklardan daha temiz, daha güzel ve daha sıkı etlidir, çünkü bu gölün suyu saftır, bu gölün balığı diğerlerinden hemen ayırt edilebilir. Herhalde birçok balık bilimi uzmanı bu gölün balıklarını yepyeni balık cinsleri olarak sınıflandırırdı. Ayrıca, temiz cinsinden az kaslı kurbağa ve kaplumbağalar da vardı. Gölde misk sıçanı ve Amerikan vizonu izleri görmek mümkündür ve ara sıra da gezgin bir çamur kaplumbağası görebilirsiniz. Bazen sabahları sandalımı itince, gece sandalın altına sığınan büyük bir çamur kaplumba-

* Ağ gibi.

** Lekeli.

ğasını rahatsız etmiş olurdum. Ördek ve kazlar ilkbahar ve sonbaharda sık sık gelirler, beyaz karınlı serçeler (Hirunda bicolor) gölün üzerinde sekerler. Peetweets'ler (Totanus macularius) yaz boyu taşlı kıyıda dolaşırlar. Bazen beyaz bir çam üzerinde gölde oturan bir balık kartalının rahatını kaçırdığım olurdu; ama Fair Haven'da olduğu gibi göle martı kanadı değiyor mu bilmiyorum. Göl, yılda en fazla bir gerdanlı dalgıç kuşunu barındırır. Göle gelip giden bütün balıklar işte bunlardır.

Sakin bir havada, sandaldan su derinliği sekiz-on fit (2.5-3m) olan doğudaki kumlu kıyıda ve gölün birkaç yerinde daha, altı fit (1.8m) çapında bir fit (30.479cm) yüksekliğinde yuvarlak taş yığınları görülür, taşlar tavuk yumurtasından daha küçüktür. Diğer yerler çıplak kumdur. Kızılderililerin, önceden bu taşları belli bir amaç için buzda şekillendirdiklerini düşünebilirsiniz, buz eridiğinde dibe çökmüşler; ama hem çok düzenliler hem de bazıları bu teoriye uyamayacak kadar yeni. Nehirdeki taşlara benziyorlar; burada ne sazan cinsi balıklar ne de nehirde yetişen yılan balıkları olmadığı için, bunları hangi balığın yaptığını bilmiyorum. Belki chivin balığının yuvalarıdır. Bunlar göl tabanına hoş ve esrarengiz bir hava veriyor.

Göl kıyısı tekdüze olmayacak kadar düzensizdir. Zihnimde canlandırdığıma göre, batı kıyısı derin körfezlerle süslü, kuzey kıyısı sarp, birbiri ardına gelen burunların örtüştüğü ve aralarında keşfedilmemiş kuytuların bulunduğu güney kıyısı ise çok güzel işlenmiştir. Suyun kenarından yükselen tepelerin arasında yer alan gölün ortasından bakıldığı zaman orman, olabileceği en iyi konumdadır ve olduğundan çok daha güzel görünür; ormanın görüntüsünün yansıdığı su, hem en iyi ön planı oluşturur, hem de engebeli kıyısı en doğal ve hoş sınırı çi-

zer. Ormanı çevreleyen bu kenar, kabalıktan ve kusurdan uzaktır; bir kısmında baltanın temizlediği bir alan, diğer kısmında da işlenmiş bir tarla bulunur. Su tarafında ağaçların yayılıp büyüyeceği yeterince alan vardır, her biri en güçlü dallarını o yöne gönderirler. Doğa burada doğal bir kenar örmüştür; göz, derece derece en alçak çalılardan en yüksek ağaçlara kadar çıkar. Yer yer insan elinin izlerine rastlanır. Su, binlerce yıl öncesindeki gibi, kıyıları yıkar. Göl, bir doğa parçasının en güzel ve anlamlı öğesidir. Toprağın gözüdür; ona bakan biri, kendi doğasının derinliğini ölçer. Kıyıda nehir gibi uzanan ağaçlar, gözü çevreleyen ince uzun göz kapaklarıdır; etraftaki ormanlı tepeler ve kayalar, gözün üstünde asılı kaşlar gibidir.

Sakin bir Eylül öğleden sonrası gölün doğu kıyısında düz kumlu plajda durduğum zaman hafif bir sisin karşı kıyıyı bulanık gösterdiği bir anda "gölün cam gibi yüzeyi" sözünün ne anlama geldiğini gördüm. Yüzey, kafanızı ters çevirdiğinizde vadiye gerilmiş ince bir örümcek ağı ipine benziyordu. Arka planda çam ağaçları olmak üzere parıl parıl parlıyordu, atmosferin bir tabakasını diğerinden ayırıyordu. Hiç ıslanmadan altından yürüyüp karşı tepelere çıkabileceğinizi düşünür, üstünde seken serçelerin gölün üstüne tüneyebileceklerine inanırdınız. Gerçekten de, serçelerin bazen sanki yanlışlıkla hattın altına daldıkları olurdu, sonra uyanırlardı. Batıda, gölün ötesine baktığınız zaman, hem yansıyan hem de gerçek güneşe karşı iki elinizle gözlerinizi korumanız gerekirdi, çünkü ikisi de eşit derecede parlaktı; iki güneş arasında kalan göl yüzeyini incelemeye kalksanız, kelimenin tam manasıyla cam gibi düz olduğunu görürsünüz; sadece eşit aralıklarla göl yüzeyine serpilmiş patinaj yapan böcekler vardır; güneşte yaptıkları hareketlerle çok zarif kıvılcımlar çıkarırlar; bazen bir ördek böbürlenerek yüzer, bazen de daha önce de söz ettiğim gibi, bir serçe öylesine alçaktan uçar

ki sanki göle değecekmiş gibi olur. Uzakta bir balık, suyun içinden zıplayıp havada üç-dört fitlik (1m) bir kemer çizebilir; suya girip çıktığı yerlerde bir ışık parlar; bazen bütün bir kemer gümüş gibi parlayabilir. Bazen orada burada bir diken pamuğu suyun yüzeyinde yüzer; balıklar pamuğu didikleyip suya batırırlar. Göl erimiş cam gibidir, soğur ama donmaz. Üzerindeki birkaç toz zerresi, camdaki lekeler gibi saf ve güzeldir. Sık sık diğer yerlerden bir ağ ile ayrılmış gibi görünen daha düz ve daha koyu renkli bir su parçası görürsünüz, bir grup su perisi üzerinde dinlenir. Bir tepenin üstünden, herhangi bir yerde bir balığın sıçradığını görebilirsiniz, çünkü olay sadece bir turna veya gümüşün böcek yakalamak için dümdüz yüzeye fırlaması değildir, bütün gölün dengesi bozulur. Bu basit olayın böyle bir hareketlenmeyle duyurulması harika bir şeydir (bu balık cinayeti açığa vurulur) uzakta tünediğim yerden suyun, altı rod (30m) çapında halkalar halinde dalgalanmasını görebilirim. Bir su böceğinin (Gyrinus), düz yüzey üzerinde çeyrek mil (400m) ilerlemesini bile görebilirsiniz, çünkü suyu hafifçe yararak ilerler, iki yöne sapan dalgalanması dikkat çeker, ama suyun yüzünde kayan hayvanlar dalgalanma meydana getirmezler. Su, adamakıllı hareketlendiği zaman, ne su böcekleri ne de patinaj yapan böcekler ortalıkta görünmez, sakin günlerde yuvalarını bırakıp macera olarak kıyıdan su üstünde kaymaya başlarlar, gölün bir ucundan diğer ucuna kadar ilerlerler. Sonbaharın zarif günlerinden birinde, güneş sımsıcak ısıtırken, bir ağaç kütüğünde gölü görebileceğiniz bir yükseklikte oturup, gölde gamzeler oluşturan daireleri incelemek, rahatlatıcı bir uğraştır. Bu daireler olmasa göl, yüzey yansıyan gökyüzü ve ağaçların arasında âdeta kaybolur. Bu geniş yüzeyde herhangi bir kıpırtı olduğunda hemen yatıştırılıp yüzey tekrar düzleştirilir, tıpkı su dolu bir vazo gibi sarsıldıktan sonra titreyen dairelerin kenarlara ulaşmaya ça-

lışması ve yüzeyin tekrar düzelmesi gibidir. Bir balık sıçrasa veya böcek düşse hemen yuvarlaklar halinde bir çukurlaşma olur, çeşmenin sürekli su fışkırtması gibi veya hafif nabız atışları gibi, göğsün kalkıp inmesi gibi güzeldir. Mutluluğun ve acının titreyişi birbirinden ayırt edilemez. Gölün gerçekliği ne kadar huzur vericidir! İnsan gölün üstünde ilkbahardaki gibi parıldıyor. Bu öğleden sonra her yaprak, her dal, her taş ve her örümcek ağı tıpkı bir ilkbahar sabahı çiyle kaplanmış gibi kıvılcımlar saçıyor. Bir küreğin her hareketi veya bir böcek, ışık demeti oluşturuyor; kürek suya çarptığında çıkan ses ne güzel yankılanıyor!

Eylül veya Ekim'de, böyle bir günde, Walden, ormanın mükemmel bir aynası olur. Gölü çevreleyen taşlar gözüme ender bulunan mücevherler gibi görünür. Dünya yüzeyinde bir göl kadar saf ve temiz, aynı zamanda da geniş bir şey yoktur. Gökyüzü suyu. Çevresine çit gerekmez. Gelip geçen milletler onu kirletmez. Hiçbir taşın çatlatamadığı bir aynadır, civası hiç eskimez, Doğa yaldızını sürekli yeniler; hiçbir fırtına veya toz, her zaman taze olan yüzeyini asla donuklaştıramaz; bu aynaya tutulan bütün kirli şeyler dibe çöker, güneşin buğulu kızartısı onları süpürüp bastırır; göl, ışıktan yapılma bir toz bezidir, üzerinde alınmış hiçbir nefesi tutmaz, kendi nefesini bulut olarak yükseklere gönderir, aynı bulutlar göğsüne yansımaya devam eder.

Bu su tarlası, havadaki ruhları ortaya çıkarır. Sürekli yeni hayat ve hareket alır. Toprakla gök arasında bir geçiş gibidir. Toprakta sadece çimler ve ağaçlar dalgalanır; ama rüzgâr, suyu bütünüyle dalgalandırır. Bir meltemin suya nerede değdiğini, ışığın çizgi ve ince tabaka halinde parlayışından anlarım. Gölün yüzeyine bakabilmemiz çok ilginç. Belki de havanın da yüzeyine uzun uzun bakacağız ve belli belirsiz ruhların nerede dolaştığını tespit edeceğiz.

Patinajcılarla su böcekleri, Ekim'in ikinci yarısında hava don yapmaya başlayınca ortadan kaybolur; sonra, Kasımın genellikle sakin geçen günlerinde, yüzeyi dalgalandıracak hiçbir şey kalmamıştır. Kasım ayında bir öğleden sonra, günlerce süren bir yağmur fırtınasının ardından gelen sakinlikte, gökyüzü hâlâ bulutlarla kaplı, hava sisliyken, gölün adamakıllı düz olduğunu gözlemledim, öyle ki yüzeyini ayırt etmek çok güçtü. Artık Ekim'in parlak renklerini değil, çevre tepelerdeki karanlık Kasım renklerini yansıtıyordu. Üzerinden olabildiğince yumuşak geçmeme rağmen, kayığımın yaptığı hafif dalgalanmalar, görüş mesafemin ötesine taştı, yansımalara dalgalı bir görünüm verdi. Yüzeye bakarken, uzakta yer yer hafif pırıltılar gördüm, sanki dondan kaçabilmiş bir grup patinajcı sinek oraya toplanmıştı. Belki de dümdüz yüzeyde, dipten kabaran bir kaynak görünüyordu. Bu yerlerden birine doğru hafifçe kürek çekerken, küçük tatlı su levreklerinin akınına uğradım; yeşil suyun içinde çok zengin görünen, yaklaşık beş inç (12cm) uzunluğunda ki bronz renkli bu balıklar suda oynarken su yüzüne çıkıp küçük çukurlar yapıyordu, bazen de yüzeyde kabarcıklar bırakıyordu. Böyle şeffaf ve dipsiz görünen suya bulutlar yansırken, bir balondaymış gibi havada âdeta yüzüyordum, balıkların yüzüşü bana bir kaçış veya bir şeyin etrafında dönüş izlenimini vermişti. Sanki bir kuş sürüsü benim seviyemin hemen altında, sağda veya solda uçuyordu, yüzgeçleri de yelken gibi açılmıştı. Gölde böyle bir çok sürü vardı, geniş gökyüzünden gelen ışık buzla kaplanmadan, kış öncesi bu kısa mevsimi değerlendiriyorlardı; yüzeyde hafif bir meltem, suyu yalıyormuş veya birkaç yağmur damlası düşüyormuş görüntüsü veriyordu. Dikkatsizce yaklaşıp beni fark etmelerine neden olunca, kuyruklarıyla ani bir dalgalanma yapıp su sıçrattılar, sanki biri üs-

tünden çalılar sarkan bir ağaç dalıyla suya vurup derinlere kaçmış gibiydi. Uzakta rüzgâr çıktı, sis kabardı ve dalgalanma başladı: tatlı su levrekleri eskisinden çok daha yukarı sıçradı, yarısı suyun üstüne çıktı; üç inç (7.5cm) uzunluğunda yüz siyah nokta aynı anda suyun üstündeydi. Bir yıl, Aralık'ın 5'inde suyun yüzeyinde çökmeler gördüm, tam sıkı bir yagmur yagacak derken etrafı sis kapladı, hemen küreklerin başına geçip eve doğru yönelmek için acele ettim; yağmur hızlanmışa benziyordu ama yanaklarıma bir damla bile çarpmamıştı, sırılsıklam ıslanacağımı zannediyordum. Çukurlaşmalar kesildi; bunları tatlı su levrekleri yapıyormuş, kureklerimin sesi korkutunca derinlere kaçtılar, sürünün yavaş yavaş kaybolduğunu gördüm; boylece kuru bir öğleden sonrası geçirmiş oldum.

Yaklaşık altmış yıl önce bu göle gidip gelen yaşlı bir adam, ormanlarla çevrelenmiş gölun, hava kararınca bile bazen ördekler ve başka su kuşlarıyla dolup taştığını anlatır; ayrıca söylediğine gore üzerinde birçok kartal da olurmuş. Buraya avlanmaya gelirmiş, kıyıda bulduğu eski bir tahta kano kullanırmış. Kano topraktan sokülup birbirine eklenen beyaz çam kutüklerinden yapılmış, kütüklerin ucu kare biçiminde kesiliyormuş. Çok hantalmış ama uzun yıllar kullanılmış, sonra da içi su dolmuş ve herhalde dibe çökmüş. Kanonun kimin olduğunu bilmiyormuş; göle aitmiş. Ceviz ağacı kabuklarından şeritleri birbirine bağlayıp çapası için ip yaparmış. Devrimden önce gölde yaşayan yaşlı bir çömlekçi, ona golün dibinde eski bir kayık gördüğünü söylemiş. Bu kasa, bazen su yüzünde yüzerek kıyıya kadar gelirmiş; yaklaşıp almak istediğinde derinlere gidip gözden kaybolurmuş. Eski tahta kanonun hikayesini duymak beni çok memnun etti. Kızılderili kanosunun yerini almış, aynı materyalden, ama daha güzel bir stilde inşa edilmiş. Herhalde önceleri kıyıda bir ağaç-

mış, sonra suya düşmüş, bir nesil boyunca yüzmüş, göl için en uygun kayık olmuş. İlk defa gölün derinliklerine baktığım zaman, dipte yatan ve fark edilmeyen birçok ağaç gövdesi görmüştüm. Bunlar, odunun ucuz olduğu zamanlarda ya burada unutulmuş ya da ağaç kesildikten sonra buzun üzerine bırakılmıştır; artık böyle bırakılmış odun parçasına hiç rastlanmıyor.

Walden Gölü üzerinde ilk defa kürek çektiğim zaman, göl enine boyuna büyük çam ve meşe ağaçlarıyla çevrelenmişti, kimi koylarında üzüm dalları ağaç tepelerinden sarkarak altından sandalların geçebildiği kameriyeler oluşturmuştu. Kıyılarını şekillendiren tepeler o kadar dik, tepelerin üzerindeki ormanlar o kadar yüksekti ki, batı ucundan baktığında ormanla ilgili gösterilerin sergilendiği bir amfiteatra benziyordu. Daha gençken, birçok saatimi batıdan gelen hafif bir esinti gibi, sandalın içinde gölde yüzerek geçirirdim; gölün ortasına kürek çeker, sandalın oturma yerine sırtüstü uzanır, bir yaz günü öğle üzeri, hayal kurarak sandalım kuma çarpana kadar yatardım. Kaderimin beni hangi kıyıya taşıdığına bakardım. Ataletin en çekici ve verimli endüstri olduğu günlerdi. Bir çok günün öğle üzeri zamanını bu şekilde çalmışımdır, günün en değerli zamanını bu şekilde geçirmeyi tercih etmişimdir; çünkü paraca olmasa da, yaz günleri güneşli saatler bakımından zengindim ve bu saatleri bol keseden harcadım; zamanımı bir atölye çalışmasında veya öğretmen kürsüsünde çarçur etmediğime de pişman değilim. Bu kıyılardan ayrıldığımdan beri, oduncular ağaçları boş yere kesmeye devam ettiler ve artık ormanın koridorları arasında yürüyüp ara sıra ağaçların arasından suya bakmak mümkün değil. İlham perim artık susuyorsa iyi bir nedeni var. Ağaçları kesilen kuşlardan ötmesini bekleyebilir misiniz?

Gölün tabanındaki ağaç kütükleri, eski tahta kano ve gölü çevreleyen koyu renkli ormanlar artık tarihe karıştı; gölün yerini bile doğru dürüst bilmeyen köylüler yıkanmak veya su içmek için göle gelmek yerine, bulaşıklarını yıkamak için bir boru yardımıyla suyunu getirtmek istiyorlar! Gölün suyu, Ganj nehri kadar kutsal sayılmalı, oysa bu insanlar Walden'a bir kolu çevirerek veya bir tıpayı çekerek sahip olmak istiyorlar. O şeytani Demir At, kulakları yırtan kişnemesiyle kasabada yankılanıyor; Kaynayan Suyu adımlarıyla çamurlandırdı, Walden kıyısındaki bütün ağaçları yiyip bitirdi; paragöz Yunanlıların icat ettiği karnında bin adam taşıyan Truva atı! Ülkenin şampiyonu Moore of Moore Hall nerede? Derin yerinde onunla buluşacak ve şişmiş baş belasının kaburgalarına intikam alan neşter darbesini saplayacaktı.

Her şeye rağmen, tanıdığım karakterler içinde saflığı en iyi taşıyan ve koruyan Walden'dır. Birçok adam ona benzetilmiştir, ama çok azı bunu hakkeder. Önce oduncular kıyılarını tıraş etmiş, sonra İrlandalılar kıyılara domuz ahırlarını kurmuş, demiryolu sınırlarını ihlal etmiş, buzcular bir kez daha yağma etmiş, ama göl değişmemiş, gençlikte baktığım gölün aynısı... Bütün bu dalgalanmalardan sonra, bir tane bile kırışıklık kazınmamış üzerine. Zamana meydan okurcasına genç; eskiden olduğu gibi, bir serçenin alçalıp sudan bir böcek alışını görebiliyorum. Sanki yirmi yıldan fazla süredir her gün görmüyormuşum gibi, bu gece dikkatimi çekti: İşte Walden, yıllar önce keşfettiğim orman gölü; geçen yıl bir orman dolusu ağacın kesilip tüketildiği yerden bu yıl her zamanki coşkusuyla bir başka orman bitiyor; eskiden de var olan aynı düşünce, yüzeyinde dalgalanıyor; aynı neşe ve mutluluk sıvısı, hem kendisi hem de onu yapan için ve tabii be-

nim için de olabilir... Kesinlikle cesur bir adamın eseri, kurnazlıktan uzak olan birinin! Bu suyu kendi eliyle yuvarlamış, düşüncesinde derinleştirip arıtmış ve vasiyetinde Concord'a miras bırakmış. Yüzüne baktığımda aynı yansımaları görüyorum; sonra âdeta, "*Walden, bu sen misin?*", demek istiyorum.

Bu bir hayal değil,
Bir çizgiyi süsleyen.
Tanrı'ya ve Cennet'e daha çok yaklaşamazdım
Walden'da yaşadığım kadar.
Taşlı kıyısıyım onun
Ve üzerinden geçen meltemi
Avucumun içinde
Kumu ve suyu var.
Ve en derin barınağı
Yatıyor düşüncemde.

Vagonlar göle bakmak için duraklamıyor; ama mühendisler, itfaiyeciler, frenciler ve sezonluk bileti olan yolcular onu sık sık görüyorlar; bunlar, manzaraya daha iyi uyan adamlar zaten. Mühendis geceleyin, gün boyunca en az bir defa sükunet ve saflığı gördüğünü unutmaz ya da doğası unutmaz. Bir defa görülmesine rağmen, devlet caddelerini ve motorun isini temizlemeye yardım eder. Buna "Tanrı'nın Damlası" adını verebiliriz.

Walden'ın görünürde bir kaynağı veya suyunu boşalttığı bir yer olmadığını söylemiştim, ama bir koldan dolaylı olarak o bölgede bulunan göller topluluğu yoluyla biraz yüksekte kalan Flints Gölü'ne bağlanır. Walden Gölü diğer ucunda doğrudan, benzer bir göller zinciriyle, daha alçak olan Concord nehrine bağlanır. Başka bir jeolojik dönemde Walden, bu göllerin üzerinden akıyor olabilirdi. Tanrı yasaklamasa ve biraz dibi kazınsa, tekrar o bölgeye akabilirdi.

Ormanlarda bir münzevi gibi kabuğuna çekilmiş, sert koşullar altında yaşayarak böylesine harika bir saflık kazandığına göre, Flints Gölü'nün görece olarak daha pis olan sularının Walden'ınkisine karışmasını ya da gölün tatlı suyunun ormanda harcanıp gitmesini kimse istemez.

Lincoln'daki Flints ya da Sandy Gölü, Walden'ın yaklaşık bir mil (1.6km) doğusunda kalan en büyük gölümüz veya iç denizimizdir. Yaklaşık yüz doksan yedi acrelık bir alanı kapladığı söylenen bu göl, çok daha büyüktür ve balık yönünden daha zengindir; ama Walden Gölü'nden daha alçaktır. Bir değişiklik olarak ve biraz dinlenmek için sık sık ormanın içinden o taraflara doğru yürürüm. Sadece rüzgârın serbestçe yanaklarına çarpması için ve dalgaları seyredip denizcilerin hayatını hatırlamak için bile böyle yürümeye değer. Sonbaharda rüzgârlı günlerde, o taraflarda kestane toplamaya giderim, kestaneler suya düşer, yıkanır ve hazır halde ayaklarımın dibine gelir. Bir gün sudan yüzüme taze hava eserek ayak otuyla kaplı kıyısında yürürken, iskelet haline gelmiş bir sandal kalıntısına rastladım; kenarları gitmişti, saz otlarının arasında sadece alçak tabanının şekli kalmıştı; ama modeli iyi çizilmişti ve çürümüş büyük bir nilüfer yastığı gibi damarlarıyla beraber ortadaydı. Deniz kıyısında rastlanan; iyi bir hikayesi olan bir kalıntı kadar etkileyiciydi. Şimdi küflenmiş sebze görünümündeydi; içinden çalılar ve su zambakları fışkırdığından kıyıdan ayırt edilemez hale gelmişti. Bu gölün kuzey ucunda, kumlu zeminde dalga izlerini görmekten çok hoşlanırdım; suyun basıncıyla sığ su içinde yürüyen birinin ayaklarıyla hissedeceği şekilde sıkı ve sert hale gelmişti, tek sıra halindeki çalılar, dalgalı çizgiler halinde dalga izlerine eşlik ediyor, sıra sıra uzanarak sanki bu çalıları dalgalar ekmiş gibi bir görüntü sergiliyordu. Burada aynı

zamanda büyük miktarda enteresan toplar buldum. Pipo otu gibi bir bitkinin köklerindeki ince otlardan meydana gelmiş, yarım inç ila dört inç (1.2-10cm) çapında, mükemmel bir küre şeklinde toplar vardı. Alçak suda, kumlu zeminde, bir öne bir arkaya sallanıyor, bazen de karaya oturuyorlardı. Ya tamamen ottan yapılmışlardı, ya da ortalarında bir miktar kum bulunuyordu. İlk bakışta, bu topların çakıl taşları gibi, dalgaların hareketi sonucu ortaya çıktıklarını söyleyebilirdiniz; ancak yarım inç çapındaki en küçüğü bile, aynı kaba materyalden oluşuyor ve yılın sadece tek bir mevsiminde türüyorlardı. Ayrıca dalgalar, bir nesneyi meydana getirmek yerine, genelde belli bir şekil almış bir maddeyi aşındırırlar. Kuruyken şekillerini, önceden belli olmayan uzunca bir süre muhafaza ediyorlardı.

Flints (Çakmaktaş) Gölü! İsim dağarcığımız bu kadar fakir işte! Çiftliği bu gökyüzü kadar berrak bir suya bitişik olan, kendisiyse fazla temiz olmayan aptal çiftçi, kıyılarını tıraş ettiği bu göle hangi hakla bu ismi verebiliyor? Derisi çakmaktaşından yapılmış cimri adamlar, bir doların veya centin görüntüleri yansıtan yüzeyini tercih eder, çünkü bu yüzeylerde kendi utanmaz yüzünü görebilen, gölde dolaşan ördekleri bile yasak bölgeye girmiş yabancılar kabul eden parmakları, sürekli bir şeyleri gaddarca kavramaktan sertleşmiş, kıvrık pençelere dönüşmüş birileri, bu ismi bulmuştur;-yani bana göre bu göl isimsizdir. Göle, bu adamı görmek veya duymak için gitmiyorum; o da gölü asla görmüyor zaten; içinde asla yıkanmıyor, onu asla sevmiyor ve korumuyor, onu yarattığı için Tanrı'ya şükretmiyor. İçinde yüzen balıkların, göle gidip gelen yabani kuşlar veya dört ayaklı hayvanların veya kıyıda büyüyen yabani çiçeklerin göle bir isim vermesini tercih ederdim, ya da tarih örgüsü gölün tarihi örgüsüyle içiçe geçmiş yabani bir adam veya çocuğun göle isim

vermesini isterdim; kendinde bir isim gösteremeyen birinin değil de, aynı görüşlere sahip bir komşu veya kanun dizisinin eylemlerinin isim olmasını isterdim. Oysa bu adam, sadece gölün para değerini düşünen ya da varlığı bütün kıyıyı lanetleyen; kıyıyı tüketmiş, suyu da tüketmek için bayılan biridir, gölün İngiliz otu veya kızılcık çayırı olamadığına üzülen biridir, gözlerinde gölün değerini yükseltecek bir şey yoktur, dibindeki çamuru satmak için suyunu çektirmeyi isteyecek biridir. Bu su kendi değirmenini döndürmediğine göre, gölün burada durmasına öncelik vermeye gerek yoktur. Ne çalışmasını ne de içindeki her şeyin fiyatlandırıldığı çiftliğini sevmiyorum; para getirecekse, içinde yaşadığı doğayı veya inandığı Tanrı'yı pazara götürüp satan; Tanrı'yı Tanrı olarak pazarlayan; çiftliğinde yetişen hiçbir şeyin bedava olamadığı, tarlaları ürün vermeyen,çayırlarında çiçek bitmeyen, ağaçları meyve vermeyen, meyvelerin güzelliğinden hoşlanmayan, meyvelerin ancak dolara çevrilince olgunlaştığına inanan biridir bu. Gerçek zenginliği yaşayan fakirliğin benim olmasını isterim. Benim için çiftçiler, fakir oldukları ölçüde saygın ve ilgi çekicidirler, zavallı çiftçiler... Örnek bir çiftlik! Ev, bir gübre yığınının ortasında duruyor; adamlar, atlar, öküzler ve kuğular için temiz ve temiz olmayan odalar, hepsi birbirine bitişik! Adamla dolu! Gübre veya yayık sütünü anımsatan kokusuyla büyük bir yağ lekesi! Çok iyi işlenmiş, insanların kalpleri ve beyinleriyle gübrelenmiş! Kilisenin arka bahçesinde patates yetiştirir gibi! İşte örnek bir çiftlik!

Hayır, hayır; eğer doğanın en temiz niteliklerine insan isimleri verilecekse, bu insanların en asil ve en değerlilerinden olmalı. Göllerimizin en azından Ege Denizi gibi gerçek bir ismi olmalı, "kıyılarda cesur bir girişim yankılanmalı"!

Daha küçük boyutta olan Kaz Gölü, Flints Gölü'ne giden yolun üstündedir; bir mil (1.6km) güneybatıdaki Fair-Haven,

Concord Nehrinin bir uzantısıdır ve 70 acre'lık bir alanı kaplar; 40 acre'lik Beyaz Göl, Fair-Haven'ın bir buçuk mil (2.4km) ötesindedir. İşte bu benim göller memleketim! Concord Nehriyle beraber, üzerinde ayrıcalığım olan su alanlarıdır. Gece gündüz, her yıl, götürdüğüm herşeyi öğütürler.

Oduncular, trenyolu ve ben Walden Gölü'nü kirlettik. Bütün göller içinde belki en güzeli, ormanın incisi olan Beyaz Göldür; çok sıradan bir isim olduğundan ismi onu tanımlamada zayıf kalır, ya suyunun dikkat çekici saflığından ya da kumlarının renginden dolayı bu ismi almıştır. Bu nitelikleri açısından Walden'ın küçük bir ikizidir. Birbirlerine o kadar benzerler ki yerin altından birbirlerine bağlandıklarını sanabilirsiniz. Aynı taşlı kıyıya, aynı ton su rengine sahiptir. Walden'da olduğu gibi, yazın en rutubetli ve sıcak günleri, tuzlu havada ağaçların arasından koylarından birine baktığınız zaman aslında çok da derin olmayan suyu, dipten yansımayla koyu bir renge boyanır, dumanlı mavi-yeşil veya sarımsı yeşil bir renk tonunda görünür. Yıllar önce kum kağıdı yapımında kullanmak üzere el arabasıyla kum toplamak için oraya giderdim, o gün bugündür de ara sıra giderim. Oraya sık sık giden biri bu gölün Yeşil Göl adını almasını öneriyor. Belki de aşağıda anlatacağım nedenler dolayısıyla, Sarı Çam Gölü adını almalı. On beş yıl önce, belirgin bir cins olmamasına rağmen buralarda sarı çam dediğimiz bir çam cinsinin tepesi, kıyıdan oldukça açıkta derin suların üstüne çıkmış. Bazıları gölün ağır ağır alçaldığını ve ortaya çıkanın ilkel çağlardan kalma bir orman olduğunu ileri sürmüş. Massachusetts'de oturan bir vatandaşın 1792'de "*Massachuset Tarihinden Hatıralar*" adlı dergide "*Concord Kasabasının Topografik Tanımı*" bölümünde Walden ve Beyaz Göl'den bahsettikten sonra şunları eklediği-

ni gördüm;: "Sular alçaldığında, Beyaz Göl'ün ortasında burada yetişmiş izlenimini veren bir ağaç görülebilir; aslında kökleri su yüzeyinin elli fit (15m) altındadır, ağacın tepesi kırılmıştır, kırıldığı yer on dört inç (10cm) çapındadır." 1849'da gölün en yakınındaki kasaba olan Sudbury kasabasında oturan biriyle konuştum; on-on beş yıl önce bahsedilen ağacı çıkaranın kendisi olduğunu söyledi. Hatırlayabildiği kadarıyla, kıyıdan on iki ila on beş rod (60-75m) açıktaymış, o bölgede su otuz-kırk fit (10-12m) derinmiş. Kış zamanı bir öğleden önce buz çıkarıyormuş, öğleden sonra komşulardan birinin yardımıyla bu eski sarı çamı çıkarmaya kara vermiş. Buzun üstünde kıyıya doğru bir kanal görmüş, ağacı bir öküz yardımıyla kanal boyunca kıyıya sürükleyip kıyıda da çekip çıkarmış. Ama işini tamamlamak üzereyken şaşkınlıkla ağacın baş aşağı olduğunu fark etmiş; ağacın kesilmiş dallar aşağı doğru bakıyormuş, küçük ucuysa kumlu yüzeyde sımsıkı tutunmuş. Geniş ucu yaklaşık bir fit (30.479cm) çapında olduğundan iyi bir testerelik kütük olacağını sanırken, kütük o kadar çürük çıkmış ki, olsa olsa yakacak olarak kullanılabilirmiş. Bir kısmını hangarına koymuş. Kesik ucunda balta ve ağaçkakan izleri varmış. Adam, kıyıda ölü bir ağacın birden göle sürüklenmiş olabileceğini düşünmüş, tepesi su dolunca, kesik tarafı hâlâ kuru ve hafif olduğundan baş aşağı sürüklenip dibe çökmüş olabilirmiş. Seksen yaşındaki babası kendini bidi bileli, bu ağaç oradaymış. Birkaç tane daha güzel ağaç dipte yatıyor olabilirdi; bu ağaçlar, yüzeydeki dalgalanmalar nedeniyle, suda hareket eden dev gibi su yılanlarına benziyordu.

Bu gölün kayıkla kirletildiğine pek rastlanmaz, çünkü gölde bir balıkçıyı cezb edecek çok az şey vardır. Çamura ihtiyaç duyan beyaz bir su zambağı veya sıradan bir eğir yerine, saf

suda ince blue flag (*Iris versicolor*) yetişir, taşla kaplı dipte büyüyüp bütün kıyıya yayılır, Haziran'da buraya şakıyan kuşlar gelir, kuşların mavimsi kanatları ve kıyıdaki çiçeklerin göle yansıması, gölün yeşilimsi sarı rengiyle uyum içerisindedir.

Beyaz Göl ve Walden, Işık Gölleri işlevini gören yeryüzünün üstünde yer alan büyük kristaller gibidir. Eğer donup kalsalardı ve kavranacak kadar küçük olsalardı, köleler bu gölleri imparatorların başını süsleyecek değerli taşlar olarak taşırlardı; ama akıcı ve alabildiğince geniş olduklarından sonsuza kadar bize ve bizden sonra geleceklere aitler. Bizse bunları görmezden gelip Kohinoor elmasının peşine düşeriz. Bu göller piyasa değerleri olamayacak kadar arıdırlar. Çamur içermezler. Yaşamlarımızdan çok daha güzel, karakterlerimizden çok daha saydamdırlar! Onlardan kötülük adına hiçbir şey görmedik. Çiftçinin ördeklerinin yüzdüğü, kapısının önündeki havuzdan çok daha temiz ve anlamlıdırlar! Temiz yabani ördekler buraya gelir. Doğada yaşayan insanlar delikanlı doğanın kıymetini bilmezler. Kuşlar tüyleri ve ötüşleriyle çiçeklerle uyum içindedir, ama Doğa'nın görkemli güzelliğiyle işbirliği yapan bir delikanlı veya genç kız var mıdır? Doğa, onların oturduğu kasabalardan uzakta, yalnız başına gelişip büyür. Cennet hakkında konuşun! Dünyayı da aşağılayın.

Fırıncı Kasabası

Bazen geze geze çam korularına giderim, tapınak gibi ya da denizdeki donanmalar gibi dururlar, tam techizatlı, eğimli dalları ışıkla dalgalanır; öyle tatlı, yumuşak, yeşil ve gölgelidir ki Druidler* meşelerini bir kenara bırakıp bu ağaçlara tapınabilirlerdi; ya da Flints Gölü'nün ötesindeki sedir korusuna giderim; ağarmış yaban mersiniyle kaplı ağaçlar sivri kule gibi yükselerek Valhalla'nın** önünde dikilmeyi hakkeden bir görüntü sergilerler, yerlere sürünen ardıçlar yeri meyve çelenkleriyle kaplarlar; bazen de usnea likenlerinin kavis şeklinde, beyaz ladin ağaçlarından sarktığı bataklıklara giderim. Yerin bataklık tanrılarının yuvarlak masaları olan şapkalı mantarlarla kaplandığı, ağaç kütüklerinin ise daha güzel mantarlarla; kelebekler, deniz kabukları ve sebze salyangozlarıyla süslendiği bataklıklardır bunlar. Bataklıkta pembesi kızılcıklar yetişir, kızılağaç küçük

* Britanya'da yaşayan eski bir Kelt ırkı, meşe ağacını kutsal kabul ederlerdi.

** İskandinav mitolojisinde ölümsüzlük salonu, savaşta öldürülenlerin ruhları buraya kabul edilir.

iblis gözü gibi parıldar, balmumu en sert ağaçlarda bile oluk açıp kat yerlerinde çatlama yapar, yabani çobanpüskülü güzelliğiyle bakana kendi evini unutturur, başka birçok isimsiz yabani yasak meyve insanı şaşkına çevirir ve başıan çıkarır; bütün bunlar, ölümlü birinin damak zevki için çok saf ve temizdirler. Bir alime başvurmak yerine bu çevrede sık rastlanmayan belli bazı ağaçlara giderim. Bu ağaçlar uzakta bir arazinin tam ortasında dikilir veya bir ormanın ya da bataklığın derinliklerinde, bir tepenin üstünde bulunur. siyah huş ağacı bu tür bir ağaçtır mesela. iki fit (60cm) çapında çok güzel siyah huşlar bulmak mümkündür; kuzeni sarı huşun altın rengi gevşek bir gövdesi vardır, kokusu siyah huş gibidir; kayın ağacının liken rengine boyalı çok düzgün bir gövdesi vardır, nadir örnekler dışında detaylarda mükemmeldir. kasabada büyükçe kayınlardan oluşmuş sadece tek bir koru biliyorum, buradaki ağaçları kayın yemişlerini çok seven güvercinlerin diktiği söylenir. gümüş rengi tahılın parıldadığını görmek için kayın ağacını ikiye ayırmaya değer; ıhlamur ağacının lifli kabuğu, gürgen, celti occidentalis veya sadece bir tane güzel örneği olan yalancı karaağaç. çam ağacının uzun bir çeşit kozalağı, shingle ağacı veya ormanın ortasında bir pagoda gibi duran köknara benzer iyi bir çam ağacı ve daha birçokları buralarda görebileceğiniz ağaçlar arasındadır. Benim yaz-kış ziyaret ettiğim tapınaklar da işte bunlardı. Atmosferin aşağı tabakasını dolduran bir gökkuşağı, eğrisinin tam ayağında durma şansını yakaladığım zaman, gökkuşağı çevredeki ot ve yaprakları boyar ve sanki renkli bir kristalin içinden bakıyormuşum gibi gözümü kamaştırır. Gökkuşağı ışığından oluşan bir göldür bu. kısa bir süre de olsa içinde bir yunus balığı gibi yaşarım. Daha uzun sürseydi yaptığım işleri ve hayatımı da kendi rengine boyardı. Tren yolunun şosesinde yürürken gölgemin çevresindeki ışık halkasına bakar şaşardım, kendimi seçil-

miş bir insan olarak hayal etmek isterdim. Beni ziyaret edenlerden biri, önünde yürüyen İrlandalıların gölgelerinde hale olmadığını söyledi, sadece yerliler bu şekilde ayrıcalıklıydı. Benvenuto Cellini, hatıralarında, St. Angelo kalesinde hapisken korkunç bir rüya veya hayal gördükten sonra, İtalya ve Fransa'dayken sabah akşam başının gölgesinin üzerinde şaşalı bir ışık göründüğünü yazıyor, çimlerde çiy varken ışık daha da belirginleşiyormuş. Bu daha önce bahsettiğim olayın aynısıydı; özellikle sabahları gördüğüm, ama diğer zamanlarda, hatta ay ışığında bile görünen haleydi. Her zaman tekrarlanmasına rağmen, herkes fark etmiyordu; Cellini'deki gibi kolayca uyarılılabilen bir hayal gücü söz konusu olduğunda, batıl inanç demek için yeterli sebebiniz var demektir. Ayrıca, Cellini bu ışığın çok az kişiye göründüğünü söylüyor. Ama bu ışığa bakıp görecek kadar bilinçli olanlar zaten yeterince ayrıcalıklıdır, öyle değil mi?

Bir öğleden sonra Fair-Haven'a balığa gitmek için ormanın içinden yola çıktım, az miktarda sebzeden oluşan yemeğime balık ilave etmek istiyordum. Yolum Fırıncı Köyüne komşu olan Hoş Çayırdan geçiyordu. Burası bir şairin, aşağıdaki gibi başlayan dizeleri mırıldandığı inziva yeriydi:

Hoş bir tarladan girilir sana
Yosunlu meyve ağaçları
Bir dereyi boyamış kırmızıya
İçinde kayan bir misk sıçanı barındıran.
Cıva gibi bir alabalık
Etrafta kıpır kıpır yüzen.

Walden'a gelmeden önce, burada yaşamayı düşünmüştüm. Elmalara "çengel attım*", dereyi zıplayarak geçtim, misk sıçanlarını ve alabalıkları ürküttüm. Sonsuza kadar sürecek-

* Çaldım.

miş kadar uzun gelen öğleden sonralarından biriydi; birçok şey olabilirdi, yaşamımızın büyük bir parçasını kaplıyordu, gerçi ben başladığımda yarısı harcanmıştı bile. Bu arada bir de sağanak yağmur başladı, yarım saat bir çam ağacının altına sığınmak zorunda kaldım, başımın üstüne dalları çekip ıslanmamak için başıma mendilimi taktım: sonunda belime kadar suya batmış vaziyette önümdeki turna yığınına bir ağ atınca kendimi bir bulutun gölgesinde buldum; gok öyle bir gürlüyordu ki, daha fazla dinleyemedim. Tanrılar gurur duyabilir, diye düşündüm; çatallaşan şimşeklerle silahsız bir balıkçıyı bozguna uğratmışlardı. Aceleyle, yoldan yarım mil (800m) uzaktaki en yakın kulübeye sığındım. Kulübe göle yakındı ve uzun zamandır içinde kimse oturmuyordu:

"İşte burada bir şair eserini
tamamladı yaşadığı yıllar boyunca.
seyirlik basit bir kulübe
yok olmaya doğru giden."

İlham perisinin söyledikleri işte bunlardı. Öğrendiğime göre, şimdi bu kulübede, İrlandalı John Field, karısı ve birkaç çocuğuyla beraber kalıyormuş; babasına yardım eden geniş yüzlü bir erkek çocuğu, bataklıktan gelirken yağmurdan kaçmak için babasının yanında koşuyor. Falcı kadınlara benzeyen, buruşuk yüzlü, koni kafalı çocuk, babasının dizlerinde saraydaki soylular gibi oturuyor; açlık içinde, ıslak evinden dışarıdaki yabancıya merakla bakıyor; çocukluğun verdiği ayrıcalıkla, John Field'in fakir ve aç veledi olduğunu bilmeden soylu bir ailenin son temsilcisi, dünyanın en dikkat çeken şeyi ve ümit kaynağıymış gibi bakıyor. Gök gürüldeyip sağanak yağmur yağarken çatının en az akıttığı yerde beraberce oturduk. Bu aileyi Amerika'ya getiren gemi daha yapılmamışken ben aynı yerde birçok defa otur-

muştum. John Field dürüst ve çalışkan ama sünepe bir adamdı; karısı da, o yüksek ocağın girintisinde yağlı yuvarlak yüzü ve çıplak göğüsleriyle ard arda akşam yemekleri pişirecek kadar cesurdu; bir gün içinde bulunduğu şartlarını iyileştirmeyi düşünüyordu; bir elinden bezi hiç eksik olmazdı, ama bezin etkisi hiçbir yerde görünmezdi. Benim gibi yağmurdan buraya sığınan tavuklar, ailenin üyesi gibi odada geziniyordu; güzelce kızartılamayacak kadar insanlaşmışlardı. Orada durup gözümün içine bakıyor ve ayakkabımı adamakıllı gagalıyorlardı. Bu arada ev sahibim, kendi hikayesini anlattı; komşu bir çiftçinin bataklığında ne kadar çok çalıştığını, bahçıvan beli ve bataklık çapasıyla bir çayırı acrı 10 Dolara işlediğini ve toprağı gübreleyerek bir yıllığına kullandığını anlattı; babasının yanında neşeyle çalışan geniş yüzlü çocuk, babasının ne kadar kötü pazarlık ettiğinden habersizdi. Kendi tecrübelerimi anlatarak ona yardım etmeye çalıştım: çok yakında oturan bir komşusu olduğumu, balık avlamaya geldiğimi ve aylak aylak gezen birine benzetikliğimi, ama hayatımı tıpkı onun gibi kazandığımı söyledim.; ışıklı, derli toplu, temiz bir evde yaşadığımı ve bu evin bana onun yıllık kirasından daha aza mal olduğunu anlattım. Isterse bir iki ay içinde kendisine bir ev yapabileceğini söyledim; çay, kahve, tereyağı, süt, dana eti kullanmadığımı, bunları satın almak için çok para ödemesi gerektiğini ve çok çalıştığında vücut sistemini yenilemek için daha çok yemesi gerektiğini söyledim. John Field'in yaşamı, uzun olduğu kadar geniş kapsamlı bir süreçti; aslında daha çok, geniş kapsamlı bir süreçti, çünkü pazarlıkıa hayatının değerini düşürmüştü; ama Amerika'ya gelerek kazançlı çıktığını düşünüyordu, çünkü her gün çay, kahve ve et bulabiliyordu. Ama gerçek Amerika, bütün bunlar olmadan yaşayabileceğin bir hayat tarzı seçmekte özgür olduğun ülkedir;

devletin vatandaşı, kölelik, savaş ve doğrudan veya dolaylı olarak bunlardan kaynaklanan diğer gereksiz harcamaları desteklemeye mecbur tutmadığı bir ülkedir. Onunla kasıtlı olarak sanki bir filozofmuş ya da filozof olmak istiyormuş gibi konuştum. İnsanların kendilerine olan saygısını tekrar kazanmaları adına dünyadaki bütün çayırlar işlenmeden olduğu gibi bırakılsa çok memnun olurdum. Kendi kültürü adına neyin iyi olduğunu bulmak için bir kişinin tarih okumasına gerek yoktur. Ama hayır! Bir Irlandalı'nın kültürü başlı başına bir girişimdir, ahlak çapasıyla işlenmesi gerekir. Bataklıkta bu kadar çok çalıştığına göre, kalın çizmelere ve kalın giysilere ihtiyacı olduğunu söyledim, ayağındakiler kısa zamanda topraklanıp eskiyecekti. Ben, bunların yarı fiyatından da ucuza gelen hafif ayakkabılar ve ince giysiler giyiyordum, o zaten benim bir centilmen gibi giyindiğimi sanıyordu (aslında öyle değildi); bir veya iki saatte, çalışarak değil dinlenerek bana iki gün yetecek kadar balık avlıyordum veya beni bir hafta geçindirecek parayı kazanıyordum. Kendisi ve ailesi basit bir yaşam tarzını seçseydi, yazın hep beraber yaban mersini toplamaya gidebilirlerdi. John iç çekti, karısı da elleri belinde bakakaldı; ikisi de bu tarz bir yaşama başlamak için yeterli sermayeleri var mı, başlarlarsa devam ettirmeye matematik bilgileri yeter mi diye düşüncelere dalmış görünüyordu. Hayatları körlemesine devam ediyordu, hangi limana varacağını bilmiyorlardı; bu nedenle kendilerince hayata karşı cesur olduklarına inanıyorum, hayatla yüzleşiyor, dişleriyle tırnaklarıyla kazıyarak, büyük sütunlarını bir kamayla ikiye ayıracak beceriden yoksun, detaylarda düzensiz; bir devedikeniyle başa çıkar gibi hayatla da kabaca başa çıkabileceğini düşünerek ezici bir olumsuzlukla savaşıyorlar; yazık ki John Field matematik bilgisinden yoksun yaşıyor ve başarısız oluyordu.

"Hiç balık avlamaya gidiyor musunuz?" diye sordum. "Aa tabii, ara sıra suyun orada uzandığım zaman bir kova balık yakalıyorum; çok iyi tatlı su levreği yakalıyorum." "Yem olarak ne kullanıyorsun?" dedim. "Gümüşleri balık kurtlarıyla yakalıyorum, tatlı su levrekleri için de gümüş balıklarını kullanıyorum" diye cevap verdi. Karısı parlayan umut dolu bir yüzle "Artık gitsen, John" dedi ama John istemedi.

Sağanak dinmişti, doğudaki ormanların üzerinde parlayan bir gökkuşağı, güzel bir akşam olacağını haber veriyordu; böylece oradan ayrıldım. Ben istemeden bir tabak yemek verdiler, bölgedeki araştırmamı tamamlamak için, kaynağın tabanını görmeyi umarak kalktım; aman Tanrım burada bataklık kumu, sığ yerler, kırılmış ipler, iflah olmaz kovalar vardı. Bu arada yemek pişirmek için uygun kaplar seçilmişti, su göründüğü kadarıyla arıtılmıştı ve iyi bir araştırmadan sonra uzunca bir gecikmeyle susamış kişiyi buluyordu; ama henüz şiddetli bir soğuk görmemiş ve tam yerleşmemişti. Burada bu sulu yulaf lapası yeniliyordu, gözlerimi kapayıp toz zerrelerini dışta bırakacak şekilde alt akıntıya yön vererek gerçek bir misafirperverliğin karşısında en içten yudumumu içtim. Görgü söz konusu olduğunda iğrenmem.

Yağmurdan sonra İrlandalının evinden ayrılınca, göle doğru yöneldim; turna avlamak için acele ediyordum, suyu çekilmiş çayırlara, sığ sulara, çamurlu çukurlara, bataklık parçalarına bata çıka giderken, bir an için bu terkedilmiş vahşi bölgeler, okula ve üniversiteye gitmiş benim gibi birine çok saçma gözüktü; ama omuzlarımın üzerindeki gökkuşağıyla tepeden aşağı kızaran batıya doğru yürürken, temizlenmiş hava kulağıma kaçta kaçını İyilik Meleğimin söylediğini bilmediğim, sönük çınlamalar getiriyordu: her gün daha da uzağa gidip balık tut ve avlan; siz derelerinize ve ocak kenarlarınızla korku ve şüphe-

den uzak dinlenin! Gençlik günlerinde Yaratıcını hatırla! Şafak sökmeden endişeden arınmış olarak kalk ve macera ara! Ay seni başka göllerde bulsun, gece evde her yerde karşına çıksın. Bunlardan daha geniş tarlalar yok, burada oynanandan başka oynanmaya değer oyun yok. Tabiatına uygun biçimde özgürce serpil: ayak otları ve eğrelti otları gibi, İngilizler bunları asla kuru ot yapmaz. Bırak gök gürüldesin, çiftçilerin ürününü bozmakla tehdit etse ne olur? Sana getirdiği haber bu değil. Onlar arabalara ve barakalara kaçarken sen bulutların altına sığın! Ticaretle değil eğlenerek yaptığın işlerle geçimini sağla! Toprağın tadını çıkar, ama ona sahip olma! Girişimcilik isteği ve inanç nedeniyle insanlar şu an bulundukları yere gelmiştir, alıp satarlar ve yaşamlarını bir köle gibi geçirirler.

Ey Fırıncı Çiftliği!

Kırlarda en zengin element
bir parça masum gün ışığıdır...
Kimse eğlenceye koşmaz
Demiryoluyla çevrelenmiş otlağında
Tartışmayacaksın hiç kimseyle,
Sorular zihni karıştırmayacak.
Şimdi de ilk bakıştaki kadar uysal,
Kırmızı sade gabardinine bürünmüş bir hâlde...

Gel seven insan,
Ve nefret eden,
Kutsal Güvercinin çocukları,
Ve bu ülkenin Bay Kabahati,
Sallandır fesat tertipçilerini
Ağaçların sağlam kirişlerinden![*]

[*] Ellery Channing. *Baker Farm.*

Adamlar yakındaki tarladan veya caddeden uysal uysal evlerine dönerler, evdekilerin sesleri buralardan da duyulur ve yaşamları zayıflar, çünkü tekrar tekrar soluk vermektedir; gölgeleri gündüz gece adımlarından daha ileridedir. Her gün uzaklardan, maceralardan, tehlikelerden ve yeni keşiflerden eve dönmeliyiz, yeni tecrübeler ve yeni bir karakterle gelmeliyiz.

Göle varmadan, John Field'in taze bir dürtüyle gün batımından önce bataklığı bırakıp zihin yapısı değişmiş bir hâlde geldiğini gördüm. Ben bir ip dolusu balık yakalarken, zavallı adam birkaç yüzgecin huzurunu kaçırdı. Bunun, kendi şansı olduğunu söyledi, ama sandalda yerleri değiştirince şans da yer değiştirdi. Zavallı John Field! (bu yazdıklarımı okumayacağına güveniyorum, tabii eğer kendini geliştirmeyecekse) Bu ilkel yeni ülkede eski tarz kırsal yaşam tarzının bir türevini uygulayabileceğini düşünüyor; gümüş balıklarını yem yapıp tatlı su levreği yakalamak... İyi yem olduğunu kabul ediyorum. Tamamen kendine tahsis edilmiş bir ufukta, fakir bir adam; fakir doğmuş, kendisine İrlanda'dan miras kalmış fakirliği ve zavallı hayatı, Adem'den kalma büyükannesi ve bataklıklı yollarıyla bu dünyada yükselemez; torunları da yükselemez, ta ki bataklıklara bata çıka ilerleyen ağlara bulanmış ayak bileklerine kanat takana kadar...

Yüksek Prensipler

Tuttuğum bir ip balıkla ormandan geçerek eve gelirken, elimdeki kazığı yere sürüyordum; patikadan hızla geçen bir dağ sıçanı görünce tuhaf ve vahşi iştahla sıçanı tutup yemek istedim; karnımın aç olduğundan değil sıçanın temsil ettiği yabaniliğe duyduğum açlıktan böyle bir hisse kapılmıştım. Göl kenarında yaşarken bir ya da iki defa açlıktan çılgına dönmüş bir köpek gibi ormanda dolaştığımı bilirim. Tuhaf bir terkedilmişlik duygusuyla yiyebileceğim bir geyik aramıştım. O anda hiçbir parça bana çok vahşi gelmezdi. En vahşi sahneler inanılmaz derecede tanıdık ve yakın geliyordu. İçimde bütün insanlarda olduğu gibi daha yüksek, yani manevi bir hayat yaşama güdüsüyle, ilkel ve vahşi bir yaşantı dürtüsü aynı anda uyanmıştı (hala da bu dürtüler ben vardır) ve her iki dürtüye de saygı duyuyordum. Vahşiyi en az iyi kadar seviyorum. Balıkçılıkta bulduğum doğal yaşam ve macera bana vahşi hayatı sevdirmişti. Bazen kendime hayatın içinde bir yer belirleyip, günümü sabahtan akşama kadar hayvanlar gibi geçirmeyi istemişimdir. Belki de gençliğimde bu

şekilde yaşayıp avlanarak Doğa'ya fazlasıyla yakınlaştım. Bize önce Doğa'yı tanıştırır, sonra da bizi Doğa'dan alıkoyarlar, aksi takdirde o yaşta Doğa'yla çok az bir tanışıklığımız olurdu. Balıkçı, avcı, oduncu gibi hayatlarını tarlalarda ve ormanlarda geçirenler, âdeta Doğa'nın bir parçası gibidirler; işleriyle meşgul olurken Doğa'ya bir beklentiyle yaklaşan filozof ve şairlerden Doğa'yı gözlemleye daha uygun bir ruh hali içerisindedirler. Doğa, kendini onlara sergilemekten korkmaz. Gezgin; otlakta avcı, Missouri ve Columbia'daki su kaynaklarında tuzakçı, St. Mary Şelalelerinde ise balıkçıdır. Sadece gezgin olan biri, öğreneceklerini ikinci elden yarım yamalak öğrenir; güvenilir bir otorite değildir. Bu insanların pratikten iç güdüleriyle öğrendikleriyle, ancak bilim rapor halinde sununca ilgileniyoruz çünkü sadece bilim, gerçek insanlık veya insan tecrübesinin tarifidir.

Amerikalıların çok az eğlence kaynağı olduğunu söyleyenler yanılıyor; gerçi Amerikalıların İngilizler kadar resmi tatili yoktur, erkekler o kadar çeşitli oyunlar oynamazlar; ama aslında burada avlanma ve balık avlama gibi daha ilkel ve yalnız yaşanan eğlenceler diğer oyunlara zaman bırakmamıştır. Benim zamanımın bütün erkek çocukları, on ila on dört yaşları arasında bir av tüfeğini omuzlamıştır; avlanma ve balıkçılık alanları İngilizlerinki kadar sınırlı değildir, vahşi bir hayat sürenlerinki kadar sınırsızdır. Amerikalıların sıradan oyunlara çok zaman ayırmamasına şaşmamak lazım. Ancak artık bir şeyler değişiyor; değişimin nedeni daha üstün bir insanlığın oluşması değil, daha az oyun olmasıdır, çünkü avcı hayvanların en iyi dostudur ve Merhametli Toplumu* kabul etmez.

Gölde yaşarken bazen değişiklik olsun diye yemeklerime balık ilave ederdim. Aslında ilk balıkçılarla aynı sebeple avlan-

* Yerli hayvanları eziyetten koruyan yardımlaşma kurumlarına verilen ad.

nına ihtiyacı duymuştum. Zihnimde bu işe karşı çıkabilecek insaniyet tanımı bana tamamıyla yapay geliyordu, duygularımdan çok felsefemi ilgilendiriyordu. Burada sadece balıkçılıktan söz ediyorum, çünkü kuş avlamak konusunda farklı düşünüyorum; ormana gelmeden çok önce tüfeğimi satmıştım. Başkalarına kıyasla daha merhametsiz değilim, sadece balık tutarken kendimi kötü hissetmiyorum. Ne kurtçuklara, ne de balıklara acıyorum. Bu benim için bir alışkanlık. Kuş avlamaya gelince, silah taşıdığım yıllarda bahane olarak kuş bilimiyle ilgilenmemi gösterir ve sadece ender rastlanan ya da bilinmeyen kuş türlerinin peşine düşerdim. Ancak itiraf etmeliyim ki, artık kuş bilimiyle ilgilenmenin daha ince yolları olduğunu düşünüyorum. Kuş bilimi kuşların alışkanlıklarını yakından takip etmeyi gerektirdiği için, sadece bu nedenle de olsa silahımı bırakmaya karar verdim. Merhamete sığmadığı söylense bile, en az merhamet kadar değerli bazı sporların bir kenara bırakılmasını şüpheyle karşılıyorum; arkadaşlarımdan bazıları endişeyle kendi çocuklarına bu sporu yaptırmalarında bir sakınca olup olmadığını sordukları zaman, avlanmanın kendi eğitimimin en iyi kısımlarından biri olduğunu hatırlayarak, bırakın avlansınlar, diye cevap vermişimdir, önce sıkı birer sporcu, sonra da güçlü avcılar olarak yetişsinler, çünkü bitkilerin dünyasında kendilerine bu kadar büyük bir oyun bulamazlar; avcı ve balıkçı erkekler olsunlar. Bu konuda Chaucer'ın rahibesiyle aynı fikirdeyim:

"Avcıların içinde kutsal bir adam taşımadıklarını
söyleyen metne itibar etme"

Bireylerin olduğu kadar ırkların tarihinde de avcıların Algonquins'in deyimiyle "en iyi adamlar" olduğu dönemler vardır. Tüfekle hiç atış yapmamış bir erkek çocuğuna ancak acıyabiliriz; daha merhametli değildir ve eğitimi ihmal edilmiştir.

Bu uğraşa yöneltilen gençlerle ilgili soruya cevap olarak, bu gençlerin sonunda avcılığı aşacaklarını söyleyebilirim. Tam olarak sağlıklı karar veremediği çocukluk çağından çıkmış hiçbir insan, bile isteye, hayatta kendisiyle aynı haklara sahip bir canlının canına kıyamayacaktır. Tavşan, aşırı sıkıntı ve tehlike anında, bir çocuk gibi bağırır. Anneler sizi uyarıyorum, bir canlının duygularına anlayışla yaklaşırken, ortaya her zaman insan cinsini yücelten değerlendirmeler çıkmaz.

Işte genç bir adam ormanla genellikle bu şekilde tanışır, kendisinin en özgün yanını da bu şekilde keşfetmeye başlar. Ormana önce bir avcı ve balıkçı olarak gider; içinde daha iyi bir hayatın tohumlarını taşıyorsa, kendisi için uygun olan araçları ayırt eder, (örneğin şair ya da naturalist olur) balık kepçesiyle tüfeği bir kenara bırakır. Bu açıdan insanların çoğu, hâlâ gençtir ve her zaman genç kalacaktır. Birçok ülkede bir rahibin avlanması sıkça rastlanan bir manzaradır. Böyle biri iyi bir çoban köpeği olabilir, ama iyi bir Çoban olması çok uzak bir ihtimaldir. Odunculuk, buz kesicilik ve bunun gibi işler dışında, Walden Gölü'nde vatandaşlarımı, ister baba isterse çocukları yarım gün boyunca meşgul eden uğraşının balık tutmak olduğunu görünce oldukça şaşırmıştım. Bir ip balık tutmazlarsa, bu süre boyunca gölü seyretme fırsatları olmasına rağmen, genellikle harcadıkları zamana değmediğini veya şanssız olduklarını düşünürler. Balık tutmaktan kaynaklanan tortu dibe çöküp amaçlarını arındırana kadar belki bin defa göle gelebilirler; ama şüphesiz bu arındırıcı süreç devam edecektir. Vali ve danışma kurulu, gölü hayal meyal hatırlıyordur, çünkü küçükken orada balık tutmaya gitmişlerdir; ama şimdi balık tutmaya gidemeyecek kadar yaşlı ve saygındırlar ve artık gölü sonsuza kadar tanımıyorlar. Ancak onlar bile, sonunda cennete gitmek istiyor.

Kanunlar, gölü dikkate aldığında, bu sadece gölde kullanılan çengel sayısına düzenleme getirmek için oluyor; ama gölü oltaya takmak için gereken kancaların kancasını tanımıyorlar bile, kanunları bir yem için devreye sokuyorlar. Yani, medeni ülkelerde bile, insanlar yetişirken avcı aşamasından geçiyor.

Son yıllarda öz saygımdan bir parça eksiltmeden balık tutamadığımı fark ettim. Tekrar tekrar denedim. Yetenekliyim ve bir çok arkadaşım gibi zaman zaman canlanan içgüdüsel bir eğilimim var, ama ne zaman balık, tutsam tutmasaydım daha iyi olacağını hissediyorum. Bence hata yapmıyorum. Bu sabahın ilk çizgileri gibi belli belirsiz bir korku. Şüphesiz bunlar daha alt düzeydeki varlıklara mahsus olan içgüdüler; her geçen yıl balıkçılıktan uzaklaşıyorum, daha çok insanlaşıp bilgeleşmesem bile; şu anda balıkçı değilim. Fakat vahşi doğada yaşasaydım, tekrar balıkçı ve avcı olma dürtüsünü hissedecektim.

Ayrıca bu beslenme şeklinin özünde ve genel olarak bütün etlerde temiz olmayan bir şeyler var; her gün düzgün ve saygın bir görüntüyle ortaya çıkmanın, evi bütün pis koku ve görüntülerden arındırıp eve tatlı bir hava vermenin, yani ev işinin ne olduğunun farkına varmaya başladım. Hem kasap hem bulaşıkçı hem aşçı hem de servis yapılan beyefendi olduğum için, pek rastlanmayan bir tecrübenin sahibi olduğumu söyleyebilirim. Hayvani gıdalara pratikte getirdiğim itiraz, temiz olmayışlarıdır; ayrıca balığı yakalayıp temizleyip pişirdiğimde, aslında beni beslemediğini görüyorum. Önemsiz ve gereksiz olmakla kalmayıp değerinden çok daha fazlaya mal oluyor. Daha az zahmet ve pislikle, biraz ekmek veya patates de aynı işi görebilir. Benim dönemimde yaşayan birçok kişi gibi, yıllarca çok ender olarak hayvani gıda, çay veya kahve kullandım; sağlığa olumsuz bir etkilerini gördüğüm için değil, hayal gücümle

uyuşmadıkları için. Hayvani gıdaları reddetme, tecrübeden kaynaklanan bir şey değil, bir içgüdür. Mütevazı yaşamak ve güçlükle besin temin etmek birçok açıdan çok güzeldir; hiçbir zaman bu şekilde yaşamadım, ama hayal gücümü tatmin edecek kadar ileri gittim. Yüksek yetilerini ve şiirsel kapasitesini en iyi konumda muhafaza etmek isteyen herkes, hayvani gıdalardan ve her çeşit yiyeceğin fazlasından uzak durmuştur. Kirby ve Spence'de, böcekbilimin ortaya koyduğu önemli bir gerçeğe işaret edildiğini gördüm; "mükemmel konumda bulunan böcekler, yemek yeme organlarını kullanmamaktadır;" "bir kural olarak bu durumdaki bütün böcekler tırtıl aşamasında yediklerinden çok daha az yerler". "Obur tırtıl, kelebek olunca". "açgözlü sinek kurdu, sinek olunca" birkaç damla bal veya başka bir tatlı sıvıyla doyuyor. Kelebeğin kanatlarının altındaki karnı, hâlâ tırtılı temsil eder. Bu lezzetli parça, böcek tarafını teşvik eder. Çok yemek yiyen bir insan kurtçuk düzeyindedir; bu düzeyde olan milletler de vardır; bunların hayal güçleri yoktur, böyleleri geniş karınlarından tanınır.

Hayal gücüne ters düşmeyecek bir beslenme tarzını temin etmek ve pişirmek kolay değildir; ama hayal gücü de vücut yemek yediği zaman beslenmelidir; ikisi de aynı masaya oturmalıdır. Belki bu yapılabilir. Ölçülü olarak yenen meyveler, iştahımızdan utanmamıza neden olmaz, bizi değerli uğraşlarımızdan alıkoymaz. Yemeğe çeşni veren fazladan bir şey koyduğunuzda, bu sizi zehirleyecektir. Zengin yemek çeşitleriyle yaşamaya değmez. Birçok insan, hayvani veya bitkisel olsun, böyle zengin bir yemeği kendi elleriyle hazırlarken yakalansa utanırdı, oysa her gün başkaları onlar için bu yemekleri hazırlıyor. Öyle ya, böyle yapmazsak medeni olmayız, hanımefendi ve beyefendiler söz konusu olduğunda da gerçek erkek ve ka-

dın olmazlar. Bunlar neleri değiştirmemiz gerektiğini gösteriyor. Hayal gücünün et ve yağ ile neden bağdaşmadığını sorabilirsiniz. Sadece bağdaşmıyor olması beni tatmin ediyor. İnsanın etobur bir hayvan oluşu bir yüz karası değil midir? Doğru, büyük ölçüde diğer hayvanları avlayarak yaşamını sürdürebilir, sürdürüyor da, ama bu çok kötü bir yöntem (tavşanlara tuzak kuran veya koyunları kesen birinin de anlayacağı gibi) insana daha masum ve sağlıklı bir beslenme şeklini öğreten bir kimse, ırkına fayda sağlayan biri olarak nitelendirilecektir. Kendi uygulamam ne olursa olsun, insan ırkının kaderinin bir parçası olduğuna şüphem yok; aşamalı olarak hayvan yemeyi kestim, tıpkı vahşi kabilelerin medeni insanlarla ilişki kurunca birbirini yemeyi bırakması gibi...

Aklın en belli belirsiz, ama devamlılık arz eden ve kesinlikle doğru olan telkinlerini dinlersek, aklın insanı en uç noktalara, hatta deliliğe kadar götürdüğünü görürüz; ama gittikçe daha kararlı ve inançlı olacak insanın yoluda işte bu yondedir. Sağlıklı bir adamın zayıf biçimde desteklenmiş itirazı bile, insanlığın gelenekleri ve davasını destekleyici kanıtlarına üstün gelecektir. Hiçbir insan, kendisini yoldan çıkarana kadar aklına tabi olmadı. Sonuç, belki fiziksel bir zayıflık olabilir, ama daha yüksek prensiplere uyan bir yaşamdan kimse pişmanlık duyduğunu söyleyemez. Eğer gündüzü ve geceyi neşeyle selamlıyorsan, hayat çiçekler ve hoş kokulu bitkiler gibi güzel kokular saçıyorsa, daha esnek, yıldızlı ve ölümsüzse (işte o zaman başardın demektir. Doğa, bütünüyle sana yapılmış bir kutlamadır, anbean kendini kutsamış olursun. En büyük kazançlar ve değerler en az takdir edilenlerdir. Varlıklarından kolayca şüphe edebiliriz. Çabucak unutulurlar. En yüksek gerçek onlardır. Belki de, en şaşırtıcı ve en gerçek şeyler bir insandan

diğerine aktarılmaz. Günlük yaşantımın gerçek ürünü, gündüzün ve akşamın çizgileri gibi tarif edilmez ve elle tutulup gözle görünmezdir. Yıldızlardan yakalanan toz zerreleri, gökkuşağının sıkıca kavradığın bir parçasıdır.

Kendi adıma, olur olmaz her şeyden tiksinen biri değilim; gerekirse bir fareyi kızartıp çeşni katarak yiyebilirim. Uzun süredir su içtiğime çok memnunum; bu nedenle doğal gökyüzünü, afyon kullanan birinin cennetine tercih ederim. Her zaman uyanık olmak isterim; sarhoşluğun sonsuz sayıda dereceleri vardır. Akıllı bir adam için tek içeceğin su olduğuna inanıyorum; şarap çok asil bir içecek değildir; hele, sabahın getirdiği ümitleri bir fincan sıcak kahveyle nasıl da parçaladığınızı düşünün veya akşamınkileri bir kase çayla! Ah, baştan çıkıp bunlardan kullandığımda nasıl da alçalıyorum! Müzik bile sarhoş edebilir. Bu tip ufak tefek nedenler, Yunanistan ve Roma'yı yıkmıştır, İngiltere ve Amerika'yı da yıkacaktır. İçine çektiği havayla sarhoş olmayı kim istemez? Uzun süren kaba işlere yapılabilecek en ciddi itirazım, kaba şeyler yiyip içmeme neden olmalarıdır. Ancak doğruyu söylemek gerekirse, bu açıdan pek de dikkate değer biri olduğumu sanmıyorum. Dini konuları çok tartışmam, rahmet için dua etmem; eskisinden daha akıllı olduğumdan değil, ama itiraf etmeliyim ki, pişmanlık duyayım veya duymayayım, yıllar beni daha kaba ve duyarsız yaptı. Belki bu sorular gençlikte sorulmalıdır; birçoğunun, şiir gençlikte okunmalıdır, dediği gibi... Uygulamam hiçbir yerde görünmezken, fikirlerim işte burada. Ama Vedaların "Her yerde mevcut olan Yüce Varlığa inanan var olan her şeyi yiyebilir" derken bahsettiği ayrıcalıklı insanlardan olduğumu sanmıyorum, bu insanlar ne yediklerini veya bu yiyeceği kimin ha-

zırladığını sorup araştırmak zorunda hissetmezler kendilerini; bir Hindu yorumcusunun dediği gibi, Veda felsefesi bu ayrıcalığı sadece "sıkıntı zamanlarıyla" sınırlar.

Iştahın etkisini bir kenara bırakacak olursak, yediği yiyecekten zaman zaman tarifsiz bir tat almayan var mıdır? Zihinsel algılamamı, kaba bir biçimde işleyen tat duyuma borçlu olduğumu, damak yoluyla ilham aldığımı, tepenin eteklerinde yediğim bazı yemişlerin aklımı beslediğini düşününce dehşete kapılıyorum. "Ruhu kişinin sahibi değilse" der Thseng-tseu, "kişi bakar, ama görmez; dinler, ama duymaz; yer, ama yediğinin tadını ayırt edemez." Yediği şeyin gerçek tadını ayırt eden biri asla obur olmaz; ama ayırt etmeyen obur olmaya mahkûmdur. Bir Püriten'in esmer ekmek kabuğuna duyduğu iştah, belediye meclis üyesinin kaplumbağasına duyduğu iştahla aynıdır. Bir adamı ağzından giren yiyecek değil, o yiyeceği yediği iştah kirletir. Bu ne niteliğe, ne de niceliğe duyulan iştahtır, tensel tatlara düşkünlüktür; yenilen şey hayvanımızı besleyecek yemek değilse, manevi hayatımıza da ilham vermiyorsa, bize musallat olan kurtları doyuruyor demektir. Avcı çamur kaplumbağalarını, misk sıçanlarını ve diğer vahşi lezzetleri ağız tadına uygun bulurken, zarif bir hanım, buzağı ayağından yapılan jöleyi ve denizden çıkarılan sardalyeleri sever; her iki damak zevki de eşittir. Avcı, değirmen havuzuna, zarif hanım, yetiştirme havuzuna gider. Şaşırtıcı nokta; onların, sizin veya benim yiyip içerek bu pis hayvani hayatı nasıl sürdürdüğümüzdür.

Bütün hayatımız şaşırtıcı derecede ahlakla iç içedir. Erdemle kötülük arasında bir anlık bile ateşkes olmaz. İyilik asla boşa gitmeyen tek yatırımdır. Dünyanın çevresinde yankılanan harp müziğinde bizi ürperten, ısrarla iyilik üzerinde durulmasıdır. Bu, harp Evrensel Sigorta Şirketi'nin ağızlarda

dolaşan müziğidir, kurallarını tavsiye eder; ödediğimiz tek varlık, bir parça iyiliğimizden ibarettir. Gençlik artık duyarsız yetişse de, evren duyarsız değildir, aksine her zaman en duyarlının yanındadır. Batıdan esen her rüzgârda bunun kanıtını duyacaksın, duymayan çok şansız demektir. Ne zaman bir tele dokunsak veya bir deliğe bassak, çok cazip bir ahlak dersi bizi hayretten dondurur. Usanç veren gürültüler etrafta dolaşıp müzik diye dinlenir; aslında bunlar, hayatımızın kötülüğüyle gururlanan hoş taşlamalardır.

Doğamızdaki yüksek niteliklerin uyuduğu ölçüde, içimizdeki hayvan uyanır. Bu hayvan ilkel ve tenseldir, belki de tamamıyla devre dışı bırakılamaz; hayattayken ve sağlıklıyken bile, vücudumuzu işgal eden kurtlar gibidir. Muhtemelen hayvan doğamızdan uzaklaşabiliriz, ama onu değiştiremeyiz. Korkarım hayvan doğamız kendine özgü bir şekilde sağlıklıdır; onunla kendinizi iyi hissedebilirsiniz, ama tamamıyla arınmış olamazsınız. Geçen gün bir yaban domuzunun alt çenesini bulup elime aldım, dişleri beyaz ve sağlıklıydı. Uzun ve sivri dişleri manevi sağlıktan farklı, hayvana özgü bir sağlığın varlığına işaret ediyordu. Bu yaratık saflık ve ölçüden farklı yöntemlerle başarılı olmuş. Mencius'un dediğine göre "İnsanlar vahşi hayvanlardan çok ufak bir noktada ayrılır; sürü niteliğindeki sıradan insan bu noktayı yitirir; üstün insanlar ise dikkatle muhafaza eder." Saflık derecesine ulaştığımız zaman, ne çeşit bir hayatla karşılaşacağımızı kim bilebilir ki? Bana saflığı öğretecek bir adam tanısaydım, hemen onu bulmaya giderdim. "Vedalar, tutkularımıza ve vücudumuzun dış duyularına hükmederek iyi işler yapmanın, aklın Tanrı'ya yaklaşması için zorunlu koşullar olduğunu buyurur." Ancak ruh, vücudun her kısmına ve işlevine yayılarak bunları kon-

trol altına alabilir ve en kaba tensellik şeklinde ortaya çıkan şeyleri arılığa dönüştürebilir. Gevşek olduğumuzda yaratıcı enerji dağılır ve bizi temiz olmaktan uzaklaştırır; kendimize hakim olduğumuzda ise, bizi güçlendirir ve ilham kaynağımız olur. Lekesizlik, insanın çiçek açmasıdır; Akıl, Kahramanlık, Kutsallık denilen şeyler de bunu başaran çeşitli meyvelerdir. Saflık kanalı açık olduğunda, insan bir anda Tanrı'ya doğru uçar. Sırayla, saflaşmak bize ilham verirken, saflıktan uzaklaşmak canımızı sıkar. İçindeki hayvan gün be gün ölen ve ilahi tarafı yerleşip sağlamlaşan biri, kesinlikle kutsanmıştır. Aşağı ve şiddet içeren tarafı nedeniyle utanmayan biri var mıdır? Korkarım bizler, ancak faun ve satyrler gibi yarı Tanrılarız; hayvanla eşleşmiş ilah, iştahıyla var olan yaratıklarız ve bir anlamda yaşamlarımız utanç kaynağımızdır.

İçindeki hayvana gereken yeri veren ve zihnini orman
kanunlarının dışında tutan kişi ne kadar da mutludur!
Atını, keçisini, kurtunu ve her hayvanını kullanabilir.
Diğerlerinin hiçbirinin de kölesi değildir.
Bunun dışındaki insanlar, sadece domuz sürüsü olmakla kalmaz, aynı zamanda bütün diğer şeytanların
da ta kendisidir. Kendisini şuursuz bir kızgınlığa sürükleyip daha da kötüleştiren.

Bütün tensellikler birdir, birçok farklı şekil alırlar; saflık da birdir. Bir adamın tensel olarak yemesi, içmesi, birlikte yaşaması veya uyuması hep aynıdır. Tek bir iştahtan kaynaklanırlar, bir adamın tenselliğinin boyutlarını öğrenmek için, bahsedilen eylemlerden birini yapması yeterlidir. Saflıktan uzak biri, oturmasında kalkmasında saflık sergileyemez. Sürüngene yuvasının bir deliğinden saldırırsanız, diğer deliğinden çıkacaktır. Lekesiz olmak istiyorsanız, ölçülü olmalısınız. Lekesizlik

nedir? Bir adam lekesiz olup olmadığını nereden bilecek? Bilemez. Bu erdemin var olduğunu duyarız ama ne olduğunu bilmeyiz. Duyduğumuz söylentiye uygun biçimde konuşuruz. Bilgelik ve saflık gayret ve çabayla gelir; cehalet ve tensellikse, tembellikten gelir. Öğrencinin tenselliğinde, zihnin tembellik alışkanlığı yatar. Temiz olmayan bir insan, everenin her tarafında tembel bir insandır; soba başında oturan, yüzükoyun yatmış vaziyette sırtına güneş vuran, hiç yorulmadan dinlenen biridir. Temiz olmak ve günahlardan sakınmak istiyorsanız, ciddi biçimde çalışın, işiniz bir ahırı temizlemek bile olsa. Doğaya galip gelmek zordur, ama gereklidir. Hristiyan olmanın ne anlamı var ki, bir putperestten daha saf değilsen, nefsine daha çok hayır demiyorsan, dinine daha fazla önem vermiyorsan? Putperestlere özgü pek çok din sistemi biliyorum; idraki, takipçisinin utançla dolmasına neden olur, onu yeni çabalara yöneltir, bu sadece belli törenlerin gerçekleştirilmesi bile olsa.

Bunları söylerken tereddüt ediyorum, ama konudan dolayı değil, (sözlerimin edebe aykırı olması beni ilgilendirmiyor, sadece bu sözleri söylerken saflıktan uzak olduğumu açığa vuruyorum. Tenselliğin belli bir şeklinden utanç duymadan rahatça konuşuyoruz, ama başka bir şeklinde sessiz kalıyoruz. O kadar alçalmışız ki, basitçe insan doğasının gerekli işlevlerinden söz edemiyoruz. Önceki çağlarda, bazı ülkelerde, her işlevden saygı çerçevesinde bahsedilir ve her işlev kanunlarla düzenlenirdi. Hindu bir kanun yapıcı için, hiçbir şey önemsiz değildi, modern insana rahatsız edici gelen şeyler bile... Nasıl yemek yenileceğini, nasıl içileceğini, birlikte yaşanacağını, dışkı ve idrar boşaltılacağını ve bunun gibi şeyleri, anlamlarını yücelterek ve bunları önemsiz diye nitelendirip anlattıklarına yapmacık bir özür uydurmadan açıklarlardı.

Her insan ibadet ettiği Tanrı için, tamamıyla kendine özgü bir tarzda bir tapınak yapar; buna insan vücudu denir; insan bir mermeri çekiçle şekillendirse, bunun yerine geçmez. Hepimiz birer heykeltıraş ve ressamız; etimiz, kanımız ve kemiklerimiz malzememizdir. Asalet ne şekilde olursa olsun, insanın niteliklerini inceltmekle başlar, bayağılık ve tensellik onu hayvanlaştırır.

Bir Eylül akşamı, John Farmer gün boyu çalıştıktan sonra kapısında oturmuş, hâlâ işiyle ilgili şeyler düşünüyordu. Banyo yapıp oturmuş düşünen yanını dinlendirip tekrar yapılandırmaya çalışıyordu. Soğukça bir akşamdı ve komşuları don bekliyordu. Uzun zamandır düşünce zincirine dikkatini vermemişti, tam o sırada birinin flüt çaldığını duydu, bu ses ruh haliyle uyum içerisindeydi. hâlâ işini düşünüyordu. Fakat bu düşünce kafasında dönüp dolaşmasına ve elinde olmadan planlar yapıp yollar aramasına rağmen, hemen hiç umursamıyordu. Derisinden sürekli pul pul dökülen kabuklardan daha önemli değildi. Ama flütten gelen notalar, şimdiye kadar çalıştığı boyuttan çok daha farklı bir boyuttan ona ulaşıyordu, şimdiye kadar uyumakta olan yeteneklerini çalıştırmayı aklına getiriyordu. Bu melodi onu, içinde yaşadığı sokaktan, köyden ve devletten yumuşak bir şekilde uzaklaştırdı. Bir ses ona şöyle dedi: neden burada durup bu adi ve külfetli hayatı sürdürüyorsun, senin için daha onurlu bir varoluş mümkünken? Aynı yıldızlar bu tarlalardan başka yerlerde de yanıp sönüyor. Ancak içinde bulunduğu durumdan kurtulup oralara nasıl göç edecekti? Düşünebildiği tek şey, daha çetin şartlarda bir yaşamdı, zihninin vücuduna işleyip onu saygınlaştırması ve kendine olan saygısının giderek artmasıydı.

Hayvan Komşularım

Bazen balık tutarken bana eşlik eden biri vardır; köyün içinden geçip kasabanın öbür ucundan evime gelir, akşam yemeğini yakalamak, en az yemek kadar sosyal bir olay haline gelir.

Münzevi: Dünya şu anda ne yapıyor merak ediyorum. Son üç saattir şu eğrelti otunun üzerinden gelen çekirge sesi dışında bir şey duymadım.

Güvercinler geceledikleri yerde hâlâ uykudalar; kanat çırpış sesleri gelmiyor. Biraz önce ormanların ötesinden gelen, bir çiftçinin öğle borusu muydu? Eller haşlanmış tuzlu bifteklere, mısır ekmeği ve elma suyuna dalmak üzere. İnsanlar neden kendilerini bu kadar sıkıyorlar? Yemek yemeyen birinin, çalışması da gerekmez. Acaba kaç saat orak salladılar? Bose'ın havlamasından bir bedenin hiç düşünemediği bir yerde kim yaşamak ister? Bir de ev temizliği! Şeytanın kapı tokmaklarının her zaman ışıldamasını sağlamak, bu güneşli günde küvetleri ovarak parlatmak! Bir evde oturma daha iyi! Söyleyin kutsal ağaçlar; herşey sabah davetleri ve akşam yemekleri için! Sadece bir ağaçka-

kanın gaga sesleri duyuluyor. Ooo, doluşuyorlar; güneş bunaltıyor; bence hayatın çok fazla içine doğmuşlar. Ben, kaynaktan su alıyorum, rafta da esmer ekmeğim var. Dinle! Yaprakların hışırtısını duyuyorum. Av dürtüsüne uyan, köyün kötü beslenmiş köpeklerinden biri mi? Ya da ormanda görüldüğü söylenen, yağmurdan sonra izlerini gördüğüm kayıp domuz mu? Süratle geliyor; sumaklarım ve tatlı fundalarım titriyor; ooo, Bay Şair, siz mi geldiniz? Bugün dünya hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şair. Şu bulutlara bakın; nasıl da asılı duruyorlar! Bugüne kadar gördüğüm en büyük olay. Eski resimlerde bunun gibi bir şey yok, yabancı topraklarda da yok, İspanya kıyılarının açığında değilsek eğer. Bu gerçek bir Akdeniz göğü. Bugün de yaşamımı sürdürmem gerektiği için ve henüz bir şey yemediğimden balığa gitsem iyi olur diye düşündüm. Bu şairler için gerçek bir iş. Öğrendiğim tek zanaat bu. Hadi, gidelim.

Münzevi. Direnemiyorum. Esmer ekmeğim yakında bitecek. Biraz sonra seninle seve seve gelirim, ama şu anda ciddi bir meditasyonu bir sona bağlıyorum. Sanının sonuna yaklaştım. O zaman bir süreliğine beni rahat bırak. Fakat gecikmemizi istemiyorsan, bu arada sen yemleri kazıp çıkarabilirsin. Bu bölgelerde olta kurtlarına pek rastlanmaz, çünkü toprak gübreyle semirmemiştir; bu türün âdeta soyu tükenmiştir. İştahın çok açık değilse, toprağı kazıp kurt çıkarmak balık avlamaya hemen hemen eşdeğer bir spordur; bugün sadece bunlarla yetinmen gerekebilir. Bahçıvan belini yer fıstıklarının arasına vurmanı öneririm, kantaronların uçuştuğu yere. Topraktan çıkardığın üç çimen parçasına bir kurt düşeceğini söyleyebilirim, eğer çimen köklerine sanki ot ayıklıyormuş gibi dikkatle bakarsan tabii... Daha da ileri gitmek istersen akıllıca bir iş yapmış olursun, iyi yemin bol olduğu yerlerin epey uzakta olduğunu gördüm.

Münzevi tek başına. Dur bir bakayım; nerede kalmıştım? Galiba bu düşünce biçimine yakın bir yerlerdeydim; dünya hemen hemen bu açıda duruyordu. Cennete mi yoksa balık tutmaya mı gideyim? Eğer bu meditasyonu sonlandırırsam, bir daha böyle tatlı bir fırsat bulabilecek miyim? Nesnelerin özünü çözmeye hayatımda hiç bu kadar yaklaşmamıştım. Düşüncelerimin bana tekrar geri dönmeyeceğinden korkuyorum. Bir işe yarasaydı, onlara ıslık çalardım. Bize bir şey teklif ettiklerinde, "*Bir düşüneyim*", demek mantıklı mı? Düşüncelerim geride bir iz bırakmadı ve şimdi yolu bulamıyorum. Düşündüğüm şey neydi? Çok puslu bir gündü. Konfuçyüs'ün bu üç cümlesini tekrar söyleyeceğim; aynı durumu geri getirebilirler. Çöp yığını mı, yeniden çiçek açan vecit hali mi bilmiyorum. Mem*. Bu gibi bir fırsat bir defa ele geçer.

Şair. Peki şimdi nasıl, münzevi? Çok mu erken? On dört tane bütün halinde yemim var, ayrıca birkaç tane de küçük veya parçalanmış yem var; daha küçük balıklar için kullanılabilir; çengeli tamamen örtmüyor. Bu köyün kurtçukları çok büyük; bir gümüş balığı, şişlenmeden güzelce karnını doyurabilir.

Münzevi. Peki, hadi gidelim. Concord'a mı gidelim? Su çok yüksek değilse, epey iş çıkar oradan.

Neden ille de gördüğümüz bu nesneler dünyayı oluşturur? Nedeninsanlar kendine komşu olarak bu cins hayvanlar barındırır? Sakisadece bir fare bu yarığı doldurabilirmiş gibi... Pilpay& Co. şirketinin hayvanları en iyi kullanıldıkları alanlara yerleştirdiğinden emin değilim, çünkü hepsi yük hayvanı, bir anlamda düşüncelerimizi taşımak için yaratılmışlar.

* Memorandum: Kısa not, muhtıra.

Evimde barınan fareler, bir şekilde kırlara gelmiş sıradan fareler değildi; buranın yerlisi yabani farelerdi, köyde bulunmayan türdendiler. Bir tanesini tanınmış bir naturaliste gönderdim, çok ilgilendi. Evimi yaparken, evin altında bir fare yuvası vardı; ikinci katı çıkıp talaşları süpürmeden önce, her gün öğle yemeği vakti bir fare gelir, ayaklarımın dibinden kırıntıları toplardı. Muhtemelen daha önce hiç insan görmemişti; kısa zamanda samimileşti ayakkabılarımın ve elbiselerimin üstüne tırmanmaya başladı. Küçük bir uyarımla hemen odanın kenarlarına gidiyordu, hareketleri sincabınkine benziyordu. Sonunda, bir gün, masada dirseğimin üzerinde doğrulduğum sırada, elbiselerime tırmandı; gömleğimin kollarına kadar çıktı, oradan da akşam yemeğimi koyduğum kağıda ilerledi, bir saklanıp bir çıkarak oyun oynadı; sonunda, elime oturup parmaklarım arasında tuttuğum bir parça peyniri de kemirdi; daha sonra da bir sinek gibi yüzünü ve minik pençelerini temizleyip gitti.

Kısa bir süre sonra, barakamda bir sinek yutan peydahı oldu; evin yanındaki bir çam ağacı da bir ardıç kuşuna barınak oldu. Haziran'da çok utangaç bir kuş olan keklik, uzaklardaki ormanlardan gelip yavrularını penceremin önüne getirip bıraktı, tıpkı bir tavuk gibi gıdaklayıp onlara seslendi, her hareketiyle ormanın tavuğu olduğunu gösteriyordu. Yavrular siz yaklaşınca, annenin bir işaretiyle, sanki bir hortum sürükleyip götürmüş gibi hemen dağılıyordu, kuru yaprak ve dallara o kadar benziyorlardı ki, oradan geçen birçok kişi, yavruların bulunduğu bölgenin tam ortasına basıyor, yaşlı kuş hışımla havalanınca kanat seslerini, endişeli çığlıklarıyla ciyaklamasını duyuyorlardı, ya da insanların orada olmasını umursamadan kanatlarını yerde sürüyüşünü görüyordu. Anne, önünüzde bu kılıkla bir süre yuvarlanıp dönebilirdi, öyle ki birkaç dakika, ne

çeşit bir hayvanla karşı karşıya olduğunuzu anlayamazdınız. Yavrular sessizce çömelir, başlarını bir yaprağın ardına saklar, sadece annelerinin uzaktan verdiği direktifleri dikkate alıp, yaklaşsanız bile hareket edip kendilerini ele vermezlerdi. Gözlerinizi bir dakika üzerlerinden ayırmasanız veya üstlerine bassanız bile, bazen onları fark etmezdiniz. Böyle bir zamanda elimi açıp onları tuttum, ama hâlâ annelerine ve içgüdülerine itaat edip hiç korkup titremeden elimde oturdular. Bu iç güdü o kadar mükemmel ki, bir defasında onları tekrar yaprağın üstüne bıraktığım zaman, biri yanlışlıkla kenara düştü, on dakika sonra baktığımda diğerleriyle aynı konumda durduğunu gördüm. Keklikler, diğer kuş yavruları gibi tüysüz ve toy değillerdir; tavuklardan bile daha gelişmiş, daha gösterişlidirler. Gözlerini açmışlardır, sakin bakışlarında hem bir yetişkinin hem de masum bir çocuğun akıldan çıkmaz ifadesi vardır. zekâ yüzlerine yansımıştır. Sadece çocukluğun saflığını değil, tecrübeyle netleşmiş bir bilgeliği de çağrıştırırlar. Bu göz kuşla beraber doğmuş değildir, yansıttığı gökyüzüyle yaşıttır. Ormanlar başkasına böyle bir hazine vermez. Oradan geçen biri genelde böyle berrak bir kuyuya bakamaz. Spor için avlanan cahil ve dikkatsiz bir avcı, sık sık böyle bir anda anne babayı vurur ve masum yavruların fırsat kollayan vahşi bir hayvana veya kuşa yem olmasına neden olur, ya da yavrular yavaş yavaş o çok benzedikleri çürüyen yapraklara karışırlar. Bir tavuk tarafından kuluçkaya yatırıldıklarında hemen etrafa alarm salar kaybolurlar, çünkü onları toparlayan annelerinin seslenişini artık duymazlar. İşte bunlar, benim tavuk ve piliçlerimdi.

Bu kadar çok yaratığın vahşi, özgür ve gizli olarak ormanda yaşaması dikkat çekicidir, kasabanın çevresinde hayatlarını sürdürürler, var veya yok olmaları sadece avcıları ilgilendirir.

Su samuru buralarda ne kadar da gözlerden uzak yaşamayı başarır! Büyüyüp dört fit (1.2m) uzunluğuna ulaşır, bir insan gözü görmeden küçük bir erkek çocuk kadar olur. Eskiden ormanda evimi yaptığım yerin arkasında bir rakun görmüştüm herhalde sonra da sesini duymaya devam ettim. Genellikle ekme işinden sonra, öğlen bir iki saat gölgede dinlenirdim; öğlen yemeğimi yer, bir bataklığa ve dereye kaynak olan suyun başında biraz kitap okurdum. Su, tarlamın yarım mil (800m) açığındaki Brister's Tepesinden sızardı. Ötede aşağı doğru meyilli otlarla kaplı açık alanlar vardı, bu alanlar genç çam ağaçlarıyla dolu alan bataklığın çevresinde daha büyük bir ormana dönüşürdü. Orada terkedilmiş gölgelik bir yerde, geniş bir beyaz çamın altında temiz ve sık bir çimenlik vardı. Kaynak suyunu kazıp, berrak gri suyu olan bir kuyu açtım, böylece elimi daldırıp suyu bulandırmadan bir avuç dolusu alabiliyordum; gölün en sıcak olduğu yaz günlerinde bu amaçla her gün oraya giderdim. Orada da ormanın horozu, yavruları arkasına katmış gidiyordu; çamurda kurt var mı diye bakıyorlardı, yavrular kıyıda tabur halinde koşarken, o bir ayak mesafesi yukarıdan uçuyordu; sonunda beni izlemek amacıyla yavrularını bırakıp benim çevremde daireler çizmeye başladı, dört beş fit (1.5m) yakınıma kadar geldi, dikkatimi çekmek için kanatları ve bacakları kırılmış gibi yaptı. Yürüyüşlerini tamamlamış olan yavrularını ince bir ötüşle uyarınca, yavrular onun yönlendirmesiyle tek sıra halinde bataklıktan çıktılar; ya da anne kuşu göremediğim bir anda küçüklerin ötüşünü duymuş da olabilirim. Ayrıca kumrular da su kaynağının üzerinde oturuyor, başımın üzerinden uçarak yumuşak beyaz çamlarda daldan dala kanat çırpıyordu; kırmızı sincap da en yakın dala giderken hem çok tanıdık hem de meraklı görünüyordu. Ormanın çekici bir noktasında yeterince uzun oturursanız, bütün orman sakinleri sırayla kendini gösterir.

Bu kadar huzurlu olmayan olaylara da şahit oldum. Bir gün odun yığınıma ya da daha doğrusu kütük yığınıma gittiğimde, iki büyük karınca gördüm; biri kırmızıydı, daha uzun olan diğeri siyahtı ve yaklaşık yarım inç (1.2cm) boyundaydı. İki karınca, vahşice çarpışıyorlardı. Birbirlerine yapışmış bırakmıyor, tahta parçalarının üzerinde mücadele ediyor, yuvarlanıp güreşiyorlardı. İleriye doğru baktığımda, tahta parçalarının bu çeşit savaşçılarla kaplı olduğunu gördüm; bu bir *duellum* değil *bellum* du, iki karınca ırkı arasında bir savaştı, kırmızılar siyahlarla kapışıyor ve genelde iki kırmızıya bir siyah düşüyordu. Myrmidon* orduları ormanın içindeki bahçemde bütün tepeleri ve vadileri kaplamıştı; yer ölü ve can çekişen kırmızı ve siyah karıncalarla kaplanmıştı. Bu, şimdiye kadar tanık olduğum tek savaştı, savaş devam ederken adım attığım ilk savaş meydanıydı; kıran kırana bir savaştı; bir tarafta cumhuriyetçi kırmızılar, diğer tarafta emperyalist siyahlar vardı. İki taraf da öldürücü bir savaşa girişmişlerdi, ama hiç ses çıkmıyordu, insan askerler asla bu kadar kararlı savaşmazdı. Birbirlerine sarılıp âdeta kilitlenmiş bir çifti izledim; tahta parçalarının arasında biraz güneş alan bir vadideydiler, gün ortasında güneş batana dek savaşacak kadar hazırlıklıydılar, ya da ölene kadar... Daha küçük olan kırmızı şampiyon, düşman cephesine bela gibi yapışmıştı, sahadaki bütün manevralar boyunca dişlerini siyah karıncanın dokungaçlarından birine, köküne yakın bir şekilde geçirmiş, bir an olsun bırakmamıştı; diğeriyse bir kenara atılmıştı; daha güçlü olan siyah karınca onu yandan, boydan boya parçalıyordu; daha yakından bakınca birçok organını koparmış olduğunu gördüm. Buldoglardan daha büyük bir sebatla savaşıyorlardı. Hiçbiri geri çekilme eğilimi göstermiyordu. Belli ki savaş çığlıkları "Kazan veya öl!"dü. Bu arada tek

* Antik Tesalya'nın savaşçı halkı, Truva savaşında komutları Achilles öncülüğünde savaşmışlar.

bir kırmızı karınca tepenin eteklerindeki vadiden çıkıp geldi, belli ki heyecan doluydu; ya düşmanını alt etmiş ya da henüz savaşa katılmamıştı; herhalde savaşa katılmamıştı çünkü bütün organları yerli yerindeydi; annesi kalkanıyla beraber veya kalkanının üstünde geri dönmesini tembih etmişti. Belki de Achille gibi, bir taraflarda öfkesini beslemiş, şimdi de öç almaya ya da Patroclus'unu kurtarmaya gelmişti. Uzaktan bu eşit olmayan savaşı görmüştü, (siyahlar kırmızıların iki katı büyüklüğündeydi) hızla yaklaşıp savaşçıların yarım inç (1.2cm) ötesinde gardını almıştı; sonra fırsatını yakalayınca siyah savaşçının üstüne atlayıp ön ayağının kökünden parçalamaya başlamıştı, düşmanı kendi organlarından birini seçmede serbest bırakmıştı; şimdi üçü hayat için birleşmişti, sanki yeni bir tür çekim keşfedilmişti; bu çekim, çimento ve kilitleri utandıracak kadar güçlüydü. Büyük bir tahta parçasının üzerinde, müzik grupları yer alısa yavaş savaşanları yüreklendirmek ve ölen savaşçıları şereflendirmek için milli marşlar çalsa şaşırmayacaktım. Ben bile, sanki insanlar savaşıyormuş gibi heyecanlanmıştım. Düşündükçe ne kadar az fark olduğunu görüyorsunuz. Kesinlikle Concord tarihinde, hatta belki de Amerika tarihinde, buna benzer bir savaş yaşanmamıştır; diğerleri ne asker sayısı ne de kahramanlık ve vatanseverlik bakımından bu savaşla karşılaştırılamaz. İnsan katli ve asker sayısı bakımından Austerlitz veya Dresden'a benziyordu. Concord Savaşı! Vatanseverlerden iki kişi öldü, Luther Blanchard yaralandı! Öf, buradaki her karınca bir Buttrick'ti, "Ateş! Tanrı adına ateş!" binlercesi Davis ve Hosmer'in kaderini paylaştı. Paryla tutulmuş bir asker bile yoktu. Şüphesiz bir prensip adına savaşıyorlardı, atalarımız gibi çay için vermeleri gereken üç penilik vergiden kaçınmak, için değil; bu savaşın sonuçları savaşanlar için en az Bunker Savaşının sonuçları kadar önemliydi.

Savaşanlardan özellikle tarif ettiğim üçünün üzerinde kapıştığı tahta parçasını alıp eve götürdüm, olayı görmek için pencere eşiğine bir su bardağının altına koydum. İlk bahsettiğim kırmızı karıncayı mikroskop altına tuttum, düşmanının ön bacağını ısrarla dişlemesine rağmen, gerçi düşmanın kalan dokungacını da koparmış, ama kendi göğsü olduğu gibi parçalanmıştı; hayati organları siyah savaşçının çenesinin altındaydı, siyah savaşçının göğsü çok kalın olduğundan parçalanmamıştı; acı çeken karıncanın gözlerinin yakut renginde parlaması ancak savaşta görülebilecek bir şiddetin ürünüydü. Bardağın altında yarım saat daha mücadele verdiler, tekrar baktığımda siyah savaşçı düşmanlarının başlarını vücutlarından ayırmıştı, hâlâ canlı olan kafalar siyah karıncanın iki yanında eyere takılan korkunç savaş ganimetleri olarak eskisi gibi sımsıkı asılı duruyordu; siyah karınca, kopmuş dokungaçları, sadece bir kısmı sağlam kalmış tek bacağı ve bilmediğim başka bir sürü yarasıyla, kalan gücüyle bu başlardan kurtulmaya çalışıyordu; sonunda yarım saat sonra başardı. Camı kaldırdım ve bu sakat haliyle pencere eşiğinin üstünden fırlattım. Siyah karınca, savaştan sağ kurtulup günün kalanını Gaziler Oteli'nde mi geçirdi bilemiyorum; ama bundan böyle çalışmasının pek bir işe yaramayacağını düşünüyordum. Hangi tarafın kazandığını veya savaşın sebebini hiç öğrenemedim; ama insanlar arsındaki savaşta var olan mücadeleye, şiddete ve katliama şahit olmak, günün kalan kısmında sinirlerimin törpülenip hislerimin ayaklanmasına neden oldu.

Kirby ve Spence'ın anlattığına göre, karınca savaşları uzun zamandır tanınır tarihleri kayda geçirilirmiş; ancak modern yazarlardan sadece Huber, bu savaşlara şahitlik etmiş. Dediklerine göre, "Aeneas Sylvius, bir armut ağacının gövdesinde büyük bir karınca cinsiyle küçüğü arasında çok şiddetli geçen

savaşı ayrıntılarıyla anlattıktan sonra, bu savaşın dördüncü Eugenius'un makamında güçlü kanun adamı Nicholas Pistoriensis'in tanıklığında gerçekleştiğini ve Pistoriensis'in savaşı büyük sadakatle aktardığını belirtmişti. Büyük ve küçük karıncalar arasındaki benzer bir mücadeleyi de, Olaus Magnus anlatır. Onun hikâyesinde, küçük karıncalar galip gelince kendi askerlerinden ölenleri gömmüş ve düşman ölülerini kuşlara yem olmak üzere bırakmışlardır. Bu olay, İsveçli tiran İkinci Christien'in tahttan indirilmesinden önce olmuştur." Benim şahit olduğum savaş Polk'un Başkanlığı sırasında Webster'ın Kaçak Kölesi Bill'in geçişinden 5 yıl önce gerçekleşmiştir.

Yiyecek dolu bir kilerde sadece çamur kaplumbağası kovalayan birçok köy köpeği, ormanda mesken tuttuğu yerlerde sahibinin haberi olmadan gezer; eski tilki yuvalarını ve dağ sıçanlarının oyuklarını boş yere koklar; belki ormanda çevik adımlarla dolaşan zayıf bir sokak köpeğinin beraberinde dolaşıp orman sakinlerinde doğal olarak korku uyandırıyordur; şimdi rehberinin arkasında kalmış, köpek cinsinden bir boğa gibi, önlem olarak bir ağaca sığınan küçük bir sincaba havlıyor, dörtnala koşup ağırlığıyla çalıları eziyor, sürüden ayrılmış jerbilla* familyasından bir hayvanın peşinde olduğunu hayal ediyordur. Bir defa taşlı kıyıda yürüyen bir kedi gördüğümde çok şaşırmıştım, çünkü nadiren evden bu kadar uzaklaşırlar. O da benim gibi şaşırdı. Gün boyunca bir kilimin üzerinde yatan en domestik kedi bile ormanda kendini evde hissediyordu; sinsi ve kurnaz hareketleriyle sıradan bir orman sakinine kıyasla ormanın yerlisi olmayı hakkediyordu. Bir defa böğürtlen toplarken, yavrularıyla beraber vahşi bir kediye rastladım; beni görünce, yavrular anneleriyle beraber sırtlarını dikleştirip bana tükürmeye

* Fare cinsinden.

başladılar. Gölde yaşamaya başlamadan birkaç yıl önce, Lincoln'da, göle en yakın çiftlik evlerinden biri olan Mr. Gilian Baker'ın çiftliğinde "kanatlı kedi" dedikleri bir hayvan olduğunu duymuştum. 1842'nin Haziran'ında onu görmek için gittiğimde, her zamanki gibi ormanda avlanmaya çıkmıştı (bu kedi erkek mi dişi mi emin değilim, bu nedenle onu kediler için genelde düşünüldüğü gibi dişi kabul ediyorum), sahibi bu çevreye bir yıldan biraz daha önce, Nisan ayında geldiğini ve sonunda onu evlerine aldıklarını söyledi; koyu kahvemsi gri bir renkte, boğazında beyaz bir leke olan, beyaz ayaklı ve kuyruğu tilkininki gibi tüylü bir kediymiş; kışın tüyleri biraz daha uzayıp ononiki inç (25cm) uzunluğunda, iki buçuk inç (6cm) genişliğinde şeritler halinde iki yanından aşağı doğru sarkarmış; çenesinin üst tarafı gevşek, alt tarafı keçe gibi bir manşona benziyormuş, baharda bu uzantılar hep dökülüyormuş Bana "kanatlarından" bir çift verdiler, hâlâ saklarım. Üstlerinde bir doku görüntüsü yoktur. Kimisine göre bu kedi, uçan-sincap, kimisine göreyse, başka bir yabani hayvan çeşidir ki, bu mümkün, çünkü naturalistlere göre zerdeva ile ev kedisinin birleşmesinden birçok melez türemiştir. Eğer kedi besleseydim, bunu seçerdim; bir şairin kedisi, upkı atı gibi kanatlı olamaz mı?

Sonbaharda gerdanlı dalgıç kuşları (Colymbus glacialis) her zamanki gibi deri değiştirip yıkanmak için göle gelirlerdi, sabah daha ben kalkmadan gölde vahşi kahkahaları çınlardı. Gedikleri duyulunca değirmen barajındaki bütün sporcular alarma geçer, hafif filikalarla veya yürüyerek ikişer üçer, tüfeklerle, konik toplarla ve küçük dürbünlerle gelirlerdi. Sonbahar yaprakları gibi hışırtıyla ormandan geçip gelirlerdi, bir dalgıç kuşuna en az on adam düşerdi. Kimisi göl kıyısına, kimisi göl üzerine mevzilenirdi, çünkü zavallı kuşlar, bir anda her yerde birden olamazdı, bir taraftan dalınca diğer taraftan çıkmaları gerekiyordu. Tat-

lı Ekim rüzgârı havalanıp, yaprakları hışırdatıp göl yüzeyini dalgalandırınca hiçbir kuş duyulmaz ve görülmezdi, düşmanları küçük dürbünlerle gölü tarasa, tüfek sesleri ormanda yankılansa da... Dalgalar cömertçe kalkıp öfkeyle kıyıya çarparak, bütün su kuşlarının safında yer alırdı, sporcu avcılar kasabaya dükkanlarına dönüp bu işi yarım bırakmak zorunda kalırdı. Ancak çoğunlukla başarılı oluyorlardı. Sabah erken, bir avuç su almaya gittiğimde sık sık bu haşmetli kuşun bulunduğum koydan birkaç rod (5-10m) ötede, suda süzüldüğünü görürdüm. Nasıl manevra yaptığını görmek için sandalımla ona yetişmeye çalışsam, suya dalıp tamamen gözden kaybolurdu, günün geç saatlerine kadar onu bir daha göremezdim. Ancak su yüzünde onu rahatça geçerdim. Yağmurda dalgıç kuşları genellikle uçup giderdi.

Sakin bir Ekim öğleden sonrası kuzey kıyısı boyunca kürek çekerken, dalgıç kuşları böyle günlerde gölde bulunduğu için, görürüm diye, boş yere etrafa baktım; birden bir tanesi kıyıdan ortaya doğru birkaç rod (5-10m) açığıma kadar süzüldü; vahşi kahkahalarından biriyle kendini ele verdi. Bir kürekle takip ettiğim zaman kuş, suya daldı, çıktığında ona eskisinden daha da yaklaşmıştım. Sonra tekrar daldı ama gideceği yönü yanlış hesapladığım için, bu defa su yüzüne çıktığında 50 rod (250m) uzağımda kalmıştı, çünkü aradaki mesafenin açılmasına ben de katkıda bulunmuştum; tekrar, uzun uzun ve yüksek sesle güldü, bu defa geçerli bir sebebi de vardı. O kadar beceriyle manevra yaptı ki altı rod (30m) yakınına bile varamadım. Her defa yüzeye çıktığında, başını oraya buraya çevirip sakince suyu ve toprağı araştırıyordu, belli ki suyun en geniş olduğu bölgede ve sandala en uzak mesafede yüzeye çıkması için, gerekli olan güzergahı seçiyordu. Çarçabuk karar verip kararını uygulaması şaşırtıcıydı. Bir defa beni gölün en geniş tarafına götürdü, buradan takip edilmesi imkansızdı. Kafasında bir şeyi dü-

şünürken, bu düşünceyi tahmin etmeye çalışıyordum. Gölün pürüzsüz yüzünde bir adamla bir dalgıç kuşu arasında geçen hoş bir oyundu oynadığımız. Birden rakibinizin daması tahta üzerinden kaybolup gidiyor ve sizin, taşınızı onun tekrar ortaya çıkacağı alanın en yakınına sürmeniz gerekiyor. Bazen beklenmedik bir biçimde kayığın diğer tarafından yüzeye çıkıyordu, belli ki kayığın altından geçiyordu. O kadar bitmez tükenmez bir enerjisi vardı ki, en uzak mesafeye yüzdüğünde bile hemen dalabilirdi; işte o zaman, derin gölün altında, balık gibi ne tarafa gittiğini ne kadar zeki olsa da hiç kimse tahmin edemezdi, çünkü gölün en derin yerinde dibe kadar inebilecek yeteneği ve zamanı vardı. Gerdanlı dalgıç kuşlarının, New York'taki göllerde, su yüzeyinin seksen fit (25m) altında alabalık avlamakta kullanılan çengellerle yakalandığı söylenir; Walden daha da derindir. Balıklar yaşamın başka bir boyutundan gelen bu kaba ziyaretçiyi sürülerinin ortasında hızla yüzerken görünce ne kadar şaşırıyor olmalı. Ancak su üstünde olduğu kadar, su altında da yolunu biliyor görünüyor ve su altında daha da hızlı yüzüyor. Bir ya da iki defa yüzeye yaklaştığında su üstünde bir dalgalanma gördüm; ne var ne yok görmek için başını çıkarıp hemen tekrar daldı. Tekrar ortaya çıkmasını beklerken dinlenmem veya nereden çıkacağını hesaplamaya çalışmam pek fark etmiyordu; zira, gözlerimi yüzeyde bir noktaya diktiğimde arkamdan gelen tuhaf gülüşüyle defalarca irkilmişimdir. Fakat bu kadar kurnazlık göstermesine rağmen, nasıl oluyor da yüzeye çıkar çıkmaz yüksek sesle gülerek kendini ele veriyordu? Beyaz göğsü onu yeterince açığa vurmuyor muydu? Gerçekten de aptal bir dalgıç kuşu işte, diye düşündüm. Genellikle su yüzüne çıktığında, vücudunun suya çarpmasını duyarak da yerini tespit edebiliyordum. Fakat bu kuş, bir saat sonra da her zamankinden daha canlı ve hareketli olabiliyor, şevkle dalıp ön-

cesinden daha da uzağa ilerleyebiliyordu. Su yüzüne çıktığında rahat bir göğüsle kendini bırakıp sakince süzülmesi şaşırtıcıydı, bütün işi suyun altındaki perdeli ayakları görüyordu. Bu deli gülüşü her zamanki sesiydi, diğer su kuşlarınınkine benziyordu; beni başarıyla atlatıp uzak bir mesafeden yüzeye çıkınca uzun ve tuhaf bir şekilde ulurdu; bu ses, kuş sesinden çok bir kurt ulumasına benzerdi; ağzını toprağa koyup kasıtlı olarak uluyan bir hayvan gibiydi. İşte bu, onun gerdanlı dalgıç olduğunu gösteriş şekliydi; herhalde, ormanda uzaklara kadar yankılanan en vahşi sesti. Kendi yeteneklerinden emin bir şekilde, benim çabalarımın boşluğuna güldüğüne karar verdim. Şu sıralarda gökyüzü bulutlu olmasına rağmen göl o kadar düzdü ki, sesini duymasam bile yüzeyi nerede yardığını görebiliyordum. Beyaz göğsü, havadaki hareketsizlik ve suyun düz yüzeyi hep onun zararınaydı. Sonunda ben 50 rod (250m) yaklaşınca uzun uzun uludu, sanki dalgıç kuşu Tanrısını yardıma çağırıyordu; hemen, doğudan bir rüzgâr çıkıp yüzeyi dalgalandırdı ve sisli bir yağmur başlattı, sanki dalgıç kuşunun duası kabul olmuş gibiydi, çok etkilenmiştim, Tanrısı bana kızmıştı; böylece onu kargaşalı yüzeyde gözden kaybederek gittim.

Sonbahar günlerinde saatlerce ördeklerin kurnazlıkla yön değiştirip sporcu avcılardan uzaklaşarak gölün ortasına ulaşmalarını seyrettim; Lousiana'daki nehir çıkışlarında ihtiyaç duymayacakları hilelere başvuruyorlardı. Havalanmak zorunda kalınca adamakıllı yüksekten uçarak gölün üstünde daireler çizerlerdi, gökyüzündeki siyah lekeler gibi diğer göl ve nehirlerden kolaylıkla görülebilirlerdi; epeydir gitmiş olduklarını düşündüğüm bir sırada çeyrek millik (400m) meyilli bir uçuşla uzaktaki boş bir yere konarlardı; ördekler Walden'ın ortasında yüzerek, güvenlikte olmaktan başka ne kazanırlar, hiç bilmiyorum, tabii bu suları benim sevdiğim nedenden dolayı sevmiyorlarsa...

Evin Isıtılması

Ekim'de nehrin kenarındaki çayırlara üzüm toplamaya giderdim ve yiyecek olarak düşünmediğim, sadece güzellikleri ve kokuları açısından değerli bulduğum salkımları yüklenirdim. Orada, toplamasam da kızılcıklara hayran kaldım; bu meyveler, muma benzeyen küçük mücevherler, çimene asılı sallantılar ya da inciler gibidir, kırmızı renktedir; çiftçi bunları çirkin bir tarakla toplar, dümdüz çimenleri dolaşık bir halde bırakır, kızılcıkları cahilce kova ve dolarla ölçer, çimenden kopardıklarını Boston ve New York'a üst üste sıkıştırılmak üzere satar; bunu, oradaki Doğa aşıklarının zevklerini tatmin etmek için yapar. Böylece kasaplar ve bizonlar dillerini otlaktan çeker çekmez çiftçiler, otları tarakla koparırlar, parçalanan veya solan bitkileri hiç düşünmezler. Diken üzümünün parlak meyveleri de sadece gözüme hitap eden yiyeceklerdir, ama arsa sahiplerinin ve gelip geçenlerin gözünden kaçan elmaları, haşlayıp yemek için topladım. Kestaneler olgunlaşınca kış için yarım kova topladım. Lincoln'un o zamanlar uçsuz bucaksız

olan kestane ormanlarında dolaşmak çok heyecan vericiydi (şimdi bu ormanlar demiryolunun altında derin bir uykuya dalmış bulunuyorlar); omzumda çantamla ve elimde kozalakları açmaya yarayan bir çubukla dolaşırdım. don yapana kadar beklemezdim, bazen hışırdayan yaprakların ve yaygara koparan kızıl sincaplarla, kestane kargalarının arasına girip ısırıp bıraktıkları fıstıkları çalardım. çünkü bu hayvanların seçtiği kozalaklarda her zaman fıstığın en iyisi bulunurdu. Zaman zaman ağaçlara tırmanıp dalları sallardım. Evimin arkasında da bu ağaçlardan vardı. evimi neredeyse gölgede bırakan büyük bir ağaç çiçek açtığı zaman bütün çevreye güzel kokular yayan bir buket haline gelirdi. ama kestane kargaları ve sincaplar meyvelerinin çoğunu yerdi; en son gelenler, sabahın erken saatinde sürü halinde üşüşüp kozalaklar yere düşmeden içindeki fıstıkları toplarlardı. Bu ağaçları onlara bırakır, daha uzaktaki tamamen kestane kaplı ormanlara giderdim. Bu fıstıklar mevsiminde ekmeğin yerine geçecek besleyici yiyeceklerdi. Belki ekmek yerine geçecek başka bir sürü yiyecek de bulunabilirdi. Balıklara yem olacak kurtları çıkarmak için, toprağı kazarken dalından sarkan yer fıstığı (*Apios tuberosa*) buldum; bu, yerlilerin patates olarak tükettiği mükemmel bir meyveydi; yer fıstığı, daha önce de bahsettiğim gibi çocukken yeri kazıp da mı bulup yediğim yoksa rüyada mı tattığımdan emin olamadığım bir meyvedir. O zamandan beri sık sık kırmızı kadife gibi kıvrım kıvrım çiçeklerinin, başka bitkilerin köklerini desteklediğini görmüş, ama aynı meyve olduğunu anlayamamıştım. Tarım bu bitkinin neredeyse kökünü kurutmuş. Don yemiş patatesinkine benzeyen tatlı bir tadı var. haşlamasını kızarmışına tercih ediyorum. Bu yumru kök, Doğa'nın gelecekte de kendi çocuklarını yetiştirip besleyeceğine

dair belli belirsiz bir vaat gibidir. Hayvanların besili, tahıl tarlalarının yüklü olduğu şu günlerde bir zamanlar Kızılderili kabilelerinin totemi olan bu mütevazi kök, unutulup gitmiştir veya sadece çiçek açan dallarıyla tanınmaktadır; bırakalım, bırakalım vahşi Doğa burada da hükmetsin, yumuşak ve lüks İngiliz hububatı sayısız düşman askeri önünde muhtemelen kaybolacak, insaanlar umursamasa da emir verildiğinde karga son mısır tohumlarını da Kızılderili Tanrı'nın güney batıdaki mısır tarlalarına geri taşıyacak; şimdi neredeyse soyu tükenmiş olan yer fıstığı, dona ve yabani şartlara rağmen canlanıp çiçek açacak, yerli olduğunu kanıtlayacak ve avcı kabilesinin besini olarak eskiden sahip olduğu önemini tekrar kazanacak. Bu meyveyi icat edip üreten Kızılderililerin Bereket Tanrıçası Ceres ve Akıl ve Hikmet Tanrıçası Minerva olmalı; yer fıstığının burada saltanatı başladığı zaman, yaprakları ve dizi dizi fıstıkları sanat eserlerine geçmeye başlayacaktır.

Eylül'ün 1'inde göl çevresindeki suyun yanındaki dağlık burunda, üç kavak ağacının beyaz köklerinin birbirinden ayrıldığı yerde, iki üç küçük akağacın kırmızı bir renge büründüğünü görmüştüm. Ah, renkleri ne çok hikaye anlattı! Her hafta yavaş yavaş her bir ağacın karakteri belli oldu, ağaçlar göle yansıyan kendi resmine hayran kaldı. Her sabah, bu galerinin yöneticisi duvarlardaki eski resimlerden birini yenisiyle değiştiriyordu; yeni resmin çok daha parlak ve uyumlu renkleri oluyordu.

Ekim'de binlerce yaban arısı, kışı geçirecek bir barınak bulmak için geliyordu; penceremin iç kısmına ve başımın üstündeki duvarlara yerleşiyor, misafirlerin içeri girmesini engelliyordu. Her sabah soğuktan uyuştuklarında, bazılarını dışarı süpürürdüm, ama evi tamamen arılardan temizlemeyi

kendime dert edinmezdim; hatta evimi barınak olarak seçmelerini kompliman kabul ederdim. Yatağıma kadar gelmelerine rağmen, beni asla ciddi olarak rahatsız etmezlerdi; yavaş yavaş, yerlerini bilmediğim bir takım yarıklara kaçarak kıştan ve tarifsiz soğuktan kaçarlardı.

Ben de tıpkı yabani arılar gibi, Kasım'da kışı geçireceğim yere çekilmeden önce, Walden'ın kuzeydoğu tarafında oturuyordum, çam ağaçlarından ve taşlı kıyıdan yansıyan güneş, burasını gölün ocak başı haline getirmişti; mümkünse suni bir ateş yerine, güneşle ısınmak çok daha hoş ve çok daha sağlıklıdır. Bu nedenle yeni ayrılmış bir avcının geride bıraktığı ateşe benzeyen, yazın sonunda sönmekte olan ateşinde ısındım.

Bacamı yaparken duvarcılık çalıştım. İkinci el aldığım tuğlalarımı, bir malayla temizlemem gerekiyordu; böylece tuğla ve malaların kalitesi hakkında çok şey öğrendim. Üzerindeki kireçli harç elli yıllıktı ve hâlâ sertleşmekte olduğu söyleniyordu; ama bu, insanların doğru olsun olmasın tekrarlamaktan hoşlandıkları sözlerden biriydi. Bu sözler de zamanla sertleşip daha sıkı yapışırlar; yaşlı bir ukalayı bu sözlerden temizlemek için malayla odama defalarca vurmak gerekir. Mezopotamya'daki çoğu köy, Babil harabelerinden kalma çok kaliteli kullanılmış tuğlalarla inşa edilmiştir, üzerlerindeki çimento muhtemelen çok daha eski ve serttir. Bu kadar sert darbe almasına rağmen eskimeyen, çeliğinkine benzeyen sertliğinden çok etkilenmiştim. Tuğlalarım daha önce de bir bacada kullanılmış, gerçi üzerlerinde Nebuchadnezzar adını okumadım; bulabildiğim kadar çok şömine tuğlası topladım, böylece gidip gelmem gerekmedi ve ziyan olan tuğlaların da yerine yenisini koyacak kadar tuğla depo-

lamış oldum, şöminenin üstündeki tuğlaların arasındaki boşlukları göl kıyısından taşlarla doldurdum, harcımı da aynı kıyıdan getirdiğim beyaz kumla yaptım. Evin en hayati kısmı olduğu için, en çok şöminede oyalandım. Gerçekten de o kadar planlı çalıştım ki, sabah yerden başladığım zaman akşam, yerden birkaç inç yükselen tuğlaları gece yastık yapıp yattım; boynum bu nedenle değil, daha önce yaşadığım başka bir olaydan dolayı tutulmuştu. Aynı zamanlarda, gece yatısına bir şair arkadaşım gelmişti, epey yer sıkıntısı çektik. Bende iki bıçak olmasına rağmen, o da kendi bıçağını getirmişti, bıçakları toprağa saplayıp parlatıyorduk. Yemek yapma işini benimle paylaştı. Yaptığım bacanın sert bir kare şeklinde yükselmesine memnundum; gerçi inşası yavaş ilerliyordu, ama uzun süre dayanacak şekilde tasarlanmıştı. Baca bir anlamda bağımsız bir yapıdır, yerden yükselip evin içinden gökyüzüne ulaşır; bazen ev yansa bile baca ayakta kalır, önemli ve bağımsız bir parça olduğu bellidir. Bacamı yaz sonuna doğru yapmıştım, şimdiyse Kasım ayındaydık.

Kuzeyden esen rüzgâr, gölü soğutmaya başlamıştı bile, ama göl çok derin olduğu için, tam olarak soğuması haftalar sürerdi. Evime sıva yapmadan önce, akşamları ateş yakmaya başlayınca tahta döşemenin arasındaki birçok yarık sayesinde baca dumanı gayet iyi dışarı taşınabiliyordu. O serin ve havadar dairede neşeli akşamlar geçirmiştim, çentik dolu kahverengi kaba tahtalarla kaplı duvarların ve başımın üzerinde yükselen kabuklu çatı kirişlerinin arasında... Sıva yapıldıktan sonra evimi eskisi kadar beğenmedim, ama itiraf etmeliyim ki, daha rahattı. İnsanların yaşadığı her dairenin, başın üzerinde açık bir alan bırakacak kadar yüksek

tavanlı olması gerekmez mi? Yaşanan yer, akşam kirişlerin çevresinde titreyen gölgelerin oynaştığı bir ev olmalı. Bu şekiller, insanın hayal gücüne ve zevkine, duvar resimlerinden veya pahalı mobilyalardan çok daha fazla hitap eder. Evimi barınaktan başka ısınmak için de kullanmaya başladığım zaman, gerçekten içinde yaşamaya başladım diyebilirim. Ocağın önündeki birkaç demir ayaklık, tahtaları alevlerden ayırıyordu ve yaptığım bacanın arkasında kurum izini görebiliyor, ateşi daha doğru ve istediğim gibi karıştırabiliyordum. Barınağım küçük olduğu için, pek yankı yapmıyordu; ama komşulardan uzak, tek kişilik bir daire için yeterince büyük görünüyordu. Evin bütün dikkat çeken öğeleri bir odada toplanmıştı; bu oda, hem mutfak, hem yatak odası, hem salon hem de oturma odasıydı; anne ve babanın, çocuğun, efendi veya hizmetçinin bir evde yaşamaktan duyduğu tatmini ben de bütünüyle yaşıyordum. Cato bir evin efendisinin (patremfamilias) köye veya kırlara özgü bir villasının olması gerektiğini söyler. "cellam oleariam, vinariam, dolia multa, uti lubeat caritatem expectare, et rei, et virtuti, et gloriae erit", yani "(Evde) şarap veya yağ mahzeni ve birçok fıçı olacak ki, zor zamanların beklentisi bile hoş olsun; bunlar, onun lehine, erdemleri ve zaferi için olacaktır" Kilerimde ufak bir fıçı patatesim, iki quart kadar kurtlu bezelyem vardı; rafımda biraz pirinç, bir kavanoz pekmez ve birer avuç mısır unuyla, çavdar unu vardı.

Bazen daha büyük ve kalabalık bir evin hayalini kurardım; altın çağını yaşayan, dayanıklı malzemeden yapılmış, gösterişten uzak, tek odalı ama geniş, kaba, ilkel ve sağlam bir ev...Tavanı veya sıvası olmasın, başımın üstünde alçakça bir gökyüzünü ayakta tutan çıplak duvar ve çatı kirişleri ol-

sun; yağmuru ve karı uzak tutmaya yarayan... Sadakat yemini ve saygıları kabul etmek için dizilmiş kral ve kraliçenin memurları, sen eşikten adımını atıp bu eski hanedanlığın secde halindeki Ziraat Tanrısı Satürn'üne selam verdiği zaman seni karşılasınlar; mağaralı bir ev olsun, çatıyı görebilmek için bir direğin üstündeki lambaya ulaşman lazım; kiminin isterse ocakta, kiminin pencere girintisinde, kiminin oturduğu yerde, kiminin salonun bir ucunda ya da diğer ucunda, kimininse örümceklerle beraber yukarıda kirişlerin üzerinde yaşayabileceği bir ev olmalı; dış kapıyı açtığında törenin bittiği ve içeri girdiğin bir ev; yorgun yolcunun yıkanıp yemek yiyebileceği, yola devam etmeden sohbet edip uyuyabileceği bir yer; fırtınalı bir gecede sığınmaktan memnun olacağın bir barınak, bir evde gerekli olan her şeyi içeren, ama ev işleri için hiçbir şey bulunmayan bir ev; evin bütün hazinesini bir bakışta görebileceğin, insanın ihtiyaç duyduğu her şeyin kancasında asılı durduğu, aynı zamanda hem mutfak, hem kiler, hem salon, hem yatak odası, hem oturma odası, hem de tavan arası olan bir ev; fıçı veya merdiven gibi gerekli şeyleri, dolap gibi kullanışlı eşyaları bulabildiğin, tencerede yemeğin piştiğini duyabildiğin, akşam yemeğini pişiren ocağa ve ekmeğini pişiren fırına saygılarını sunabileceğin, başlıca süsün gerekli ev eşyaları olduğu bir ev; yıkamanın durmadığı, ateşin sönmediği ve ev sahibesinin çalışmayı hiç bırakmadığı bir ev; aşçı kilere inmek istediğinde yerde kapak şeklinde duran kiler kapısının üzerinden çekilmek zorunda kaldığın zaman, ayağını yere vurmana gerek kalmadan yerin altının boş mu dolu mu olduğunu anlayabildiğin bir ev... İçerisi kuş yuvası kadar açık ve belirgin olan, ön kapıdan girip arka kapıdan çıktığında evin sakinlerini

mutlaka gördüğün bir ev; misafir olmanın bir hücreye kapatılarak evin sekizde yedisinden tecrit edildikten sonra, evindeki gibi rahat olman gerektiğinin söylenmesi yani, yalnız başına hapsedilmek değil, evdeki özgürlüğün bir parçası olmak anlamına gelen bir ev... Bugünlerde ev sahibi sizi kendi ocağına kabul etmek yerine, duvarcıya evine giden yolda bir ev de sizin için yapmasını söylüyor; misafirperverlik sizi en uzak mesafede tutmak anlamına geliyor. Yemek tarifleri sanki sizi gizlice sizi zehirlemeyi tasarlıyorlarmış gibi gizli tutuluyor. Başka adamların toprağında olduğumu ve resmi olarak o bölgeyi boşaltmam emredilebileceğini sık sık fark ettim de, bir adamın evinde olduğumu hiç fark etmedim. Biraz önce tasvir ettiğim gibi, basit bir evde kral ve kraliçe bile otursa, o taraftan geçerken üzerimde eski giysilerimle ziyaret edebilirim, ama modern yerlerden birine yanlışlıkla girsem, hemen çıkmanın yollarını ararım.

Vaizlerimizin dili, bütün duyarlığını kaybedip bütünüyle bir palavraya dönüşecek şekilde yozlaşmış; yaşamlarımız sembollerinden uzakta geçiyor; benzetmeleri ve mecazları, zorlamalı servis masaları ve kaydıran zeminlerle yürütülebiliyor; bir başka deyişle konuşmacı mutfaktan ve atölyeden çok uzakta... Akşam yemekleri bile, genelde bir akşam yemeği karikatürü gibi... Sanki ancak vahşi Doğa'nın ve Gerçeklig'in yanında bir süre kalarak onlardan mecaz ödünç alabilirmiş gibi... Kuzeybatı bölgesinde* ya da İnsanın Adası'nda** yaşayan biri, mutfakta neyin parlamentoya ait olduğunu nasıl söylesin?

* Ohio Nehri'nin kuzeybatısındaki bölge; 1787'de Kıta Kongresi, bu bölgede yeterince nüfus toplanınca, yeni eyaletler olarak ayrılması kararlaştırmış

** İrlanda Denizi'nde bir İngiliz Adası

Fakat misafirlerimden ancak bir veya iki tanesi, kalıp benimle mısır ezmesi yiyecek kadar cesaretli çıktı; krizin yaklaştığını görünce çarçabuk çekildiler, sanki ev temelinden sarsılırmış gibiydi... Ancak, ev birçok defa mısır ezmesi yapılmasına rağmen ayakta kaldı.

Hava buz gibi soğuyuncaya kadar sıva yapmadım. Bu amaçla, sandalla gölün karşı kıyısına daha beyaz ve temiz olan kumdan bir miktar getirdim; bu tür bir nakliyat, gerektiğinde daha da ileriye gidebilecek kadar cazip geliyordu. Bu arada evim, tabanına varıncaya kadar ince tahtalarla kaplanmıştı. Sıva tirizi koyarken çivilerin tek çekiç darbesiyle girebilmesine memnun oldum, sıvayı tahtadan duvara hem düzenli, hem de çabuk aktarabilmek gibi bir arzum vardı. O sırada şık giysiler içinde köyde kalmak isteyen ve işçilere emirler veren adamın aldatılma hikayesini hatırladım. Bir gün konuşmak yerine işe girişmeye kalkışarak, kolları sıvayıp sıva tahtasını eline almış; malasına kazasız belasız sıva aldıktan sonra, başının üzerindeki tirize kibirli bir bakışla bakarak cesur bir hareketle oraya doğru meyledince bütün malzeme şişmiş göğsüne dökülmüş. Çalışırken sıva işinin rahatlığına ve tasarrufuna tekrar hayran kaldım. Soğuğu kesip güzel bir görüntü veriyordu. Sıvadan kaynaklanabilecek birçok olumlu veya olumsuz durumu gördüm. Sıvayı henüz düzleştirmeden sıvanın bütün nemini içen tuğlalarımın ne kadar susamış olduklarına ve yeni bir ocağı ilk defa kullanırken avuç avuç su koymak gerekmesine çok şaşırdım. Bir önceki kış deneme olarak nehirden çıkan *Unio fluviatilis** kabuklarını yakarak biraz kireç yapmıştım; böylece malzememin nereden geldiğini anlamış oldum. İstesem bir iki mil (3.2km) mesafelik bir alanda kaliteli kireçtaşı bulup yakabilirdim.

* Tatlı su istiridyesi

Bu arada her taraf donmadan günler hatta haftalar önce, göl en gölgeli ve alçak koylara kadar çekilmişti. Sert, koyu renk ve şeffaf olan ilk buz, özellikle ilginç ve mükemmeldi; suyun alçak olduğu yerler, zemini incelemek için çok elverişliydi; sadece bir inç kalınlığında olan buzun üzerine, su üzerinde kayan bir böcek gibi boylamasına uzanıp sadece iki ya da üç inç (5cm) aşağıda olan zemini cam arkasındaki bir resim gibi inceleyebilirdiniz; su da tabii kesinlikle dümdüz olurdu. Yaratıkların gezinip çift sıra izler yaptıkları yerlerde kum üzerinde birçok oyuk olurdu; kalıntıların üzerine yayılmış kurtçuk kutuları, beyaz quartzdan ufacık taneler gibi dururdu. Belki bu kurtlar kalıntıyı buruşturmuştur, çünkü oyuklarda da birkaç kutu bulmak mümkündü, ama oyuklar kurtların kutu yapamayacağı kadar derin ve genişti. Buz en ilgi çeken nesneydi, ama incelemek için olabildiğince erken davranmak gerekiyordu. Donduğunun ertesi sabahı dikkatle incelerseniz, içindeymiş gibi görünen kabarcıkların büyük bölümünün, aslında buz tabakasının altında bulunduğunu, başka birçok kabarcığında sürekli zeminden yukarı doğru çıktığını görürsünüz; buz daha sonrasına oranla daha sert ve koyu renktir, altındaki su görünür. Bu kabarcıkların çapı, bir inçin sekizde biriyle seksende biri arasında değişir; temiz ve güzeldirler, buzun içinden üzerlerinde yansıyan yüzünüzü görebilirsiniz. Bir inç kareye, yaklaşık otuz veya kırk kabarcık düşer. Ayrıca buzun içinde yaklaşık yarım inç uzunluğunda dar dikdörtgen şeklinde dikey kabarcıklar ve tepeleri yukarı bakan keskin koniler de vardır; buz tazeyse birbirinin üstünde ufacık küreler şeklinde ipe dizilmiş boncuklara benzeyen kabarcıklar

da vardır. Ancak, buzun içindekiler altındakiler kadar çok sayıda ve belirgin değildir. Buzun sağlamlığını denemek için bazen taş atardım, buzu delip geçenler beraberlerinde hava da taşırdı, bu hava aşağıda çok büyük ve dikkat çeken kabarcıklar oluştururdu. Bir gün aynı yere kırk sekiz saat sonra tekrar geldiğimde, bu büyük kabarcıkların hâlâ sapasağlam durduğunu gördüm, sadece buz bir inç daha kalınlaşmıştı; bu durum, bir kekteki kat izi gibi belirgin bir şekilde görülebiliyordu. Son iki gün, Pastırma Yazında olduğu gibi, çok sıcak olduğu için, buz şimdi şeffaf değildi, suyun koyu yeşil rengi görünüyordu, zeminse opak, kirli beyaz veya griydi; buz, iki kat olmasına rağmen eskisinden daha sağlam değildi; bu sıcakta hava kabarcıkları genişleyip birbirine yaklaşmış ve her zamanki düzenlerini kaybetmişti; artık birbiri ardına sıralanmıyordu, torbadan dökülmüş gümüş paralara benziyorlardı; üst üste binmiş, ince pullar halinde ince çatlakları dolduruyordu. Buzun güzelliği bozulmuştu, zemini incelemek için artık çok geçti. Yeni buzda kabarcıkların nereleri doldurduğunu merak ederek, orta boy kabarcıklar barındıran bir parça koparıp çıkardım ve ters çevirdim. Kabarcıkların çevresini ve altını buz kaplamıştı, böylece kabarcıklar iki buz tabakası arasında kalmıştı. Kabarcıklar daha çok alt tabakaya toplanmış; ama üst tabakaya da oldukça yakındı; yassı, daha doğrusu mercimek şeklinde, kenarları yuvarlak, yüksekliği çeyrek inç, çapı dört inç (10cm) kadardı; kabarcığın hemen altında, buzun ters dönmüş bir fincan tabağı gibi düzenli bir şekilde eridiğini görünce çok şaşırdım, ortası bir inçin sekizde biri yüksekliğindeydi, suyla kabarcık arasında bir inçin sekizde biri kadar ince bir ayırım kalıyordu; birçok yerde, bu ayırımda-

ki küçük kabarcıklar dışa doğru patlamıştı; çapı bir fit (30.479cm) olan en büyük kabarcığın altında muhtemelen hiç buz yoktu. Tahmin ettiğim kadarıyla buzun altında ilk defa gördüğüm sayısız minik kabarcık da donarak, pertavsız gibi buzu alttan eritip çürütmüştü. Bunlar, buzu çatlatıp ses çıkarmasına neden olan hava tabancalarıydı.

Sonunda tam sıva işlemini bitirdiğimde, kış da ciddi olarak gelmişti; rüzgâr sanki bu zamana kadar uğuldamaya izni yokmuş gibi ancak şimdi uğuldamaya başlamıştı. Kazlar, yerler karla kaplandıktan sonra bile her gece karanlıkta paldır küldür gelerek kanatlarını hışırdata hışırdata gölün etrafını doldururlardı; kimisi Walden'a tüner kimisiyse ormanın üstünden Fair Haven'a, oradan da Meksika'ya uçardı. Köyden gece saat on veya on birde dönerken gölün evime yakın bir kuytusunda, kuru ağaç yapraklarının üzerinde, birçok defa kaz veya ördek sürülerinin ayak seslerini duyardım; yemek yemek için buraya gelirlerdi, liderleri acele etmeleri için zayıfça vraklar veya öterdi. 1845'in 22 Aralık'ında Walden Gölü ilk defa tamamen dondu, Flints ve diğer sığ göller on gün önce donmuştu. Walden, 1846'da Aralık'ın 16'sında, 1849'da 31'inde, 1850'de 27'sinde dondu; 1852'de Ocak'ın beşinde, 1853'te Aralık'ın 31'inde donmuştu. Kasım'ın 25'inde yerler aniden karla kaplanıp, çevrem kış manzarasına bürünmüştü. Daha da kabuğuma çekildim, hem evimin içinde, hem de göğsümde. kuvvetli bir ateşi her zaman yanık tutmaya çalıştım. Dışarıdaki işim, ormanda ölü ağaç parçaları toplamak veya ölü bir çam ağacını elimde veya omzumda taşıyıp ya da iki elimle arkamda sürüyüp evime getirmekti. İyi günlerini geride bırakmış eski bir or-

man çiti, benim için çok iyi bir vurgundu. Onu, ateş Tanrısı Vulkan'a kurban ettim, çünkü sınır Tanrısı Terminus'a hizmetini tamamlamıştı. Biraz önce karlarda yemek pişirmek için avlanan, hayır, yakıt çalan bir adamın akşam yemeğinden daha ilgi çekici bir şey var mıdır? Ekmeği ve eti tatlıdır. Kasaba ormanlarımızın çoğunda, birçok ateşi canlı tutabilecek kadar ince odun demeti ve kullanılmayan ağaç parçası vardır, ama bunlar şimdi kimseyi ısıtmıyor ve bu ateşlerin, genç ormanların büyümesini engellediği söyleniyor. Gölde sürüklenen tahta parçaları da buna dahil. Yaz sırasında kabuklu çam kütüklerinin birbirine eklenmesiyle yapılmış bir kürek bulmuştum, demiryolu inşaatı sırasında İrlandalılar yapmış. Bunları kısmen sahilde topladım. İki yıl su çekip altı ay boyunca yükseklerde kalmasına rağmen, sapasağlamdı; kurumadan önce su çekip dibe batmıştı. Bir kış günü, bu parçayı göl boyunca yarım mil (800m) kadar kaydırarak zaman geçirdim; bir ucu omuzumda, arkadan sarkan on beş fit (4.5m) uzunluğundaki diğer ucu buza değen kütükle buzda kaydım. Ya da birkaç kütüğü bir huş ağacına bağlayıp, ucunda kancası olan daha uzun bir huş veya kızılağaçla çekerek sürüklerdim. Tamamıyla suya batmış ve kurşun gibi olmalarına rağmen, uzun süre yanmakla kalmayıp çok sıcak bir ateş yakmamı sağlıyorlardı; su çektikçe daha iyi yandıklarını düşünüyordum; suya batmış bir çam, bir lambadaymış gibi daha uzun süre yanabiliyordu.

Gilpin, İngiltere'nin orman sınırlarını anlatırken, "orman sınırlarını ihlal edenlerin yaptıkları ormanı çevreleyen evleri ve çitleri, eski orman kanununda büyük rahatsızlık veren eylemler" olarak nitelendirip bu eylemleri yapanların, "purprestures adı altında ad terrorem ferarum-ad nocumentum forestae&c.

eğilimi gösterenler" olarak av kuşlarını korkutmak ve ormanı tahrip etmekten cezalandırdığını belirtmiştir. Ancak ben, geyiklerin ve ormandaki yeşilliklerin korunmasına avcı ve odunculardan çok daha ilgi gösteriyordum, âdeta Lord Warden* kadar özen gösteriyordum; herhangi bir yer alev alırsa, kazayla tutuşturmuş bile olsam, duyduğum üzüntü o bölgenin sahibinin üzüntüsünden çok daha büyük olur ve çok daha uzun sürerdi; hatta ormanın sahibi ağaçları kesince de çok üzülürdüm.

Ormanda ağaç kesen çiftçilerin, eski Romalıların bir Tanrı'ya adanıp takdis edilmiş bir korudaki (lucum conlucare) ağaçları budayıp içeri ışık girmesini sağlamaya geldiklerinde duydukları saygının birazını olsun duymasını isterim. Romalılar kefaret kabilinden bir kurban keser ve şöyle dua ederdi: "Ey bu korunun adandığı Tanrı, ne Tanrısı olursan ol; bana, aileme , çocuklarıma ve yakınlarıma karşı cömert ol!"

Bu çağda ve bu yeni ülkede bile ormana değer verilmesi dikkat çekicidir; orman, altından daha kalıcı ve daha evrensel kabul edilir. Bütün icatlarımız ve keşiflerimiz birbirine eklense, bir sıra odunun yerine geçemiyor. Odun, Saksonyalı veya Normandiyalı atalarımız için ne kadar değerliyse, bizim için de o kadar değerlidir. Onlar oklarına ağaçtan yaylar yaptılar, bizse tüfeğimize dipçik yaptık. Michaux, otuz yıl önce New York ve Philadelphia'da "yakıt olarak kullanılan odunun fiyatının Paris'deki en iyi kalite odunun fiyatına eşit olduğunu, hatta bu fiyatı geçtiğini; bu muazzam sermayenin yılda üç yüz bin cord'dan fazla odun gerektirdiğini, çevresindeki üç yüz millik (480km) bir alanın da ekili araziyle kaplı olduğunu" söylüyor. Bu kasabada odun fiyatları istikrarlı bir biçimde artıyordu ve merak uyandıran tek nokta bu yıl fiyatın geçen yıldan ne kadar fazla olacağıy-

* Lord Warden: Ingiltere'de doğal yaşamı ve ormanı yeşilliğini korumakla görevli kişilere verilen isim.

dı. Ormana gelen tüccar ve makine ustaları, bir iş halletmek için gelmemişlerse kesinlikle açık arttırmayla odun satışına katılır, oduncunun geride bıraktığı kütükleri ayıklamak için bile, yüklü bir para öderlerdi. Yıllardır insanlar, yakıt ve el sanatlarında kullandıkları materyal için ormandan faydalanıyor; New Englandlı, Parisli, Kelt, çiftçi ve Robinhood, Goody Blake ve Harry Gill, dünyanın birçok yerindeki köylü ve prensler, alimler ve yerlilerin hepsi, ısınmak ve yemek pişirmek için ormandan birkaç parça çıraya ihtiyaç duyar. Ben de onlarsız yapamazdım.

Herkes kendi odun yığınına bir çeşit sevgiyle bakar. Ben kendi yığınımı penceremin önüne koyar ve keyifle çalıştığım saatleri hatırlatacak ne kadar çok tahta parçası olursa, o kadar mutlu olurum. Sahipsiz bulduğum bir baltam var; kış günlerinde ara sıra evimin güneş alan tarafında, fasulye bahçemden çıkardığım kütükler ve baltamla oyalanırım. Ben toprağı çapalarken, sürücünün tahmin ettiği gibi, bu kütükler beni iki defa ısıttı; önce baltamla yararken sonra da ateşin içinde, hem de hiçbir yakıtın ısıtamayacağı kadar... Baltaya gelince, köydeki demirciye biletmemi söylediler, ama ben kendim biledim ve ceviz ağacından bir sap takarak kullanılır hale getirdim. Bu balta, keskin olmasa bile, en azından doğru dürüst tutulabiliyordu.

Tombul bir çam ağacından birkaç parça, büyük bir hazine demekti. Dünyanın bağırsaklarında bu ateş yeminden daha ne kadar fazla olduğunu hatırlamak çok ilginçtir. Geçmiş yıllarda, önceleri çam ağacı olan çıplak tepeleri belirleyip, tombul çam kökleri çıkarmaya giderdim. Bu kökleri yok etmek neredeyse imkansızdır. Otuz kırk yaşındaki gövdelerin içi hâlâ sağlamdır, merkezden dört beş inç (10cm) mesafede, kalın kabuğun toprağa kat oluşturacak şekilde halka halka genişlemesinden de anlaşıldığı gibi, ağacın canlı kısmı nebati küf haline gelmiştir.

Balta ve kürekle bu madeni araştırırsınız; donmuş sığır yağına benzeyen sarı ilik dolu yerlerden geçerken, toprağın derinliklerinde bir altın damarına rastlamış gibi olursunuz. Genellikle ateşimi kar bastırmadan önce kulübeme depoladığım kuru yapraklarla yakarım. İnce kıyılmış yeşil ceviz ağacı çıraları, kamp yaparken oduncunun ateşini tutuşturur. Ara sıra ben de bundan kullanırım. Ufukta köylülerin ateş yaktığını görününce, Walden vadisinin çeşit çeşit yabani sakinlerine bacamdan çıkan dumanla ayakta olduğumu haber veririm:

Işıkla kanatlanmış Duman, Ege kuşu,
Eriterek kanatlarını uçarken yukarı,
Şarkısız tarlakuşu, şafak vaktinin habercisi,
Ufak köylerin üstünde yuvasıymış gibi daireler çizen;
Veya hareket eden rüyası ve gölgeli şekilleri
Gece yarısı görüntülerinin, eteklerini toplaya toplaya;
Gece yıldızlarını gizleyen gündüzse
Işığı azaltıp güneşi engelleyen;
Hadi tüt benim tütsüm bu ocaktan yukarı,
Ve Tanrılardan bu tertemiz alevi affetmelerini rica et.

Yeni kesilmiş sert yeşil odun, sadece birazını kullansam bile, amacıma diğerlerinden daha iyi hizmet etti. Kışın öğleden sonraları yürüyüşe çıktığım zaman bazen çok iyi bir ateş yakıp bırakırım; üç-dört saat sonra döndüğümde hâlâ canlı ve parlıyor olduğunu görürüm. Ben çıkıp gitmeme rağmen, evim boş değildir. Sanki geride neşeli bir kâhya bırakmışımdır. Ateşle ben, burada yaşıyorduk; genelde kâhyama güvenebilirdim. Ancak bir gün, odunları keserken, pencereden içeri bakıp ev alev aldı mı diye kontrol etmek istedim; bu konuda özellikle endişelendiğim zaman olarak sadece o günü hatırlıyorum. Yatağımın bir kıvılcımla alev aldığını gördüm, girip söndürdüğümde,

elim kadar büyük bir bölge yanmıştı. Ama evim güneşli ve barınaklı bir konumdaydı; çatısı alçaktı, bu sayede kış ortasında bile hemen hemen her zaman alevleri dışarı atabilirdim.

Köstebekler kilerime yuva yapmıştı; her üç patatesten birini kemiriyorlardı, sıva işinden kalan saç ve kahverengi kâğıtla çok rahat bir yatak yapmışlardı; en yabani hayvanlar bile konforu insanlar kadar sever ve kendilerini güvenceye almakta gösterdikleri özen sayesinde kışı geçirebilirler. Bazı arkadaşlarım ormana kendimi dondurmak için geldiğimi söylüyor. Hayvan, korunaklı bir yerde vücudunu ısıtacak bir yatak yaparak ısınır; ama ateşi keşfeden insan, genişçe bir daireye hava depolar ve kalın giysilere bürünmek yerine, bu mekanı kendine yatak yapar; ağır giysiler olmadan etrafta dolaşabilir, kışın ortasında bir çeşit yaz yaşar, pencereler sayesinde ışığı içeri alır, bir lambayla günü uzatır. Birkaç adım içgüdülerinin önüne geçer, güzel sanatlar için biraz zaman kazanır. Uzun zaman teferruatlı bir yaşam biçimine maruz kalmaktan, bütün vücudum uyuşmuştu; evimin sıcak havasına kavuşunca yeteneklerimi tekrar kazandım ve yaşam süremi uzatmış oldum. Ancak, en lüks evlere sahip olanların bu noktada övünmelerini gerektirecek pek bir şey yoktur, insan neslinin sonunda nasıl yok olacağını düşünerek de canımızı sıkmamıza gerek yoktur. Kuzeyden gelen sert bir rüzgârla bu neslin iplerini kesmek* çok kolay olurdu. Soğuk cumalardan ve Büyük Karlardan beri, bir şekilde yaşamaya devam ediyoruz, ama biraz daha soğuk bir cuma veya daha büyükçe bir kar dünya yüzeyindeki insan varlığına nokta koyabilirdi.

Bir sonraki kış, tasarruf etmek için küçük bir fırın kullandım, çünkü ormanın sahibi ben değildim; ama bu fırında, açık şöminede olduğu gibi iyi ateş yanmadı. Yemek pişirmek genel-

* Yunan mitolojisindeki üç Kader Tanrıçası'na gönderme yapılıyor, biri hayatın örekesini tutar, diğeri ipi uzatı, üçüncüsüyse keser.

likle, şiirsel değil kimyasal bir süreçtir. Fırınların yaygınlaştığı bu günlerde, küllerde Kızılderili usulü patates kızarttığımız unutulacaktır. Fırın sadece yer kaplayıp odayı kokutmakla kalmıyor, ateşi de saklıyor; öyle ki bir arkadaşımdan olduğumu hissetmişim. Ateşte her zaman bir yüz görebilirsiniz. İşçi, akşamları ateşe bakarak düşüncelerini gün boyu bulandığı toz toprak ve süprüntüden temizler. Ancak ben, artık burada oturup ateşe bakamıyordum, bir şairin konuyla ilgili dizeleri aklıma gelip taze bir etki bıraktı:

"Asla, parlak ateş, mahrum bırakılmam
sevgili, hayat veren yakın sempatinden.
Umutlarım hiç olmadığı kadar parlak biçimde yükselse ne çıkar?
Talihim gecenin karanlığına gömülse ne çıkar?

Ocağımızdan ve salonumuzdan niçin çıkarıldın?
Herkesin sevdiği ve buyur ettiği biri olmana rağmen
Varlığın çok mu gerçekten uzaktı
Bu kadar donuk olan yaşam ışığımız için?
Parlak ışığının esrarlı sohbeti
Cana yakın ruhlarımızla çok cüretkar sırlar mı paylaştı?
Peki; güçlü ve güvendeyiz, çünkü şimdi
İnce gölgelerin oynaşmadığı bir ocağın yanında oturuyoruz,
Hiçbir şeyin neşelendirmediği veya üzüntü vermediği,
sadece ateş
Ellerimizi ve ayaklarımızı ısıtıyor; istenecek başka bir şey yok
Faydacı kısa sıçrayışıyla,
"Şimdi", oturup uyuyabilir,
Karanlık geçmişin uzaklaştığı hayaletler de korkmuyor
Eski ormanın düzensiz ışığı konuştu bizimle."

Ellen Hoopeı

Önceki Sakinler; ve Kış Ziyaretçileri

Göl kıyısında birkaç güzel kar fırtınası geçirdim; kış akşamları, dışarıda kar şiddetle yağarken, neşeyle ocağımın başında oturdum, baykuşlar bile ötmüyordu. Haftalar boyunca, yürüyüşlerimde ara sıra gördüğüm, odun kesip köye taşıyan insanlar dışında kimseyle karşılaşmadım. Ancak elemenıler, ormanda derin karların içinden bana bir yol yaparak yardımcı oldular; bir defa ormandan geçerken rüzgâr ayak izlerimi yapraklarla doldurdu, güneş ışınları karı eritince hem ayak basacağım kuru bir düz alan oluşmuş oldu, hem de koyu renk hat geceleyin bana rehberlik etti.

İnsan toplumu adına, bu ormanın benden önceki sakinlerinin kim olduğunu tahmin etmek zorundaydım. Kasabalı hemşehrilerimin hatırladığı kadarıyla, evimin yanındaki yol, burada oturanların kahkahaları ve dedikodularıyla yankılanırmış ve onu çevreleyen orman, orada burada bahçe ve evlerle bezeliymiş; üstelik o zamanlar bu bölge, ormanın içinde çok daha kapalı bir konumdaydı. Hatırladığım kadarıyla, kimi yer-

lerde araba geçerken ağaçlar iki yanına birden sürtünürdü ve Lincoln'e yalnız giderken bu yolu seçmek zorunda kalan kadın ve çocuklar, korkudan yolun büyük bölümünü koşarak geçerlerdi. Komşu köylere götüren mütevazı bir yol vardı, genelde oduncular tarafından kullanılsa da, zenginliğiyle geçeni şimdikinden çok daha eğlendirir ve uzun süre oradan geçenin hafızasında yer ederdi. Şimdi köyden ormana kadar açık alanların uzandığı yerde; akçaağaçlarla dolu, zemini ağaç kaplı bir bataklık bulunurmuş, kalıntıları burada bulunan tozlu anayolun altında şimdi düşkünler evi olan Stratten'den Çiftlik'e ve Brister Tepesi'ne kadar uzanıyormuş.

Fasulye tarlamın doğusunda, yolun karşısında, şövalyelik adayı Duncan Ingraham'ın kölesi Cato Ingraham yaşıyormuş; Duncan, kölesine bir ev yaptırıp Walden Ormanı'nda yaşamasına izin vermiş; Cato, Uticensis değil, Concordiensis'di. Bazısı onun, Gine zencisi olduğunu söylüyordu. Ceviz ağaçları arasındaki kulübesini hatırlayan birkaç kişi vardı, Cato yaşlanıp ihtiyaç duyacağı zamanlar için bu ceviz agaçlarını kesmeden muhafaza ediyormuş, ama o öldükten sonra daha genç ve daha beyaz bir vurguncu ceviz ağaçlarını kesip götürdü. Onun evi de benimki kadar dar ve küçükmüş. Cato'nun yer yer bozulmuş kiler deliği hâlâ duruyor, ancak çamlardan oluşan bir çitle gelip geçenin gözünden saklandığı için varlığından pek az kişinin haberi vardır. Şimdi burası düz sumak ağaçlarıyla dolu (*Rhus glabra*); ayrıca golden rod çiçeğinin en eski cinslerinden biri (*Solidago stricta*) etrafı sarmış.

Tarlamın tam kenarında, kasabaya çok yakın bir yerde, Zilpha adlı zenci kadın küçük evinde kasaba halkı için çarşaf dokuyormuş. Dikkat çeken tiz sesiyle yüksek perdeden söylediği şarkılar, Walden ormanlarında yankılanıyormuş. Sonun-

da. 1812'deki savaşta, kadın evde yokken İngiliz askerleri evini ateşe vermiş; kedi. köpek ve tavukları topluca yanmış. Bu kadın, çok katı koşullarda insanlıktan uzak bir hayat sürermiş. Eskiden ormana gidip gelen biri, öğlen kadının evinin yanından geçerken, kadının kaynayan tencerenin yanında, kendi kendine "tamamıyla kemiksin, kemik" diye söylendiğini duymuş! Oradaki meşe korusunda tuğlalar bulmuştum.

Yolun aşağı tarafında. sağ koldaki Brister Tepesi'nde, Brister Freeman adında "işe yarar bir zenci"yaşıyormuş; bir zamanlar Şövalye Silahtarı Cummings'in kölesiymiş; burada Brister'ın dikip büyüttüğü elma ağaçları hâlâ duruyor; eski ve büyük ağaçlar, ama meyveleri benim damak tadıma göre hâlâ yabani ve ekşidir. Kısa zaman önce eski Lincoln mezarlığında, Concord'dan geri çekilme sırasında ölen, el bombası atmakla görevli İngiliz askerlerinin isimsiz mezarlarının arasında, Brister'in bir tarafa meyilli mezar taşını okumuştum; mezar taşında "Sippo Brister" diye anılıyordu (*Scipio Africanus* ismiyle de çağrılırdı) ona "renkli adam"da denirdi, sanki renkten arındırılmış gibi. Mezar taşında özellikle vurgulanmış olan ölüm tarihini de öğrenmiş oldum; bu bana, bir zamanlar yaşamış olduğunu da dolaylı olarak gösteriyordu. Misafirperver karısı Fenda'yla birlikte yaşıyordu; Fenda hoş fallar bakıyordu; Fenda'nın, büyük, yuvarlak ve siyah, gecenin çocuklarından daha da siyah, olan gözler o güne değin ve o gün bu gündür Concord'da görülmemiştir.

Tepenin aşağısına doğru, ormandaki eski yolun sol tarafında Stratten ailesinin evlerinin izleri var; meyve bahçeleri bir zamanlar Brister Tepesi'nin eteklerini kaplıyordu, ama meyve ağaçları, uzun zamandır birkaç ağaç kütüğü dışında yerlerini çam ağaçlarına bıraktı, bunlar köydeki sağlam ağaçlar gibi tomruk vazifesi görüyor.

Kasabaya yaklaşınca, yolun öte tarafında, ormanın hemen kıyısındaki Breed'in Yeri'ne gelirsiniz; eski mitolojide pek adı geçmeyen şeytanın oyunlarını sergilediği yer olarak ünlüdür. Bu şeytan, New England'daki hayatımızda önemli ve hayret verici bir figür olarak yer alır, en az diğer mitoloji karakterleri kadar özgeçmişinin yazılmasını hakkeder; bu figür ilk önce bir arkadaş veya ücretli işçi kılığında ortaya çıkar, sonra bütün aileyi soyup öldürür: New England Rumu. Ancak, tarih burada gerçekleşen trajedileri henüz anlatmamalıdır; bırakalım zaman araya girip trajedileri biraz yatıştırsın ve onlara mavi bir ton versin. En şüpheli ve belirsiz söylentiler buralarda bir zamanlar bir tavernanın olduğunu iddia eder; aynı kuyunun suyu, yolcuların içkisini yumuşatıp atlarını dinlendirirmiş. Burada adamlar birbirlerini selamlayıp, haber alıp verir ve sonra da yollarına devam edermiş.

Breed'in kulübesi uzun zamandır kullanılmamasına rağmen sadece on iki yıl önce yapılmış. Hemen hemen benimkinin büyüklüğündedir. Yanılmıyorsam bir seçim akşamı, yaramaz erkek çocuklar bu kulubeyi ateşe vermiş. O zamanlar köy sınırında oturuyordum ve Davenan'ın *Gondibert*'ine fena halde dalmıştım; belki de bu yüzden o kış yaptığım işlerde üzerime bir tembellik çökmüştü, –bunu aile içi bir şikayet olarak mı görmeli hiç bilmiyorum. Gondibert'in traş olup yatmaya giden bir amcası vardı, pazar günleri kilerde patates yetiştirmek zorundadır, ancak böylece uyanık kalıp Sabbath'ı tutabilir; belki de tembelliğim Chalmer'ın *İngiliz Şiiri Kolleksiyonu*'nu hiç atlamadan okuma denememin bir sonucuydu. Bu kitap, sinirlerime galip geldi. Yangın alarmıyla çalan zilleri duyana kadar başımı bu kitaba gömmüştüm; motorlar hızla o tarafa yöneldi, başta can havliyle çabalayan erkek ve genç oğ-

lanlardan oluşan bir tabur vardı, dereyi bir sıçrayışta geçebildiğim için en önde de ben vardım. Önce yangının ormanın ötesinde güneyde kaldığını sandık (daha önce de yangın söndürmeye gitmiştik); çiftlik, dükkan, ev veya hepsi birden yanıyor olabilirdi. "Barker'ın Çiftliği" diye bağıdı biri, "Codman'ın Yeri" diye diretti bir başkası. Sonra ormanın üstünden yeni kıvılcımlar yükseldi, sanki çatı çökmüştü, hepimiz birden "Concord'u kurtaralım!" diye bağırdık. Vagonlar hızla, yükleri birbirine çarparak geçtiler; aralarında Sigorta Şirketi görevlisi de vardı, gideceği yer oldukça uzaktaydı;ara sıra motorun zili çalıyordu ve sonradan fısıldandığına göre en arkadan yangını çıkarıp alarmı çalanlar geliyordu. Bu yüzden gerçek idealistler gibi devam ettik, duyularımızın kanıtlarını reddettik, yol dönemecinde çatırtı duyup yangının sıcaklığını duvar boyunca hissedene kadar yürüdük, böylece yangın yerine geldiğimizi fark ettik. Yangına bu kadar yakın olmak şevkimizi kırdı. Önce üstünü örterek söndürmeyi düşündük; sonra bırakalım yansın dedik, çünkü yangın çok ilerlemişti ve uğraşmaya değmezdi. Motorun çevresinde durduk, birbirimize çarpıyorduk, boru çalarak ilan eder gibi duygularımızı anlatıyorduk veya daha kısık sesle dünyanın tanık olduğu büyük yangınlardan söz ediyorduk, Bascom'un dükkanı dahil olmak üzere... Aramızda , şu "küvet" elimizdeyken ve bu kadar su taşıyorken sezonda olsaydık diye düşündük, şu tehlike atlatmış, türünün son örneği, evrensel nesneyi bir sel bölgesine çevirebilirdik. Nihayet herhangi bir kazaya mahal vermeden oradan ayrıldık; ben de Gondibert'e ve yatağa döndüm. Gondibert'e gelince, önsözde zekânın ruhun pudrası olduğunu ileri süren kısmı kabul edebilirdim; "ama insanların çoğu zekâya yabancıdır, Kızılderililerin pudraya yabancı olması gibi."

Ertesi akşam aynı saatte, tarlada yürüyüş yaparken o yoldan geçeceğim tuttu, tam o noktada birinin alçak sesle inlediğini duydum, karanlıkta yaklaşınca tanıdığım bir aileden hayatta kalan tek kişiyi buldum; bu adam, ailenin hem iyi huylarının, hem de kötülüklerinin mirasçısıydı; bu yangına ilgi gösteren sadece oydu, karın üstü yatmış, kiler duvarından aşağıda hâlâ tüten küllere bakıyordu, alışkanlığıymış gibi kendi kendine mırıldanıyordu. Uzakta nehrin çayırlarında gün boyu çalışmıştı ve kendine ayırabildiği ilk zamanda gençliğinin geçtiği babasının evini ziyaret etmeye gelmişti. Her yönden ve her bakış açısından kileri inceledi, sanki taşların arasında gizli bir hazine olduğunu hatırlıyormuş gibi, sürekli sarkıyordu, ama bir tuğla ve kül yığınından başka bir şey yoktu. Ev yanıp kül olduğundan geride kalan ne varsa ona bakıyordu. Sadece orada bulunarak hissettirdiğim anlayışlı hâlim, onu sakinleştirmişti, karanlık elverdiği ölçüde bana kuyunun gizlendiği yeri gösterdi; burası Tanrı'ya şükür yanamazdı; duvardan atlayıp babasının kesip bağladığı kuyu süpürgesini buldu, ağır ucuna demir bir çengelle bir ağırlık bağlanmıştı (tutunabileceği tek şey buydu); bunun, sıradan bir "süpürge" olmadığına kanaat getirdim. Bu süpürgeyi gördüğüm anı hissettim ve günlük yürüyüşlerimde hatırladım, bunun ucunda bir ailenin tarihi asılıydı.

Solda, kuyuyu ve leylak rengi çalıları gördüğümüz, şimdi açık bir alan olan yerde, Nutting ve Le Grosse yaşıyordu; ama şimdi Lincoln'e dönelim.

Ormanın derinliklerinde, yolun göle en çok yaklaştığı yerde, çömlekçi Wyman çömelmiş, kasaba halkına toprak eşya yapmış ve geride kendi yolunu takip edecek çocuklar bırakmıştı. Dünya malı yönünden zengin değillerdi, bu topraklardaki yaşamları acı çekerek geçmişti; şerif sık sık gelip boş

yere vergi toplamaya çalışırdı; vergisini ödemeyenlerin kapısına sadece adet yerini bulsun diye bir tahta parçası iliştirirdi*; kayıtlarında okuduğum kadarıyla başka hiçbir şeye el sürmezdi. Bir gün çapa yaparken, çömlek taşıyan bir adam gelip atını tarlanın önünde durdurdu ve genç Wyman'ı sordu. Uzun zaman önce Wyman ondan bir çömlekçi teknesi almış, di tekneye ne olduğunu öğrenmek istiyormuş. İncil'de çömlekçi kili ve teknesi üzerine bir şeyler okumuştum, ama şimdi kullandığımız çömleklerin eski zamanlardan günümüze kırılmadan mı geldiğini veya sukabağı gibi ağaçta yetişip yetişmediğini hiç düşünmemiştim ve yaşadığım bölgede böyle bir toprak sanatının icra edilmesine çok memnun olmuştum. Bu ormanda benden önce yaşayan kişi, Hugh Quoil (umarım imlada kancayı doğru yazmışımdır) adında bir İrlandalı'ydı, Wyman'ın evinde kalıyordu. Albay Quoil diye çağrılıyordu. Waterloo'da bir asker olduğu söyleniyordu. Yaşasaydı, aynı savaşta tekrar savaşmasını söylerdim.

Buradaki işi hendek kazıcılığıydı. Napolleon St. Helena'ya gitti, Quoil Walden Ormanlarına geldi. Onun hakkında bildiğim her şey çok trajikti. Görmüş geçirmiş görgülü bir adamdı ve dinleyebileceğinden çok daha fazla konuşma yapabilirdi. Titreme krizine girdiğinden yaz ortasında büyük bir palto giyerdi, yüzünün rengi kızıldı. Ben ormanda yaşamaya başladıktan kısa bir süre sonra Brister Tepesi eteklerindeki bir yolda öldü, böylece komşuluk ilişkimiz olmadı. Arkadaşları evini "uğursuz şato" diye nitelendirip yıkmadan önce, bu evi ziyaret etmiştim. Kullanılmaktan kıvrılmış giysileri sanki içinde kendisi de varmış gibi yerden yüksekte olan tahtadan yatağında duruyordu. Ocakta kırılmış piposu vardı, çeşmede de kırıl-

* Eskiden haciz konulacak bir mal yoksa şerif bir tahta parçası bırakırmış.

mış bir kap vardı. Bu kap ölümünün simgesi olamazdı, çünkü kendisi Brister Kaynak suyunu hiç görmediğini söylemişti; toprağa bulanmış kartlar, kareler, maça, kupa ve sinekler yerlere saçılmıştı. Ev sahibinin yakalayamadığı siyah bir tavuk (gece ve sessizlik kadar siyah), gıdaklamadan Reynard'ı bekliyordu, beni görünce yine yan apartmandaki tüneğe gitti. Arkada bir bahçenin belli belirsiz hatları görünüyordu; ekilmiş ama titreme nöbetleri yüzünden hasat zamanı olmasına rağmen hiç çapalanmamıştı; pelin ve dilenci kenesi kaplıydı, keneler meyve sandıkları elbiselerime yapıştı. Bir dağ sıçanının henüz taze olan derisi evin arka tarafında gerilerek asılmıştı. Hugh'un son Waterloo'sunun bir anısıydı, ama artık sıcak tutan başlıklara veya eldivenlere ihtiyacı kalmamıştı.

Bu barınakların olduğu yerde şimdi sadece bir çukur vardı, kiler taşları; çilekler, böğürtlenler, ağaççilekleri, fındık çalıları ve güneşli çimlerde büyüyen sumaklarla beraber toprağa gömülmüştü; baca kuytusunda birkaç çam ve budaklı bir meşe vardı, tatlı kokulu siyah bir huş muhtemelen kapının olduğu yerde sallanıyordu. Burada, eskiden içinden bir kaynak sızan kuyu yarığı görülüyordu; şimdiyse aynı yerde kuru ot vardı; ya da buradan son insan da ayrılınca çimen altındaki bir taşla (son zamanlara kadar fark edilmedi) kapanmıştı. Ne kadar üzücü bir şey olmalı; kuyuların doldurulması, gözyaşı kuyularının açılmasıyla aynı zamana denk düşer. Bu kiler yarıkları, terk edilmiş tilki yuvaları ve eski çukurlar gibi, bir zamanlar insan yaşamının hareketi ve telaşı olan yerlerden geride kalan şeylerdir; buralarda "kader, serbest irade ve geleceği kesinlikle bilme" sırayla belli bir formda ve lehçede konuşulmuştur. Bütün bu çıkarımların sonucu olarak öğrenebildiğim tek şey şu oldu: "Cato ve Brister insanların gözünü boyayarak onları aldatmıştı" bu da ünlü felsefe ekollerinin tarihçesi kadar öğreticiydi.

Kapı, alt ve üst eşikler yıkıldıktan bir nesil sonra bile burada hâlâ canlı leylaklar yetişiyor, her bahar tatlı kokulu çiçekler açıyor, ilham alan yolcular bu çiçekleri koparıyorlardı; çocuklar, bir zamanlar bu çiçekleri elleriyle ön bahçeye dikmiş; şimdi bu çiçekler, terk edilmiş yerlerde ve duvar kenarlarında kalmışlar, yerlerini yeni yetişen ormanlara vermişlerdi; bu çiçekler, bu soyun son temsilcisi, aileden hayatta kalan tek kişiydiler. Esmer çocuklar, iki gözlü ince dalı evin gölgesinde kalan yere dikip her gün sularken, bu şekilde kök salacağını ve kendisini eken çocuklar ve gölgesinde büyüdüğü ev göçüp gittikten sonra bile ayakta kalacağını pek düşünmemişlerdir. Bu bitkilerin, insanların bahçelerinde ve korularında büyüyeceğini ve çocuklar büyüyüp öldükten yarım yüzyıl sonra oradan geçen yalnız bir yolcuya hikayelerini anlatacağını, ekildiği bahardaki kadar güzel çiçek açıp, o kadar güzel kokacağını düşünmemişlerdi. Hâlâ yumuşak, neşeli ve medeni olan leylak rengini aklıma kazıdım.

Concord ayakta kalırken, daha iyi şeyler doğurmaya müsait olan bu küçük köy neden yıkıldı? Doğal zenginlikleri yok muydu; su kaynakları mesela? Derin Walden Gölü ve serin Brister Kaynak Suyu; bunların bitmez tükenmez sağlıklı sularından yudum yudum içmek bir ayrıcalıktır, bunlar, bu insanların bardaklarını sulandırmak dışında hiç gelişitirmedikleri sulardır. İnsan, her zaman her yerde çok susayan bir ırk olmuştur.

Sepet, ahır süpürgesi ve paspas örmek; mısır kurutmak, çarşaf dokumak ve çömlek yapmak iyi iş sahaları değil miydi? İnsanlar, bu yabani doğayı gül gibi çiçek açtıramadı mı, gelecek nesiller babalarından miras kalan toprakları kullanmadı mı? Verimsiz toprak, ovanın aşırı kullanılmasının bir kanıtıdır. Aman! Burada oturmuş insanların hafızasında bu bölge-

nin güzelliği nasıl da artıp çoğalıyor! Belki Doğa, ilk yerleşenlerden biri olarak benimle şansını tekrar deneyecektir; geçen bahar yaptığım ev, köydeki en eski ev kabul ediliyor.

Benim şu anda işgal ettiğim toprak parçasında daha önce bir bina inşa edilmiş mi bilemiyorum. Antik bir şehrin kalıntıları üzerine kurulmuş bir şehirden kurtarın beni; böyle bir şehrin malzemesi yıkıntılar, bahçesi mezarlıklardır. Böyle bir yerde toprak beyazlamış ve lanetlenmiştir, burada oturmak zorunlu hale gelmeden dünya yıkılacaktır zaten. Bunları hatırda tutarak ormanda iskan ettim ve uykuya dalmak üzere sakinleştim.

Bu mevsimde çok nadir misafirim olurdu. Karın en derin olduğu zamanlar bir hafta, on beş gün hiçbir yolcu evime gelmeye cesaret edemezdi, ama ben burada bir kır faresi kadar sıcak ve rahat yaşıyordum, tıpkı koyunlar ve kümes hayvanları gibi yaşıyordum; bunların rüzgârın yığdığı kara gömülü olarak yiyecek olmaksızın uzun süre hayatta kaldıkları söylenir; ya da bu eyalet topraklarına ilk yerleşenlerden Sutton kasabasındaki aile gibi, 1717'deki büyük kar fırtınasında baba evde yokken kulübe kar altında kalmıştı; bir Kızılderili rüzgârın yığdığı karda, bacanın enine açtığı delikten evi bulmuştu ve aileyi kurtarmıştı. Ancak benimle ilgilenen, arkadaş canlısı bir Kızılderili yoktu; zaten buna gerek de yoktu, çünkü evin sahibi evdeydi. Büyük Kar! Bu ismi duymak ne çok neşe veriyor! Çiftçiler ekipler halinde ormana ve bataklıklara gidemeyince evlerinin önündeki ağaçları kesmek zorunda kalırlar; bataklıktaki ağaçların kabukları da takip eden baharda görüleceği üzere yerden on fit (3m) kalınlık mesafesiyle en sert zamanındadır.

Karın en kalın olduğu zamanlarda, evime gelmek için kullandığım yaklaşık yarım mil (800m) uzunluğundaki ana yol, zikzaklı bir biçimde geniş aralıklarla noktalar serpiştirilmiş bir çizgi gibi görünür. Aynı hava şartlarının devam ettiği bir hafta boyunca gidiş gelişlerimde kendi derin ayak izlerimi takip ederek bir pergel gibi net ve kesin olarak aynı boyda ve sayıda adım attım; kış böyle bir rutine uymamızı gerektirmekteydi, genellikle ayak izlerim gökyüzünün mavisine boyanırdı. Yürüyüşlerimi veya dışarı çıkmamı ölüm tehlikesiyle engelleyen bir havaya denk gelmedim; sık sık bir kayın ağacıyla veya sarı huş ağacıyla ya da çamlardan eski bir tanıdıkla sözleştiğim randevuma gitmek için karların arasından sekiz ila on mil (16km) yürümüşümdür; buz ve kar, ağaç tepelerini sivriltip dallarını sarkıtınca çam ağaçları köknara dönüşmüş oldu; kar kalınlığı yaklaşık iki fitü bulduğunda, bata çıka en uzaktaki tepelere giderdim; her adımda sallanan dallardan başıma bir kar fırtınası yağardı; bazen de oralara dizlerimin ve ellerimin üzerinde sürünerek giderdim, avcılar kışlık barınaklarına çekilmiş olurlardı. Bir öğleden sonra, bir beyaz çamın yere yakın kurumuş dallarından birinde oturan çizgili bir baykuşu (Strix nebulosa) seyrederek eğlendim. Parlak gün ışığında gövedeye yakın oturuyordu, ben de bir rod (5m) uzağında duruyordum. Hareket edip ayağımla karı hışırdattığım zaman beni duyabiliyor, ama göremiyordu. Çok ses çıkardığım zamanlar, başını uzatıyordu, boynundaki tüyler kabarıyordu, gözlerini iri iri açıyordu; ama göz kapakları hemen düşüyordu ve başını eğmeye başlıyordu. Yarım saat seyredince benim de uykum gelmişti, gözleri yarı açık bir kedi gibiydi, kedinin kanatlı bir erkek kardeşine benziyordu.

Gözkapakları arasında ince bir yarık kalmıştı, benimle yarımada benzeri bir ilişki içindeydi; yarı kapalı gözlerle hayal dünyasından bakarak beni görüşünü kesen silik bir nesne veya leke diye değerlendirip hayalinde canlandırmaya çalışıyordu. Sonunda, yüksek bir ses duyunca veya ben yaklaşınca huzursuzlandı ve tünediği yerde tembelce döndü, hayallerinin kesintiye uğramasından dolayı sabırsızlanmışa benziyordu, havalanıp çamlar arasında kanat çırparken kanatları önceden tahmin edilemeyecek kadar geniş açılmıştı ama hiç ses çıkarmamıştı. Gözlerinden çok, yakın çevresine karşı geliştirdiği alışkanlık hisleriyle çam dalları arasında yönünü bularak, alacakaranlık yolunu âdeta duyarlı olan kanatlarıyla yoklayarak gün ağarana kadar huzur içinde bekleyebileceği yeni bir tünek buldu. Çimlerin arasından tren yoluna çıkan uzun yaya yolunda yürürken, şiddetle esen keskin rüzgârlar çıktı yoluma. Bu rüzgârlar, rahatça oynayacakları daha serbest bir alan bulamazlardı, don bir yanağıma çarpınca, diğer yanağımı da çevirdim. Blister Tepesi'nden inen araba yolu daha iyi durumda değildi. Geniş açık alanlarda ne var ne yok Walden yolunun sınırları içine toplandığı, geçen bir yolcunun ayak izlerinin yarım saatte silindiği zamanlarda bile, güler yüzlü bir Kızılderili gibi hâlâ kasabaya iniyordum. Dönüşte bata çıka geçtiğim yeni kar yığınları oluşmuş oluyordu, kuzeybatıdan esen şiddetli rüzgâr, pudra gibi karı yol üzerindeki keskin bir açının etrafına topluyordu, tavşan izleri veya çimen faresinin incecik ayak izleri bile görünmüyordu. Kış ortasında bile, yılanyastığı ve çimenin zamana meydan okuyan bir güçle fışkırdığı sıcak ve sulu bir bataklık görmediğim veya baharın dönüşünü bekleyen dayanıklı bir kuşa rastlamadığım genellikle olmazdı.

Bazen kara rağmen çıktığım akşam yürüyüşünden döndüğümde, kapımın önünde bir oduncunun ayak izlerini görür, ocakta geride bıraktığı çıraları bulur, piposunun odayı dolduran kokusunu alırdım. Ayrıca bir pazar öğleden sonrası eğer evdeysem, bir çitçinin karda çıkardığı hışırtılı adımları duyar, uzun boyuyla ağaçların arasından evimi gördüğünü anlardım; bu biraz arkadaşlık "denemesi" yapmak isteyen "çiftlik adamları"ndan biri olurdu; böyleleri profesör cüppesi giymek yerine rahip cüppesi giymeyi tercih ederdi, çiftlik bahçesinden gübre yüklenmekle bir kilise veya devletten ahlak dersi çıkarmak arasında bir fark gözetmezdi. Çiftçiyle, ilkel ve basit yaşanan zamanlardan konuştuk, insanların soğuk havada sakin kafayla büyük bir ateşin çevresine toplandıkları zamanlardan bahsettik; başka tatlı bulamadığımızda, akıllı sincapların bir kenara fırlattıkları cevizleri dişlemeye çalışırdık, en kalın kabuğu olanlar genelde boş olurdu.

En uzaklardan en derin karları yararak ve en kasvetli fırtınaları geçerek kulübeme gelen kişi bir şairdi. Bir çiftçi, bir avcı, bir asker, bir gazeteci, hatta bir filozofun gözü korkabilir, ama bir şairi hiçbir şey engelleyemez, çünkü şair, saf aşkla hareket eder. Ne zaman gelip ne zaman gideceğini kim bilebilir? İşi gereği her saat yola çıkabilir, hatta doktorlar bile uyurken... O küçük ev yaptığımız cümbüşle sarsıldı ve daha ciddi konuşmalarla yankılandı, uzun sessizliklere gömülen Walden vadisi için bu, büyük değişiklik oldu. Bizim evle karşılaştırıldığında Broadway sessiz ve terk edilmiş kalırdı. Uygun aralıklarla yükselen kahkahalar, en son söylediğimiz ve biraz sonra söyleyeceğimiz şeylere gönderme yapıyordu. Un çorbasından ibaret mütevazı yemeğimizi yerken, eğlen-

ceyle zinde bir zihni gerektiren felsefenin birleşmesinden meydana gelmiş yepyeni bir teori ürettik.

Unutmadan gölde kaldığım son kış sırasında bir ziyaretçim daha olduğundan bahsetmeliyim; köyden yola çıkmış ve ağaçların arasında lambamın ışığını görene kadar kar, yağmur ve karanlığın içinden yol almıştı; evime vardıktan sonra birkaç uzun kış akşamını benimle paylaştı. Son filozoflardandı (Concord onu dünyaya kazandırmıştı); önce dolaşa dolaşa dünya eşyalarını satmış, sonra da açıkça ifade ettiği üzere beyninin eşyalarını satmıştı. Tanrı'yı yüceltip insanları küçük düşürerek aynı şeyi satmaya devam ediyordu; elinde meyve olarak beyni, fıstık olarak ise beyninin çekirdeği vardı. Hayattaki insanların en inançlısı olmalıydı. Sözleri ve tavırları diğer insanların bildiğinden çok daha iyi koşullara işaret ediyordu, zaman değiştikçe hayal kırıklığına uğrayacak son kişi de o olacaktı. İçinde bulunduğu zamanda riske atabileceği hiçbir çıkarı yoktu. Şimdi hakkettiği saygıyı görmese de, günü geldiğinde çoğunluğun şüphe duymadığı kanunlar yürürlüğe girecek ve aile reisleriyle hükümdarlar ona danışmaya geleceklerdi:

"Huzuru görmeyen ne kadar da kördür!"

Gerçek bir insan dostuydu; insanın ilerlemesinin hemen hemen tek gerçek savunucusuydu. Eski bir Ölümlü diyelim Ölümsüz yerine, tükenmek bilmez bir sabır ve inançla, insanların vücuduna kazınmış imgeyi yani Tanrı'yı anlaşılır kılıyordu, zira artık insanlar Tanrı'nın yüzü silinmiş sakat binaları haline gelmiştir.

Misafirperver zekâsıyla çocukları, dilencileri, akıl hastalarını ve alimleri kucaklıyor ve biraz genişlik ve zarafet katarak hepsinin düşüncelerini eğlenceli hale getiriyordu. Bence dünyanın anayolunda bir han işletilmeli, buraya bütün mil-

lerlerden filozoflar yerleştirilmeli ve tabelasına şöyle yazılmalı: "İnsanlar için eğlence ama hayvanları için değil*. Boş zamanı ve sakin bir zihni olanlardan, doğru yolu arayanlar girsin." Belki de tanıdığım en aklı başında ve garip merakları en az olan adamdı; dünü ve bugünü aynıydı. Eski zamanlarda gezindik ve o günlerden bahsettik; gerçekten de dünyayı arkamızda bıraktık; dünyadaki hiçbir kurumdan bir şey talep etmiyordu, özgür doğmuş ve orijinaldi. Ne tarafa dönsek, yeryüzü ve gökyüzünü birleşmiş görüyorduk; çünkü o, doğayı daha da güzelleştiriyordu. Bu mavi elbiseli adam için en uygun çatı, başının üzerinde kavis yapıp huzurunu yansıtan gökyüzüydü. Ölümüne nasıl dayanacağız bilemiyorum; Doğa canını bağışlayamaz ki!

İkimizin de çakıl taşı gibi kurumuş düşünceleri olduğundan oturup onları yonttuk; bıçaklarımızı denemiş olduk, balkabağı çamının temiz sarımsı tohumlarına hayran kaldık. Düşünce balıklarını nehirden kaçırmayacak şekilde yavaşça ve saygıyla adım attık; güzel bir işbirliği yaptık, kıyıdaki balıkçılar da korkmadı ve gösterişle gidip geldiler, batıdaki gökyüzünde yüzen bulutlar gibi, veya orada zaman zaman şekillenip bozulan dizi dizi inciler gibiydi. Mitolojiyi gözden geçirip, orada burada bir fabl anlatarak, toprağın iyi bir temel sunamadığı kaleleri havada inşa ederek çalıştık. Büyük Bakıcı! Büyük Ümit Eden! Kendisiyle sohbet etmek New England'da eğlenceli bir gece geçirmeye benziyordu. Ne güzel konuşuyorduk, münzevi, filozof ve bahsettiğim bu topraklara ilk yerleşenlerden olan adam; bu sohbet, küçük evimi genişletti ve sarstı; inç başına düşen atmosfer basıncında kaç kilo ağırlık olduğunu söylemeye cesaret edemem; ev ke-

* O zamanlar hanların kapısında "İnsanlar ve hayvanlar için eğlence" yazardı.

nar dikişlerini açtı ki sonrasında gelen sıkıntıyla doldurulsun ve sızıntı böylece önlenebilsin diye; ama bu dolgu malzemesinden epeyce toplamıştım zaten...

Koydeki evinde artık eski sayılacak zamanlarda "elverişli mevsimler" geçirdiğim bir kişi daha vardı, zaman zaman beni aramıştı, ama artık oralarda vakit geçirmiyordum.

Her yerde olduğu gibi burada da bazen, hiçbir zaman gelmeyen ziyaretçiyi bekledim. Vishnu Purana'nın dediği gibi "ev sahibi akşam bir ineği sağacak kadar veya dilerse daha da uzun süre bahçede bir misafirin gelmesini bekler". Sık sık bu misafirperverlik görevimi yerine getirirdim, bir sürü ineği sağacak kadar beklerdim, ama kasaba tarafından yaklaşan hiç kimseyi görmezdim.

Kış Hayvanları

Göller kaskatı donunca, göldeki birçok noktaya giden yeni ve daha kısa yollar oluşmakla kalmadı, çevredeki alışılmış manzaralara göl yüzeyinden yeni bir bakış açısı da ortaya çıktı. Karla kaplandıktan sonra Flints Gölü'nü boydan boya geçerken; birçok defalar içinde yürüyüp üzerinde kaymış olmama rağmen, göl beklenmedik bir biçimde o kadar geniş, o kadar tuhaf görünüyordu ki, hemen aklıma Baffin Koyu geldi. Karla kaplı bir ovanın çevresinde Lincoln Tepeleri yükseliyordu, daha önce bu ovaya girdiğimi hatırlamıyordum; buz üzerinde tam kestirilemeyen bir mesafede köpekleriyle beraber yavaş yavaş hareket eden balıkçılar göze çarpıyordu, ayıbalığı avcıları ya da Eskimolara ve sisli havada dev mi pigme mi kestiremediğim hayal ürünü yaratıklara benziyorlardı. Akşamları Lincoln'da ders vermeye giderken bu yolu kullanırdım; kulübemle ders salonu arasında hiçbir cadde, hiçbir ev bulunmazdı. Yolumun üstünde bulunan Kaz Gölü'nde bir koloni misk sıçanı yaşardı; yuvaları buzun

çok üstündeydi, oradan geçerken hiçbiri ortalıkta görünmezdi. Diğerleri gibi Walden da kar tutmazdı veya üzerinde yer yer alçak, kesik kesik kar yığınlaarı olurdu; burası benim bahçem gibiydi, diğer yerlerde kar yaklaşık iki fit (60cm) derinlikteyken ve köylüler caddeleri dışına çıkamazken ben göl üstünde özgürce yürürdüm . Köy sokaklarından uzakta, kazığa takılan çıngırakların uzun aralıklarla duyulduğu bir yerde normal veya patenle kayardım; kendimi karın ağırlığından eğilmiş, buz sarkıtlarından diken diken olmuş heybetli çam ve meşe ağaçlarıyla çevrili, geyiklerin adımlarıyla dümdüz ettikleri bir bahçede gibi hissederdim.

Kış gecelerinde ve sık sık da gündüzlerinde duyduğum bir ses, belirsiz bir uzaklıktan gelen, ümitsiz ama melodik baykuş sesiydi. Uygun bir mızrapla çalınsa, buz tutmuş toprağı çökertirdi; Walden Ormanı'nın lingua vernacula'sıydı. Bu kuşu bu şekilde öterken hiç görmemiş olmama rağmen, çok tanıdık gelen bir sesti. Kış akşamları bu sesi duymadan kapımı nadiren açardım; dolgun sesle Hoo hoo hoo, hoorer hoo diye bağırırdı; bazen de sadece hoo hoo diye. Kış başlarında göl donmadan önce, bir gece saat dokuz civarında bir kazın yüksek sesle ötmesiyle irkildim; kapıya gittiğimde evimin üstünde alçaktan geçerlerken kanatlarının fırtına gibi savrulduğunu duydum. Gölün üstünden geçip Fair Haven'a doğru geçtiler, ışığımı görünce konmaktan vazgeçmişlerdi, liderleri düzenli bir şekilde korna çalıyordu. Birden, şüphesiz kedi baykuşu olan bir hayvan çok yakınımdan, o güne kadar orman hayvanlarından hiç duymadığım derecede sert ve heybetli bir sesle, aralıklarla tekrar tekrar kaza cevap verdi, sanki daha yüksek perdeden bir ses çıkararak Hudson Koyundan gelen bu yabancıyı küçük düşürmek ve korkuta-

rak Concord ufuklarından uzaklaştırmak ister gibiydi. *Gecenin bana ayrılmış bu saatlerinde kaleyi alarma geçirmekle ne demek istiyorsun? Bu saatte uyuduğum görülmüş mü sanıyorsun, yoksa seninki gibi akciğerlerim ve gırtlağım olmadığını mı düşünüyorsun? Boo-hoo, boo-hoo, boo-hoo!* Şimdiye kadar gördüğüm en ürkütücü uyumsuzluklardan biriydi; ama eğer sesleri ayırt edebilen bir kulağınız varsa bu uyumsuzlukta çevredeki ovaların asla görüp duymadığı bir ahenk vardır.

Ayrıca göldeki buzdan gelen sesler de duydum; buz, Concord'un bu bölgesinde en büyük yatak arkadaşımdı; sanki yatağında huzursuzmuş da dönmek istiyormuş, gaz sancısı çekiyor ya da kötü rüyalar görüyormuş gibiydi; zeminin don sebebiyle çatlamasından çıkan sesle uyandığım oldu, sanki biri kapıma bir ordu göndermişti ve sabah kalkınca toprakta, çeyrek mil (800m) uzunluğunda, bir inçin üçte biri kalınlığında bir yarık bulacaktık.

Bazen ay ışığında kar kabuğunun çevresine üşüşmüş tilkileri görürdüm; ya keklik ya da başka bir av hayvanı arıyorlardı, orman köpekleri gibi öfkeyle şeytan gibi havlıyorlardı, sanki bir sıkıntıyı yenmeye veya kendilerini ifade etmeye çalışıyorlardı, ışığa kavuşmak ve aynı köpekler gibi olup özgürce caddelerde yürümek istiyorlardı; gelip geçen çağları hesaba katacak olursak, insanlar arasında olduğu gibi hayvanlar arasında da medeniyet gelişemez mi? Hayvanlar bana oyuk veya yuvalarında gizlenen ilkel adamlar gibi geliyordu, kendilerini savunarak, dönüşmeyi bekliyorlardı. Bazen biri ışığımı görüp pencereme yaklaşıyor havlayarak tilkice lanetliyor ve sonra geri çekiliyordu.

Şafakta beni genellikle çatıda ve evin yan duvarlarında bir aşağı bir yukarı yürüyen kırmızı sincap uyandırırdı, sanki or-

mandan bu amaçla gönderilmişti. Kış sırasında kapımın önündeki kar tabakasına yarım kova ham mısır koçanı döktüm ve bu yeme gelen çeşit çeşit hayvanın hareketlerini seyrederek eğlendim. Alacakaranlıkta ve geceleyin tavşanlar düzenli olarak gelip kendilerine ziyafet çekerdi. Gün boyu kırmızı sincaplar gelir giderdi, manevralarıyla beni eğlendirirlerdi. Bir tanesi bodur meşelerin arasından ihtiyatla yaklaşır, sonra rüzgâra tutulmuş yaprak gibi titreyip sıçrayarak kar tabakası üstünde koşardı, mükemmel bir hız ve enerji sarfiyatıyla birkaç adım bir yöne ilerler; anlaşılmaz bir telaşla, bahse girmiş tırıs giden bir at gibi koşuştururdu; az sonra başka bir yöne adım atar, ama bir seferde asla yarım roddan fazla (2.5m) yol almazdı, birden komik bir ifadeyle durur, sebepsiz taklalar atar, sanki bütün evrenin gözleri üzerinde sabitleşmiş gibi hareket ederdi (sincabın bütün hareketleri, ormanın en tenha köşesinde bile olsa, dans eden bir kızı izleyen seyirciler gibi bir izleyici topluluğunu akla getirir); sincap, özen gösterip oyalanarak bütün mesafeyi kat etmek için gereken zamandan çok daha fazlasını sarf eder (hiçbirini yürürken görmedim); sonra daha siz "Jack Robinson" diyemeden sincabı birdenbire genç bir çam ağacının tepesinde görürsünüz; saatini* kurup bütün hayali izleyicileri azarlar, kendi kendine ve bütün evrenle aynı anda hızlı hızlı konuşur; sincabın hareketlerine sebep olabilecek hiçbir şey tespit edemedim, kendisinin bilinçli olarak böyle hareket ettiğinden şüpheliyim. Sonunda mısıra uzanır, uygun bir koçan seçip aynı belirsiz trigonometriyle penceremin önündeki odun yığınımın en üstündeki dal parçasına sıçrayarak oynar, oradan yüzüme bakarak saatlerce oturur, zaman zaman yeni bir koçan seçer, oburca kemirir, yarısını bitirince koçanı atar; sonunda bi-

* Kızgın sincap saat sesine benzeyen bir ses çıkarır.

raz daha nazikleşip yiyecekleriyle oynar, sadece tanelerin içinin tadına bakar, tek pençesiyle dalın üzerinde dengede tuttuğu koçan dikkatsiz pençesinden kayarak yere düşer, komik bir belirsizlik ifadesiyle koçana bakar, sanki canlı olup olmadığından şüphelenmiştir; düşeni tekrar eline mi alsın, yeni bir tane mi alsın, yoksa çekip gitsin mi kararsızdır; bir mısırı düşünür, bir rüzgârda ne varsa dinler. Böylece bu arsız arkadaş, öğle üzeri birçok mısır koçanını ziyan etmiş olur; sonunda daha uzun ve tombul bir tane seçer, kendisinden oldukça büyük olan koçanı beceriyle dengeleyip ormana doğru yola çıkar; sanki bir kaplanla buffalo gibi zig zaglar çizip sık sık ara vererek yükü kendisine çok ağır geliyormuş gibi toprağı tırmalayıp düşerek, yatay ve dikey çizgiler çizerken çaprazlama düşerek, ama hangi hızda olursa olsun yolu tamamlamaya kararlı olarak uzaklaşır eşi benzeri görülmeyecek derecede anlamsız ve keyfe keder bir arkadaştır; sonunda koçanla beraber yaşadığı yere varır, kaçanı belki kırk-elli rod (200-250m) uzaklıktaki bir çam ağacının tepesine taşır, ben de sonradan koçanları çeşitli yönlerde ormana yayılmış olarak bulurum.

Sonunda kestane kargaları gelir, ahenksiz sesleri çok önceden etrafta çınlamıştır, bir milin sekizde biri kadarlık mesafeden temkinle yaklaşırlar, hırsız gibi sinsi bir tavırla ağaçtan ağaca dolaşarak yaklaşır, sincapların düşürdüğü mısır tanelerini toplarlar. Bir çam dalına oturup boğazlarına çok büyük gelen bir taneyi telaşla yutmaya çalışırken boğazları tıkanır; büyük çaba sarf ederek taneyi çıkarırlar ve gagalarıyla tekrar tekrar didikleyerek çatlatmaya çalışırlar. Hırsız kılıklıdırlar, onlara pek saygı duymam; ama sincaplar, ilk bakışta utangaç olmalarına rağmen, zaten kendilerine ait olan bir şeyi alıyormuşçasına hareket eder.

Bu arada baştankaralar sürü halinde geldi; sincapların düşürdüğü kırıntıları topladılar, en yakın dala uçup, kırıntıları pençelerine alıp, sanki kabukta bir böcek varmış gibi ince gırtlaklarından geçecek küçüklüğe varana kadar küçük gagalarıyla örselemeye başladılar. Küçük bir baştankara-fare sürüsü her gün gelip akşam yemeklerini odun yığınımdan toplarlar, kapımın önündeki kırıntılara üşüşürler; yanlış telaffuz edilen, belli belirsiz oradan oraya dolaşan bir melodi mırıldanırlar (tıpkı buzların çimde takırdamasına benzer); ya da *day day day* diye neşeli sesler çıkarırlar; nadiren, ancak bahar havası olan günlerde de, ormandan tel sesine benzeyen ve yazı hatırlatan *febe*"leri gelir. O kadar cana yakındılar ki, nihayet bir tanesi kolumda taşıdığım odunlara kondu ve korkusuzca dal parçalarını gagaladı. Bir defa köy bahçesinde toprağı çapalarken, bir an için omzuma bir serçe kondu; omzuma hangi apolet takılırsa takılsın kendimi o andakinden daha seçkin hissedemezdim. Sincaplar da sonunda oldukça yakınlaşıp zaman zaman en kısa yoldan ayakkabıma tırmanırlardı.

Kışın sonuna doğru, yerler tamamıyla kar kaplı değilken, güneyimdeki tepede ve odun yığınımda karlar eridiğinde, sabah-akşam karınlarını doyurmak için ormandan keklikler gelirlerdi. Ormanda ne tarafa gidersen git, keklikler kanatlarını hışırdatarak havalanır, kuru yaprakların ve dalların üzerindeki karı havaya kaldırırdı, havalanan kar, güneş ışınlarının etkisiyle toz altın halinde elenerek aşağı dökülürdü; bu cesur kuş, kışın korkmazdı. Sık sık kar yığınlarının altında kalır ve "uçarken yumuşak karın içine girip bir veya iki gün orada kaldığı" söylenirdi. Açık arazide de keklikleri korkutup uçurduğum olurdu. günbatımında yabani elma ağaçlarına tomurcuk yemek için konarlardı. Her akşam, düzenli olarak, belli bazı

ağaçlara gelirlerdi; kurnaz sporcu avcılar her akşam onları o ağaçlarda beklerdi, bu nedenle orman kenarındaki uzak meyve bahçeleri de zarar görürdü. Kekliklerin bir yolunu bulup karınlarını doyurmalarına çok sevinirim. Tomurcuk ve diyet içeceklerle beslenen, gerçekten Doğa'ya ait olan kuşlardır.

Kışın karanlık sabahları ve kısa öğleden sonralarında bir köpek çetesinin uluyup kesik kesik havlayarak dizi dizi ormandan geçtiklerini duyarım, avlanma içgüdüsüne ve insanların yakında olduğuna işaret eden aralıklarla üflenen av borusuna karşı koyamazlar. Orman tekrar çınlar, ama gölün açık alanına çıkan bir tilki veya Actaeon'larını* takip eden bir çete görünmez. O akşam, avcıların belki de bir savaş anısı olarak kızaklarından sarkıttıkları tek bir tilki kuyruğuyla geri döndüklerini görürüm. Avcılar, tilkinin donmuş toprağın sinesinde kalırsa emniyette olacağını söylüyorlar, ama düz bir hat takip ederek koşarsa hiçbir tilki köpeği ona yetişemezmiş; takipçileriyle arayı açtığında dinlenmek için durur ve onlar gelene kadar dikkat kesilir; eski dolaştığı yerlerde ısrarla daireler çizince, avcılar da onu burada bekler. Fakat bazen gerilip hızlı hızlı koşarak suyun üzerinden atlar, suyun koku tutmayacağını bilir sanki. Bir avcı bana bir defasında, Walden'a salınmış köpekler tarafından kovalanan bir tilki gördüğünü, tilkinin çamurlu su birikintileriyle kaplı buz tutmuş gölden karşıya geçmek isterken yarı yoldan kıyıya geri döndüğünü anlatmıştı. Çok geçmeden köpekler gelmiş ama kokunun izini kaybetmişler. Bazen ava çıkmış bir köpek sürüsü, kapımın önünden geçip evimin etrafında daireler çizerek ben yokmuşum gibi kesik kesik havlarlardı, delirmiş gibi takip ettikleri şeyden dikkatlerini bir an olsun ayırmazlardı. Bir tilkinin taze izlerine rastla-

* Eski Yunanda bir avcı; Artemis'i yıkanırken görünce bir erkek geyiğe dönüşür ve kendi köpeği tarafından yenir.

yana kadar dolanırlardı, akıllı bir köpek bunun için her şeyden vaz geçerdi. Bir gün Lexingto'dan kulübeme gelen bir adam ,kendi başına avlanmak için uzun bir yol kat eden köpeğini görüp görmediğimi sordu. Ancak korkarım köpekten daha akıllı değildi, çünkü ne zaman sorusunu cevaplamak için konuşmaya başlasam "Burada ne yapıyorsun sen?"diye sorup duruyordu. Bir köpek kaybetmiş, ama bir adam bulmuştu.

Yılda bir defa suyun en sıcak olduğu zaman, Walden 'da yıkanmaya gelen ve benim kulübeme de uğrayan yaşlı bir avcı, kuru bir ifadeyle, yıllar önce bir öğleden sonra, tüfeğini alıp Walden Ormanı'nda gezintiye çıktığını anlattı; Wayland Yolunda yürürken yaklaşan köpeklerin havlamasını duymuş, çok geçmeden bir tilki yola atlamış ve atlar atlamaz hemen yolun karşı tarafından ormana zıplamış, avcının kurşunu tilkiye isabet etmemiş bile... Biraz arkadan, kendi başlarına avlanan yaşlı bir köpekle, peşindeki üç yavrusu gelmiş ve hemen ormana dalıp kaybolmuşlar. Öğleden sonra geç bir saatte avcı, Walden'ın güneyindeki sık ormanlarda dinlenirken, uzaktan Fair Haven'a doğru hâlâ tilkiyi kovalayan köpeklerin sesini duymuş; daha sonra köpeklerin ulumaları ormanda yankılanarak gittikçe yaklaşmış, bir Well Çayın'ndan, bir Fırıncı Çiftliği'nden duyuluyormuş. Avcı uzun süre hareketsiz durup bir avcının kulağına çok tatlı gelen bu müziği dinlemiş; sonra birden tilkiyi görmüş, heybetli geçitlerden hafif adımlarla rahat bir tempoda geçiyor, yaprakların halden anlayan hışırtısı ayak seslerini bastırıyormuş; tilki atik ve sessiz adımlarla aynı hızla devam ederek, takipçilerini oldukça geride bırakıyormuş; ağaçların arasındaki bir kayanın üstüne atlayıp sırtı avcıya dönük olarak dimdik oturup ormanı dinlemiş. Merhamet gösteren avcının kolu bir an için hareketsiz

kalmış; ama bu kısa sürmüş; bir düşüncenin diğerini takip ettiği hızla silahını doğrultup: Whang!.. Kayadan aşağı yuvarlanan tilkinin cesedi yere serilmiş. Avcı yerinde kalarak köpeklerin sesine dikkat kesilmiş. Köpekler hâlâ yaklaşıyormuş, yakındaki ağaçların arasındaki bütün geçitler ulumalarıyla yankılanıyormuş. Sonunda yaşlı köpek burnu yere dönük olarak sahneye çıkmış, sanki cinlenmiş gibi havayı pençeleyip duruyormuş, dosdoğru kayaya gitmiş, ölü tilkiyi incelerken birdenbire havlamayı kesmiş, şaşkınlıktan dili tutulmuş gibiymiş, sessizce tilkinin çevresinde dönüp durmuş, yavruları birer birer gelmişler ve bu esrarengiz olay karşısında ciddi bir sessizliğe gömülmüşler. Sonra avcı gelip tam ortalarında durmuş ve böylece esrar çözülmüş. Avcı tilkinin derisini yüzerken köpekler sessizliklerini bozmamışlar, bir süre kuyruğu takip edip sonunda ormana dönüp gözden kaybolmuşlar. O akşam Westonlu bir soylu Concord'daki avcı kulübesine gelip köpeklerini sormuş; köpeklerin, Weston ormanlarından yola çıkıp bir haftadır kendi başlarına avlandıklarını söylemiş. Concordlu avcı ona bildiklerini anlatıp elindeki deriyi almasını teklif etmiş; soylu kabul etmeyip oradan ayrılmış. O akşam köpeklerini bulamamış, ama ertesi gün, köpeklerin nehri geçip geceyi bir çiftlik evinde geçirdiklerini öğrenmiş, karınlarını iyice doyurduklarından ertesi sabah erkenden çiftlikten ayrılmışlar. Bana bunları anlatan avcı Fair Haven Kayalıkları'nda ayı avlayan, Sam Nutting adında birini hatırladığını söyledi, bu adam Concord köyünde ayı derilerini verip karşılığında rom alırmış; oralarda bir geyik bile gördüğünü söylemiş. Nutting'in, Burgoyne adında ünlü bir tilki köpeği varmış (kendisi Bugine diye telaffuz edermiş),avcı bu köpeği arada bir ödünç alırmış. Aynı za-

manda kaptan, kasaba memuru ve temsilcisi olan yaşlı bir tüccarın şunları söylediğine tanık olmuş: "Wast Defteri"nde şu kayıtlara rastladım: 18 Ocak 1742-3; 'John Melven Cr., 1 Gri Tilkiyle 0-2-3'; bunlara burada rastlanmadı; 7 Şubat 1743'te Hazekiah Stratton hesap defterine şunları işlemiş 1/2 kedi derisiyle 0-1- 4" elbette Stratton için yabani bir kedi, eski Fransız Savaşında bir çavuş demekti ve daha az soylu av hayvanları avladığı için puan alamayacaktı. Sığır derisine de puan veriliyordu ve bu mal, her gün satışa çıkarılıyordu.

Bu civarda avlanmış bir geyiğin boynuzlarını hâlâ saklayan bir adam vardı, başka biri de amcasının katıldığı bir avın ayrıntılarını anlatmıştı. Buradaki avcılar, eskiden kalabalık ve mutlu bir camiaydı. Nimrod adında kara kuru bir adamı hatırlıyorum, yol kenarından bir yaprak alır ve hafızam yanılmıyorsa, av borusunun çıkarabildiğinden çok daha vahşi ve melodik sesler çıkarırdı.

Geceyarısı, ay çıkınca, ormanda dolaşan kurtlar yoluma çıkardı, korkmuş gibi somurtarak yolumdan çekilir ve ben geçene kadar çalıların arasında sessizce dururlardı.

Sincaplar ve yabani fareler, fındık depom için kavga ederlerdi. Evimin çevresinde, çapı bir ila dört inç (1-10cm) arasında değişen birçok çam ağacı vardı; geçen kış bu ağaçları fareler kemirmişti, kar derin olduğundan ve uzun süre yerde kaldığından fareler için tam bir Norveç kışı olmuştu, yiyeceklerine büyük ölçüde çam kabuğu karıştırmak zorunda kalmışlardı. Bu ağaçlar canlı kalıyor ve belli ki yaz ortasında serpiliyordu; birçoğu, kabuğu soyulmasına rağmen, bir fit (30.479cm) uzamıştı; ama aradan bir yaz geçtikten sonra, bu tip ağaçlar istisnasız ölecekti. Tek bir farenin akşam yemeği olarak bütün bir çam ağacına sahip olması inanılmazdı; fare,

ağacı aşağı yukarı inip kemirmek yerine çevresini dolanarak kemiriyordu; belki de bu, farenin ağaçları inceltmesi için gerekliydi, çünkü ağaçlar, birbirlerine yakın sık bir orman oluşturacak şekilde büyümeye eğilimliydiler.

Yabani tavşanlar (Lepus Americanus) çok samimiydi. Bir tanesi bütün bir kış evimin altında barınmıştı, aramızda sadece bir zemin vardı; her sabah ben daha yeni kıpırdamaya başladığımda, telaşla evden ayrılarak beni şaşırtırdı; *rap, rap, rap* diye aceleden başını zemin tahtalarına vururdu. Dışarı fırlattığım patates kabuklarını dişlemek için, günbatımında kapımın önüne gelirlerdi; renkleri toprağın rengiyle öylesine örtüşürdü ki, hareketsiz durduklarında ayırt edilemezlerdi. Bazen alacakaranlıkta, penceremin altında hareketsiz oturan bir tanesini fark edip hemen gözden kaçırırdım. Akşam kapımı açtığımda, ciyaklayıp zıplayarak içeri girerlerdi. Yakınımdayken bende sadece acıma duygusu uyandırırlardı. Bir akşam bir tavşan, benden iki adım ötede kapıda otururken, korkudan titremesine rağmen, hareket etmek istemeyerek, ufacık, zayıf ve kemikli vücudu, pürüzlü kulakları, sivri burnu, dar kuyruğu ve zayıf pençeleriyle öylece kalakaldı. Bu hayvana bakınca Doğa'nın daha asil kanlar üretecek kapasitesinin kalmamış olduğunu düşünürdüm. İri gözleri genç ve sağlıksız görünüyordu, neredeyse suluydu. Bir adım attım, esnek bir sıçrayışla kar tabakasının üstünden atladı; vücudunu ve organlarını hoş bir boya ulaşacak şekilde esnetti: kısa süre sonra, aramızda koca bir orman vardı. Doğa'nın onurunu ve kendi gücünü sağlamca ortaya koyan yabani özgür geyik! Zayıflığının bir nedeni vardı. (Lepus, levipes, bazıları hafif ayaklı olduğunu düşünür.)*

* Lucius Aelius tavşanın "lepus" ismini, çevikliğinden dolayı aldığını düşünür, levipes "çevikayak" anlamına gelir.

Tavşanı ve kekliği olmayan bir ülke neye benzer? Bunlar en basit ve en özgün hayvanlardır;antik çağlarda ve modern zamanlarda tanınan eski saygın familyalardır; Doğa'nın kendi renginden ve özünden gelen; zemine, yapraklara ve birbirlerine en yakın olan hayvanlardır; ya kanatlı ya da ayaklıdırlar. Bir tavşan veya keklik göründüğünde, vahşi hayvan görmüş gibi olmazsın; onları doğal bir hayvan olarak algılarsın, hışırdayan yapraklar kadar doğal karşılanırlar. Ne çeşit bir devrim yaşanırsa yaşansın, toprağın yerlisi gibi keklik ve tavşan da daha iyi bir konuma gelecektir. Ormandaki ağaçlar kesilse bile, boy veren çalılar ve filizler onları saklayacaktır ve sayıları eskisinden de fazla olacaktır. Bir tavşanı desteklemeyen bir ülke, gerçekten de fakir bir ülkedir. Ormanlarımız bu hayvanlarla doludur; her bataklığın çevresinde keklik veya tavşanların yürüdüğü görülür; bu hayvanlar, dallarla kaplı çitler ve kovboyların kurduğu at kılından tuzaklarla çevrelenmişlerdir.

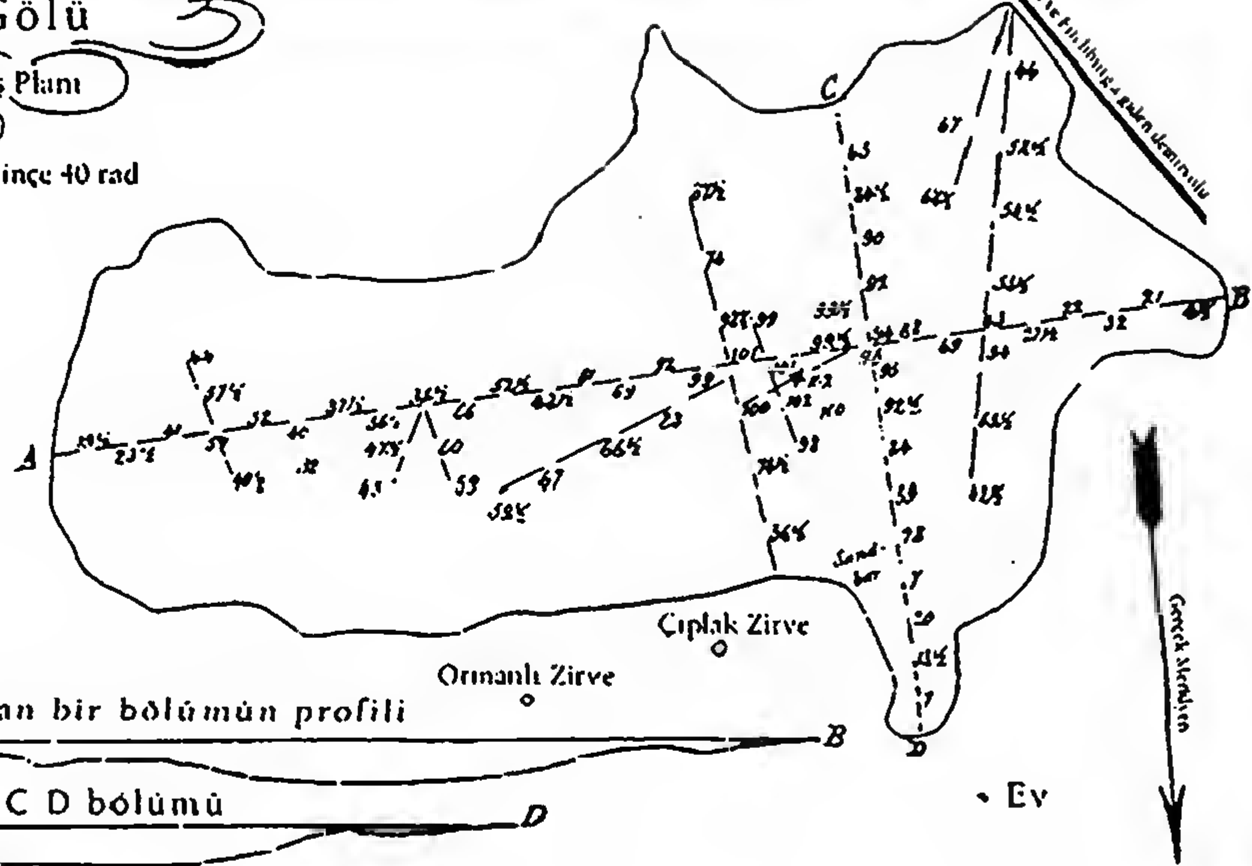
Gölde Kış

Sakin bir kış akşamının ardından gelen sanki gece aklıma ne-nasıl-ne zaman-nerede gibi bir soru yerleştirilmiş ve bu soruya cevap vermek için uykumda uğraşıp durmuşum hissiyle uyandım. Ancak,bütün yaratıkların yaşadığı Doğa,gün doğarken penceremden içeri huzurlu ve memnun bir yüzle bakıyordu, dudaklarında hiçbir soru yoktu. Cevaplanmış bir soruyla, Doğaya ve gün ışığına uyandım, çam ağaçlarıyla bezenmiş toprağın üzerinde kar vardı, evimin bulunduğu tepenin eğimi sanki,"İleri!" diyordu. Doğa soru sormaz, cevap da vermezdi; hele biz ölümlülerin sorduğunu kesinlikle sormazdı. Kararını çok önceleri vermişti. "Ey Prens, gözlerimiz hayranlıkla tefekkür ediyor ve bu evrenin çeşit çeşit mükemmel manzarasını ruha nakledivor. Gece hiç şüphesiz, yaratılmış bu muhteşemliği kısmen örtüyor ama gündüz gelip topraktan eter tabakasına kadar uzanarak bu büyük eseri tekrar açığa çıkarıyor."

Sonra tekrar, sabah işlerime döndüm. Önce elime bir baltayla kova alıp su aramaya çıktım, tabii hâlâ rüya görmüyorsam... Soğuk ve karlı bir gecenin ardından su bulmak için ilahi bir çubuk gerekiyordu. Her kış her bir nefese duyarlı olan ve her bir

ışığı ve gölgeyi yansıtan göl sıvısı ve titreşen göl yüzeyi bir veya bir buçuk fit (45cm) kadar donarak en ağır kalabalıkları bile taşıyabilecek hale geliyordu, belki üstüne bir o kadar da kar yağılıyor ve böylece herhangi bir alandan farkı kalmıyordu. Çevre tepelerdeki dağ sıçanları gibi, üç ay veya daha fazla bir süre uykuya yatıyordu. Tepelerin arasında bir yerdeymişim gibi, gölün karla kaplı düz yüzeyinde durarak, önce bir fit (30.479cm) kar kazdım, sonra da bir fit (30.479cm) buz çıkardım ve ayaklarımın altında bir pencere açtım; su içmek için diz çöktüğümde balıkların sessiz sedasız konuşmalarını seyrettim camla kaplı bir zeminin penceresinden yumuşak bir ışık yayılıyor gibiydi, parlak kumlarla kaplı zemin tıpkı yazın olduğu gibiydi; burada zamana meydan okuyan dalgasız bir sakinlik vardı, amber rengindeki alacakaranlık gökyüzünde olduğu gibi, soğukla ve burada yaşayanların mizacıyla örtüşen bir sakinlikti bu. Cennet başımızın üstünde olduğu gibi, ayaklarımızın altındaydı da...

Sabah erken, bütün cisimler dondan kıtır kıtır bir hale geldiğinde, ellerinde olta ipleri ve hafif öğlen yemekleriyle adamlar çıkagelirdi; turna ve ve tatlı su levreği yakalamak için, ince olta iplerini karlı yüzeyden aşağıya sallandırırlardı; kasabadaki hemşehrilerinin güvendiğinden farklı otoritelere güvenen ve içgüdüsel olarak onlardan farklı heveslerin peşinden giden, yabani adamlardı bunlar; gelip gittikleri yerlerde kasabalar birbirine kenetlenir, onlar olmasa kopardı. Kıyıdaki kuru meşe ağaçlarının üzerine oturup kalın yünlü paltolarına bürünmüş şekilde hafif öğle yemeklerini yerlerdi; şehirliler suni bilgide ilerlemişken, bunlar doğal yaşamda ariftiler. Asla kitaplara başvurmazlardı, yaptıklarının çok azını bilip anlatabilirlerdi. Uyguladıkları şeylerin henüz bilinmediği söylenir. İşte tatlı su balıklarını yem yapıp turna balığı avlayan bir balıkçı; Kovasına baktığınız zaman şaşkınlıkla, yaz ortasında bir göl görmüş gibi olursunuz, sanki yaz mevsimini evine kilitlemiş veya yazın nereye çekildi-

S. W. Chandier&Bro Lith 264 Wash^{n} St. Boston

ğini biliyormuş gibidir. Nasıl oluyor da bunları kış ortasında bulup çıkarabiliyor? Yerler donduğu için, çürümüş tahtalardan kurt çıkarmış ve bu kurtlarla balıkları yakalamıştır. Balıkçının hayatı, bir naturalistin çalışmalarının nüfuz edemeyeceği derinlikte geçer; kendisi naturalistin çalışma konusudur. Naturalist böcek aramak için yosun ve ağaç kabuğunu bıçağıyla kibarca kaldırır; balıkçı baltasıyla odunları can damarlarına kadar yarıp açar, yosunla kabuk ağaçtan ayrılı p etrafa yayılır. Hayatını ağaçların kabuklarını soymakla kazanır. Bu adamın balık tutmaya hakkı vardır. Doğayı onun cisminde faaliyet gösterirken görmekten hoşlanıyorum. Tatlı su levreği toprak kurdunu yutar, turna tatlı su levreğini, balıkçı da turnayı yutar: böylece varoluş cetvelindeki bütün aralıklar dolmuş olur.

Sisli havada göl çevresinde gezinirken, kaba bir balıkçıda gözlemlediğim ilkel davranışlarla eğlenirim. Akçaağaç dallarını buz üzerinde kıyıdan eşit uzaklıkta ve birbirinden dört beş metre mesafedeki dar deliklere yerleştirip, olta ipini, ucunu kaymasını engellemek için bir sopaya bağlayarak ve gevşek oltayı bir akçaağaç dalının üzerinden geçirerek, buz üstünde bir veya birkaç fit yükseltir; oltaya bağladığı kurumuş bir meşe yaprağı, balık geldiğinde aşağı çekilip haber verecektir. Gölün etrafında dolaşırken meşe ağacı sisin içinde bu akçaağaçlardan olduğundan daha büyük ve acayip gözüküyordu.

Ah, Walden'ın turna balıkları! Onları buzda yatarken ya da balıkçının su çıkarmak için buzda delik şeklinde açtığı kuyuda gördüğüm zaman az rastlanır güzellikleri karşısında hayrete düşerim, muhteşem balıklar gibidirler; sokaklarımıza, hatta ormanlarımıza Arabistan'ın Concord'a uzak olduğu kadar yabancıdırlar. Aşkın ve çarpıcı güzellikleriyle, sokaklarımızda o kadar reklamı yapılan pörsük morinalarla mezitlerden ayrılırlar. Renkleri ne çam ağaçları gibi yeşil, ne taşlar gibi gri, ne de gökyüzü gibi mavidir; çiçekler ve değerli taşlar gibi, çok daha az

rastlanan bir renkleri vardır, inciler gibi Walden suyunun hayvanî cevheri ve kristalleridir. Tabii ki bir baştan bir başa ve tüm içeriğiyle, Walden'ın kendisidirler ve hayvan dünyasında küçük birer Waldendırlar. Burada yakalanmaları şaşırtıcıdır, bu muhteşem altın–zümrüt balık bu derinlikte ve bu kapasitedeki bir su kaynağında, Walden yolundan dörtnala geçen arabaya koşulmuş atların, gezinti arabalarının ve çıngırdayan büyük kızakların altında yüzüyor. Hiçbir pazarda bu türe rastlamadım; orada bütün gözler üstüne çevrilirdi. Birkaç tuhaf kıvrılmayla, suya özgü ruhlarını teslim ediyorlar, sanki zamanı gelmeden göğün ince havasına nakledilen bir ölümlü gibidirler.

Walden Gölü'nün uzun süredir kayıp olan zeminini tekrar ortaya çıkarmaya istekli olduğum için 1846'nın başlarında buz kırılmadan, bir pusula, zincir ve iskandil ipiyle gölü dikkatlice taradım. Gölün dibi hakkında anlatılan birçok hikaye vardı, aslında gölün dipsiz olduğunu söyleyen hikayelerdi bunlar, ama muhtemelen herhangi bir temelleri yoktu. İnsanların, gölün dibini ölçme zahmetine bile katlanmadan, bu kadar uzun süre gölün dipsiz olduğuna inanmaları çok ilginçti. Bu çevrede yaptığım bir yürüyüşte, buna benzer iki tane Dipsiz Göl gördüm. Birçokları, Walden'ın dünyanın öbür ucuna vardığına inanmıştır. Buzun üzerinde dümdüz yatanlar göz yanılsamasıyla, üstelik sulanmış gözlerle ve göğüsten soğuk alma endişesiyle çabucak sonuç bildirip,buzda içine büyük bir ot yığınının sokulabileceği çok büyük delikler gördüklerini söylemişlerdir, (tabii ot yığınlarını deliklere sokacak biri bulunursa) bu delikler ölüler dünyasını kuşatan nehir olan Styx'in tartışmasız kaynağı ve buralardan Cehennem Bölgeleri'ne açılan kapıdır. Başkaları köyden "elli altı"* ve bir vagon dolusu bir inçlik ipi göle sarkıtıp gölün dibini bulmaya çalışmış

* Elli altı poundluk (25kg) bir ağırlık.

ama başaramamış; çünkü "elli altı", yolda takılı kalınca, boş yere daha çok ip salarak mükemmelliğin ölçülmez kapasitesinin dibini bulmaya çalışmışlardır. Ancak, okuyucularım, Walden'ın alışılmadık olmasına rağmen, akıldışı olmayan bir derinlikte, makul, sıkı bir zemini olduğunu söyleyebilirim. Gölün dibine bir morina oltası ve bir buçuk pound (0.6kg) ağırlığında bir taşla kolayca ulaştım; taşı tekrar yukarı çekerken su, taşın altına girip kaldırma gücüyle bana yardım edene kadar sıkıca çekmem gerekti, bu yüzden taşın zeminden ayrıldığı anı fark edebildim. Suyun en derin yeri yüz iki fitti (31m); o zamandan bu zamana su beş fit (1.5m) kadar yükseldiğinden, toplam yüz sekiz fitlik (33m) bir derinlikten söz edebiliriz. Bu kadar küçük bir alan bu alan için inanılmaz bir derinliktir; ama hayal gücümüzle bir inç bile eksiltemeyiz. Bütün göller sığ olsaydı ne olurdu? Bunun insanların kafasında bir yansıması olmaz mıydı? Bu gölün sembolik olarak derin ve saf olmasına şükrediyorum. İnsanlar sonsuzluğa inanırken, bazı göllerin dipsiz olduğu da sanılabilir.

Bir fabrika sahibi, bulduğum derinliği öğrenince doğru olamayacağını söyledi; barajları iyi tanıdığı için kumun bu kadar dik bir açıda duramayacağını düşünüyordu. En derin göller, herkesin zannettiği gibi, içinde bulundukları alanda çok derinlere inmez, kurutulduğu zaman, geride çok derin vadiler kalmaz. Göller, tepeler arasına yerleşmiş fincanlar gibi değildirler; bu göl bulunduğu alanda alışılmadık bir derinlikte olmasına rağmen, merkezinden alınacak dikey bir kesitin hafif oyuk bir tabaktan daha derin olmadığı görülecektir. Bu göllerin birçoğu, boşaltıldığında ortaya çıkacak otlak, sık sık rastladıklarımızdan daha oyuk olmayacaktır. Doğal alanlar konusunda doğru ve mükemmel bir bilgi sahibi olan Wiliam Gilpin, "altmış-yetmiş kulaç derinlikte, dört mil (6.4km) genişlikte, etrafı dağlarla çevrilmiş, elli mil (80km) uzunlukta bir tuzlu su koyu" olarak nitelendirdiği İskoçya'daki Loch Fyne'ın tepesinde şu gözlemleri yapmış: *Bu*

gölü, çarpışmadan kaynaklanan tufanın veya gölü meydana getiren Doğa olayı her neyse onun hemen ardından, içi su dolmadan görebilseydik, kim bilir ne korkunç bir yarık olarak görürdük!

"Şişkin tepeler ne kadar da yükseklere uzanıyor,
Ve ne kadar aşağılara
Çöküyor oyuk zemin, geniş ve derin,
Suların zengin yatakları."*

Ama, Loch Fyne'ın çapı en kısa olan bölgesinin ölçülerini Walden'a uygulasak, dik kesiti fazla oyuk olmayan bir tabağa benzeyen Walden dört kat daha sığlaşır. İşte, Loch Fyne boşaltıldığında ortaya çıkan yarığın abartılan ürkünçlüğü bu kadardır. Şüphesiz, iki yana uzanan mısır tarlalarıyla gülümseyen birçok vadi göller gibi, aynı "korkunç yarık"tan ibarettir, aradaki fark vadilerde suların çekilmiş olmasıdır; ancak kesin inanışlara sahip bölge sakinlerini ikna etmek için, sezgileri güçlü uzağı gören jeologlara ihtiyaç vardır. Genellikle meraklı bir göz, tepelerin alçak ufkunda, eski çağlardan kalma bir gölün kıyılarını tespit edebilir ve tarihlerini gizlemek için ovanın iki taraftan yükselmesine de gerek yoktur. Ama anayollarda çalışanların da bileceği gibi, yoldaki oyuk yerleri bulmanın en kolay yolu yağmurdan sonra oluşan çamur birikintilerine bakmaktır. Hayal gücü kendisine imkan tanındığında, Doğa'dan daha derine dalar ve daha yükseğe fırlar. Herhalde okyanusun derinliği genişliğiyle karşılaştırıldığında önemsiz kalacaktır.

Buz derinliğini ölçtüğüm gibi, zeminin şeklini de donmayan limanları inceleyerek doğru bir şekilde ortaya koyabildim ve genelde bu kadar düzenli olmasına çok şaşırdım. En derin yerlerinde birçok acre'lık; alan güneşe, rüzgâr veya çapaya maruz kalan herhangi bir tarladan daha düzdü. Bir defasında, rast gele se-

* Milton, Kayıp Cennet, VII. 288-90

çilmiş bir hatta, otuz rod (150m) mesafedeki derinlik, bir fitten (30.479cm) fazla değişmedi ve genelde ortaya yakın bölgelerde, her yüz fitlik (30m) bölgede çeşitli yönlerdeki fark payını, önceden üç-dört inç (10cm) olarak hesaplayabiliyordum. Bunun gibi sakin kumlu göllerde bile, derin ve tehlikeli deliklerden söz edenler var, ama bu şartlar altında su bütün eşitsizlikleri bir seviyeye getiren bir etkiye sahiptir.

Zeminin düzenliliği, kıyılara uyum sağlaması ve komşu tepelerin sıralanışı o kadar mükemmeldi ki, iskandil edilirken gölün karşısına düşen uzaktaki dağlık bir burun bile karşı kıyıyı gözlemleyenlerce fark edilip karşı kıyı gözlemlenerek bu burunun hangi yöne baktığı da belirlenebilir. Burun bir kum seti, ova kumsal, vadi ve geçitler ise suyun derin bölgeleri ve kanallar olarak görünür.

On rodu (50m) bir inç (25mm) olarak aldığım bir ölçekle gölün haritasını çıkarıp iskandilleri indirdiğimde, yüzden fazla örnekte bu inanılmaz örtüşmeyle karşılaştım.

En derin yerin haritanın merkezinde yer aldığını fark ederek, cetveli haritaya önce boyuna sonra da enine yerleştirince, şaşkınlıkla en uzun ölçülerin koyların olduğu yerlerden alındığını gördüm; kendi kendime belki bu sonuç sadece göller değil, su birikintileri ve okyanuslar için de geçerlidir, diye düşündüm. Aynı kural, vadilerin tam tersi diye düşünülen dağlar için de geçerli değil midir? Bir tepenin en yüksek yerinin aynı zamanda en dar yeri olmadığını biliyoruz.

Beş koydan üçünün veya iskandil edilen hepsinin, hemen ağızlarının karşısında kum ve çakıldan oluşan bir set olduğu gözlemlenmiştir; içlerinde su daha derindir; böylece koy, karanın içine giren hem yatay hem de dikey bir uzantıdır, bir havuz veya eğimsiz bir göl oluşturur, iki burnun yönü kum setinin konumunu gösterir. Deniz kıyısandaki her limanın, girişte bir engeli vardır. Orantılı olarak, koyun ağzının genişliği uzun-

luğundan daha fazladır. Kum seddinin önündeki su ise, havuzdaki sudan daha derindir. Koyun uzunluğu ve genişliği ve koyu çevreleyen kıyının karakteri bilindiğinde her durum için bir formül üretecek kadar yeterli sayıda veri vardır demektir.

Bu deneyimle, yapacağım tahminlerin ne kadar doğru çıkacağını görmek için, gölün en derin yerinde sadece yüzeyin hatlarını ve kıyının karakterini inceleyerek Beyaz Gölü'n de bir planını çıkardım; bu göl 41 derecelik bir alana yayılmıştır ve Walden'da olduğu gibi üzerinde görünür bir giriş veya çıkış yoktur, en geniş yeriyle en uzun yerinin birbirine yaklaştığı yerde karşılıklı iki burnun birbirine yaklaştığı bir hat ve karşılıklı iki koy arasında uzanan bir başka hat bulunur. En dar, en uzun ve en derin yerlerin birleştiği bir nokta belirlemek istedim. En derin yeri yüz fitlik (30m) bir alanı kapsıyordu ve benim yöneldiğim alanın ötesinde kalıyordu;En derin yer, Walden'dakinden sadece bir fit (30.479cm) daha derindi yani 60 fitti (18m). Tabii ki gölü kesen bir nehir veya ada, problemi çok daha karmaşık bir hale getirebilirdi.

Doğa'nın bütün kanunlarını bilseydik, sadece bir konudaki bütün sonuçları çıkarmak için tek bir bilgiye ihtiyacımız kalırdı. Ama şimdilik sadece birkaç Doğa kanunu biliyoruz ve sonuçlarımız net değildir. Buna neden olan, doğadaki bir karmaşa ve düzensizlik değil hesaplama için gereken temel elementlerin eksik olmasıdır. Kafamızdaki kanun ve ahenk kavramları, tespit ettiğimiz durumlarla sınırlandırılmıştır; ama henüz tesbit edemediğimiz, görünürde çatışan, gerçekte ise birbirini doğrulayan hâlâ, çok sayıda kanun olması harika bir şeydir.

Tek tek kanunlar, kafamızdaki fikirlerimiz gibidir, bir dağın tek ve kesin bir şekli olmasına rağmen, ana hatlarının yolcunun her adımında değişmesi ve dağın sonsuz sayıda profilinin olması gibi, yarılsa veya üstüne bir delik açılsa bile, kanunları bütünüyle anlaşılmaz.

Gölde gözlemlediğim şeyler de prensipte farklı değildi. Değiş meyen kural, ortalama rakamın alınmasıdır: Çaplar hakkında böyle bir kural, bizi sistemede güneşe, insanda kalbe ulaştırır, ama; insanın günlük davranışlarını ve yaşam dalgalarını, toplamında koylara ve su girişlerine bölen çizgiler çizilse, kesiştikleri noktalar insanın karakterinin yükseltileri ve derinlikleridir. Belki de derinliğini ve zeminini tahmin etmek için tek bilmemiz gereken, kıyılarının eğimini, komşu ülkeleri veya içinde bulunduğu şartlardır.Kişi, Achillin kıyısı gibi dağlarla çevrili bir konumdaysa, dağ zirveleri gölge yapıp tam göbeğine yansıyacaktır ve buna paralel bir derinlikte olduğunu akla getirecektir. Ancak alçak ve düz bir kıyı o bölgede çok sığ olduğunu kanıtlayacaktır. Vücutlarımızda, koyu renk ve yukarı kalkık kaşlar, derin düşüncelere tekabül eder. Her bir koyumuzun girişinde bir kum seti vardır. Bu, belli bir istek veya hevestir, yani her biri karaya hapsedilip kapalı tuttuğumuz mevsimlik limanımızdır.

Bu istekler genelde keyfi değildir; şekilleri, boyutları ve yönlerini kıyıdaki dağlık burunlar belirler, bunlar yükseltinin bilinen en eski eksenleridir.

Bu set; fırtına, gelgit ve akıntılarla yavaş yavaş yükseldiği ve sular çekilip set yüzeye yaklaştığı zaman, kıyıya doğru sokulan istekler, düşüncenin saklandığı bir liman oluşturur, bu liman okyanustan kopup göl haline gelir. Düşünce, kendi şartlarını ve değişikliklerini garanti altına alır; tuzluyken tazeleşir, tatlı su gölü, ölü deniz ya da bataklık olur. Bu hayata giren her bir bireyle bir yerlerde bir kum seti yükselir diyebilir miyiz?

O kadar kötü denizcileriz ki, düşüncelerimiz çoğunlukla limansız bir kıyıda batar ve çıkar, sadece şiir koylarının körfezlerini yakından tanır veya herkesin giriş yapabileceği limanlara yönelir; bilimin kuru limanlarına gider, bu dünya için uygun hale gelirler, onları bireyselleştirecek doğal bir akıntı yoktur.

Walden'ın giriş çıkışlarına gelince; sadece yağmur, kar ve buharlaşma bu işi görür; ama belki bir termometre ve iple böyle yerler bulunabilir, çünkü göle su girişi olan yer, gölün yazın en soğuk, kışın en sıcak yeri olacaktır. 1846-47'de burada buz kesen adamlar çalışırken, kıyıya gönderilen bazı parçalar, buzları yığın halinde düzenleyen işçilerce geri çevrilmişti, çünkü bu parçalar diğerleriyle yan yana konulduğunda çok ince kalıyorlardı; buz kesiciler küçük bir bölgede buzun diğer yerlerden iki-üç inç (5cm) daha ince olduğunu keşfettiler ve bu bölgede bir su girişi olabileceğini düşündüler. Ayrıca başka bir yerde bulunan ve bana "filtre deliği" olarak tanıttıkları şeyi gösterdiler. Bir buz parçası kesip çıkartıp söz konusu deliği gösterdiler. Göl bu delikten, komşu çayıra sızıyordu. Delik, 10 fitlik (3m) bir suyun altındaki küçük bir oyuktu, ama daha büyük bir fitre deliği bulana kadar gölün lehimlenmesine gerek olmadığını söyledim. Biri, böyle bir filtre deliğinin, çayırla bağlantısının, deliğe dökülecek renkli pudra ya da testere talaşıyla kanıtlanabileceğini söyledi. Çayırdaki kaynağa bir süzgeç takıldığında, akıntının sürüklediği tanecikler filtreye takılacaktı.

On altı inç (40cm) kalınlığındaki buzu incelerken, hafif bir rüzgâr buzu su gibi dalgalandırdı. Buz üzerinde taban terazisi kullanılmayacağı herkesce bilinir. Kıyıdan bir rod (5m) açıkta, dalgalanma en büyük boyuttayken, karadaki bir taban terazisinin derecelendirilmiş bir sopaya yöneltimesiyle ölçüldüğünde, buzda bir inçin üçte biri kadar dalgalanma olduğu anlaşıldı, ama buz kıyıya sıkı sıkıya yapışmıştı. Herhalde ortada dalgalanma en fazlaydı. Kimbilir aygıtlarımız yeterince hasas olsa, dünyanın kabuğundaki dalgalanmaları tespit edebilirdi.

Taban terazinin iki bacağı kıyıda, bir ayağı buzdayken buzdaki ayak manzaraya yöneltilince, buzdaki zere kadar alçalma veya yükselme göl çevresindeki ağaçlarda birkaç fitlik bir fark yaratır. Iskandil işlemi için delikler kesmeye başladığımda, de-

rın bir kar tabakası altında buz üzerinde üç-dört inçlik (10cm) bir su toplanmıştı. Kar suyun çöküşmesine neden olmuştu, su hemen deliklere girmeye başladı ve iki gün boyunca derin bir dere gibi akmaya devam etti, iki taraftaki buzu eritti ve göl yüzeyini tamamen olmasa da adamakıllı kuruttu; su aktıkça buzu kaldırıp buzun su üzerinde yüzmesine sebep oluyordu. Bu, suyun dışarı çıkması için geminin dibinde delik açmaya benziyordu. Bu delikler donar ve yağan yağmurun ardından bir kez daha donar, böylece yüzeyde düz ve taze bir buz tabakası oluşur, içte örümcek ağı gibi koyu renk figürler oluşur, her yönden merkeze akan kanallar, bu buz güllerini şekillendirir. Bazen buz, alçak su birikintileriyle kaplandığında, iki tane gölgem olduğunu fark ederim; birbirinin üstüne, biri birinin tepesine ya da biri buza, diğeri tepelerin bulunduğu yerdeki ağaçlara düşer.

Ocak ayında hava soğukken, kar ve buz hem kalın hem de sertken, temkinli ev sahibi köyden gelip yazın içeceklerini soğutacak buzları depoladı; henüz Ocak ayındayken Temmuz sıcağını ve susamışlığını hatırlaması çok etkileyiciydi, duygusal bir bilgeliği vardı, kalın bir palto ve eldiven giymişti! Oysa birçok canlının yiyeceği bile yoktu. Öbür dünyada yazın içeceği şeyleri soğutmak için bu dünyada bir hazine saklamıyor olabilirdi. Katılaşmış gölü kesip götürdü, balıkların evini çatısız bıraktı, en temel elementlerini ve havayı taşıyıp götürdü; buzu demet halinde bağlanmış odun gibi zincir ve sopalarla bağladı, elverişli kış havasında, buzu yaza kadar saklamak için kış ambarlarına götürdü. Sanki katılaşmış bir maviydi, sokaklarda sürüklenerek taşındı.

Bu buz kesiciler çok mutlu insanlar, bol hareket ve spor yapıyorlar, yanlarına gittiğimde beni beraber çukur kazma sanatını görmeye davet ettiler, ben çukurun içinde duracaktım.

1846-47 kışında Hyperbore* soyundan yüz kadar adam bir sabah gölümüze üşüştü, beraberlerinde bir araba dolusu kaba saba çiftlik gereçleri getirmişlerdi; kızaklar, sabanlar, tohum taşımak için el arabaları, çim veya kesek makasları, bahçıvan belleri, testereler, tırmıklar, ayrıca her adamın elinde New England Farmer veya Cultivator dergilerinde adı geçmeyen kargılar vardı. Kış çavdarının mı yoksa İzlanda'dan dünyaya yayılmış başka bir tahıl çeşidinin mi hasadını toplamaya geldiler anlamadım. Gübre görmediğim için, toprağın üzerindeki verimli tabakayı alacaklar sandım, yeterince süre nadasa bırakıldığını düşünerek ben de böyle yapmıştım. Arka planda kalmayı tercih eden çiftçi bir beyefendi, anladığım kadarıyla halihazırda yarım milyon dolar tutan servetini ikiye katlamak istiyormuş, her bir doların üzerine bir yenisini koymak için kara kışın ortasında Walden Gölü'nün tek paltosu olan derisini sıyırmayı istiyormuş. Hemen işe koyuldular, sabanlayıp tapanlayarak, yuvarlayıp oyarak, insanı hayran bırakan bir düzen içinde sanki burayı örnek bir çiftlik yapmaya niyetliymiş gibi çalışıyorlardı; ama yarıklara hangi tohumları attıklarını görmek için dikkatle baktığımda, bir grup adamın çengelle taze buzları kalıp halinde çıkarmaya başladıklarını gördüm; tuhaf bir hareketle kumu yani suyu temizleyip (bu yay gibi bir topraktı, aslında olduğu gibi terra firmaydı) kalıpları kızağa yüklediler; sonra bataklıkta kömür olarak kullanmak için çürümüş bitki topladıklarını sandım. Bu şekilde her gün gelip gittiler, lokomotifin tuhaf çığlığı gelişlerini haber veriyordu, kutup bölgelerinden gelip gittiklerini sanıyordum, Kuzey Kutbundaki kar kuşlarına benziyorlardı. Ama bazen Kızılderilileşmiş Walden, öç almak için grubun arkasında yürüyecek bir adam tutar; adam kayıp yerdeki bir çatlaktan aşağı yerin yedi kat dibinde-

* Kuzey dağlarının ötesinde ebedi ışık ve bolluk ülkesinde yaşadığı farz olunan bir toplumun ferdi.

ki Tartarus'a* düşerdi ve bu cesur adamdan geriye adamın dokuzda biri kalırdı, hayvansal ısısını kaybeder ve memnuniyetle evime sığınırdı, ocakta bir keramet olduğunu itiraf ederdi; bazen de donmuş toprak, sabanın demir bir parçasını kapardı veya saban bir yanğa takılır, kesilip çıkarılması gerekirdi.

Açıkça ifade etmek gerekirse, başlarında Amerikalı gözetmenler bulunan yüz kadar İrlandalı, her gün buz çıkarmak için Cambridge'den geliyordu. Tarif etmeye gerek olmayacak kadar iyi bilinen metotlarla buzu parçalara ayırır, kızaklarla kıyıya taşır, buzdan bir platform oluşturacak şekilde sıralar, demir kancaları, bloklar ve halat takımlarının yardımıyla yükseltir, atların yardımıyla un fıçıları gibi düzgün bir şekilde yan yana, sıra sıra dizerek yığın oluştururlardı; sanki bulutları delecek dört köşeli bir sütunun temelini atmak istermiş gibiydiler. İyi bir günde bir acre'lık bir alandan bin ton buz çıkarabildiklerini söylemişlerdi. Buzda terra firmadaki gibi aynı çizgi üzerinde gidip gelmekten derin tekerlek izleri ve biçki delikleri oluşmuştu, atlar aynı şekilde kova gibi oyulmuş buz parçalarından yulaflarını yiyorlardı. Buz parçalarını açık havada otuz beş fit (10m) yükseklikte, altı-yedi rod (30-35m) karelik bir alana yayılacak şekilde bir yığın oluşturarak dizdiler, dışta kalan buz katlarının arasına ot koyarak havayla temas etmesini engellediler; rüzgâr çok soğuk esmese bile bir geçit bulur bulmaz büyük oyuklar açıp sadece orada burada belli belirsiz deliklere iri başlı çiviler bırakıp buzları deviriyordu. Yığın, önce çok büyük bir kale veya Valhalla** gibi görünüyordu, ama sonra çatlakları kaba otla doldurunca ve bu yığının kenarları belirginleşip buz saçaklarıyla örtülünce gök mavisi mermerden yapılmış, yosun tutmuş ve ağarmış, saygın bir yıkıntı gibi görünmeye başladı, almanakta kış abidesi olarak resimlenen o adamın yazı bizimle geçirmeyi planlıyormuş gibi yaptığı

* Yunan mitolojisinde yeraltı dünyasının en alt bölgesi.

** İskandinav mitolojisinde ölümsüzlük salonu.

kulübesine benziyordu. Bu yığının yüzde yirmi beşinin bile hedefine ulaşamayacağını, yüzde iki veya üçünün arabada ziyan olacağını hesaplamışlar. Ancak, bu yığının daha da büyük bir bölümünün niyet edilenden farklı bir kaderi vardı; çünkü büyük bir miktar buz, beklenildiği gibi çıkmayıp normalden daha fazla hava taşıdığından veya başka bir nedenden hiç piyasaya sürülmüyordu. 1846-47 kışında yapılan ve on bin ton olduğu tahmin edilen bu yığın, nihayet ot ve keresteyle örtüldü; takip eden Temmuz ayında çatısı kaldırıldı, ama sadece bir kısmı başka bir yere nakledildi; kalan buz, güneşe maruz kalarak o yazı ve takip eden kışı geçirdi ve 1848 Eylül'ünde bile, henüz tamamen erimemişti. Bu yüzden göl suyunun büyük bölümünü geri kazanmış oldu.

Yakından bakıldığında Walden'ın buzu da suyu gibi yeşil bir tonda görünür, ama uzaktan güzel mavi bir renktedir ve çeyrek millik bir mesafeden (400m) kıyıdaki beyaz buzdan veya bazı göllerin düz yeşil buzundan kolayca ayırt edilebilir. Bazen büyük buz parçalarından biri, buzcunun kızağından köy sokaklarından birine düşer ve büyük bir elmas gibi bir hafta orada kalır; gelen geçen herkesin ilgisini çeker. Walden'ın bir bölümünün, su halinde yeşilken, donunca aynı noktadan mavi göründüğünü fark ettim. Bu göl üzerindeki çukurlar, kışın bazen kendi suyu gibi yeşilimsi suyla doludur, ertesi gün aynı yer masmavi donar. Belki suyun ve buzun mavi rengi, içerdiği ışık ve havadan kaynaklanıyordur, çünkü en şeffaf bölgesi en mavi rengi alır. Buz, üzerinde tefekkür etmeye uygun,biri için ilginç bir konudur. Taze Göl'deki buzun evlerde beş yıl durmasına rağmen, hâlâ ilk günkü gibi taze olan donmuş su olduğunu söylediler. Neden bir kova su hemen çürür de, donan su ebediyen tatlı kalır. Duygularla akıl arasındaki farkın bu olduğu söylenir.

On altı gün boyunca penceremden baktığımda ekipleri, atları ve bütün çiftçilik aletleriyle işi başından aşkın çiftçiler gibi çalışan yüz adam, gördüm; bu sahne, tarım almanağının ilk

sayfasında gördüğümüz resimdeki gibiydi; sık sık baktıkça tarla kuşu ile orakçının fablı veya bıçkıcının meseli gibi hikayeleri hatırlar oldum; şimdi hepsi çekip gittiğinden aynı pencereden, deniz yeşili Walden suyunun bulutları ve ağaçları yansıttığını, buharını yalnızlığa terk ettiğini görebildiniz, bir adamın orada durduğunu gösteren hiçbir iz kalmamıştır. Belki tekrar, yalnız bir gerdanlı dalgıç kuşunun dalıp çıkışını ve tüylerini düzeltirken gülüşünü duyacak veya su üstünde yüzen bir yaprak gibi sandalında oturan yalnız bir balıkçıyı ve yüzlerce adamın güvenle çalıştığı yere yansıyan şeklini görecektim.

Öyle görünüyor ki, Charleston ve New Orleans, Madras, Bombay ve Kalkutta'nın sakinleri, terleyince benim kuyumdan su içiyor. Sabahları, yazılarını kaleme aldığından bu yana birçok Tanrı yılı* geçmiş olan Bhagavad Gita'nın** etkileyici yaradılış felsefesinde akıl banyosu yapıyorum; bu felsefeyle karşılaştırıldığında modern dünya ve edebiyatı ufak ve önemsiz görünür; bu felsefe şimdiki düşünüşümüzle karşılaştırıldığında o kadar yücedir ki, varlığın bir önceki durumuna hitap ettiğinden kuşkulanıyorum. Kitabı bırakıp, su almak için kuyuma gittim, bir de ne göreyim! Brahma, Vishnu ve Indra'nın rahibi Bramin'in hizmetçisiyle karşılaştım; hâlâ Ganj nehri üzerindeki tapınağında oturup Vedaları okuyor ya da elinde kuru ekmeği ve su testisiyle bir ağacın tepesinde yaşıyormuş. Hizmetçinin efendisi için su almaya geldiğini gördüm, kovalarımızı birbirine çarpacak şekilde aynı suya daldırdık. Walden'ın saf suyu Ganjın kutsal suyuna karıştı. Bu su Elverişli rüzgârların yardımıyla, Atlantis adalarıyla Hesperides'i geçip, Hanno'nun seyir defterini yazdı, Ternate ve Tidore'nin yanından ve Basra Körfezi'nin ağzından yüzüp geçerek Hint Okyanusu'nun tropik rüzgârlarında eridi ve Büyük İskender'in sadece adını duyduğu limanlara ulaştı.

* Hindular 360 insan yılının bir Tanrı yılına denk geldiğine inanırmış.

** Hinduların ünlü kutsal metinlerinden.

İlkbahar

Buz kesicilerinin buz üstünde oluşturduğu geniş yollar, genellikle gölün vaktinden önce çözülmesine neden olur; çünkü rüzgârın hareketlendirdiği su, soğuk havada bile çevresindeki buzları aşındırır. Ancak, o yıl Walden etkilenmemişti, çünkü tekrar donarak kısa zamanda eskisinin yerine alacak yeni bir kabuk tuttu. Bu göl asla çevredekiler kadar çabuk çözülmez; çünkü daha derinden ve içinden geçip buzu eritecek veya aşındıracak bir akıntısı yoktur. 1852-59'da göllerin verdiği zorlu imtihan da dahil olmak üzere, Walden'ın kış sırasında çözüldüğünü hatırlamıyorum. Genelde 1 Nisan civarlarında Flints Gölü'nden ve Fair Haven'den bir hafta on gün sonra çözülür, buzlar önce gölün donmaya başladığı kuzey tarafıyla alçak bölgelerden erimeye başlar. Walden, mevsimin takip ettiği süreci bu civardaki su kaynaklarından çok daha iyi gözler önüne serer, geçici sıcaklık farklarından en az etkilenen göldür. Mart ayında birkaç gün sürecek şiddetli bir soğuk, diğer göllerin çözülmesini kolayca geciktirirken, Walden'ın ısısı hiç kesintiye uğramadan artar.

1847 Mart'ının 6'sında Walden'ın tam ortasına konulan bir termometre, donma noktası olan 32 Fahrenheit'ı gösterirken kıyıda 33 Fahrenhettı (15°C): aynı gün Flints Gölü'nün ortasında ısı 32.5 F, kıyıdan on iki rod (60m) açıkta, sığ suda bir fit (30.479cm) kalınlığındaki buzun altındaysa 36 Fahrenheittı.

Flints Gölü'ndeki derin ve sığ su arasındaki ısı farkı ve bu gölün büyük bölümünün sığ olması, bu gölün neden Walden'den çok daha erken çözüldüğünü açıklıyor. En sığ bölgedeki buz, orta kısmındaki buzdan birkaç inç daha inceydi. Kış ortasında, göl ortası çok daha sıcak ve buradaki buz da gölün en ince buz olurdu.

Yazın göl kıyısanda yürüyen herkes, kıyıya yakın yerlerde üç-dört inç (10cm) derinlikteki suyun biraz ilerisine kıyasla ne kadar sıcak olduğunu fark etmiştir; derin yerlerde ise, yüzey dibe yakın yerlerden daha sıcaktır. İlkbaharda güneş, havayı ve toprağı ısıtmakla kalmaz, ısısı 1fit veya daha kalın olan buzun içinden geçer ve alçak bölgelerde suyun dibinden yansır; böylece su ısınır ve buzun aşağıya bakan kısmı erir; aynı zamanda buzun üstte kalan kısmı doğrudan erimektedir, böylece bir eşitsizlik meydana gelir ve buzun içindeki hava kabarcıkları yukarı ve aşağı doğru genişleyerek buzu bir arıkovanını döndürürler, ardından yağan bir ilkbahar yağmurunda da buz, birden yok olur. Buzun hem taneleri hem da tahtası vardır, bir buz kalıbı çürüyüp "taraklanmaya" başladığında, yani bir arıkovanı görüntüsü kazandığında, hangi konumda olursa olsun hava hücreleri su üzerine dik açı oluştururlar. Yüzeye yakın bir kaya veya kütük varsa, üzerindeki buz çok daha ince olacaktır ve genellikle yansıyan ısıyla çözülecektir; Cambridge'deki bir deneyde, sığ bir orman gölü'nün suyunun donması için, alttan soğuk hava serbestçe dolaşıp

her iki yüzeye de erişebilse de, suya dik bir açıyla yansıyan güneş bu durumu dengelemekle kalmayıp kendi lehine çevirir. Kış ortasında sıcak bir yağmur, Walden'un buzunu eritir, ortada koyu renkte veya şeffaf bir buz kalınca, yansıyan ısıyla, havada çürümüş, ama bir rod (5m) veya daha fazla kalınlıkta beyaz bir buz şeridi oluşur. Ayrıca buz içindeki kabarcıklar, altaki buzu eritmede pertavsız görevi üstlenir.

Bir yılın doğa olayları, daha küçük bir ölçekte, bir gölde her gün gözlemlenebilir. Daha sonra daha fazla ısınmasa bile her sabah, sığ su, derin sudan daha çabuk ısınır, sabaha kadar çok daha çabuk soğur. Bir gün bir yılın küçük bir örneğidir.

Gece kış; sabah ve akşam, ilkbahar ve sonbahar; öğlen ise yazdır. Buzun çatlayıp patlaması ısı değişikliğini gösterir. 24 Şubat 1850, soğuk bir gecenin ardından hoş bir sabah, günü geçirmek için Flints Gölü'ne gitmiştim; baltamın başıyla buza vurduğumda sesin, gergin bir davula vurmuşum gibi onlarca metre öteye yankılandığını şaşkınlıkla duydum. Gün doğumundan bir saat kadar sonra, tepelerin ötesinden gelen güneş ışınlarının etkisi altında gölden sesler gelmeye başladı; göl, yeni uyanan bir adam gibi gittikçe artan bir gürültüyle üç-dört saat gerindi ve esnedi. Öğlen kısa bir uyku çekip, akşama doğru tekrar çatırdamaya başlardı. Normal hava koşullarında bir gölün akşam topunu fırlatma zamanı hiç şaşmaz. Ancak çatlak dolu bir göl, gün ortasında havanın çok esnek olmadığı bir zamanda yankılama özelliğini tamamıyla kaybeder ve gölde balıklar ve misk sıçanlarını sersemletecek bir patlama olmaz. Balıkçılar, "gölün gürlemesinin" balıkları korkutup ısırma yetilerini engellediğini söyler. Göl her akşam gürüldemez, ne zaman gürüldeyeceğini kesin olarak bilemem; ama havada önemli bir değişiklik fark etmesem de gürüldeyebilir. Bu kadar büyük, so-

ğuk ve kalın derili bir şeyin, bu kadar hassas olacağını kim düşunebilir ki? Ancak golün de, gürüldeyerek boyun eğmek zorunda olduğu kuralları vardır, tıpkı tomurcukların ilkbaharda kesinlikle açılması gibi. Toprak canlıdır ve dışarı doğru uzantılar şeklinde hücreleri vardır. En büyük göl bile, bir tüpteki civa küreciği kadar atmosfer değişikliklerine duyarlıdır.

Ormana gelip yaşamanın çekici taraflarından biri de burada ilkbaharın gelişini seyretmek için boş zaman ve fırsatımızın olmasıdır. Göldeki buz nihayet, bir arıkovanına benzemeye başlar, yürürken topuğumu içeri sokabilirim. Sis, yağmur ve ısınan güneş, yavaş yavaş buzu eritmiş; günler hissedilir biçimde uzamıştı; odun yığınını yükseltmeden kışı geçirebileceğimi görüyordum, çünkü artık büyük ateşlere gerek yoktu. İlkbaharın ilk işaretlerini almak için, yeni gelen bir kuşun uğur getiren ötüşünü veya stokları tükendiği için ciyaklayan çizgili sincabı duymak için ya da dağ sıçanının kışlık sığınağından çıkışını görmek için tetikte bekliyordum. Mart'ın on mavi kuşu, öten serçeyi ve kırmızı kanatı duyduktan sonra bile buz yaklaşık bir fit (30.479cm) kalınlığındaydı. Hava ısındıkça, su buzu çok eritmedi, ya da buz, nehirlerde olduğu gibi kırılıp yüzeyde sürüklenmedi; ancak kıyının çevresinde yarım rod (2.5m) genişlikte kalacak şekilde erimesine rağmen, gölün ortasındaki buz sadece arıkovanı şeklini alıp suyla dolmuştu, öyle ki altı inç (15cm) kalınlığındaki buzdan ayağımı geçirebiliyordum; ancak ertesi günün akşamı, sıcak bir yağmuru takip eden sisin ardından, buz tamamen yok olacak, sis gibi uçup gidecekti. Bir yıl, buz kaybolmadan sadece beş gün önce gölün ortasına doğru gitmiştim. 1845'te Walden, Nisan'ın 1'inde tamamen çözülmüştü; '46'da Mart'ın 25'inde, '47'de Nisan'ın 8'inde, '51'de Mart'ın 28'inde, '52'de Nisan'ın 18'inde, '53'te Mart'ın 23'ünde, '54'te Nisan'ın 7'sinde çözülmüştü.

Her olay, nehirlerin ve göllerin çözülmesiyle bağlantılıdır ve bu kadar uç noktalarda seyreden bir iklimde yaşadığımız için, havanın düzeni oldukça ilginçtir. Sıcak günler gelince, nehre yakın oturanlar geceleri buzun top atışı gibi yüksek sesle çatlamasını duyarlar, sanki buzdan zincirleri bir baştan diğer başa kırılıyormuş gibi, birkaç gün içinde buzlar büyük bir hızla tamamen erir. Amerikan timsahı, birkaç gün içinde çamurların içinden toprağı titreterek çıkar. Doğa'yı çok iyi gözlemleyen yaşlı bir adam, bütün doğa olaylarında uzmanmış gibi konuşuyordu, sanki kendisi daha çocukken, Doğa'yı bir gemi gibi inşa etmek için askıya almışlar ve o da omurgasının yapımına yardım etmiş gibi konuşuyordu; şimdi erişkin bir insan olarak da Metuselah'ın* yaşına kadar yaşasa bile Doğa konusunda bundan daha fazla bilgi edinemezmiş; bana böyle anlattı. Doğa'nın işleyişine her zaman hayranlık duyması beni çok şaşırttı, çünkü Doğa'yla arasında artık sır kalmadığını sanmıştım. Bir ilkbahar günü tüfeğini ve sandalını almış, ördek avlayarak biraz spor yapmak istemiş. Çimlerin üzerinde hâlâ buz varmış, ama nehir tamamen çözülmüş; herhangi bir engelle karşılaşmadan yaşadığı Sudbury'den Fair Haven Gölü'ne inmiş. Gölün büyük bölümünün sıkı buzla kaplı olduğunu görmüş. Sıcak bir günmüş ve bu kadar çok buzun erimeden kalmasına şaşırmış. Ördek göremeyince, sandalını gölün kuzeyindeki bir adanın arkasına saklamış ve doğudaki çalıların arasında saklanıp ördekleri beklemeye başlamış. Kıyının üç dört rod (15-20m) açığına kadar buzlar erimiş, göl dibi çamurlu düz bir su tabakasıyla kaplanmış, ördekler bu haliyle gölü çok sevdiğinden adam çok yakında bir ördeğin geleceğini düşünüyormuş. Bir saat kadar sessizce orada durduktan sonra muhtemelen çok uzaktan gelen alçak ama büyük ve etki-

* "Metuselah 969 gün yaşadı" (Genesis 5:27).

leyici bir ses duymuş; o güne kadar duyduğu hiçbir şeye benzemiyormuş, evrensel ve hatırlanmaya değer bir yanı varmış gibi ses yavaş yavaş kabarıp yükseliyormuş; melankolik bir hamle veya kükreme gibiymiş, birden ses adama göle konmak için gelen kalabalık bir kuş sürüsünün sesiymiş gibi gelmiş. Tüfeğine sarılıp telaş ve heyecanla doğrulmuş; ama şaşkınlıkla üzerinde yattığı buz kütlesinin harekete geçip kıyıya sürüklendiğini, duyduğu sesin de kıyıya sürtünen buzdan geldiğini fark etmiş; buz önce hafifçe kemirilip parçalanmış, ama sonunda kalıntılarını adaya doğru fırlatıp yüksekçe bir şekilde yığmış ve durmuş.

Sonunda güneş ışınları doğru açıya ulaşıp, sis ve yağmur getiren rüzgârları ısıtıp kar kütlelerini eritince, sisi dağıtan güneş kuru yaprak ve beyaz tütsü dumanında ekoseli bir görüntü almış manzaraya gülümser, yolcu adalar arasından kendine bir yol seçer, damarları zor koşullarına dayanmakta oldukları kışın kanıyla dolmuş binlerce dereciğin çınlayışıyla oluşan müzik, herkesi neşelendirir. Köye giderken yolda eriyen kum ve kilin anayolun iki tarafındaki derin yarıklardan akarken aldıkları şekilleri izlemek kadar beni keyiflendiren çok az şey vardır. Bu sık sık rastlanan bir olay değildir, ama anayollar icat olunalı beri uygun malzemeyle taze yığılmış yükseltilerin sayısı katlanmış olmalıdır. Malzeme, biraz kille karışmış, çeşitli kalınlıkta ve zengin renklerdeki kumdur. İlkbaharda don çözülünce, hatta buzların eridiği bir kış gününde bile kum, tıpkı lav gibi eğimli yerlerden aşağı akmaya başlar, bazen karı yararak dışarı fırlar ve daha önce hiç kum görünmeyen yerlerde karın üstünü olduğu gibi kaplar. Sayısız küçük dere, üstüste gelip ağ gibi örülür; yarısı akıntı kurallarına yarısı da bitkiler aleminin kurallarına uyan bir meleze benzer. Aktıkça canlı yaprak ve asmaların, bir fit veya daha derin bahar dalı yığınlarının şeklini alır; yakından baktığında

birbirine bağlı, yuvarlak uçlu, kiremit gibi üst üste binmiş liken dallarına benzer; ya da mercanları, leopar pençesini, kuş ayaklarını, beyni, ciğerleri, bağırsakları ve her çeşit organı hatırlatır. Bu alıntılar, bronza şekil vererek yapılmış ve renklendirilmiş gerçekten tuhaf bir bitki dünyası gibidir, mimari süslemede kullanılan kenger otundan, hindibadan, fildişinden, asamadan veya diğer bitki yapraklarından çok daha eski ve tipik figürlerdir; belli koşullar altında belki de geleceğin jeoloğunu şaşırtabilir. Yarılıp açılan bir sarkıta benzeyen yarık kısımlar olduğu gibi beni çok etkilemişti. Kumun çeşit çeşit gölgeleri çok zengin ve hoştu; demir rengi, kahverengi, gri, sarımsı ve kırmızımsılar olmak üzere çeşit çeşit renkteydi. Suda yüzen kütle, yükseltinin dibinde karaya vurduğunda şeritler halinde kanatlarını yayıyordu, tek tek dereler silindirimsi şekillerini kaybedip gittikçe düzleşip genişleyerek, nemlendikçe birbirine yaklaşırlar ve sonunda güzel ve çeşitli şekillerde gölgelendirilmiş, neredeyse düz bir kum haline gelirler; bitki dünyasının ilk şekillerini burada bulabilirsiniz; sonunda suyun içerisinde kum tepelerine dönüşürler tıpkı nehirlerin ağzında görülen yükseltilere benzerler, böylece bitkiler aleminin şekilleri suyun dibinde dalga izlerinin arasına karışır.

Yüksekliği 20 ila 40 fit (10-12m) arasında değişen kum, tepesinin üstü, bazen bu çeşit yapraklarla örtülür veya kum, bir ilkbahar gününde tek veya çift taraflı olarak kenarlara yayılır. Kumdan yaprakları bu kadar ilginç yapan, aniden ortaya çıkmasıdır. Bir tarafta hareketsiz yükseltiyi (güneş önce bir tarafa etki eder) diğer tarafta da lüks yaprak topluluğunu görünce, bir saat içinde oluşan bu manzaradan çok etkilenirim; beni ve dünyayı yaratan Sanatçının labratuarında durduğumu hissederim. Sanatçı hâlâ eserinin üzerinde oynar ve müthiş bir enerjiyle desenlerini etrafa yayar. Dünyanın hayati organları-

na yakınlaştığımı hissettim, çünkü bu taşan kumlu su, hayvan vücudunun hayatî organları gibi yapraklı bir kütleye benziyordu. Kumun içinde âdeta, bitki yapraklarıyla karşılaşmayı bekliyorsun. Toprağın kendi içinde düşüncesiyle bu kadar cebelleştikten sonra, kendini yapraklarda dışa vurmasına şaşmamalı. Atomlar bu kuralı öğrendiler ve bunu dünyaya getirmeyi bekliyorlar. Yukarıda asılı duran yaprak, aşağıda prototipini görüyor. Dünyada olsun hayvan vücudunun içinde olsun bu yaprak, nemli ve kalın bir yuvarlaktır; bu kelime özellikle karaciğere, ciğerlere veya yağ katmanlarına uyan bir kelime (labor,iş, lapsus, aşağı doğru kaymak veya akmak; globus, lobe, globe, yuvarlak, dünya; ayrıca lap kucak, flap vurmak, çarpmak); dıştan kuru ve ince bir yaprak, hattâ f ve v bile kurumuş ve bastırılmış bir b'dir. Lobe'un kökü lb'dir, b'nin yumuşak kütlesidir (tek yuvarlak veya B, çift yuvarlak) öne iten sıvı hâlindeki l.'dır Globe kelimesinde glb, gırtlaktan gelen g, anlama gırtlak kapasitesini de ekler. Kuşların tüyleri ve kanatları daha da kuru ve ince yapraklardır. Bu nedenle, topraktaki yumru gibi kurttan, havada kanat çırpan kelebeğe geçersiniz. Dünya sürekli kendini aşar ve dönüştürür ve yörüngesinde kanatlanır. Buz bile önce hassas kristal yapraklarla başlar, sanki su bitkilerinden eğreltiotu yapraklarının sudaki aynada meydana getirdiği kalıplara dolmuş gibidir. Bütün bir ağaç, bir yapraktan ibarettir; nehirler ise özü araya giren toprağa karışan daha büyük yapraklardır; kasaba ve şehirler kendi yörüngelerinde böceklerin yumurtalıkları gibidir.

Güneş çekildiğinde kum akmaz; ama gündüz, akıntılar tekrar tekrar, kol kol, üst üste akmaya başlayacaktır. Belki de burada kan damarlarının nasıl oluştuğunu görüyoruz.yakından bakarsanız, eriyen kütlelerin ucundan yumuşak kumun

önce damla gibi geldiğini görürsünüz; parmak kökleri gibi aşağı doğru yoklaya yoklaya yolunu bulur, sonra güneş yükseldikçe ısınır ve nemlenir; en sulu kısmı birçok atıl maddenin uyduğu kanuna uyarak daha katı kumdan ayrılır ve kumun içinde kendine dolambaçlı bir kanal veya damar meydana getirir; bu damarın içinde küçük bir dere, etli yaprak ve dalların birinden diğerine gümüş gibi parlayarak akar ya da kum bu dereciği sonsuza kadar yutar. Kumun akarken nasıl da hızlı bir şekilde, mükemmel bir düzene girmesi şaşırtıcıdır; kanalının keskin kenarlarını oluşturmak için kütlesinin sunduğu en iyi malzemeyi kullanır. Nehirlerin kaynakları işte böyledir. Belki de suyun boşalttığı silisli malzemede kemik sistemi yatıyordur, daha da ince toprakta ve organik maddelerde dolgun lifler ve hücre dokuları vardır. Zaten insan, eriyen kilden başka nedir ki? İnsan parmaklarındaki kıkırdaklar donmuş damlalardır. Daha yumuşak bir göğün altında insan vücudunun nasıl genişleyip açılacağını kim bilebilirdi ki? El, yumruları ve damarlarıyla açılmış bir palmiye yaprağı değil midir? Kulak biraz hayal gücüyle, başın iki yanındaki çıkıntı ve girintileriyle likene, (*Umbilicaria*) benzetilebilir. Burun, donmuş bir damla veya sarkıttır. Çene daha da büyük bir damladır; yüzün akan kısmının donmasıyla oluşmuştur. Elmacık kemikleri, çeneye tezat oluşturup çeneyi dağıtır. Bitki yapraklarının her bir yumrusu, küçük veya büyük olsun oyalanan yoğun bir damladır; yumrular yaprakların parmaklarıdır; yapraklar, sahip olduğu yumrular kadar çok yöne akma eğilimi gösterir, daha fazla ısı veya elverişli şartlar daha da öteye akmasına neden olabilir.

Bu tepe, Doğa'nın bütün işlerinin birer örneğini veriyor gibiydi. Bu dünyayı Yaratan, bir yaprağın bile patentini almıştır.

Bu hiyeroglifi çözecek Champollion* gibi bir adam var mıdır ki, biz de yeni bir hayata başlayalım? Bu olay beni, üzüm bağlarının doğurganlığından ve lüksünden çok daha fazla neşelendirir. Doğru, dünya doğası gereği biraz pistir, akciğer, bağırsak ve ışık kümelerinin sonu gelmez, sanki dünyanın tersi yüzüne dönmüş gibidir; ama bu durum bize en azından, Doğanın bağırsakları olduğunu gösteriyor ve doğa burada da insanlığın annesi olarak çıkıyor karşımıza. Yerin içinden gelen dondur bu, İlkbahardır. Yeşil ve çiçekli bahardan önce gelir, mitolojinin sıradan şiirden önce gelmesi gibidir. Kış dumanlarından ve hazımsızlıklarından daha kuvvetli bir müshil etkisi yapan başka bir şey bilmiyorum. Bu da beni dünyanın hâlâ kundak takımını giyip** bebek parmaklarını her yere uzattığına ikna ediyor. En kel kaşlardan taze kıvırcık saçlar fışkırıyor. Organik olmayan hiçbir şey yok. Bu yaprak yığınları, bir ocaktaki ateşle karışık cüruf gibi yatıyor ve Doğanın, içlerinden tam süratle yol aldığını gösteriyor. Dünya, bir kitabın yaprakları gibi kat kat, özellikle antikacıların ve jeologların okuduğu ölmüş bir tarihin fragmanından ibaret değildir; ağaç yaprakları gibi çiçek ve meyvelerden önce gelen canlı bir şiirdir, dünya bir fosil değil canlıdır; dünyanın merkez oluşturan hayatıyla karşılaştırıldığında bütün hayvan ve bitki yaşamı parazit gibidir. Sancıları mezarımızda derimizin soyulmasına neden olur. Elindeki metali eritip en güzel kalıba koyabilirsin; beni bu dünyanın içine dolduğu kalıplar kadar heyecanlandırmayacaktır. Sadece bu kadarla da kalmaz; dünyanın içindeki kurumlar da çömlekçinin elindeki kil gibidir.

* Jean-Francois Champollion (1790-1832) Fransız Mısır uzmanı. Rosetta taşının uzerindeki yazıları çozmüş ve hiyeroglif bilmini geniş çevrelere tanıtmıştır.

** "Bebeğin kundak takımına büründüğünu göreceksin" (Luke 2:12).

Çok önceleri, sadece bu yükseltilerde değil, her bir tepe ve ovada ve her bir oyukta, don uyuduğu ininden çıkan dörtayaklı bir hayvan gibi dışarı çıkar ve müzik eşliğinde denizi arar, ya da bulutların arasından diğer iklimlere göç eder. Thaw (Erime), yumuşak ikna kabiliyetiyle ve elindeki çekiciyle Thor'dan* daha güçlüdür. Biri erir diğeri küçük parçalara ayırır.

Zeminden kar kalkınca ve birkaç sıcak gün, yüzeyi biraz kurutunca, kışa dayanmayı başaran solmuş bitki örtüsünün azametli güzelliğiyle, kendini gösteren yeni yılın ilk yumuşak işaretlerini karşılaştırmak çok eğlencelidir; ölmezotu, golden rod, pinweeds ve hoş yabani otlar yazın olduğundan daha belirgin ve ilginçtir, sanki güzellikleri yaza kadar olgunlaşmazmış gibidir; pamuk otu, büyük su kamışı, sarı kantaron, hardhack, meadowsweet ve bunun gibi kökü güçlü bitkiler, ilk kuşları oyalayan bitmez tükenmez tahıl ambarları ve dul kalmış Doğa'nın giyindiği uygun yabani otlardır. Yün otunun demete benzeyen eğimli tepesini özellikle çekici bulurum; kış hatıralarımıza yazı geri getirir ve sanatın kopyalamayı sevdiği şekiller arasındadır; bitkiler dünyasında, insanın kafasındaki şekillerin astronomiyle ilişkisinin aynısıdır. Eski Yunan ve Mısır tarzından daha eski antik bir tarzdır. Kış olaylarının çoğu, ifadesi güç bir yumuşaklık ve kırılgan bir hassaslık taşır. Bu kralın, kaba ve şiddetli bir tiran olarak tanımlanmasına alışık artık; ama öte yandan, bir aşık yumuşaklığıyla Yazın buklelerini taparcasına sever.

Baharın yaklaşmasıyla iki tane kırmızı sincap evimin altına girdi; oturup kitap okurken veya yazı yazarken tam ayaklarımın altında duyduğum en tuhaf kıkırdamaları ve cıvıltıları çıkarıp, oldukları yerde dönerek çağıldıyorlardı; ayağımı yere vurduğumda daha da yüksek perdeden cıvıldıyor, oyun-

* İskandinavların Yıldırım ve Savaş Tanrısı.

larında her tür korkuyu ve saygıyı yenmiş görünüyorlardı; insanların gelip onları durdurması için meydan okuyorlardı. Hayır olmaz –sincap-sincap. Öne sürdüğüm delillere kulaklarını tıkamış veya ne ifade ettiklerini algılayamıyor, ağır hakaretler ve küfürler sarf etmekten kendilerini alamıyorlardı.

İlkbaharın ilk serçesi! Yıl, eskisinden çok daha genç bir umutla başlamıştı! Mavi kuşun yer yer çıplak ve nemli çayırlarından gelen sönük gümüş şakımaları, ötell serçe ve kırmızı kanatlı karatavuğun sesi kar taneleri düşerken sanki çınlıyordu! Böyle bir zamanda tarihler, gelenekler ve yazılı vahiylerin ne anlamı olabilirdi? Dereler coşmuş, ilkbahara neşeli şarkılar söylüyordu. Çayırın üzerinde alçaktan uçan bataklık doğanı, uyanan ilk zayıf canlıyı arıyordu. Eriyen karın dibe çökme sesi, bütün kuytu yerlerde duyuluyor, göllerdeki buz çabucak çözülüyordu. Tepe eteklerindeki çim, ilkbahar alevi gibi parlıyor - "et primitus oritur herba imbribus primoribus evocata"* –sanki toprak geri dönen güneşi selamlamak için içten içe bir sıcaklık gönderiyordu; alevinin rengi sarı değil yeşildi; yıllara meydan okuyan gençliğin sembolü grassblade uzun, yeşil bir kurdele gibi çimenden yaz mevsimine doğru akıyor, bir defa don yemiş hemen ardından tekrar yeşermiş, alttan gelen taze hayatla geçen yılın otundan oluşan mızrağını kaldırıyordu. Yerden küçük bir derenin sızması gibi muntazam büyüyordu. Aslında bu bitkinin büyümesi derenin sızmasıyla hemen hemen aynıdır. Grassblade, Haziran'da büyürken dereler kuruduğunda suyun kanalı olur; yıllar geçtikçe sürüler zamana meydan okuyan bu yeşil dereden su içerler, tırpanlar da erkenden kışlık erzağını bu yeşillikten çeker alır. İnsan yaşamı köküne kadar ölürken grassblade ince, uzun, yeşil yapraklarını sonsuzluğa uzatır.

* Erken yağmurların çağırdığı otlar yeni büyüyor (M. Terenti Varronis, Rerum Rustiracurum [On Agriculture] 2.2.14).

Walden, çok çabuk eriyor. Kuzey ve batı tarafta bir baştan bir başa uzanan ikişer rod (10m) kalınlıkta iki kanal var, doğu ucunda daha da genişliyor. Buzla kaplı büyük bir alan, ana gövdeden çatlayarak ayrılmış. Öten bir serçenin kıyıdaki çalılardan sesi geliyor: *olit, olit, olit-çip, çip, çip, çe. Çar-çe* uis, *uis*, uis. O da buzu çatlatmaya yardım ediyor. Buzun kenarında, değdiği yeri süpürüp geçen eğimler ne kadar güze; kıyıdakilere cevap veriyor ama daha düzenli olarak! Buz, son zamanlarda bastıran sıkı ama geçici soğuk yüzünden oldukça sert, sanki bir sarayın zeminiymiş gibi suyla kaplı ve dalgalı. rüzgâr, canlı yüzeye ulaşana kadar gölün mat yüzeyinde boşu boşuna doğuya doğru esiyor. Güneşin altında kabarcıklar çıkaran kurdele şeklindeki bu suyu tutmak, bir zafer kazanmak gibiydi, gölün neşe ve gençlikle kaplı çıplak yüzü, sanki içindeki balıkların ve kıyısındaki kumun mutluluğunu dile getiriyormuş gibiydi; göl, leuciscus cinsinden gümüşi parlak bir balık gibiydi, sanki bütün gol hareketli bir balıkmış gibiydi. Walden ölüydü, şimdi tekrar canlandı. Ama bu bahar daha önce söylediğim gibi daha düzenli kırıldı.

Kış ve fırtınadan sakin ve yumuşak havaya dönüş, karanlık ve tembel saatlerden parlak ve esnek saatlere geçiş, her şeyde gözlemlenen hatırda kalır bir krizdir. Görünüşe bakılırsa, bu geçişin geç ama ani olduğu söylenebilir. Akşam pek yakınken ve havada kış bulutları asılıyken birden evimin içine bir ışık demeti doldu, saçaklardan sulusepken yağıyordu. Pencereden baktım, bir de ne göreyim! Dün soğuk gri buz olan yerde sakinleşmiş bir yaz akşamındaki gibi umut dolu bir göl duruyordu; yukarı baktığınızda yaz akşamlarına özgü bir gökyüzü görmeseniz de gökyüzünün görüntüsü gölün göğsüne yansımıştı, sanki golün ufukları algılayacak zekâsı vardı. Uzakta kızıl göğüslü bir ardıcın sesini duydum; binlerce yıldır bu sesi ilk de-

fa duyuyordum ama binlerce yıl da melodisini unutmayacaktım; geçmişte duyulan tatlı ve güçlü şarkının aynısıydı. Ah, New England'da bir yaz akşamı sonunda duyulan kızıl göğüslü ardıç! Üzerine tünediği dalı bir bulabilsem! Yani o ardıcı; yani dalı. Bu, en azından *Turdus migratorius* değildi.*

Evimin çevresindeki çamlar ve bodur meşeler, uzun süredir sarkmış olmalarına rağmen, birden çeşitli özelliklerini tekrar kazandılar, yağmur onları güzelce temizleyip onarmış gibi, daha parlak, daha yeşil, dik ve canlı görünüyorlardı. Artık yağmur yağmayacağını biliyordum. Ormandaki veya kendi odun yığınınızdaki dallardan herhangi birine bakıp kışın bitip bitmediğini söyleyebilirdiniz. Hava kararınca ormanda alçaktan uçan kazların ötüşüne çok şaşırdım, güneydeki göllerden gelen yorgun yolcular gibi sonunda sınır tanımadan şikayet etmeye ve karşılıklı birbirlerini teselli etmeye başlamışlardı. Evimin kapısında durduğumdan kanatlarının hışırtısını duyabiliyordum; evime doğru uçarken birden ışığımı fark edince gürültülerini kesip göle yönelmiş ve suya konmuşlardı. Böylece içeri girip kapımı kapadım ve ormandaki ilk ilkbahar gecemi geçirdim.

Sabah, kapımın önünden geçen sisler arasındaki kazları seyrettim; gölün ortasına doğru uçuyorlardı, elli rod (250m) açıktaydılar, o kadar büyük ve gürültülüydüler ki Walden, eğlenmeleri için yapılmış suni bir göl gibiydi. Ben kıyıya gelince liderlerinin bir işaretiyle kanatlarını çırparak birden yükseldiler, yirmi dokuz tanesi başımın üstünde daireler çizerek sıraya girdi ve Kanada'ya doğru yöneldi; liderleri düzenli aralıklarla öterek oruçlarını daha çamurlu göllerde açmalarını söylüyordu. Aynı anda bir ördek kümesi yükseldi, gürültücü kuzenlerinin ardından Kuzeye doğru yol aldılar.

* Kuzey Amerika'ya özgü kızıl göğüslü ardıcın bilimsel adı.

Bir hafta boyunca, sisli sabahlarda birkaç yalnız kazın daireler çizip etrafta aranıp dururken çıkardıkları sesleri dinledim, arkadaşlarını arıyor ve olduklarından daha kalabalıkmış izlenimini vererek ormanda dolaşıyorlardı. Nisan'da küçük sürüler halinde mola vermeden uçan güvercinler göründü; kırlangıçlarsa tam zamanında evimin önündeki açıklıkta cıvıldaşıyordu; birkaç tanesi de evimin önüne gelecek kadar çok sayıda kırlangıcın kasabada barındığını bilmiyordum; ben de bu kırlangıçların eski çağlarda henüz beyaz adamlar gelmeden ağaç oyuklarında yaşayan bir cinsten olduklarını hayal ettim.

Hemen her çeşit iklimde, kaplumbağa ve kurbağalar bu mevsimin öncüleri ve habercileridir; kuşlar tüyleri parlayarak şakır, bitkiler topraktan fışkırır ve çiçek açar; rüzgârlar eser; bütün bunlar kutupların bu hafifçe gidip gelmesini düzeltip doğanın dengesini korumak için gerçekleşir.

Her sezon zamanında güzel gözüktüğü için, ilkbaharın gelmesi de, kargaşa dolu bir ortamda Evrenin yaratılması ve Altın Çağın gerçekleşmesi gibidir.

"Eurus ad Auroram Nbathaeaque regna recessit,
Persidaque, et radiis juga subdita matutinis."

Doğu Rüzgârı Şafağa ve
Nabathae Krallığı'na çekildi*
Ve İran'a; bayırlar, sabahın ışık demetlerinin
Altına yerleştirildi.
....

İnsan doğmuştu. Varlıkların Sanatkârı,
Daha iyi bir dünyanın kökeni
Onu ilâhi tohumdan mı

* Eski çağlarda bugünkü İsrail'in doğusunda yer alan bir Arap Devleti.

Yaptı;
Yoksa yakın zamanlarda eterden ayrılan toprak,
Aynı soydan olan gökyüzünün tohumlarını mı taşıyordu?

Yumuşak bir yağmurla, otlar birkaç ton daha yeşil olur. Daha iyi düşünceler de geleceğe bakışımızı aydınlatır. Her zaman şimdiki zamanda yaşasaydık kutsanmış sayılırdık, başımıza gelen her beklenmedik olaydan faydalanırdık, üzerine düşen en hafif çiğin etkisini bile hemen dışa vuran otlar gibi olurduk; zamanımızı, degerlendiremediğimiz geçmiş fırsatları telafi etmekle geçirip adına da görevini yerine getirmek demezdik. İlkbahar çoktan gelmiş, ama biz kış mevsiminde takılıp kalıyoruz. Hoş bir bahar sabahında bütün insanların günahları affedilir. Bu kötülükle ateşkes yapıldığı bir gündür. Böyle bir günün güneşi, yakmasını ertelerken, en azılı günahkar geri dönebilir. Tekrardan ele geçirdiğimiz masumiyetimizle, komşularımızın masumiyetini keşfederiz. Dün komşunu hırsız, sarhoş, şehvet düşkünü olarak görüp ona acıyor ya da ondan tiksiniyor olabilirsin, dünyadan ümidini kesmiş olabilirsin; ama bu ilkbahar sabahında güneş parlıyor ve sımsıcak ısıtıyor, dünyayı yeniden yaratıyor; komşunu sakince çalışırken görüyor, yorgunluktan tükenmiş, yoldan çıkmış damarlarının yeni günün neşesi ve rahmetiyle genişlediğini, bir bebeğin masumluğuyla ilkbaharın etkisini yaşadığını görüyorsunuz ve onun bütün hatalarını unutuyorsunuz.

Sadece ona karşı iyi niyet gösterebileceğiniz bir ortam değil, aynı zamanda kendini ifade etmek için belki körü körüne ve boşu boşuna çırpınan birine yeni doğan bir içgüdü olarak kutsal bir şeylerin tadı da var havada, bir süre için, güneydeki tepelerde kaba bir hareket yankılanmayacak.

Gencecik bitkiler gibi yumuşak ve taze, masum ve iyi bir filizin yamru yumru kabuğundan fırlamaya hazırlandığını gö-

rüyorsun. O bile Rabbi'nin neşesine katılmış. Gardiyan hapishane kapılarını neden açık bırakmıyor, hakim davayı neden düşürmüyor vaiz topluluğunu neden azletmiyor! Çünkü Tanrı'nın onlara verdiği ipucuna boyun eğmiyor ve herkese karşılıksız sunduğu bağışlamayı kabul etmiyorlar.

'Her gün, sabahın sakin ve elverişli nefesinde üretilen iyiliğe dönüş, erdemlere duyulan sevgi ve kötülüğe duyulan nefret açısından insanın ilkel doğasına yaklaşmamızı sağlıyor, kesilip devrilen ormanlardaki filizler gibi... Aynı şekilde, bir gün süresince yapılan kötülük de tekrardan fışkırmaya başlayan erdem tohumlarının gelişmesini engeller ve onları yok eder.

'İyilik tohumlarının kendini geliştirmesi bu şekilde engellendikten sonra, akşamın faydalı nefesi onları korumaya yetmez.

Akşamın nefesi onları korumaya yetmeyince, insan doğasının hayvan doğasından bir farkı kalmaz. İnsanlar bir adamın hayvan doğasına sahip olduğunu görünce onun asla doğuştan gelen akıl yeteneğine sahip olmadığını düşünürler. Bunlar insanın gerçek ve doğal duyguları mıdır?'

"Altın Çağ ilk yaratıldığında, intikam alan olmadan
Kanunlar olmadan kendiliğinden
sadakat ve dürüstlük gösterildi
Ne ceza ne korku, ne de tehdit edici sözler okunmuyordu
Yükseklere asılmış levhalarda;
Üreten kalabalık korkmuyordu
Yargıçlarının sözünden; güvenlikteydiler
İntikam alacak biri olmadan

Dağlarda kesilip devrilen çamlar inmeden
Sudaki dalgalara yabancı bir dünyayı görmek için
Ölümlüler kendilerinkinden başka kıyı tanımıyorlardı

....

Ebedi bir bahar vardı ve sakin batı rüzgârları
Sıcak eserek yatıştırıyordu tohumsuz çiçekleri"

29 Nisan'da Nine–Acre Köşesi'ndeki köprüye yakın bir yerde, nehir kıyısında balık avlıyordum; ayrık otlarının ve söğüt köklerinin arasında, misk sıçanlarının pusuya yattığı yerde ayakta duruyordum; değişik bir tıkırtı sesi duydum, erkek çocukların oynadıkları sopaların çıkardığı sese benziyordu; başımı kaldırıp bakınca, çok hafif ve hoş bir doğan gördüm, çobanaldatana benziyordu, bir dalga gibi inip kalkıyordu, güneşte saten bir kurdele gibi ya da bir deniz kabuğunun incimsi iç tarafı gibi parlayan kanatlarının altını gösteriyordu. Bu görüntü bana doğanla avlanma sporunu ve bu sporun çağrıştırdığı asaleti ve şiirselliği hatırlattı. Galiba adı bozdoğandı; ama ismi beni fazla ilgilendirmiyor.Bu kuşun uçuşu, şimdiye kadar gördüğüm uçuşlar arasında en çok eter niteliği taşıyanıydı. Kuş, bir kelebek gibi kanat çırpıp daha büyük doğanlar gibi yükselmekle kalmıyor, gururlu bir güvenle havada, geniş bir alanda gösterişle süzülüyordu; tuhaf kıkırdamasıyla tekrar tekrar yükseliyordu, bir uçurtma gibi dönüp duruyordu; yükseklerden düşüp tekrar doğruluyordu; sanki ayaklarını hiç *terra firma*'ya basmamış gibiydi. Evrende hiç arkadaşı yokmuş gibi görünüyordu (burada yalnız uçuyordu), sabahtan ve eterden başka kimseye ihtiyacı yoktu. Kendisi yalnız değildi, ama aşağıda bütün dünyayı yalnız bırakmıştı. Onun için kuluçkaya yatan annesi, babası ve akrabaları gökyüzünün neresindeydi? Havada yaşıyordu ve toprakla ilişkisi bir uçurumun yarığında üstünde kuluçkaya yattığı bir yumurtadan ibaretti; yoksa evi bir bulutun köşesinde mi yapılmıştı; gökkuşağı parçalarından ve günbatımındaki gökyüzünden dokunup yaz ortası topraktan yakalanan bir sisle mi astarlanmıştı? Artık yuvası kayalıklara benzeyen bir bulutttu.

Bunun dışında nadir olarak, altın, gümüş ve parlak bakır renkli kalabalık balık gruplarına rastladığım olurdu, ipe dizilmiş mücev-

herlere benzerlerdi. Ah! Baharın ilk günlerindeki birçok sabah nasıl da bu çayırlara girip ve tümsekten tümseğe, söğütten söğüte sıçradım; vahşi hayatın bir parçası olan nehir vadisi, kiminin mezarında uyuyor sandığı ölüyü bile diriltecek saflıkta ve parlaklıkta bir ışıkla yıkanıyordu. Ölümsüzlüğü kanıtlayacak bundan daha güçlü bir delile gerek yoktu. Bütün varlıklar böyle bir ışıkta yaşamalı. Ey, Ölüm, iğnen neredeydi? Ey Mezar, zafer neredeydi o zaman?

Köy,keşfedilmemiş orman ve çayırlarla çevrili olmasaydı, burada hayat tıkanırdı. Vahşi hayatın güçlendirici etkisine ihtiyacımız var; balaban kuşlarıyla çayır tavuklarının pusu kurduğu bataklıklarda yürümeliyiz; çullukların ötüşünü duymalı, fısıldayan ayak otunun kokusunu almalıyız; sadece vahşi ve yalnız kuş sürülerinin yuva yaptığı, Amerikan vizonunun karnı yere yakın emeklediği yerlerde dolaşmalıyız. Her şeyi ciddi olarak araştırıp öğrenmek istediğimiz gibi, her şeyin de gizemli ve araştırılamaz olmasını istiyoruz; toprağın ve denizin bitmez tükenmez vahşilikte ve ucu bucağı olmadığı için incelenemez, en derin noktasına inilemez olmasını istiyoruz. Hep daha fazla doğa isteriz.Doğanın tükenmez gücünü, uçsuz bucaksız muazzam niteliklerini izleyerek yenilenmemiz lazım; üzerinde kazaya uğramışların kalıntıları olan sahil, çürüyen ve canlı ağaçlarıyla el değmemiş alanlar, fırtına bulutları ve üç hafta süren yağmurlar sonucu oluşup denize dökülen akarsular... Kendi sınırlarımızın aşıldığına ve ayak basmadığımız yerlerde hayatın serbestçe geliştiğine tanık olmalıyız. Bizi tiksindiren ve cesaretimizi kıran leşi, akbabanın yiyip sağlık ve güç kazandığını görünce neşeleniriz.

Evime giden patikadaki bir oyukta yatan ölü at, bazen beni yolumu değiştirmeye zorlardı, özellikle de havanın ağır olduğu akşamları bu leşten çok tiksinirdim; ama bu leş, Doğa'nın ne denli iştahlı ve sağlıklı olduğunu göstererek bana verdiği bu rahatsızlığı telafi ediyordu. Doğanın hayat dolu olduğunu ve birçok canlının av olarak birbirlerine kurban edilip acı çekebileceğini gör-

mekten hoşlanıyordum; zayıf kurumlar bir meyvenin posası gibi ezilip yok edilebilir; balıkçıl kuşunun yuttuğu iribaş, kaplumbağa ve karakurbağaların üzerine basa basa yoldan geçip gidiyordu; bazen havadan et ve kan yağıyordu! Kazanın sorumluluğunu üzerine alan yok gibiydi. Akıllı bir insan, bütün bunlarda evrensel bir masumiyet görüyordu. Öyle ya, zehir zehirli değil, yaralar da öldürücü değildi. Merhamet kaygan bir zemindi,sürekli ve becerikli olması gerekiyordu. Ricaları kalıplaştırılmaya gelmezdi.

Mayıs'ın başında, meşe, ceviz, akçaağaç ve gölün çevresindeki çamların arasındaki diğer ağaçlar manzaraya güneş ışığı gibi bir parlaklık yayıyordu, özellikle de bulutlu günlerde, sanki güneş sisi delip tepelerde, orada burada hafifçe parlıyordu. Mayıs'ın 3'ünde veya 4'ünde gölde gerdanlı bir dalgıç kuşu gördüm; ayın ilk haftasında çobanaldatan, kahverengi ardıç kuşu ve sinekyutan kuşlarının sesini duydum. Ormanın ardıçkuşunu çok önce duymuştum. Sinek yutan daha önce de gelip evim ona uygun bir mağaraya benziyor mu diye, kapımdan ve penceremden içeri bakmıştı; yeri incelerken birbirine yapıştırdığı pençeleriyle uğuldayan rüzgâra direnebiliyordu ve sanki havada asılıymış görüntüsü veriyordu. Çam ağacının kükürt benzeri polenleri kısa sürede gölü, kıyıdaki taşları ve çürümüş ağaçları kapladı; üzerlerinden bir fıçı polen toplayabilirdiniz. "Kukurt banyosu" dedikleri buydu işte. Calida'nın Sacontala adlı dramında bile "lotus çiçeğinin altın rengi tozuyla boyanan dereleri" okumak mümkündür. Üzerinde dolaştığımız otlar büyüdükçe ard arda gelen mevsimler yazı getiriyordu.

Böylece ormandaki ilk yılım tamamlanmış oldu; ikinci yıl da birincisine benziyordu. Nihayet 6 Eylül 1847'de Walden'dan ayrıldım.

Sonuç

Hasta olan birine doktorlar yer ve hava değişikliği tavsiye ederler. Çok şükür dünya buradan ibaret değil. Bir tür at kestanesi olan *buckeye* New England'da yetişmiyor, alacı kuşun ötüşleri de burada pek duyulmaz. Yabani kaz bizden daha kozmopolit; gece orucunu Kanada'da açıyor, öğle yemeğini Ohio'da yiyor ve güneydeki göl çıkışlarında geceye hazırlık olarak tüylerini kabartıyor. Bizon bile sezona ayak uydurup Colorado'nun kırlarını, Yellowstone'daki otlar yeşillenip tatlılaşıncaya kadar kemiriyor. Biz ancak demiryolu çitleri sökülüp çiftliklerimiz taş duvarlarla çevrelenince hayatımızın sınırlanıp kaderimizin belirleneceğini düşünürüz. Eğer kasabada görevli bir memur olarak seçilmişsen, bu yaz Tierra del Fuego'ya gidemezsin; ama cehennem ateşinin yandığı yere gidebilirisin. Evren, görüş alanımızdan çok daha geniştir.

Gene de sık sık meraklı yolcular gibi gemimizin kıç küpeştesinden bakmalıyız; kalafat üstüpüsü toplayan aptal denizciler gibi yolculuk etmemeliyiz. Dünyanın öbür ucu, mektuplaştığımız kişinin yaşadığı yerdir. Seyahatimiz sadece ara-

daki en kısa mesafeyi bulmak için gemiyle çizdiğimiz geniş bir yaydır, doktorlar da sadece deri hastalıkları için tavsiyede bulunurlar. Bir kişi Güney Afrika'ya zürafa kovalamak için gider; ama elbette avlayacağı kuş bu olmayacaktır. Bir insan ne kadar zaman zürafa avlayabilir ki zaten? Çulluk ve dağ sıçanları da aynı şekilde eğlendirecektir; ama insanın kendi kendini vurmasının daha asil bir eğlence olacağına eminim.

"Gözlerini içine doğru çevir, zihninde binlerce bölge
bulacaksın henüz keşfedilmemiş.
O bölgeleri dolaş ve
uzmanlaş ev-kozmografisinde"*

Afrika ne, Batı ne ifade ediyor? Bizim içimiz haritada beyaz görünmüyor mu? Keşfedilince sahil gibi siyah çıksa da... Bulacağımız; Nil'in, Nijer'in ya da bu çevredeki Kuzeybatı Geçidi'nin kaynağı mı olacak? İnsanlığı en çok düşündüren sorunlar bunlar mı? Franklin kaybolan tek insan mı ki, karısı onu bulmak için bu kadar uğraşmalı? Dr. Grinnell kendisinin nerede olduğunu biliyor mu? Kendi ırmaklarının ve okyonuslarının Mungo Park'ı, Lewis'i, Clark ve Frobisher'ı ol! Kendi kutuplarına yakın yerleri araştır; erzak olarak gemi dolusu et konservesi al yanına gerekirse; boş konserve kutularını da işaret olarak gökyüzüne yükselecek şekilde üst üste koy! Et konservesi sadece et daha uzun süre dayansın diye mi icat edildi? Yoo, içindeki yeni kıtaların ve yeni dünyaların Columbus'u ol; yeni kanallar aç, ticaret için değil düşünce için... Her insan bir krallığın hükümdarıdır, Çarın imparatorluğu bu krallık yanında önemsiz bir devlet kalır, eriyen buzdan geriye kalan tümsek gibi... Kendine saygısı olmayan kimi insanlar vatansever olabilir, küçük bir şey için büyüğünü feda edebilirler. Mezarları ola-

* William Habington, *To my Honored Friend Sir Ed. P. Knight* (Saygıdeğer arkadaşım Sir Ed. P. Knight'a)

cak toprağı severler, ama hammaddeleri olan kile can veren ruhu hissedip anlamazlar. Vatanseverlik kafalarında bir kurttur. Güney Denizi Araştırma Gezisi bütün o curcuna ve masrafıyla ne ifade ediyor; bu gezilerle dolaylı yoldan, manevi dünyada her insanın bir köprü veya kaynak olduğu, ama kendisinin henüz araştırmadığı kıtalar ve denizler olduğunu; soğuk, fırtına ve yamyamların içinde binlerce mil yol alırken, devletin gemisinde yardım eden beşyüz erkek ve çocukla beraber yol kat etmenin, kendi özel denizini, varlığının Atlantik ve Pasifik Okyanuslarını araştırmaktan daha kolay olduğunu anlıyoruz.

"Erret, et extremos alter scrutetur Iberos,
Plus habet hic vitae, plus habet ille viae."

Gitsinler ve tuhaf Avusturalyalıları incelesinler
Ben Tanrı'ya daha yakınım, onlarsa yollara*

Zanzibar'daki kedileri saymak için dünyanın çevresini dolaşmak gerekmiyor. Gene de daha iyi bir şey yapabilene kadar kedileri sayın, belki sonunda bir "Symmes"** Deliği bulup dünyanın içine girebilirsin. İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz, Altın Sahil ve Köle Sahili, bu kişiye özel denizin karşı kıyısında yer alır; ama bu kara parçalarından bir ağaç kabuğu bile karadan görünmeyecek şekilde denize açılmaya cesaret edememiştir, oysa Hindistan'a doğrudan varacak yolun bu olduğuna şüphe yoktur. Bütün yabancı dilleri öğrenip bütün milletlerin adetlerine uysan, bütün iklimlere uyum sağlayıp bütün gezginlerden daha uzaklara seyahat edebilsen, Sfenks'e kafasını taşa vurdursan***, yaşlı filozofun hükümlerine itaat etsen bile Araştır

* Claudian, *The Old Man of Verona* (Verona'nın Yaşlı Adamı)

** Kaptan John Cleves Symmes 1818'de dünyanın iki kutbundan delik ve içinin boş olduğunu iddia etmiş.

*** Bilmecesini çözemeyen herkesi öldüren Thebes'in efsanevi canavarı Oedipus bilmeceyi çözünce başını bir kayaya vurarak intihar etmiş.

Kendini! Bunun için göz ve sinir gerekir. Sadece yenilenler ve kaçaklar savaşa gider, korkup kaçanlar orduya yazılır. Batıdaki en uzak yoldan başla: bu yol, Mississippi veya Pasifik'te durmasın, Çin veya Japonya'da aşınmasın; doğrudan dünyaya teğet çizerek, yaz kış, gündüz gece demeden güneş batıncaya, ay kaybolunca ve sonunda dünya batıncaya kadar devam etsin.

Mirabeau anayol soygunlarını, "en çok kabul gören toplum kurallarına resmen karşı gelerek kendini ortaya koymadaki kararlılık açısından pekiştirici" buluyor. "Cephede savaşan bir asker, yaya bir hırsızın cesaretinin yarısına ihtiyaç duyar; onur ve din iyice düşünülüp verilmiş sıkı bir kararın yoluna çıkamaz", diye açıklıyor düşüncesini Mirabeau.

Bu dünya, durduğu sürece, yiğit ama ümitsiz değilse bile atıl kabul edilmiştir. Daha sağlıklı bir adam "toplumun en kutsal kanunları" kabul edilen şeylere, daha kutsal kanunlara uyarak "resmen karşı gelmiştir"; böylece yolundan şaşmadan kararlılığını sınamıştır. Bir adamın topluma karşı tavır almasına gerek yoktur, ama kendi varlığının kanunlarına uymak için takınması gereken tavrı korumalıdır, bu tavır adil bir hükümete muhalefet etmek değildir, tabii adil bir hükümete rastlanırsa...

Ormandan ayrılışımın, buraya gelişiminki kadar iyi bir sebebi var. Belki de yaşanacak daha birçok hayatım olduğunu ve bu hayat için daha fazla zaman ayıramayacağımı düşündüm. Bir yola girerken bu kadar kolay ve duygusuzca hareket etmemiz ve sonra bu yolu aşındırana kadar sürdürmemiz gerçekten çok ilginçtir. Oraya geldiğim ilk hafta, kapımdan göle giderken bir yol tutturmuştum; şimdi oradan ilk geçişimin üzerinden beş altı yıl geçmesine rağmen yol hâlâ oldukça belirgin. Korkarım başkaları da aynı yolu takip edip yolun bu güne kadar açık kalmasını sağladılar. Dünya yüzeyi yumuşaktır, insanlar iz bırakabilir; zihnin gezindiği yollar da böyledir. Öyleyse dünyanın ana yolları kim bilir ne kadar es-

ki ve tozludur. geleneğin ve uyulan kuralların açtığı oluklar ne kadar derindir! Kamarada seyahat etmek istemiyorum, gemi direğinin önüne geçip dünyanın güvertesinde yol almak istiyorum, çünkü dağların arasından parlayan ay ışığı en iyi oradan görülüyor. Şimdi aşağı inmek istemiyorum.

Deneyimim bana en azından şunu öğretti: bir kişi güvenle hayallerinin arkasından giderse ve hayal ettiği yaşamı gerçekleştirmeye çalışırsa bilinen saatlerle ölçülemeyecek bir süre içinde başarıya ulaşacaktır. Bazı şeyleri geride bırakacaktır, görünmez bir sınırı aşacaktır; çevresinde ve kendi içinde yeni, evrensel ve çok daha liberal kurallar yerleşmeye başlayacaktır; ya da eski kurallar genişleyip kendi yararına daha liberal bir biçimde yorumlanacaktır; kişi, daha yüksek bir sınıfın mensubu olarak yaşamaya hak kazanacaktır. Hayatını basitleştirdiği ölçüde evren de daha az karmaşık görünecek, yalnızlık yalnızlık olmaktan, fakirlik fakirlik olmaktan, zayıflık ta zayıflık olmaktan çıkacaktır. Havada kaleler inşa ederseniz, yaptıklarınızın boşa gitmesi gerekmez; kalelerin yerleri orasıdır. Şimdi de altlarına temellerini yerleştirin!

Amerika ve İngiltere'nin talebi çok saçma,"konuşmalısınız ki sizi anlayabilsinler". Ne insanlar ne de şapkalı mantarlar böyle yetişiyor. Sanki bu kural çok önemliymiş ve bu kuralı koyanlar olmadan seni anlayacak yeteri sayıda insan yokmuş gibi... Sanki Doğa sadece bir çeşit anlayışa destek verebilirmiş gibi; aynı anda kuşları ve dört ayaklıları, havada uçanları ve yerde sürünenleri geçindiremezmiş gibi; Sarıkız'ın anlayacağı sus ve dur en iyi İngilizceymiş gibi... Sadece aptallık güven verirmiş gibi... En çok, kendimi yeterince aşırı ifade edememekten korkarım, emin olduğum hakikate uygun davranmak adına günlük yaşamımın dar sınırlarının ötesine çıkamamaktan... *Aşırı!*

Aşırının ölçüsü hangi bahçede durduğuna bağlıdır. Başka bir yükseklikte yeni yerler arayışı içinde göç eden buffalo, süt sağma zamanında kovaya bir tekme atıp çitten atlayarak buza-

gısının peşinden giden inek kadar aşırı değildir. Herhangi bir sınır koymadan konuşmak istiyorum; uyanma anındaki bir adamla muhatap olan uyanma anındaki bir adam gibi; hakikatin sadece temelini atmak için bile ne kadar abartılı davransam yetmez, diye düşünüyorum. Bir müzik parçası duymuş olan hangi insan, bundan böyle sonsuza kadar aşırı abartılı konuşurum diye korkmuş? Geleceği ya da mümkün olanı göz önünde tutarak gevşek bir şekilde, önden bakıldığında belirsiz yaşamalıyız; bu tarafta hatlarımız karanlık ve puslu olmalı; çünkü gölgelerimiz güneş karşısındaki metabolizmamızı gözler önüne serer. Sözlerimizdeki uçucu hakikat, geride kalan cümlenin yetersizliğini açığa vurur. Sözlerimizin içerdikleri hakikat, anında dilimize çevrilir; sadece lafzi gövdesi geride kalır. İnancımızı ve dindarlığımızı ifade eden sözcükler belirgin değildir; ancak üstün karakterler için karşısında önemlidir ve günlük bitkisi gibi parça parçadır.

Neden düzeyimizi hep en kör algılamamıza doğru aşağı çekeriz? En iyi sağduyu uyuyan bir adamın horlayarak dışa vurduğu duyulandır. Bazen bir buçuk aklı olan insanları yarım akıllılarla aynı sınıfa koyma eğilimi gösteririz, çünkü onların aklının sadece üçte birini takdir edebiliriz. Öyle insanlar vardır ki, erken kalkabilseler, tan kızıllığında bir hata bulurlardı. "Kabir'in* mısralarında dört anlam varmış gibi yapıyorlar" dendiğini duydum, "yanılsama, ruh,akıl ve Vedaların, zahiri ele alan doktrini;" ancak, dünyanın bu bölgesinde bir insanın yazdıkları, birden fazla yoruma izin veriyorsa eleştiriye uygun bir zeminde demektir. İngiltere, patates çürüten hastalığa çare bulmaya çalışa dursun, çok daha yaygın ve ölümcül olan beyin çürüten hastalığa çare bulmaya yeltenen çıkacak mı?

Belirsizliğe erdiğimi kast etmiyorum, ama sayfalarımda bu noktada Walden'ın buzunda rastlanan hatalardan daha

* Kabir (1440-1518) Hintli bir şair ve mistikti.

fazlası çıkmazsa gurur duyarım. Güneyli müşteriler, gölün saflığını gösteren mavi rengine "çamurlu" deyip itiraz ettiler ve Cambridge'in beyaz ama ot kokulu buzunu tercih ettiler. İnsanın sevdiği saflık, dünyayı saran sis gibidir, dünyanın ötesindeki gök mavisi eter gibi değil...

Kimileri, biz Amerikalıların eski çağların insanlarıyla, hatta Elizabeth devri insanlarıyla karşılaştırıldığında entelektüel yönden cüce kalacağımızı söylüyorlar. Bu eleştiriyi ne amaçla yapıyorlar? Yaşayan bir köpek, ölü bir aslandan iyidir. Pigme ırkına mensup biri, en büyük pigme olmak yerine gidip kendini mi assın? Herkes kendi işine baksın ve ne olmak için yaratılmışsa o olmaya çalışsın.

Neden bu kadar ümitsiz girişimlerde başarılı olmak için bu kadar ümitsizcesine telaş ederiz? Bir insan çevresindekilerle aynı hızda yol almıyorsa, bu belki de farklı bir davulun sesini duyduğundan dolayıdır. Duyduğu müziğin içine girsin, ister ölçülü ister açılarak. Bir elma ağacının mı, yoksa bir meşenin mi olgunlaştığı sürede olgunlaşmasının önemi yok. İlkbaharını yaza mı çevirsin? Kendimizi ortaya koymamız için gerekli şartlar henüz olgunlaşmamışsa, gerçekliğin yerini tutabilir miyiz?

Başımıza gökyüzü olarak bin bir zahmetle, mavi bir cam mı geçirelim? Sanki önceden gördüğümüz gerçek eterden gökyüzü değildi de, ancak şimdi, mavi camın ardından, gerçeğine bakıyormuşuz gibi...

Kouroo şehrinde mükemmellin peşinden koşmaya eğilimli bir sanatçı varmış. Bir gün aklına bir baston yapmak gelmiş. Kusurlu bir işin zaman içerdiğini, mükemmel işe ise zamanın giremediğini düşünüp, kendi kendine hayatta başka bir şey yapmasam da bu her bakımdan mükemmel olacak, demiş. Odun bulmak için hemen ormana gitmiş, eserinin uygunsuz malzemeden yapılmaması konusunda kararlıymış; iyi bir dal parçası ararken dalları birbiri ardına elediği sırada, yavaş yavaş arkadaş-

ları onu terk etmiş, çünkü çalışırken yaşlanıp ölmüşler, ama o bir an bile yaşlanmamış. Amacının ve kararlılığının özgünlüğü, yüksek takvası, kendisi farkına varmadan zamanı delip geçen bir gençlik kazandırmış ona. Zamanla uzlaşma yapmadığı için, zaman yolundan çekilmiş ve onu uzaktan seyretmiş, çünkü onu alt edememiş. Sanatçı her bakımdan uygun bir parça bulamadan önce Kouroo şehri yıkılmış; o da sonunda bulduğu dalı soymak için, yıkıntılardan birinin üzerine oturmuş. Daha sopaya şekil veremeden, Candahars hanedanlığı sona ermiş; sopanın ucuyla kuma hanedanlıktan geriye kalan son kişinin ismini yazmış ve işine devam etmiş. Bastonu düzeltip cilaladığında, Klapa artık kutup yıldızı değilmiş; sopayı takıp sopanın başını değerli taşlarla süsleyemeden Brahma birçok defa uyanıp uykuya dalmış. Neden mi bunları anlatıyorum? Bu işin son rötuşlarını atarken, baston, sanatçının şaşkın gözleri önünde açılıp Brahmanın yarattıklarının en güzeli haline dönüşmüş. Sanatçı, baston yapmanın yeni bir sistemini geliştirmiş; bu sistem, orantısı tam ve mükemmel bir dünyaymış; eski şehirler ve hanedanlıklar göçüp gitse de yerlerini daha iyi ve ihtişamlı şehir ve hanedanlıklara bıraktıkları bir dünya... Ayaklarında birikmiş henüz taze olan talaşları seyrederken, kendisi ve eseri için, aradan geçen zamanın sadece yanılsama olduğunu ve Brahma'nın beyninin bir kez salınışıyla bir ölümlünün beynindeki çıranın alev alması için yetecek zamandan daha fazla zaman geçmediğini görmüş. Malzeme saf olunca sonuç mükemmel olmaz da ne olur?

Varlıklara vereceğimiz hiçbir yüz, hakikat kadar bize faydalı olmaz. Sadece bu yakışır. Çoğunlukla olduğumuz yerde değilizdir, yanlış bir konumdayızdır. Doğamızdaki bir bozukluk sonucu bir durum ortaya atıyoruz ve kendimizi de içine yerleştiriyoruz, böylece aynı anda iki durumda yer alıyoruz ve bu durumdan çıkmak iki misli zor oluyor. Aklımız başımızda olduğunda sadece verileri ve mevcut durumu göz önüne alı-

yoruz. Söyleyeceğiniz şeyi söyleyin, söylemeniz gerekeni değil! Hakikat ne olursa olsun kandırmacadan daha iyidir. Lehim ustası Tom Hyde, darağacında dururken söyleyecek bir şeyi olup olmadığını sormuşlar, "Terzilere söyleyin, ilk ilmeği atmadan ipliğe düğüm atmayı unutmasınlar,"demiş. Onunla beraber asılan adamın duası ise unutuldu.

Ne kadar kötü olursa olsun, yaşamınızla buluşun ve onu yaşayın; yaşamdan kaçmayın ve ona küfretmeyin! Yaşmınız sizin kadar kötü değildir. En zengin zamanınız onun en fakir göründüğü zamandır. Sürekli kusur bulan cennete bile kusur bulur. Yaşamınızı sevin, fakir haliyle de... Bir fakirhanede bile hoş, ürpertici ve ihtişamlı saatler geçirebilirsiniz. Batan güneş düşkünlerin evinin penceresine, zengin adamın evine yansıdığı gibi yansır; kar aynı şekilde, ilkbaharın en erken günlerinde erir. Sakin sessiz bir adamın böyle bir evde saraydaki gibi halinden memnun yaşayıp neşe dolu düşüncelere dalmaması için bir sebep göremiyorum. Kasabanın fakirleri bana genelde herkesten daha bağımsız yaşıyormuş gibi görünüyor. Belki de sadece, kuşkulanmadan alabildikleri için bu kadar yüce gönüllüler. Çoğunluk, kasabanın bu insanları geçindiremeyeceğini düşünür; ama aslında genellikle, bu insanlar onurlu olmayan yollardan kendi geçimlerini sağlayıp daha da haysiyetsiz bir duruma düşmek istemezler. Fakirliği bir bahçe bitkisi gibi yetiştirin, adaçayı gibi hikmet sahibi olsun.* Yeni şeyler edinmeyi dert etmeyin; ister yeni elbise olsun, ister yeni arkadaş... Eskisini kullanın, eskiye dönün! Eşyalar değişmez, biz değişiriz. Elbiselerinizi satın, düşüncelerinizi elinizde tutun! Tanrı özel bir topluluk ve arkadaşlık istemediğinizi anlayacaktır. Bütün gün boyunca bir tavan odasının köşesine kapansaydım, düşüncelerim benimle olduğu sürece, dünya benim

* Adaçayı anlamına gelen "sage" kelimesi İngilizce aynı zamanda hikmet sahibi, bilge demektir.

için gene normalde olduğu kadar büyük gelirdi. Filozof şöyle demiş: "Üç bölükten oluşan bir ordunun generalini alıp düzenini bozabilirsiniz; bir insandan ise, en aşağılık ve kaba bir kişi bile düşüncelerini alamaz."* Gelişmek için bu kadar telaşla uğraşıp durmayın, kendinizi birçok etkiye açık hale getirmek için uğraşmış olursunuz; bunların hepsi dağınıklıktır. Karanlık gibi, mütevazılık da gökteki nuru açığa vurur. Fakirliğin ve kötülüğün gölgeleri, etrafımızda toplanır ve işte! Yaratılmış varlıklar bakış açımızı genişletir. Lidya kralı Krezüs kadar zengin olsak bile, amaçlarımızın ve metotlarımızın aynı olması gerekir. Ayrıca, fakirlikle sınırlandırılırsanız, kitap ve gazete satın alamazsanız;bu durumda, en önemli ve hayati deneyimlerden yararlanmak zorundasınız; en fazla şeker ve nişasta verecek malzemeyle çalışmanız gerekir. Kemiğe yakın, en tatlı yerdeki hayattır bu. Önemsiz şeylerle uğraşan biri olmaktan korunmuş olursunuz. Kimse yüksek bir düzeye ait olan büyüklüğü alçak bir düzeyde göstermekle bir şey kaybetmez. Gereksiz ve fazla refah, gereksizlik ve fazlalık yaratır. Ruhun ihtiyacı olan bir şeyi almak için, para lazım değildir.

Kurşun bir duvarın köşesinde yaşıyorum, içine biraz bakır ve teneke alaşımı katılmış... Genellikle gün ortasında dinlenirken nereden geldiği belli olmayan *tintinnabulum*** sesi gelir kulağıma. Çağdaşlarımın sesidir bu. Komşularım, ünlü beyefendiler ve hanımefendilerle yaşadıkları maceraları anlatırlar, akşam yemeği masasında tanıştıkları soyluları; bu tür şeyler beni Daily Times'ın içeriğinden fazla ilgilendirmiyor. İlgi ve sohbetler genellikle kıyafetler ve görgü kuralları üzerine yoğunlaşıyor; bir kaz ne giydirirseniz giydirin kaz kalacaktır. Bana Kaliforniya'yı, Teksas'ı, İngiltere'yi ve Hindistan'ı, Georgia ve Massachusetts'li asalet unvanlı Beyefendileri anlatıyorlar; hepsi gelip geçici şeyler,

* Küçük çınlayan bir çan.

** Konfuçyüs'ün Analectleri, IX, xxv.

etkileri ben Memlûk Beyi* gibi avludan atlayıp kaçana kadar sürer. Kendime bir yön belirlemekten hoşlanırım; gösterişli bir yerde resmi geçitlerle ve debdebeyle yürümek değil, ama mümkünse evreni inşa edenle beraber yürümek isterim; huzursuz, telaşlı, heyecanlı ve önemsiz olan 19. Yüzyılda yaşamak değil, o yanımdan geçip giderken, düşünceli düşünceli oturmak veya ayakta durmak isterim. İnsanlar neyi kutluyor? Hepsi bir düzenleme komitesinde, her saat başı birinden bir konuşma bekliyorlar. Günün başkanı olarak sadece Tanrı var, Webster da o'nun konuşmacısı. Beni gerçekten büyük bir güçle çeken şeyleri tartıp, oturtup, çökertmeyi severim (bunları tartı ipinin en ucuna asıp daha hafif çekmesini sağlamam); bir durum varsaymam, durumu olduğu gibi alırım; takip edebileceğim tek yolu... takip ederim, hiçbir gücün bana direnemeyeceği yolu. Sağlam bir temel bulmadan, bir çıtanın üzerinden sıçramak beni tatmin etmez.

Çocuklar gibi, "kim ince buzun üzerinden kırmadan geçecek" oyununu oynamayalım. Her yerde sağlam bir zemin vardır. Yolcunun erkek çocuğuna, "bataklığın dibi var mı," diye sorduğunu okuduk. Çocuk, "var," diye cevap vermiş. Ancak yolcunun atı kuşaklarına kadar batmış, çocuğa "bu bataklığın sert bir zemini olduğunu söylemiştin"deyince, çocuk "evet var" diye cevap vermiş, "ama daha yarısına kadar bile gelmedin ki!". Toplumdaki bataklıklar ve bataklık kumları da buna benzer; ama bu gerçeği ancak yaşlı çocuklar bilir. Sadece bazı ender tesadüflerle söylenen ve düşünülen şeyler iyidir. Düz sıvaya veya sıva tirizine aptalca çivi çakan biri olmak istemiyorum; böyle bir işi yapsam geceleri sabaha kadar uyku tutmazdı beni. Bana bir çekiç ver, kirişleri çakacağım yerleri bulayım. Macuna bağlı kalma, çiviyi yuvasına çak ve iyice sağlamlaştır ki gece uyanıp işinden tatmin duyabilesin; bu, uğruna ilham

* 1811'de Kavalalı Mehmet Ali Paşa bütün Memlüklülerin katlini emredince hepsi kaleye hapsedilmiş, sadece biri atını surlardan atlatıp Suriye'ye kaçmış.

çağırmaktan utanmayacağın bir iştir. Allah sana ancak böyle yardım edebilir, başka türlü değil. Her çakılan çivi, sen çalışmaya devam ederken, evrenin makinesinde bir perçindir.

Bana sevgi değil, para değil, ün değil, hakikati verin. Zengin yemeklerin, şarabın ve dalkavukların bulunduğu sofrada oturdum, hakikat ve samimiyet yoktu; misafire hiç de iyi davranılmayan bu yerden aç ayrıldım. Misafire muamele buz gibi soğuktu. Bunları dondurmak için buza gerek yok, diye düşündüm. Şarabın eskiliğinden ve kalitesinden bahsettiler; ben daha yaşlı, yeni ve saf bir şarabı, çok daha mükemmel kalitede olanını düşündüm; onlarda bu şarap yoktu, onlar bunu alamazlardı da... Tarz, ev, mülk ve "eğlence" benim için hiçbir şey ifade etmiyordu. Kralı çağırdım, ama o beni holde bekletti ve misafirperverliğe kapasitesi yetmeyen biri gibi davrandı. Yakın çevremde bir ağaç oyuğunda yaşayan bir adam vardı. Adabı, krallara yakışır mükemmellikteydi. Aslında onu çağırsaymışım daha iyi edermişim.

Daha ne kadar revakların altında oturup atıl ve küflü erdemler sergileyeceğiz; herhangi bir iş, bütün bu erdemleri gereksiz kılabilir.

Sanki bir insan acı çekerek güne başlamalı ve patateslerini çapalaması için bir adam tutmalıymış gibi; öğleden sonra da, daha önce bahsedilen Hristiyan tarzı uysallığı, yardım çalışmalarını ve iyiliği sürdürecektir besbelli!

Çin gururunu, insanların halinden memnun olup tıkanıp kalmalarını düşünün. Bu nesil şöhretli bir soyun son temsilcisi olmakla övünür biraz; Boston'da, Londra'da, Paris'te ve Roma'da çok eski zamanlara dayanan atalarını düşünür; sanatta, bilimde ve edebiyattaki başarısından tatmin duyar. Filozof topluluklarının kayıtları rastlanır ve halkın, *Büyük Adamlar*! diyen övgüleri vardır. Kendi değeri üzerine tefekkür eden, iyi Adem'den başkası değildir.

"Evet, büyük işler başardık, hiç ölmeyecek ilahi şarkılar söyledik"... hatırlayabildiğimiz kadarıyla tabii. Alim toplumlar ve Asurlu büyük adamlar neredeler? Ne kadar genç filozoflar ve deneyselcileriz! Okuyucularım arasında bütün bir insan hayatını tamamlamayan yoktur. Bu yaşadığımız, bir ırkın hayatındaki ilkbahar ayları olabilir. Yedi yıl kaşıntı çekmiş olsak bile, on yedi yılllık ağustosböceğini göremezdik Concord'da.

Üzerinde yaşadığımız dünyanın, sadece sıvasının üzerindeki ince zarı tanıyoruz. Çoğu, yüzeyden altı fit (1.8m) derine bile inmemiştir, altı fit üstüne zıplayan da çok insan olmamıştır. Nerede olduğumuzu bilmiyoruz. Ayrıca, zamanımızın yarısını mışıl mışıl uyuyarak geçiriyoruz. Ancak akıllı olduğumuzu söyleyerek kendimize saygı duyuyoruz ve yüzeyde, kurulu bir düzenimiz var. Derin düşünen insanlar olduğumuz bir gerçek, hırslı ruhlarız! Ormanın zemininde, çam iğnelerinin arasında emekleyen ve benden saklanmaya çalışan böceklerin üstünde ayakta dururken, kendi kendime sordum; neden bu mütevazı düşünceleri yüceltir ve belki de ırkına yüreklendirici bilgiler verip ona rahmet sağlayacak biri olan benden saklar başını diye. O anda bir insan böceği olan benim üzerimde duran daha büyük Rahmet sahibi Akıl geldi aklıma.

Dünyada, hiç durmayan bir yenilik akımı varken, bizler inanılmaz sıkıcı şeylere tahammül gösterebiliyoruz. En aydın ülkelerde hâlâ dinlenen vaazların nasıl olduğunu kolayca tahmin edebilirim. Sevinç ve acı gibi kelimeler var, ama bunlar sadece genizden okunan ilahinin, söylenmesi gereken sözleri; bizlerse sıradan ve vasat olana inanıyoruz. Sadece elbiselerimizi değiştirebileceğimize inanıyoruz. Britanya İmparatorluğu'nun çok büyük ve saygıdeğer olduğu söyleniyor, Amerika Birleşik Devletleri'nin de süper güç olduğu... Bir insanın, Britanya İmparatorluğunu, kendi aklının limanına çekebilse ve bir tahta parçası gibi suyun üzerinde yüzdürse, yükselip alça-

lan suları arkasına almış olacağına inanmıyoruz. Topraktan bundan sonra, nasıl bir yedi yıllık ateşböceği çıkacağını kim bilebilir? İçinde yaşadığım dünyanın hükûmeti, (Britanya gibi) akşam yemeğinden sonraki şaraplı sohbetlerde şekillenmedi.

İçimizdeki hayat, nehirdeki suya benzer. Bu yıl kimsenin daha önce görmediği kadar yükseğe çıkabilir ve sıcaktan kavrulmuş yüksek toprakları sel basabilir; aynı yıl bütün misk sıçanlarının boğulacağı nihaî yıl olabilir. Yaşadığımız yer, her zaman kuru toprak değildir. Çok eskiden, daha nehrin denize dökülen kolları kayda geçmeden, nehrin kıyıdaki yükseltilerin çok ötesinde yıkadığı yerleri görüyorum.

New England'da ağızdan ağıza dolaşan, bir elma ağacının eski gövdesindeki kuru bir yapraktan çıkan, güzel ve güçlü böceğin hikayesini herkes duymuştur; altmış yıl boyunca önce Connecticut'ta sonra da Massachusetts'de, çiftçinin mutfağında kalmış, yıllar önce canlı ağaca bırakılan bir yumurtadan çıkmış, ağacın halkalarını sayarak zamanı tahmin etmek mümkünmüş, haftalarca çiftçinin mutfak masasından kemirme sesleri duyulmuş, belki de bir kavanoz veya vazonun sıcaklığında kuluçkaya yatmış. Bunu duyan birinin ölümsüzlüğe ve yeniden dirilmeye olan inancı güçlenmez mi hiç? Önce canlı ve yeşil bir ağaç özüne bırakılan, sonraysa ağacın kuruyup, mezarı olduğu bir toplumun ölü ve kuru hayatındaki konsantre katmanlarda yatan bir yumurtanın hangi güzelliklere hayat verip kanat açtıracağını kim bilebilir?- belki de adamın ailesinin şölen masasında yıllar boyunca kemirme sesleri duyulmuş ve şaşırılmıştır; toplumun yeni ve önemsiz bir mobilya parçasından beklenmedik bir şekilde çıkmış ve nihayet son yazının tadını çıkarmıştır!

John ve Johnathan bunları gerçekleştirecek demiyorum; ama gelecek günün karakteri işte böyledir; bu gün sadece zamanın geçişiyle doğmayacaktır. Gözlerimizi kapayan ışık, karanlık gibidir bizim için. Sadece uyanık olduğumuz gün ağarır. Doğacak daha çok gün var. Güneş bir sabah yıldızıdır.

Sivil İtaatsizlik Üzerine

"En iyi yönetim en az yönetendir" sloganına yürekten katılıyorum; bu prensip çabuk ve sistemli bir şekilde uygulamaya konulsa çok memnun olurdum. Hayata geçirildiğinde nihayet benim de inandığım şu noktaya gelinecektir: "En iyi yönetim hiç yönetmeyendir."; insanlar hazır olunca bu tür bir yönetime sahip olacaklardır. Yönetim denilen şeyin doğasında amaca uygun çıkarcılık ve fırsatçılık vardır; ama birçok yönetim çoğu zaman, kimileri de zaman zaman amaçlarına uygun bir çıkarcılık bile gösterememektedir. Çoğu insan, maaşlı askerlerden oluşan, her an savaşmaya hazır bir orduyu barındırmaya, halen geçerli olan kayda değer nedenlerle itiraz eder; aynı itirazlar gelecekte, sürekli bir yönetim için de dile getirilebilir. Halkın sadece kendi iradesini icra etmek için yapılandırdığı bir sistemden ibaret olan yönetim, henüz halk icraatına başlamadan bile saptırılmaya ve sömürülmeye açık bir kurumdur. Meksika'daki savaşa bakın, birkaç kişinin, sürekli yönetimi alet ederek çıkardığı bir savaştır bu; aslında halk, daha işin başında, savaşa götüren önlemler alınmasına razı gelmezdi.

Amerikan hükûmeti kökü yakın zaman öncesine dayanan bir gelenektir, bozulmadan gelecek nesillere ulaştırılmak istense de her saniye ilkelerinden bir şeyler kaybetmektedir. Bu hükûmet tek bir adamın gücü ve canlılığından yoksundur; çünkü tek bir adam onu kendi iradesine göre şekillendirebilir. Bu hükümet, halka doğrultulmuş bir çeşit tahta silahtır. Ama gene de bu haliyle gereklidir; çünkü halkın, sesini duyabileceği karmaşık bir makineye ihtiyacı vardır,bu sayede halk kafasındaki yönetim fikrini tatmin eder. Böylece yönetimler, halka bir şeylerin gayet güzel dayatılabildiğini gösterirler, hatta halk kendi çıkarı için kendi kendine bir şeyler dayatabilir. Hepimiz kabul etmeliyiz ki, mükemmel bir şeydir bu. Ancak bu yönetim asla bir girişimi kendiliğinden sürdürmemiştir, sadece takip etmesi gereken yoldan atik ve tasasız bir tarzla ayrılmayı sürdürmüştür.Bu yönetim, ülkenin bağımsızlığını korumaz. Batıyı düzenlemekle uğraşmaz. Eğitim vermez. Yapılan şeyler hep Amerikan halkının doğasında var olan nitelikler sayesinde gerçekleşmiştir; eğer yönetim zaman zaman halkın yoluna çıkmasaydı, daha da çok şey gerçekleşebilirdi. Zira yönetim denen şey, en çok halkı özgür bıraktığında işe yarar ve daha önce de belirtildiği gibi halkın en özgür olduğu yönetim, en elverişli yönetimdir. Ticaret ve iş dünyası, doğası gereği lastik gibi esnek olmasaydı kanun koyucuların sürekli önlerine koyduğu engellerin üstesinden gelemezdi; bu insanları, niyetlerini hesaba katmadan sadece yaptıklarının sonuçlarıyla değerlendirecek olsak, demiryoluna engel koyan işe yaramaz insanlarla aynı sınıfa sokup onlara da aynı cezaları vermemiz uygun düşerdi.

Ancak pratik düşünen bir vatandaş olarak kendilerini yönetim dışı diye nitelendirenlerin aksine, yönetimin ortadan kalkmasını değil, iyileştirilmesini istiyorum. Her kişi ne çeşit bir yönetime saygı duyabileceğinin bilincine varır, iyi bir yönetimin oluşturulmasında ilk adım atılmış olur.

Öyle ya, halkın iradesi hüküm sürerken yönetimin çoğunluğa verilmesi ve çoğunlukta kalması, haklı olanın çoğunluk olmasından veya azınlığın böyle uygun görmesinden kaynaklanmıyor; çoğunluğun fiziksel olarak en güçlü taraf olmasından kaynaklanıyor. Ama her sınıfta, çoğunluk tarafından yönetilen bir hükümet, adalet ilkesine dayandırılamaz, insanların adalet anlayışı temel alınsa bile... Neyin doğru neyin yanlış olduğuna çoğunluğun değil de, vicdanın karar verdiği bir yönetim olamaz mı? Çoğunluğun sadece amaca uygun çıkarcılık kurallarının geçerli olduğu konularda hüküm vereceği bir hükümet... Bir vatandaş bir an için ya da biraz olsun, vicdanını bir kenara bırakıp kanun koyuculara teslim olmalı mı? O zaman neden herkesin bir vicdanı var? Bence insanlığımız, yönetime tabi olmamızdan önce gelmelidir. Doğruya beslediğimiz saygıyı kanunlara da beslememiz istenemez. Yapmakla yükümlü olduğum tek şey, şartlar ne olursa olsun doğru olduğuna inandığım bir şeyi uygulamaktır, diye düşünüyorum. Tüzel kişiliklerin vicdanı yoktur, ifadesi doğrudur; ama vicdan sahibi insanlardan oluşan bir topluluk, vicdan sahibi bir tüzel kişiliktir. Kanunlar insanları asla daha adil kılmaz; ama iyi niyetli kişiler bile, kanunlara saygı göstermek adına her gün adaleti çiğnemeye alet olurlar. Kanunlara körü körüne uymanın doğal bir sonucu; asker, albay, yüzbaşı, onbaşı, er, barut taşıyıcının ve ordu mensubu başka kim varsa mükemmel bir düzenle sırlanıp tepelerden ve vadilerden geçerek savaşa yürümeleridir; sağ duyularına ve vicdanlarına ters gelmesi, savaşa gitmeyi zorlaştırır ve kalp atışlarını hızlandırır. Parçası oldukları işin berbat bir şey olduğundan hiç kuşku duymazlar; hepsi barış yanlısıdır.

Peki kim bunlar? İnsan mı? Yoksa başlarında bulunan birkaç vicdansız adamın hizmetindeki ayaklı kalecikler ve silah

depoları mı? Savaş Gemisi Tersanesi'ne gidip Amerikan hükümetinin yetiştirdiği bir denizciyi izleyin (Amerikan hükümetinin kara büyü yaparak yetiştirdiği denizciyi demek daha doğru olur), bu adam insan siluetinde bir gölgedir, diri diri ayakta gömülmeye hazır, cenazeye eşlik edenlerle birlikte silahların altına gömülmüştür. Gerçi;

Ne bir davul duyuldu, ne de cenaze borusu
Telaşla taşırken surlara cesedi
Veda atışı yapmadı tek bir asker
Gömdüğümüz yerde kahraman şehidi*

Anlaşıldığı gibi kitleler halinde insanlar Devlet'e, vatandaş olarak değil de vücutlarıyla, bir makine olarak hizmet ederler. Her zaman savaşa hazır ordu, milis güçler, gardiyan, jandarma, ayaklanmaları bastıran timler, hep böyle kitlelerden kuruludur. Birçok durumda yargıda bulunmak veya ahlak anlayışına göre davranmak serbest değildir; ama bu insanlar kendilerini taş, toprak ve odun yerine koyar; belki de amaca uygun davranacak tahtadan adamlar üretilebilir belki de. Bu emirler, saman dolu tahta adamlardan veya pislik kümelerinden başkası için geçerli olamaz; atlar ve köpeklere layıktırlar. Ama genelde saygıdeğer kabul edilen iyi vatandaşlar da böyledir zaten. Kanun koyucu, politikacı, hukukçu, rahip ve resmi görevlilerse, Devlet'e kafalarıyla hizmet ederler; ahlakî yönden bir fark gözetmediklerinden, bilmeden Tanrı yerine şeytana da hizmet edebilirler. Çok az sayıdaki kahraman, vatansever, şehit ve gerçek anlamda reformcu, Devlet'e vicdanlarıyla hizmet eder; bu yüzden de genellikle Devlet'e direnir ve Devlet'ten düşman muamelesi görür.

* Charles Wolfe (1791-1823) *Burial of Sir John Moore at Corunna* (*Sir John Moore'un Corunna'da Toprağa Verilmesi.*)

Akıllı bir adam sadece insan olarak fayda sağlar ve "kil" olup "rüzgârdan korumak için bir deliği tıkamaya"* razı olmaz, en azından bu işi toza toprağa bırakır.

"Soylu doğmuşum ben
Kimsenin malı olamam
Kontrolü altında birinin
Kalamam gerisinde
Dünyadaki hiçbir hâkim düzene
Alet olup hizmet edemem ben."**

Kişi kendini tamamıyla insanlara adarsa yararsız ve bencil görünür; ama kendini kısmen insanlara adayan birine, hayırsever ve insan sever denilir.

Peki bir insan günümüz Amerikan hükûmetine karşı nasıl davranmalıdır? Bir insan küçük düşmeden bu hükümetle özdeşleşemez, diye cevap verirdim bu soruya. Köleliğin hüküm sürdüğü bir politik sistemi bir an için bile olsun beni yöneten hükûmet olarak kabul edemem.

Bir yönetimin zorbalığı ya da yetersizliği dayanılmaz boyutlara ulaştığında, bu yönetime direnme ya da bağlılığı reddetme anlamına gelen devrim hakkı herkesçe kabul edilmiştir. Ama hemen herkes şu anda böyle bir durumla karşı karşıya olmadığımızı söylüyor. 1775 Amerikan Devrimi'ndeyse geçerli bir sebep olduğunu düşünüyorlar. Biri kalkıp hükümet, limana gelen belli başlı yabancı mallardan vergi istediği için kötüdür dese, herhalde bu sorunu çok büyütmezdim, çünkü o yabancı mallar olmadan da pekâlâ yaşayabilirim. Her makinede birkaç parça zorlanarak birbirine sürtünür; olacak aksaklığı dengelemek için faydalıdır bu. Bu sorunu büyütmek her durumda kö-

* Shakespeare *Hamlet*, V.i. 236-37: "İmparator Sezar ölüp toprak olunca, ancak bir deliği tıkayabilir rüzgâr girmesin diye."

** Shakespeare, *Kral John*, V.ii 79-82

tü sonuçlar doğurur. Ama zorlanmalar kendilerine özgü bir makine geliştirirse, zorbalık ve soygun organize ediliyorsa, artık bu makineyi kullanmayalım, derim. Başka bir deyişle, bir milletin nüfusunun altıda biri özgürlük için iltica eden kölelerse ve yabancı bir ordu bütün ülkeyi haksız sebeple işgâl edip fethetmişse ve ülke, askeri yönetimle idare ediliyorsa, bence dürüst insanların başkaldırıp devrim yapma zamanı gelmiştir. Bu görevi daha da acil hale getiren işgâl edilen ülkenin bizimki olması değil, işgâl ordusunun bize ait olmasıdır.

Ahlakî sorunlarda bir otorite olan Paley kitabının, "Sivil hükûmete Tabi olma Görevi"adlı bölümünde, sivil yükümlülüğü, amaç uğruna çıkarcılık şeklinde açıklamaktadır; "bütün toplumun çıkarı söz konusuysa, yani kurulu hükûmete halka zarar vermeden direnilmiyorsa ya da hükümet değiştirilemiyorsa, bundan böyle kurulu hükûmetin kurallarına boyun eğmek Tanrı'nın emridir. Bu prensip kabul edildikten sonra her bir direniş vakasında, adalet, bir yanda direnişin getireceği tehlike ve üzüntü miktarı, diğer yanda da direnişe neden olan sorunu çözebilme ihtimali ve bunun kaça patlayacağının hesaplanmasına indirgenmiştir." Paley bu durumda herkesin kendi adına yargıda bulunmasını tavsiye ediyor. Ama Paley herhalde amaç uğruna çıkarcılık kurallarının geçerli olmadığı durumları hiç hesaba katmamış; böyle durumlarda gerek halk, gerekse birey ne pahasına olursa olsun adaletli davranmalıdır. Eğer ben boğulmakta olan bir adamın tutunduğu tahtasını elinden almışsam, kendim de boğuluyor olsam da tahtayı adama geri vermeliyim.* Paley'e göre bu davranış hiç de uygun olmazdı. Ama bu şekilde hayatını kurtaran biri, aslında kaybedecek olandır.** Bu halk köle sahibi olmaktan ve

* "Aptal bir adam batan gemiden geride kalan tek kalasa tutunmuşsa, boğulmakta olan bir alim kalası adamın elinden almalı mı?"Cicero, De officiüs, III.

** "Canını kurtaran kaybedecektir." (Matta, 10:39)

Meksika'yla savaşmaktan vazgeçmelidir; bu kendilerine, halk olarak varlıklarını kaybetmelerine mal olsa bile... Pratikte milletler Paley'le aynı fikirdedir; ama günümüz krizinde Massachusette'in gerçekten doğru olanı yaptığına inanan var mı?

"Sırmalar giymiş bir sürtük,
Eteklerini taşısınlar diye
Ruhu ise sürünüyor çamurun içinde"*

Pratikte, Massachusetts'deki reforma muhalefet edenler, Güneydeki yüz bin politikacı değil, buradaki yüz bin tüccarla çiftçidir, insanlıktan çok, ticaret ve tarıma ilgi duyarlar; kölelere ve Meksika'ya ne pahasına olursa olsun adaletli davranmaya hazırlıklı değildirler. Uzaktaki bir takım düşmanlarla değil, evimin yakındakilerle uğraşıyorum; bunlar uzaktakilerle işbirliği yapıp onların dediklerini yapıyor; bu yakındakiler olmasaydı uzaktakilerin kimseye zararı dokunmazdı. Halk yığınlarının değişim için henüz hazırlıksız olduğunu söylemeye alışmışız; ama çok yavaş gelişme oluyor, çünkü azınlık, çoğunluktan maddi olarak daha iyi ya da akıllı değil. Sanki bir yerlerde mutlak bir iyilik varmış gibi düşünüyoruz; aslında çoğunluğun senin kadar iyi olup olmaması önemli değil, çünkü biraz maya,bütün hamuru mayalamaya yetecektir. Kölelik ve savaş karşıtı binlerce insan vardır, ama henüz bunlara bir son vermek için hiçbir şey yapmamışlardır; Washington ve Franklin'in çocukları olarak kendileriyle gurur duyar, elleri ceplerinde otururlar; ne yapamak gerektiğini bilmediklerini söyleyip hiçbir şey yapmazlar; özgürlük meselesini bile serbest ticaret meselesine öncelik vermek için ertelerler; akşam yemeğinden sonra piyasa fiyatlarını Meksika'dan gelen son haberlerle beraber okurlar ya da okurken uyuyakalırlar. Dürüst bir ada-

* Cyril Tourneur, *The Revenger's Tragedy* (Öç Alanın Trajedisi), IV, iv. 71-72.

mın ve bir vatanseverin piyasa fiyatı nedir, peki? Tereddüt eder, pişman olur ve iyi dileklerde bulunurlar; ama ciddi olarak etkili olabilecek hiçbir şey yapmazlar. Başkalarının kötülüğe bir çare bulmasını iyi niyetle bekleyeceklerdir ki, artık pişmanlık duymak zorunda kalmasınlar. Yapacakları en fazla şey, haklı olana ucuz bir oy vermek ve yanından geçerken zayıf bir destek olarak "Tanrı yardımcın olsun!" demektir. Erdemli tek bir adama karşı dokuz yüz doksan dokuz tane erdem patronu vardır; ama bir şeyin gerçek sahibiyle muhatap olmak, geçici bekçisiyle uğraşmaktan çok daha kolaydır.

Oy vermek, dama ya da tavla gibi bir çeşit oyundur; hafifçe ahlakî bir renk verilmiş; yanlış ve doğruyla, ahlaki meselelerle oynanan bir oyundur; bahis de doğal olarak eşlik eder bu oyuna... Oy kullananların karakteri ortaya sürülmez. (*Doğru bildiğim şekilde oy kullandım; ama bu doğrunun yönetime hakim olup olmaması beni o kadar da ilgilendirmiyor. Kararı çoğunluğa bırakıyorum.*) Bu yüzden, çoğunluğun sorumluluğu, amaç uğruna çıkarcılıktan fazlası değildir. Doğru olana oy vermek bile, doğru olan için hiçbir şey yapmamak demektir. Sadece doğru olanın hükmetmesini istediğinin zayıf bir şekilde dile getirilişidir. Akıllı bir adam, doğru olanı şansın insafına bırakmaz; doğrunun çoğunluğun gücüyle hükmetmesini de istemez. İnsan yığınlarının eylemlerinde çok az erdem vardır. Çoğunluk, nihayet köleliğin kaldırılması için oy verdiğinde, bunu ya kölelikle artık ilgilenmedikleri için, ya da oylarıyla kalkacak çok az kölelik kaldığı için yaparlar. Köle kalan sadece onlar olur. Sadece kendi oyuyla, kendi özgürlüğünü pekiştirenlerin oyu köleliğin kalkmasını hızlandırabilir.

Baltimore ya da başka bir yerde toplanılıp Başkanlık adayı belirlemek için seçim yapılacağını duydum; seçmenler mesleği politika olanlar ve editörlerden oluşan bir topluluk olacak-

mış; ama varacakları karar, bağımsız, akıllı ve saygıdeğer bir insanı nereden ilgilendirecek diye düşünüyorum. Ancak gene de bağımsız,akıllı ve saygıdeğer insanların hikmetinden ve dürüstlüğünden faydalanmayalım mı? Bağımsız oylara güvenemez miyiz? Ülkede toplantılara katılmayan yeterince adam yok mu? Ama hayır; saygıdeğer denilen insanların, hemen bu konumdan çekilip ülkesinden ümidi kestiğini görüyorum, oysa ülkenin bu gibilerden ümidi kesmek için daha çok sebebi var. Bu tip bir adam hemen adaylığını koyanlardan birini benimser, böylece demagogun amaçları için kullanılmaya hazır olduğunu kanıtlar. Oyu, prensipleri olmayan bir yabancının veya yerli bir işçinin satın alınmış oyundan farksızdır. Ah adam gibi adam olsa, ya da komşumun dediği gibi sırtında yumruğunu geçiremeyeceğin bir kemiği olan bir adam olsa! İstatistiklerimiz yanlış nüfusu olduğundan çok gösteriyor. Bu ülkede bin mil kareye kaç kişi düşüyor? Bir tane zor çıkar. Amerika, insanların buraya yerleşmelerini cazip kılacak bir şey yapmıyor mu? Amerikalılar önemini kaybedip Acayip Kişilere indirgendiler.* Onları toplu halde bulunma alışkanlıklarından tanıyabilirsiniz, kendi kendilerine yeten mutluluktan ve zekâdan yoksunlar; dünyaya gelmelerindeki birinci temel amaç fakirhanelerin tamir olduğunu görmek, yasaların önünde erkek giysisine bürünmeden** önce, gelecekte dul ve yetim kalabilecekler için para toplamak; kısacası böyle biri, sadece ölümünden sonra kendisini uygun şekilde gömeceğine söz veren Sigorta Şirketi'nin yardımıyla yaşamayı göze alır.

Kendini herhangi bir haksızlığın yok edilmesine adamak, bu en büyük haksızlık bile olsa, kimsenin üstüne vazife değil-

* Acayip Kişiler: Amerika'daki gizli bir sosyal yardımlaşma derneğinin adı.

** Romalı erkek çocukların on dört yaşına geldiklerinde erişkinliklerini kanıtlamak için toga virilis (erkek giyisisi) giymelerine gönderme yapılıyor.

dir; kişi ilgilenecek başka alanlar bulabilir; ama en azından yapılan haksızlıktan elini eteğini çekmek, üzerinde düşünmese bile haksızlığa destek vermemek herkesin görevidir. Kendimi başka işlere ve düşüncelere vereceksem, bu işleri bir başkasının omuzlarına basarak yapmadığımdan emin olmalıyım önce. Omuzuna bastığım adamın üzerinden kalkmalıyım ki, o da kendi düşüncelerinin peşinden gidebilsin. Ne büyük tutarsızlıkların hoş görüldüğüne bakın! Bazı hemşehrilerimin "Hele bir kölelerin ayaklanmasını bastırmama yardım etmemi ya da Meksika'ya gitmemi emretsinler; bak, gidiyor muyum?" dediklerini duydum; ama bu adamlar, söz konusu eylemlere ya doğrudan katıldılar ya da dolaylı olarak para verip kendi yerlerine başkasının gitmesini sağladılar. Haksız bir savaşa hizmet etmeyi reddeden askeri alkışlayanlar, savaş çıkaran haksız bir hükümeti devam ettirmeyi reddetmeyen kişilerdir; asker kendini alkışlayanların eylemlerini ve otoritesini kaile almaz, hiçe sayar; Devlet günah işlerken kendini azarlayacak birini parayla tutacak kadar pişman, ama bir an için olsun bu günahtan vazgeçmeyecek kadar da pişmanlıktan uzaktır. Düzen ve Sivil Hükümet adı altında, kendi alçaklığımıza en azından saygı gösterip bunu desteklemek durumunda bırakılıyoruz. İşlenen günahın ilk kızarıklığı geçtikten sonra ardından kayıtsızlık gelir; günah, ahlak tanımazlıktan çıkıp ahlak dışılığa dönüşür ve kendi oluşturduğumuz hayatta pek de gereksiz görülmemeye başlar.

En yaygın ve baskın hataya, çıkardan en uzak erdem destek olabilir. Yurtseverlik erdemine yönelülen hafif eleştiriye, en çok soylular maruz kalmalıdır. Bir yandan Devlet yapısını ve uygulamalarını onaylamazken, bir yandan da ona bağlılık gösterip destek verenler, şüphesiz Devlet'in en çalışkan ve en vicdanlı destekçileridir ve genellikle reform karşısında en büyük engeli de bunlar oluşturur. Kimileri Devlet'e "Birliği" kaldırması ve Başka-

nın buyruklarını hiçe sayması için talepte bulunuyorlar. Peki neden kendileri, Devlet'le aralarındaki bağı kaldırıp hazineye pay ödemeyi reddetmiyorlar? Devlet'in, Birliğe karşı konumuyla onların Devlet'e karşı konumu aynı değil mi? Kendilerini Devlet'e karşı direnmekten alıkoyan nedenler, Devlet'in Birliğe direnmesini engelleyen nedenlerle aynı değil mi? Bir insan, nasıl sadece bir fikir sahibi olmakla tatmin olup bu fikrin tadını çıkarabilir? Eğer kendisinin incitildiğini düşünüyorsa bu düşüncenin nasıl tadını çıkarabilir? Komşunuz sizi kazıklamışsa, bu sadece bir dolar bile olsa sadece kazıklandığınızı bilerek ya da kazıklandığınızı söyleyerek, hatta ona paranızı geri vermesini söyleyerek tatmin olmazsınız; bir an evvel etkili adımlar atıp paranızı bütünüyle geri almaya ve bundan böyle kazıklanmamaya çalışırsınız. Bir prensipten yola çıkarak eylem yapmak, doğruyu algılayıp uygulamaya koymak, varlıkları ve ilişkileri değiştirir; bu davranış, temelde devrimsel bir eylemdir ve kendisinden önceki düzene uymaz. Sadece devletlerle kiliseleri değil, aileleri de böler, bireyi de böler; içindeki şeytani tarafı, ilahi taraftan ayırır.

Haksız kanunlar vardır, onlara uymaya razı mı gelmeliyiz, onları değiştirmeye çalışıp başarılı olana kadar mı bu kurallara uymalıyız yoksa bu kuralları hemen çiğnemeli miyiz? Günümüzdeki hükûmete benzer bir yönetim altında insanlar, genellikle, çoğunluğu bu kuralları değiştirmeye ikna edene kadar beklemelerinin uygun olacağını düşünüyorlar. Eğer direnirlerse çarenin dertten daha beter sonuçlar doğuracağını düşünüyorlar. Ama çarenin dertten daha kötü olması hükûmetin suçudur. Hükûmet çareyi daha kötü bir hale getirir. Hükûmet neden reform geliştirip uygulamaya daha açık değildir? Neden akıllı azınlığına daha fazla değer vermiyor? Neden daha yaralanmadan ağlayıp direniyor? Neden vatandaşlarını kendi hatalarını bulup kendi yaptığından daha iyisini yapmaya teşvik

etmiyor? Neden hep Isa'yı çarmıha gerip Kopernik ve Luther'i aforoz eder, Washington ve Franklin'e ayaklanmacı der?

Hükümetin kendi otoritesini bilinçli olarak reddedip bu karara göre davranması, hükümetin şimdiye kadar hiç düşünmediği tek suçtur, demek geliyor insanın içinden; aksi halde, bu suça uygun kesin cezayı belirlemiş olurdu. Hiç malı olmayan biri, Devlet'e vermesi gereken dokuz şilini vermeyi bir defa reddederse, bildiğim hiçbir yasada yer almayan, sadece kendisini yargılayanların yetkileriyle belirlenen bir süre için hapishaneye atılır; ama Devlet'ten doksan defa dokuz şilin çalsa, kısa zamanda hapishaneden salıverilir.

Eğer haksızlık, Devlet makinesinin içindeki zorunlu sürtünmelerden biriyse, bırakın devam etsin, belki bir yerleri düzleştirir; makine kesinlikle eskiyecektir. Ancak haksızlığın kendine ait bir yayı, makarası, halatı, kanırtmacı varsa, çarenin varolan dertten daha beter sonuçlar doğurmayabileceğini düşünmeye başlarsınız; bu makine sizin bir başkasına yapılan kötülüğe aracı olmanızı gerektirecek bir yapıdaysa, o zaman yasayı çiğneyin, derim. Yaşamınız bu makineyi durdurmaya yarayacak bir karşı sürtünme olsun. Yapmam gereken, ne pahasına olursa olsun kınadığımı yanılgıya düşmemektir.

Kötülüğün önüne geçmekte Devlet'in sunduğu yolları benimsemek gibi bir endişem olmaz. Bu yol, çok zaman alıyor, insan hayatı gelip geçiyor. Yapacak başka işlerim var. Bu dünyaya dünyayı yaşanacak güzel bir yer yapmak için gelmedim, iyi olsun kötü olsun bu dünyada yaşamak için geldim. Bir insan her şeyi yapmak zorunda değildir, bir şeyler yapmalıdır sadece; her şeyi yapamıyor diye ille de bir şeyleri yanlış yapması gerekmez. Vali ya da Kanun Koyucular bana dilekçe vermekle ne kadar yükümlüyse ben de onlara dilekçe vermekle o kadar yükümlüyüm; talebimi duymazlarsa ne yapmalıyım? Bu gibi bir

durumda Devlet bir çıkış yolu sunmuyor; Anayasa kötülüğün ta kendisidir zaten. Bu düşünce çok sert, inatçı ve uzlaşmaz görünüyor olabilir; oysa ancak takdir edebilen ya da hakkeden ruhlara düşünceli ve sevecen davranılır. Değişim hep daha iyiye doğrudur, vücudu kıvrandıran doğum ve ölüm gibi...

Hiç tereddüt etmeden söylüyorum, kendilerine Kölelik Karşıtı diyenler, hiç zaman kaybetmeden Massachusetts hükümetinden maddi manevi desteklerini çeksinler, bir çoğunluk oluşturup bunun aracılığıyla hüküm sürmeyi beklemesinler. Bence Tanrı'nın yanlarında olması yeterlidir, diğerlerini beklemelerine gerek yok. Ayrıca, komşularından daha haklı olan bir adam, bir çoğunluk oluşturur.

Bu Amerikan Hükûmetiyle veya temsilcisiyle yılda –en fazla– bir defa doğrudan yüz yüze gelirim, yani vergi toplayıcısıyla görüşürüm; benim konumumdaki bir adamın hükûmetle tek görüşebilme şansı budur; sonra hükûmet çok net bir biçimde, "beni tanı", der; bu hükûmetin seviyesine ulaşıp onunla görüşmenin, çok az tatmin olup sevdiğini dile getirmenin en basit, en etkili ve şu şartlar altında kaçınılmaz olan yolu onu yok saymaktır. Vergi toplayıcısı olan sivil komşum, muhatap olamam gereken tek kişidir (öyle ya çekiştiğim kâğıt parçaları değil, insanlar), o da hükûmetin aracısı olmayı gönüllü olarak seçmiştir. Hükûmet memuru olarak ya da insan olarak kim olduğunu ve ne yaptığını bilmez, beni saygı duyduğu iyi niyetli komşusu olarak mı görsün, yoksa huzuru bozan bir manyak olarak mı karar vermek zorunda kalacak, eylemine uyacak daha kaba ve zorlayıcı bir hareket veya konuşma yapmadan, komşuluğa yakışır biçimde bu engeli aşıp aşamayacağını düşünmek zorunda kalacaktır. Çok iyi biliyorum ki; bin, yüz veya on, onu bırak, bir dürüst adam çıkıp Massachusetts eyaletinde köle çalıştırmaya son verip bu ortaklıktan çekilse ve bu nedenle il hapishane-

sine girse, Amerika'da kolelik kalkar. Çünkü başlangıcın ne kadar küçük olursa olsun, bir defa iyi yapılan bir şey, sonsuza kadar başarılmış demektir. Ama biz bu konuda, konuşmayı tercih ediyoruz, bu bizim görevimiz. Reform girişimini destekleyen birçok gazete var, ama bu girişimi destekleyen bir adam bile yok. Danışma Kurulu'nda insan hakları sorununun çözümü için kimbilir kaç gün harcayacak olan Eyalet Delegesi saygıdeğer komşum, Carolina hapishaneleri nedeniyle kendini tehdit altında göreceği yerde, Carolina ile çekişme nedeni olarak sadece misafirperverliğe sığmayan bazı davranışlarını temel alsa da kölelik suçunu kardeş eyalete yamamaya pek istekli görünen Massachusetts'de hapis yatıyor olsaydı, Yasama Kurulu bu konuyu görüşmeyi gelecek kışa ertelemezdi.

İnsanları haksız yere hapse atan bir hükümette, dürüst bir adamın yeri de hapistir. Massachusetts'in özgür ve daha az ümitsiz insanları için sunduğu tek yer hapishanedir, yönetim bu şekilde davranarak bu kişileri Eyaletten dışarı çıkarmış olur, prensip sahibi bu insanlar kendi kendilerini dışlamış olurlar. Kaçak kölenin, şartlı tahliye edilen Meksikalı mahkûmun, ırkına yapılan haksızlıkların hesabını sormaya gelen Kızılderilinin prensip sahibi insanları bulacakları yerdir hapishane: Devlet'in kendisiyle beraber olmayıp kendisine karşı olanları yerleştirdiği, ayrı ama daha özgür ve onurlu olan yerdir; özgür bir adamın, Köle Devleti'nde onurla yaşayabileceği tek yerdir. Burada etkilerinin kaybolacağını, seslerinin Devlet'in kulağını tırmalamayacağını, hapishane duvarları arasında bir düşman gibi olmayacaklarını düşünen varsa, gerçeğin yanlıştan ne denli güçlü olduğunu ve bizzat kendi hayatında bir parça haksızlık yaşayan birinin ne kadar etkili ve güçlü bir biçimde haksızlıkla savaşabileceğini bilmiyor demektir. Oyunu tamı tamına ver, sadece bir kâğıt parçası değil, olduğu gibi etkini koy ortaya! Çoğun-

luğa uyan bir azınlık zayıftır; bu durumda azınlık bile değildir; ama azınlık bütün ağırlığını koyarak bir tıkanma meydana getirdiğinde buna karşı koyulamaz. Savaş ve köleliğe son vermenin alternatifi, bütün haklı insanları hapise atmaksa, Devlet neyi seçeceği konusunda tereddüt etmeyecektir. Bu yıl bin adam vergisini ödemese, bu, vergiyi ödeyip Devlet'in şiddet uygulayıp masum insanların kanını dökmesine neden olmaktan daha kanlı ve daha şiddet içeren bir eylem olmayacaktır. Barışçıl bir eylem yapılabilirse eğer, işte ancak böyle yapılabilir. Geçenlerde bana sorduğu gibi, vergi toplayıcı ya da kamu görevlisi "Peki ben ne yapayım?" diye soracak olursa, cevabım: "Gerçekten bir şeyler yapmak istiyorsan görevinden istifa et." olacaktır. Kanunlara tabî olan kişi bağlılığı reddederse ve memur da istifa ederse, devrim gerçekleşmiş olur. Diyelim ki kan akması gerekti. Vicdanlar yaralandığında bir çeşit kan dökülmüş olmuyor mu, zaten? Böyle bir yara, insanın insanlığını ve ölümsüzlüğünü kanatır ve ölümüne bir kanama meydana getirir.

Kanunlara karşı gelenin mallarına el konulması yerine hapse atılması düşündürmüştür beni (aslında iki ceza da aynı işi görür;) en doğal haklarını savunan ve dolayısıyla yozlaşmış bir devlet için en tehlikeli olan kişiler, genelde mal biriktirmek için fazla zaman harcamazlar. Böylelerine Devlet'in çok az hizmeti dokunur ve az bir vergi bile böylelerinin gözlerine çok görünür, hele hayatlarını el emeğiyle kazanıyorlarsa... Eğer hiç para kullanmadan yaşayan bir insan olsaydı, Devlet ondan para istemekte tereddüt ederdi. Ama zengin bir adam (haksız bir karşılaştırma yapmış olmayayım), her zaman kendisini zengin eden kurumlara satılmıştır. Kesinlikle, daha çok para, daha az erdem anlamına gelir; çünkü para, insanla çevresindeki nesnelerin arasına girer ve bu nesneleri onun için alır; ayrıca para kazanmanın da büyük bir erdem olmadığı gerçektir. Para olmasa ce-

vaplamak zahmetine gireceği birçok soru cevaplanmadan askıya alınmış olur, öte yandan para zor ve gereksiz yeni bir soru atar ortaya: nasıl harcamalı? Bu yüzden kişinin ahlaki temelleri ayaklarının altından kayıp gider. Yaşam araçlarının arttığı oranda, yaşam için fırsatlar azalır. Zengin olan bir adamın kendi kültürü için yapabileceği en iyi şey, fakirken hayaliyle eğlendiği tasarıları uygulamaya koymaktır. İsa, Hirodesilere, içinde bulundukları şartlara uygun bir yanıt vermişti: İsa, "Bana vergi parasını gösterin" diyince biri cebinden bir akçe çıkarır, bunun üzerine, "Sezar'ın tedavüle çıkartıp bir değer biçtiği, üzerinde Sezar'ın resmi olan paraları kullanıyorsanız, yani Devlet'in vatandaşlarıysanız ve Sezar hükûmetinin avantajlarından yararlanıyorsanız, o zaman paranızın bir kısmını isteyince ona verin!"; "Sezar'ın hakkını Sezar'a verin, Tanrı'nın olanı Tanrı'ya verin!" diyen İsa, neyin neye ait olduğu konusunda dinleyenlerin kafasını daha da karıştırdı; zira bilmek istemiyorlardı.

Komşularımdan en özgür olanlarıyla konuştuğumda sorunu ne kadar ciddi ve önemli olarak ele alırlarsa alsınlar ve halkın huzuru konusunda ne düşünürlerse düşünsünler, şu anki hükûmetin koruması olmadan yapamayacaklarını gördüm, ayrıca hükûmete karşı gelmenin malları ve aileleri üzerindeki etkisinden de çekiniyorlardı. Bana soracak olsanız, Devlet'in korumasına asla güvenmezdim. Ancak vergi makbuzu geldiğinde Devlet otoritesini tanımazsam bütün malıma el koyup çarçur eder, beni ve çocuklarımı durmadan rahatsız eder. Bu durum oldukça zordur; bir insanın dürüstçe ve fiziksel şartlar açısından rahatça yaşamasını imkânsız kılar. Mal sahibi olmaya değmez; çünkü malın kısa zamanda elinden çıkacaktır. Bir yer kiralamalı, olmazsa izinsiz bir yere yerleşmeli, az miktarda ürün yetiştirip kısa sürede tüketmelisiniz. Kendi içinizde yaşamalı, kendi kendinize güvenip, her zaman her şeyiniz derli

toplu yeni bir başlangıç için hazır olmalısınız ve çok fazla işe bulaşmamalısınız. Bir kişi Türkiye'de de zengin olabilir, her açıdan Türk hükümetinin hükmü altına girip ona itaat ederse tabii... Konfüçyus şöyle der: "Bir devlet mantık ilkelerine göre yönetilirse, fakirlik ve sefillik utanç kaynağı olur; bir devlet mantık ilkelerine gore yönetilmezse zenginlik ve onurlar utanç kaynağı olur." Hayır: uzaktaki bir Güney limanında özgürlüğüm tehlikeye girdiğinden Massachusetts eyaletinin korumasını talep edene kadar ya da birileri beni huzurlu bir yatırım yapıp ülkemde bir ev kurmaya ikna edene kadar, Massachussets'e tâbi olmayı ve onun benim malım ve hayatım üzerindeki haklarını reddedebilirim. Devlet'e itaatsizlikten alacağım ceza, Devlet'e itaat etmekten, her anlamda daha ucuza gelecektir. Bu durumda daha az değerliymişim hissine kapılırım.

Birkaç yıl önce, Devlet benimle kilise konusunda temasa geçti ve babamın vaazlarına gittiği benimse hiç gitmediğim bir din adamına desek vermem için para istedi. "Ya öde" dedi, "ya da hapse gir." Ödemeyi reddettim. Ama ne yazık ki başka biri parayı ödedi. Neden rahibi desteklemek için okul müdürünün para vermesi gerekiyor; üstelik ben, Devlet'e bağlı bir okulun müdür de değildim, bağışlar ve aidatlarla geçiniyordum. Neden liseler kendi vergi makbuzlarını sunup Kilisenin yaptığı gibi, taleplerini yerine getirmesi için Devleti zorlamazlar hiç anlayamamışımdır. Sonunda belediye meclis üyelerinin isteği üzerine aşağıdaki gibi bir yazılı belge düzenlemeye razı oldum: " Işbu belgeyle herkese duyurulur ki, ben Henry Thoreau, katılmadığım hiçbir derneğin üyesi olmak istemiyorum." Bu belgeyi kasaba sicil memuruna verdim, şimdi hâlâ ondadır. O kilisenin bir üyesi olmak istemediğimi böylece öğrenen Devlet, bir daha benzer bir talepte bulunmadı; tabii o zaman gene de belli derneklere bağlı bulunduğum varsayımından vazgeçme-

yeceğini söylemişti. Hangi derneklere bağlı bulunduğumu varsaydıklarını bilseydim, yazılı belgeler imzalayarak, hiç girmediğim bütün derneklerden birer birer çıkardım; ama bu varsayılan derneklerin listesini nerede bulacağımı bilmiyordum.

Altı yıldır şahıs başına ödenen vergiyi hiç ödemedim. Bu sebepten bir defa hapse atıldım ve bir gece yattım; iki-üç fit (60-90cm) kalınlığındaki sağlam taş duvarları, bir fit kalınlığındaki tahta ya da demir kapıyı, ışığı süzgeçten geçiren demir kafesi inceleyerek ayakta dururken bana kilit altına alınacak etten ve kemikten ibaret bir canlı gibi davranan bu kurumun aptallığına şaşırmadan edemedim. Acaba beni buraya kapamanın yapılacak en iyi şey olduğunu iyice düşündü mü ve benden başka türlü yararlanmayı hiç aklına getirmedi mi diye düşündüm. Hemşehrilerimle aramda taştan bir duvar olduğunu gördüm; ama onların benim kadar özgür olmadan önce, önlerinde tırmanmaları ya da yıkıp geçmeleri gereken çok daha zorlu bir duvar vardı. Bir an için bile içeri kapatılmış hissetmedim kendimi, duvarlarsa boşa harcanan taş ve çimento olarak göründü gözüme. Hemşehrilerim arasında vergisini veren tek kişinin ben olduğumu hissediyordum. Bana nasıl davranacaklarını bilmedikleri için iyi terbiye almamış biri gibi davrandılar. Her tehditte ve her komplimanda bir gaf yapıyorlardı; tek istediğimin duvarın öte yanına geçmek olduğunu sanıyorlardı. Düşüncelerimin üzerine kapıyı kapatıp kilitliyorlardı, ama düşüncelerim engel ya da izin tanımaksızın onları takip etmeye devam ediyordu ve tehlikeli olduğu sanılan sadece bu düşüncelerdi. Bana ulaşamadıklarından vücudumu cezalandırmaya karar vermişlerdi; tıpkı yaramaz erkek çocukları gibi, kin besledikleri adama bir şey yapamayınca köpeğine eziyet ediyorlardı. Devlet'in yarım akıllı olduğunu gördüm, gümüş kaşıklarıyla oyalanan yalnız

bir kadın gibi ürkekti,dostunu düşmanından ayıramıyordu; Devlet'e olan tüm saygımı yitirip ona acımaya başladım.

Devlet asla bir adamın zihinsel ve ahlaki algılayışına müdahale etmez, sadece vücuduna ve duyularına meydan okur. Devlet'in üstünlüğü, zekâsı ve dürüstlüğünde değil, fiziksel gücündedir. Bir şeylere zorlanmak için gelmedim bu dünyaya. Kendi tarzımda nefes alacağım. En güçlünün kim olduğunu görelim. Çoğunluğun gücü nedir ki? Ancak benimkinden daha yüksek bir ülküye itaat eden biri, beni bir şeyler yapmaya zorlayabilir. Beni kendileri gibi olmaya zorluyorlar. Bir kişinin şu ya bu biçimde yaşamaya, kitleler tarafından zorlandığını hiç duymadım. Böyle bir yaşam neye benzerdi acaba? Bana "Ya paranı ya canını" diyen bir hükümetle karşı karşıya geldiğimde neden ona paramı vermek için acele edecekmişim? Hükümet çok zor bir durumda olabilir, ne yapacağını bilmiyordur; bu durumda benim yapabileceğim bir şey yok. Hükümet kendi başının çaresine bakmalı; benim gibi yapmalı. Bu durumda çocuk gibi ağlamanın da bir faydası yoktur. Toplum makinesinin başarıyla işlemesinden ben sorumlu değilim. Ben bir mühendis oğlu değilim. Bir meşe palamuduyla bir kestane yan yana düşse, biri diğerine yer açmak için hareketsiz kalmaz, ikisi de kendi doğaları ne gerektiriyorsa onu yaparlar; filiz verir, olabildiğince serpilip gelişirler; ta ki belki de biri diğerine gölge yapıp onu yok edene kadar. Bir bitki, doğasına uygun yaşayamazsa ölür, bir insan da öyle...

Hapishanedeki gece, yepyeni ve ilginçti. İçeri girdiğimde mahkûmlar üstlerinde gömlekle avluya çıkmış, sohbet ederek akşamın tadını çıkarıyorlardı. Ama gardiyan gelip "Hadi, çocuklar, içeri girme zamanı" deyince dağıldılar, koğuşlarına dönerken ayak seslerini duydum. Gardiyan hücre arkadaşımı "birinci sınıf, akıllı bir adam" diye tanıttı. Kapı kilitlenince, hücre arkadaşım şapkamı nereye asacağımı gösterdi ve bura-

da işlerin nasıl yürüdüğünü anlattı. Odalar ayda bir defa tertemiz yıkanırdı; bizim oda en beyazı, en basit döşenmişi ve kasabadaki dairelere en çok benzeyeniydi. Hücre arkadaşım, doğal olarak nereli olduğumu ve buraya nasıl düştüğümü bilmek istedi; kendi hikâyemi anlattıktan sonra, onun buraya nasıl düştüğünü sordum, dürüst bir insan olduğunu varsayıyordum tabii; dünya döndükçe de öyle olduğuna inanırım. "Ya-a", dedi "beni bir çiftliği yakmakla suçluyorlar; ama asla böyle bir şey yapmadım." Tahmin ettiğim kadarıyla, sarhoşken çiftlikte yatmaya gitmiş; pipo içmiş, ahır da alev almış. Akıllı bir adam olarak tanınıyormuş. Burada üç aydır yargılanma gününü bekliyormuş, "bir üç ay daha kalırım herhalde" dedi. Ama burada bulduğu bedava yemek ve odadan memnunmuş, ortama alışmış, kendisine iyi davranıyorlarmış.

O bir pencere kenarına oturdu, ben diğerine; insan burada uzun süre kalırsa zamanının çoğunu pencereden bakarak geçirecek gibiydi. Kısa zaman içinde orada bırakılan dini kitapların hepsini okudum, önceki mahkûmların kaçtıkları yerleri, pencere kafeslerinin kesildiği yerleri inceledim; burada bile bir tarih olduğunu ve hapishane duvarlarının ötesinde duyulmayan dedikoduların dolaştığını gördüm. Kasabada içinde şiir yazılan tek ev burasıydı herhalde; güfteler kağıda geçirilir ve elden ele dolaşırdı, ama hiç yayınlanmazdı. Buradan kaçmaya yeltenen genç adamların yazdığı mısralarca şiir; gösterdiler bana, yakalandıklarında bu şiirleri şarkı gibi söyleyip öfkelerini kendi kendilerinden çıkarmışlar.

Bir daha göremem diye oda arkadaşımı elimden geldiğince çok konuşturmaya çalıştım, ama çok geçmeden bana yatağımı gösterip lambayı söndürmeyi de bana bıraktı ve yattı.

Burada bir gece geçirmek, gitmeyi aklımdan bile geçirmediğim bir ülkeye seyahat etmek gibiydi. Daha önce kasaba sa-

atinin saat başı vuruşunu ya da köyün akşam seslerini hiç duymamış gibiydim, çünkü pencere kafeslerinin iç tarafında kalan pencereleri açıp uyumuştuk. Doğduğum köyü bir Orta Çağ gecesinde görmek gibiydi; Concord, Ren Nehri'ne dönüşmüş; şövalye ve şatoların görüntüsü önümden geçiyordu. Sokaktan gelen sesler eski kasabalılara aitti. Bitişikteki köy hanının mutfağında geçen olayların ister istemez dinleyicisi ve seyircisi olmuştum; bütünüyle yeni ve az rastlanan bir deneyimdi. Doğup büyüdüğüm koye daha yakından bakabiliyordum. Kurumlarını daha önce hiç görmemiştim. Bu hapishane de ona özgü kurumlardan biriydi, çünkü burası yönetimin bulunduğu merkezdi. İçinde yaşayanların nasıl insanlar olduğunu anlamaya başlamıştım. Sabahleyin kapıdaki delikten dikdörtgen biçiminde teneke kaplar içinde kahvaltımız, bir fincan çikolata kahverengi ekmek ve demir kaşıkla beraber içeri sürüldü. Boş kapları geri istediklerinde yeşil bir suratla kalan ekmeğimi geri gönderdim, ama arkadaşım ekmeği kaptı ve bu ekmeği öğlen ya da akşam yemeği için kenara koymam gerektiğini söyledi. Yakındaki tarlalardan birine her günkü gibi ot toplaması için gönderilirken öğlene kadar dönmeyeceğinden beni bir daha görmeyeceğini sandığını söyleyerek iyi günler diledi.

Hapisten çıkınca (biri işe karışmış ve vergiyi ödemişti) genelde çok şeyin değişmediğini gördüm, yani gençken gidip saçı beyazlayıp kamburu çıkınca dönen birinin gözlemlediği türden değişiklikler olmamıştı; gene de bir değişiklik gözüme çarptı (kasaba, devlet ve ülke değişmişti;) bu, zamanın etkisinden çok daha büyük bir değişiklikti. İçinde yaşadığım Devleti çok daha belirgin olarak görüyordum şimdi. Aralarında yaşadığım insanlara ne dereceye kadar iyi komşu ya da arkadaş olarak güvenebileceğimi gördüm; sadece iyi gün dostu olduklarını gördüm; doğru olanı yapmaya pek niyetli olma-

dıklarını, ön yargıları ve batıl inançlarıyla Çinliler ve Malayalılar gibi benimkinden farklı bir ırka ait olduklarını; insanlık için fedakârlık yapma adına ya da malları için bile hiçbir risk almak istemediklerini gördüm. Çok da asil olmadıklarını, hırsıza hırsızın onlara davrandığı gibi davrandıklarını, dıştan belli bir görüntü sergileyip arada bir birkaç dua edip, kendi doğru ama faydasız yollarını takip ederek ruhlarını kurtaracaklarını umuyorlardı. Komşularımı çok katı yargılıyor olabilirim; ama bir çoğunun kasabada hapishane adlı bir kurumun varlığından bile haberi olduğunu sanmıyorum.

Eskiden köyde âdetti, çevreye borcu olan fakir biri hapishaneden çıktığında, tanıdıkları demir parmaklıklara benzetmek için parmaklarını gözlerinin önüne tutup "Naaber?"diye selamlardı onu. Komşularım beni böyle selamlamayıp, önce bana sonra birbirlerine baktılar; sanki uzun bir yolculuktan geliyordum. Tamir olan bir ayakkabıyı ayakkabıcıdan almaya giderken hapse atılmıştım. Ertesi gün serbest bırakılınca yarım kalan işleri tamamlamaya çalıştım, sonra bir yaban mersini şölenine gitmek istedim, dallarında kurumuş beni bekliyorlardı; yarım saat içinde atımı hazırlayıp iki mil (3.2km) ötede, yüksek tepelerimizden birindeki yaban mersini tarlasına vardım, Devlet'in izi bile kalmamıştı. "Mahpusluğumun" öyküsü işte bu kadar. Hiçbir zaman anayol vergisi ödemeyi ihmal etmedim, çünkü en az Devlet'in hükmü altına girmek istemediğim kadar iyi bir komşu olmak isterim; okulları destekleme konusuna gelince bu günlerde vatandaşlarımı eğitmek için üzerime düşeni yapıyorum. Vergi ödemeyi reddetmem, vergi makbuzundaki herhangi bir maddeden kaynaklanmıyor. Sadece Devlet'e bağlılığı reddetmek istiyorum. Devlet'ten gerektiği biçimde elimi çekip uzak kalmak istiyorum. Yapabilsem bile, verdiğim doların nereye gittiğini araştırmakla uğraşmam;

ta ki bu para birini vurmak için kurşun alıp adam kiralamak için kullanılana kadar (dolar masumdur;) benim asıl ilgilendiğim konu Devlet'e olan bağlılığın sonuçlarının beni nereye götürdüğüdür. Aslında, kendi tarzımda sessizce Devlet'e savaş ilan ediyorum; gene de ondan faydalanabileceğim kadar faydalanacağım, bu durumda da böyle yapılması beklenir.

Başkaları Devlet'e besledikleri sempatiyle benden istenen vergiyi benim adıma ödemişse kendileri adına yaptıklarını benim için de yapmış ve haksızlığa Devlet'in gerekli gördüğünden de fazla destek vermiş olurlar. Eğer vergiyi tutuklanan kişiye duydukları yakın ilgiden dolayı, malını korumak ya da hapse girmesini engellemek için ödemişlerse, kişisel duygularının halkın iyiliğiyle çatıştığının farkında değiller demektir. İşte benim şimdiki konumum budur. Ama kişi böyle bir durumda dik başlılıkla davranmayayım ya da insanların görüşlerine aşırı önem vermeyeyim, diye çok da fazla savunmacı davranamaz. Sadece kendisine ve içinde bulunduğu zamana ait olanı yapmaya dikkat etmelidir.

Bazen bu insanların iyi niyetli olduklarını düşünüyorum; sadece cahiller, nasıl yapabileceklerini bilselerdi daha iyisini yapabilirlerdi; neden komşuna sana alışmadıkları bir biçimde davranma zahmetini çektiresin ki? Ama gene de bu onlar gibi davranmam için geçerli bir sebep değil ya da başkalarının farklı bir biçimde daha çok acı çekmelerine izin vermek için... Bazen de kendi kendime şöyle diyorum; milyonlarca insan kızgınlık duymaksızın, kötü niyet beslemeksizin, herhangi bir kişisel duyguyu işe karıştırmaksızın senden yalnızca birkaç şilin istediklerinde, üstelik bu durumda, isteklerini geri çekme ya da değiştirme şansları yoksa, (yaradılışları böyle çünkü) senin de milyonlarca başka kişiye hitap etme şansın yoksa, neden bu karşı konulmaz hay-

vanî güce karşı koyacakmışsın ki? Soğuğa, açlığa, şiddetli rüzgârlara ve azgın dalgalara bu şekilde direnmezsin; buna benzer binlerce zorunluluğa sessizce boyun eğiyorsun. Kafanı alevlerin arasına sokmazsın. Ama bütünüyle de hayvanî bir güç değil bu, aynı zamanda insana da ait; ayrıca bu milyonlarca insanla sadece cansız ya da hayvan olarak değil, milyonlarca insan olarak ilişki içindeyim. Öyleyse, bu insanların kendiliğinden, önce Yaratıcılarına sonra da birbirlerine yönelmelerinin mümkün olduğunu görüyorum. Oysa başımı bile bile alevlerin arasına sokarsam, ateşe ya da ateşin Yaratıcısı'na başvurmak imkansızlaşır; kınayacağım tek kişi de kendim olurum. İnsanlardan şu andaki durumlarıyla hoşnut olmaya, onlara buna uygun biçimde (kimi yönden onların da benim de nasıl olmamız gerektiği yolundaki isteklerime ve beklentilerime göre değil) davranmaya hakkım olduğuna kendimi kandırabilsem, iyi bir Müslüman, iyi bir kaderci gibi nesnelerden şu andaki durumlarıyla memnun olmaya çalışır; Tanrı böyle istiyor derim. Bu güce direnmekle tamamen hayvani ya da doğal bir güce direnmek arasında şu fark var: birincisine belli bir etkinlik göstererek direnebilirim; Orpheus gibi kayaların, ağaçların, hayvanların doğasını değiştirmeyi ümit etmem.

Herhangi bir insanla ya da milletle tartışmak istemiyorum. Ne kılı kırk yarmayı, ince ayrımlar yapmayı, ne de kendimi komşularımdan daha üstün kılmayı istiyorum. Aslında ülke kanunlarına uymak için bahane arıyorum. Onlara uymaya çoktan razıyım. Kafamın içinden geçenler hakkında kuşkulanmaktan da geri durmam; her yıl vergi toplayıcı gelince, yasalara uymak için bir gerekçe bulmak amacıyla ülke ve eyalet yönetiminin durumunu, halkın bu konudaki tutumunu bir kez daha gözden geçirmeye kalkarım.

"Ülkemizi anamız babamız gibi sevmeliyiz,
Bir gün yabancılaşırsak ona olan sevgimize ve
onu onurlandırmak için gösterdiğimiz çabalara,
Sonuçlarına saygı duyalım ve
Ruha vicdanın ve dinin özünü öğretelim
Yönetme ya da çıkar arzusunu değil!"

Devlet kısa zamanda bu çeşit çalışmalarımın tüm ürününü elimden alabilir, ben de yurttaşlarımdan daha iyi bir vatansever olamam o zaman. Daha aşağıdan bakıldığında, Anayasa bütün hatalarına rağmen iyidir; kanunlar ve mahkemeler saygındır; bu ülke ve Amerikan hükümeti birçok açıdan hayranlık uyandıran, şükredilmesi gereken ender şeylerdir; ama biraz daha yüksek bir noktadan bakıldığında benim tanımladığım gibidirler; daha da yüksek hatta en yüksek noktadan bakıldığında, kim bilir nedirler, bakılmaya ve düşünülmeye değerler mi?

Ancak Devlet beni fazla ilgilendirmiyor, onu olabildiğince az düşünüyorum. Bu dünyada bile bir hükümetin yönetiminde çok zaman geçirmem. Eğer bir adam, düşünce, hayal gücü ve arzulara sahipse, olmayan şeyler varmış gibi görünmüyorsa ona, akılsız yöneticiler ya da reformcular onu ölümcül bir biçimde engelleyemezler.

Bir çoğunun benden farklı düşündüğünü biliyorum; ama meslekleri gereği hayatlarını bu ve bu gibi konulara adamış kişiler pek de memnun etmez beni. Devlet adamlarıyla Kanun Koyucular, kurumun içine gömülü olduklarından, asla olduğu gibi görmezler bu kurumu. Böyleleri toplumu harekete geçirmekten söz ederler, ama toplum olmadan dinlenecekleri bir yer de yoktur. Belli bir deneyimileri ve ayırt etme yetenekleri olabilir, kendilerine teşekkür borçlu olduğumuz orijinal hatta faydalı sistemler geliştirdiklerine şüphe yoktur; ama bütün ze-

kâ ve faydaları çok geniş olmayan belli sınırlar içindedir. Dünyanın politika ve amaca uygun çıkarcılıkla yönetilmediğini unutma eğilimindedirler. Webster asla yönetimin arka planını görmez, bu nedenle de yetkinlikle yönetimden bahsedemez. Var olan hükûmette önemli bir reform düşünmeyen kanun koyucular için Webster'ın sözleri çok akıllıcadır. Ama düşünürler ve uzun ömürlü yasalar yapanlar, konunun bir kere bile yakınından geçmiş değildir. Bu konu üzerinde duru ve akıllıca kurgular yapanların, Webster'ın kavrayış gücünün yayıldığı alanın ve yeni düşüncelere açıklığının sınırlı olduğunu kısa sürede açığa çıkaracaklarına güvenim tam. Ancak çoğu reformcunun ucuz iddialarıyla genelde politikacıların daha da ucuz olan hikmetleri ve gösterişleriyle karşılaşıldığında, onunkiler neredeyse tek duyarlı, değerli sözler sayılabilir; bunun için Tanrı'ya şükrediyoruz. Diğerleriyle karşılaştırınca, Webster her zaman güçlü, özgün ve her şeyden önemlisi pratiktir. Genç de kalitesi bilgeliğinden değil, temkinliliğinden kaynaklanır. Avukatın gerçeği gerçek değil, istikrar ve istikrarlı bir biçimde amaca uygun çıkarcılıktır. Gerçek her zaman kendi içinde uyumludur, ilgilendiği konu haksızlık yapmayı da içeren hukukun açığa çıkarılması değildir. Kendisine uygun görülen Anayasanın Savunucusu unvanını hak ediyor. Giriştiği saldırıların hepsi savunma amaçlıdır. Bir lider değil bir takipçidir. Onun önderleri '87'nin adamlarıdır.* "Başlangıçta yapılan ve çeşitli eyaletlerin Birliğe katılmasını sağlayan düzenlemeyi bozmak için asla bir çaba göstermedim" der "böyle bir çaba göstermeye yeltenmedim ve niyetlenmedim, içimden bile geçirmedim" diye devam eder. Anayasanın köleliği onaylayan hükmü üzerine şunları söyler: "Başlangıçta yapılan anlaşmada yer aldığına göre bıra-

* 1787'de Philadelphia'da toplanarak anayasayı hazırlayanlar.

kalım kalsın!" Kendine göre ne kadar keskin bir zekâsı ve yetenekleri olursa olsun, bir olayı politik ilişkilerinden bağımsız olarak, olduğu gibi, zekânın bir ürünü olarak ele alamaz. Bugün burada Amerika'da, kölelik konusunda bir şeyler yapmak gerektiğinde, kendi hesabına netlikle konuştuğunu söyleyen bir adamı, böylesine ümitsiz bir cevap vermeye iten şey nedir; bundan toplumsal ödevler konusunda hangi yeni, sonuç çıkarılabilir? Webster bu konuda şöyle der: "Köleliğin süregeldiği eyaletlerin bu konuda ne tür düzenlemelere gidecekleri seçmenlere, gelenek, insanlık ve hukukun genel yasalarına, Tanrı'ya karşı duydukları sorumluluk doğrultusunda yapacakları kendi değerlendirmelerine göre saptanır. Başka bir yerde başka bir nedenden kaynaklanarak kurulmuş toplulukların, bu duruma herhangi bir biçimde karışması söz konusu değildir. Bu tür organizasyonları hiç teşvik etmedim, etmem de."

Gerçeğin daha saf kaynaklarından habersiz olanlar, gerçek akışının izini daha yükseklerde sürmemiş olanlar, Anayasa ve İncil'e bağlı kalırlar, saygı ve mütevazılıkla bu kaynaklardan içerler; ama bu göle ya da şu su birikintisine damla damla akan gerçeğin nereden geldiğine bakanlar, bir defa daha beline kuşağını sarıp kaynağa doğru uzun bir yolculuğa çıkarlar.

Amerika'da yasama alanında bir deha çıkmamıştır. Böyleleri dünya tarihinde ender görülür. Ancak binlerce konuşmacı, politikacı, hitabet yeteneğine sahip insan var; ama gündemindeki tatsız sorunları çözebilecek konuşmacı henüz ağzını açmadı. Hitabeti sadece hitabet olarak severiz, gerçeği ifade ettiği ya da kahramanlık aşıladığı için değil. Yasa Koyucularımız serbest ticaretin mi, özgürlüğün mü; birliğin mi, yoksa dürüstlüğün mü daha değerli olduğunu henüz öğrenememişler. Vergilendirme, finansman, imalât ve tarım gibi alçakgönüllü sorunlarda bile dehaları ya da yetenekleri yoktur. Reh-

berliğimiz, sadece Kongredeki Kanun Koyucuların, halkın şikayetleri ve yerinde deneyimlerle iflah olmayan ağzı kalabalık zekâsına kalmış olsaydı; Amerika, milletler arasındaki konumunu koruyamazdı. Belki haddim değil ama, Yeni Ahit yazılalı bin sekiz yüz yıl oldu; peki Yeni Ahit'in yasama bilimi üzerine saçtığı ışıktan faydalanacak hikmet sahibi, pratiğe dönük yeteneği olan bir Yasa Koyucumuz var mı?

Benim de boyun eğmek istediğim hükûmet otoritesi (benden daha bilgili ve yetenekli olanlara, hatta pek çok konuda benim kadar iyi bilgili ve yetenekli olmayanlara bile uymayı samimiyetle istiyorum) saf değildir. Bütünüyle haklı olabilmesi için yönetilenlerin onayına ihtiyacı vardır. Kişiliğim ve mal varlığım üzerinde benim izin verdiğimden daha fazla hakka sahip değildir. Mutlak bir monarşiden sınırlı bir monarşiye, sınırlı monarşiden demokrasiye geçiş, bireye duyulan gerçek saygıya götürmüştür. Çin Filazofu bile, bireyi imparatorluğun temeli olarak görecek kadar akıllıdır. Demokrasi hükûmetin varabileceği en yi nokta mıdır? İnsan haklarının tanınması ve düzenlenmesinde bir adım daha atılamaz mı? Devlet, bireyi, gücünün ve otoritesinin kaynağı olan yüksek ve aydınlanmış bir güç olarak kabul edip ona göre davranmadan, özgür ve aydınlanmış bir devletten sözetmek mümkün olmayacaktır. Bütün insanlara karşı adil olan ve bireye, komşusuna gösterdiği saygıyla yaklaşan bir devlet hayal etmekten zevk alıyorum. Böyle bir devlet, komşuluk ve vatandaşlık görevlerini yerine getiren, ancak Devlet'in işlerine karışmadan ve Devlet tarafından kuşatılmadan Devlet'ten uzakta yaşamayı seçen birkaç kişinin, kendi güvenliğini tehdit ettiğini düşünmez. Meyveler veren ve olgunlaşır olgunlaşmaz meyvesini dökmeye razı olan bir Devlettir bu. İşte böyle bir devletin hayalini kurdum, ama ona henüz hiçbir yerde rastlamadım.

henry david thoreau

doğal yaşam ve başkaldırı

Sivil İtaatsizlik Makalesi ve Walden Gölü

Natüralist yazar ve ilk çevrecilerden olan Henry David Thoreau (1817-1862) için doğa ve başkaldırı, hayat felsefesini özetleyen kavramlardı. Thoreau, felsefesini yaşama geçirmek amacıyla 1845 yılının ilkbaharında Walden Gölü'nün kıyısına bir kulübe inşa etti. Burada doğayı gözlemledi, çiftçilik yaptı, gözlemlerini ve düşüncelerini bir günlüğe kaydetti.

Doğal dünyada bilinçli olarak yaşamayı, sadece en temel ihtiyaçlarını dikkate almayı ve hayatın öğretmesi gerekeni öğrenmeyi arzuladı. Günlük hayattan kesitlerle beraber insanın varoluş gerçeği, toplum, devlet ve diğer konular üzerine tefekkürlerini açık ve net bir bilgelikle kaleme aldı. Thoreau bu süreç sırasında münzevi bir hayat yaşamıyordu. Her gün ziyaretçileri vardı ve yürüyerek yakındaki kasabaya gidip geliyordu.

Thoreau'nun dikkat çeken kabiliyeti, sıradan gündelik bir olayı veya doğadaki bir detayı gözlemleyerek başladığı düşüncesini, insanoğlunun en temel sorunlarını derin bir bakış açısıyla ele alabilecek şekilde geliştirmesidir.

İşte bu düşünceler aykırı Amerikan edebiyatının en büyük klasiklerinden biri olan elinizdeki kitapta toplandı. Tolstoy ve Gandi gibi büyük şahsiyetleri etkilemesiyle tanınan Thoreau'nun bu eseri, tüm dünyada felsefi düşüncede bir başyapıt olarak kabul edilmiştir.